382

[illegible] [సంచి

స్వల్పాహారమును అధిక ప్రయోజనకారిగ చేయుట యెట్లు.

దేశమున ఆహారకొరతవల్ల, ప్రస్తుతము కలిగిన అవసరములవరకు రేషనులు నిర్వహింపబడుచున్నవి. ఈ రోజులలో అందుచేత, స్వల్ప ఆహారమును అధిక ప్రయోజనకరముగ చేయుట బాధ్యతకల ప్రతి గృహిణి యొక్క ధర్మమైయున్నది.

ఇందుకొరకై మీ భోజనపదార్థములు సాధ్యమైనంతరుచికరముగ తయారు చేయబడునట్లు చూడుడు. స్వస్తిక్ గోవాలిన్ బ్రాండు వనస్పతితో, పూరీలు, చపాతీలు, బజ్జీలు, మున్నగు సకలభోజన పదార్థములు మిక్కిలి రుచ్యముగా యుండును. ఉత్తమ శాకములనుండి తీయబడి శక్తి సమృద్ధమైన ద్రవ్యములతో తయారైన గోవాలిన్ బ్రాండు వనస్పతి, దాని గుణమును చెడనీయని పరిశుద్ధములైన సీలు డబ్బాలలో మీవద్దకు చేరును.

అన్ని స్టోరులలోను 2, 5, 10 పౌనులలో దొరుకును

స్వస్తిక్ వారి యితర ప్రాడక్టులలో సువాసన ఆముదము, కాంతి సోప్, యితర టాయిలెట్ సబ్బులు, స్వస్తిక్ షేవింగ్ స్టిక్, బట్టల సబ్బులు చేరియున్నవి.

SWASTIK VANASPATI

UNMATCHED FOR QUALITY

SWASTIK OIL MILLS LIMITED, Wadala, BOMBAY.

SOM-6 SHILPI

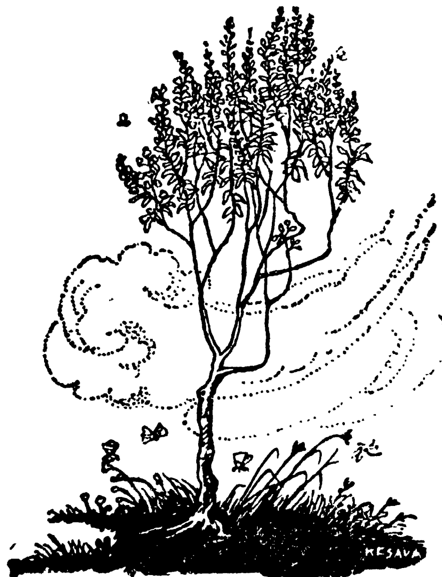
BE INDIAN - - - - - - - - - - - BUY INDIAN!

శిల్పశిఖా, మద్రాసు నెం. 14, డి. ప్రింగర్ వీధి, లోకాస్క్వేర్, మద్రాసు.

భారతి ఇరువదినాల్గవ సంపుటము, భా-౧

అకారాది విషయ సూచిక

J418

KESAVA

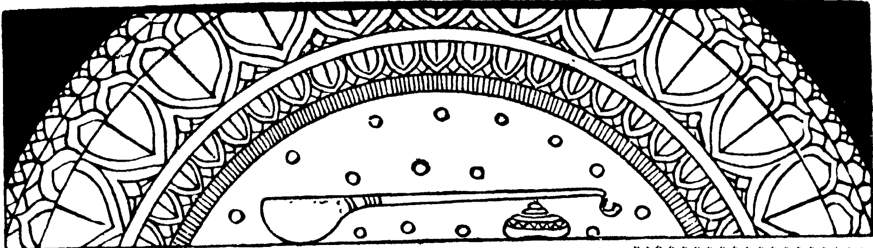

జనవరి, 1947

[illegible]

చిత్రకారుడు : శ్రీ [illegible]ప్రసాదరాయచౌదరి.

సంపుటము 24
సంచిక 1

భారతి

జనవరి, 1947
వ్యయ, పుష్యము

స్వవిషయము

పరమేశ్వర కృపాకటాక్షమువల్ల భారతి సేవాయాత్రలో ఇంకొక్కయేడు చల్లగా నడచిపోయినది. నేటితో భారతికి ౨౩ ఏండ్లు నిండి, ౨౪-వ యేడు పైబడినది. సంకల్పవికల్పాత్మకమైన సాధనపథములో ఇటువంటిఘట్టము పర్వహేతువు కావుటలో విశేషము లేదు.

*   *   *   *

'పురాణమిత్యేవ నసాధుసర్వం నచాపి కావ్యం నవమిత్యవద్యం' అన్నరీతిదే మా ఆదర్శమనుట పాఠకులెరుగనిది కాదు. పాతకొత్తల మేలి కలయికయే మా పరమార్గము. ఈ విషయమున మాకు కొంత వరకు రచయితల తోడ్పాటు లభించుచుండుట మరియొక ఆనందహేతువు.

*   *   *   *

క్రొత్త సంవత్సరారంభమున క్రొత్త క్రొత్త కోరిక లీరికలెత్తుట పరిపాటియైన విషయము. కాని, వానిలో తీరినవి తీరగా మిగిలినవే మిక్కిలిగా ఉండుట అంతకన్న పరిపాటియైన సంగతి. యుద్ధము రూపుమాసి పోయినను అది తెచ్చిపెట్టిపోయిన అవాంతరములు మాత్రము ఇంకను యథాస్థితిగానే ఉండిపోవుటతో ఈసన్నివేశము అచలముగా నిలచినది. కాని, అవాంతరములను సడ్డ చేయక కృషిచేయుటయే సాధకుల వంతు.

*   *   *   *

నేడు మన తెలుగుదేశము సాహిత్యపరముగాను, రాజకీయముగాను, సాంఘికముగాను నవంనవచైతన్యముతో ఎంతో ముందంజవేసినది ; వేయుచును ఉన్నది. ఆచైతన్యము నితోధికముగా ఉత్తేజింపజేయుటకు భారతి యిదివరకువలెనే సదా సర్వకాలములందును సర్వసిద్ధముగా నుండగలదు. ఆంధ్రజాతివికాసమే భారతి వికాసము ; ఆంధ్రుల అభ్యుదయములోనే భారతి ధన్యత.

కథానికా రచనలో మన రచయితలకు ఉత్సాహమును కల్పించి, క్రొత్తక్రొత్త కల్పనలతో, శిల్పముతో ఉత్తమ కథానికా సృష్టికి వారిని ప్రేరేపించుటకై ప్రత్యేకము సంకల్పించుకొన్నాము. అనేక కథలు వచ్చినవి. కాని ప్రథమద్వితీయ తరగతులకు చెందిన కథలు లభించకపోయినవి. మూడవ తరగతికి చెందినవే లభ్యమైనవి. అయినప్పటికిని మూడవ తరగతి కథ ఒక్కదానినే ప్రచురింపక, ఈసారికి మాత్రము ఆ తరగతికే చేరిన మూడుకథలను ఈ సంచికలో ప్రచురించితిమి. ఈ మూడింటికిని మూడవ బహుమానములను విడివిడిగా ఇవ్వ నిశ్చయించితిమి. ఇకముందైనను, ముచ్చటగా మూడు బహుమతులను యథావిధిగా ఇచ్చుటకు సదవకాశము తప్పక కలుగునని ఆశించుచున్నాము.

* * * *

ఇప్పుడు బహుమతులు గడించుకొన్న ఈముగ్గురును ఇంచుమించుగా భారతికి సరికొత్తవారే అగుట ఒక విశేషము. క్రొత్త రచయితలు ఉబికి వచ్చుచుండుట మా కమితానందమును కల్పించుచున్నది. ఆముగ్గురు రచయితలకును మా అభివందనములు.

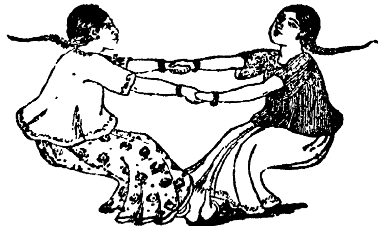
* * * *

ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరాభిమానము లున్నచో ఇటువంటి సేవలెన్నయినను ఇను మిక్కిలిగా మేము చేయగలవారము. అదే మా ఆశ; అదే మా లక్ష్యము; అదే మాకు పరమానందము.

* * * *

రేపు ౧౧-వ తేదీ ఆంధ్రులకు పుణ్యదినము. ఆంధ్రగాయక పితామహుడు శ్రీ త్యాగరాజు సిద్ధిపొంది ఆనాటికి నూరేండ్లు నిండగలవు. ఆ మహానుభావునకు ఆంధ్రమహాజనులు ఆనాడు తమ భక్తితాత్పర్యములను మహావైభవముతో తప్పక వెల్లడించి తీరగలరని విశ్వసించుచున్నాము. ఈ శతవార్షికోత్సవ సందర్భములో శ్రీత్యాగబ్రహ్మమువారికి మేమును మా శ్రద్ధాంజలిని సమర్పించుకొనుచున్నాము.

—సంపాదకుడు, భారతి.

త్యాగయ్యగారి నాదసుధారసం

*

= శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ =

శ్రీ త్యాగయ్యగారు ప్రపంచానికి ప్రసాదించిన వరం గంగానదివలె మూడు మార్గాలతో ప్రవహించింది. శ్రీరామభక్తి, కవిత, గానం. ఈ మూడు తత్త్వాలున్ను పూర్వజన్మార్జితమైన పుణ్యంచేతనే తప్ప మనుష్య ప్రయత్నంతోగాని, ఆకస్మికంగాగాని లభించేవి కానంత గొప్పతనంతో ఇంచుమించుగా వున్నవి. అయినా వంశపరంపరగా, ఇంటిసొత్తుగా కూడా ఆయన పాలికి దొరకినవని చెప్పడానికి కావలసినంత సాక్ష్యం ఉన్నది.

త్యాగయ్యగారి ప్రియశిష్యుడైన సౌరాష్ట్రి వెంకటరమణ భాగవతులు తన గురువుగారి జీవిత చరిత్రను కొంతవరకూ సంగ్రహంగా వ్రాసిపెట్టినాడు.* దానిలో త్యాగయ్య తండ్రి రామబ్రహ్మంగారినిగూర్చి ఈమాట లున్నవి:

"వీరు శ్రీమద్రామాయణ, భాగవత, భారతాది ప్రసంగాదులయందు ప్రవీణుడును, తంజావూరు తుల సింగ మహాప్రభువులవారి సమస్థానంలో శ్రీమద్రామాయణ ప్రసంగంచేసి శ్రీరామనవమి గరోత్సవముసలిపి అనేక సన్మానముల నొందిరి. ఆ ద్రవ్యాలచేత తన యింట్లో శ్రీరామనవమి జననోత్సవమును అతివిమర్శగా చేయుచు నుండును."

త్యాగయ్యగారి తాతగారైన గిరిరాజ బ్రహ్మం గారిని గురించి "వీరు సకల విద్యలయందును సమర్థులు" అని మాత్రం పై చరిత్రలో గలదు. కాని ఎట్టియాపురం సుబ్బరామదీక్షితులు గిరిరాజకవినిగూర్చి "ఇతడు... ...సంస్కృతాంధ్ర భాషలలో మిక్కిలి ప్రజ్ఞగలవాడు. సంగీతవిద్యాసంపన్నుడు. ఇతడు తెనుగున భక్తిరసముగాను, వేదాంత విషయముగాను బహు కీర్తనములజేసి ప్రఖ్యాతిని బొందినవాడు." అని వ్రాసినారు.† ఐతే,

'మాయా నీవంచన నడవదు
మాటాడక పోవే'

అనే కాంభోజిరాగం వేదాంత కీర్తన ఒకటే సుబ్బరామ దీక్షితుల పుణ్యాన చిట్టతోపాటు మనకు లభించింది. ‡

తక్కినవి నాకు దొంకలేదు. ఐతే, తంజావూరి సరస్వతీమహాలు భండారంలో శాహామహారాజును, శరభోజిమహారాజును నాయకులనుగాజేసి, గిరిరాజకవి రచించిన శృంగారపదాలు కొన్ని నూర్లకైనా తక్కువకాక, దిక్కూ దశా విచారించేవారు లేక మూల్గుతూవున్నవి. ఆయన రచించిన తెలుగు యక్షగానాలు గూడా కొన్ని అక్కడ కలవు. గిరిరాజకవి తండ్రి పంచనద బ్రహ్మంగారుకూడా 'వేదశాస్త్ర పురాణాదులయందు నిపుణుడు' అని పై త్యాగరాజ చరిత్రలో వున్నది. కనుక త్యాగయ్యగారి పూర్వీకులలో కనీసం మూడు తరాలవారు సంగీత సాహిత్య భగవద్భక్తులకు పేరుపొందినవారనిన్నీ, అందుచేత ఆయనకు మూడు విషయాలున్నూ, వద్దన్నా వదలక, ఉగ్గుపాలతో వచ్చినవనిన్నీ చెప్పడానికి సందేహంలేదు. మరి అనిర్వచనీయమైన ఆయనప్రతిభాశక్తిచేత ఆ మూడు

---

* దీనిని వ్యయసంవత్సరాది సంచికలో ఆంధ్ర పత్రికవారు ప్రకటించిరి. మూలం మధుర సౌరాష్ట్రి సభవారివద్దగల తాటాకుల ప్రతి.

† సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని-పూర్వభాగం. వాగ్గేయకారుల చరిత్ర. పుట ౧౨.

‡ అదే. ఉత్తరభాగం. అనుబంధం(B)పుట ౬౦.

చాలా ప్రబలించినవి. మూడూ ఒకదానికొకటి వర్ధిస్తూ పెరిగినవి. ఒకదానితో మరి రెండూ ఎప్పుడుగాని విడిపోక ఏకకుటుంబంగా నడచినవి. సంగీతానికి ఉల్లాసం ఎక్కువైన సమయంలో భక్తిసాహిత్యాలూ, భక్తి ఉద్రేకించిన వేళలో సంగీత సాహిత్యాలూ, కావ్యకళ మెరసినప్పుడు భక్తిసంగీతాలూ వెనుకనిలిచి మేళం నడిపించినవి. ఈ త్రివేణీసంగమాన్ని ఇంత స్పష్టంగా మనం త్యాగయ్యజీవితమందే చూడవచ్చును. ఈమూటినీ ఆయన ఆత్మోద్ధారణకై సాధించి ఉపాసించినాడు. కీర్తి, ద్రవ్యం, ప్రతిష్ఠ మొదలైన యే ఇతర ఫలాలనూ ఆసించక, ఇతర జీవులూ తరించవలెననే ప్రపంచానికి మూటినీ వెదజల్లినాడు.

ఐతే, ఆయన ధారాళంగా ఇచ్చిన యీ తత్త్వత్రయాన్ని మన మెంతవరకు గ్రహింపగలము? ఎంత జీర్ణించుకోగలము? మన కీ మూటిలో ఏదిముఖ్యం? ఏదిగౌణం? ఈ విషయంలో నా దృష్టినిమాత్రం ఇక్కడ మనవిచేస్తాను.

త్యాగయ్యగారి భగవద్భక్తి నావంటివాని యోగ్యతకు చాలామారం మించిన మహాతత్త్వం. ఆయన భక్తిసంస్కారం గొప్పది. కనీసం నాల్గుతరాలది. ఇంక ఆయనసాధన అతిమానుషమైనది. పుట్టినది నిర్గుణైక బ్రహ్మవాదులైన స్మార్తబ్రాహ్మణకులంలో. పెరిగింది శివుడు, విష్ణువు, స్కందుడు, పార్వతి, లక్ష్మి, సరస్వతి, తులసి, విఘ్నేశ్వరుడు మొదలైన అన్నిదేవతలకూ సమానంగా మొక్కులు చెల్లించవలసిన సంప్రదాయంలో. ఈ పద్ధతిలో ఏ దేవతావ్యక్తియందుగాని ఆత్మీయత అనే భావాన్ని దృఢంగా అనుభవించే అవకాశం చాలదు. కాబట్టి భజనసంప్రదాయ ముండినా భక్తిసాధన యీ సన్నివేశంలో మహాకష్టం. భక్తి జ్ఞానాలు రెంటికీ ఏకాగ్రత ముఖ్యసాధనమే. కాని, అన్వయంలో రెంటికీ ఎంతో భేదమున్నది. మనోమార్గాలను సంకోచపరచి నిర్గుణతత్త్వాన్ని సాధించే 'సోహం' సిద్ధాంతం జ్ఞానమార్గం. వాటిని వికాసపరచి అనంతకల్యాణగుణపరిపూర్ణతత్వం ప్రత్యక్షీకరించుకొనేది భక్తిపంథ. ఐనా ఈ భక్తిమార్గానికి భిన్నరూపగుణచరిత్రాదులు గల బహు దేవతల పూజాపురస్కారాలు సాధకములు కాజాలవు. ఏదో ఒక వ్యక్తిని పరదేవతగా భావించి, సమీపించి, అనుభవించి, ఉపాసించవలసివుంటుంది. తక్కిన దేవతలు, మునులు మొదలైనవా రెంత గొప్పవారైనా ఆ మూలదేవత కనుచరులుగానే గమనింపవలసి వుంటుంది. ఇట్టి పరమైకాంత భక్తికి పునాది చాలా చిన్నతనమందే త్యాగయ్యకు వేసినారు. 'గోలిగుండ్లాడే' ప్రాయమందే తండ్రి రామబ్రహ్మం కొడుకుకు రామనామోపదేశంచేసినాడు. తరువాత 'ఐదారుదినములకే' రామకృష్ణానందస్వాములనే యతీశ్వరుడు శ్రీరామ షడక్షరీమంత్రాన్ని అంగన్యాసకరన్యాసాలతో ఉపదేశించినాడు. ఆమంత్రాన్ని అది మొదలు దినమొకటింటికి లక్షయిరువదియైదు వేల నామముల ప్రకారంగా జపిస్తూ త్యాగయ్య తమ ముప్పదియొనిమిదవ ప్రాయమున తొంభైయారు కోట్ల నామములను పూర్తిజేసిరి.* అని ఒక్కకథ. మూడుమార్లయినా కోటిజపం ముగించినాడని వెంకటరమణ భాగవతుల వ్రాతవల్ల తెలుస్తుంది. ఎట్లయినా త్యాగయ్య తన ఆయుష్కాలంలో చాలాభాగం శ్రీరామమంత్రజపానికి వినియోగించినాడనేమాట సత్యం. దానికితోడు త్రికాలపూజ; మిగిలిన కాలం కీర్తనల రచనకు. భక్తిరసం ప్రవహించే తొమ్మిదిమార్గాలలో త్యాగయ్య దేనినీ విడవక అన్నిటినీ సాధించినాడు. గనకనే ఆయన జీవితమంతా ప్రధానంగా రామమయమైనది. ఇతర దేవతలపైన శ్రద్ధసల్లింది. తుదకు సీతాదేవిమీదగూడా ఎక్కువగా చిత్తసమాధి కలిగించుకొనే అవకాశం ఆయనకు లేకపోయింది. అభిమానంలో తారతమ్యాన్ని విచారిస్తే శ్రీరాముని తరువాత తక్కిన అన్ని దేవతలకంటె పార్వతీదేవిమీద ఆయనకు ప్రతిపత్తి ఎక్కువగా వున్నట్టు కానవస్తుంది. ఈ రామభక్తి వికాసమార్గంలో పెరిగిపెరిగి తుదకు శ్రీరాముడుకూడా త్యాగయ్యపాలికి తన మేరలన్నీ దాటి సర్వాత్మకుడైన పరమాత్మగా ప్రత్యక్షమైనాడు. 'పరమాత్ముడు వెలిగే ముచ్చట' మొదలైన కీర్తనలలో ఈ పరిణామం స్పష్టంగా కానవస్తుంది.

* కె. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారి త్యాగరాజ కీర్తనలు, పీఠిక, పుట ౧౨.

తక్కిన పెద్దలంతా భక్తికి ఫలంగా భుక్తి ముక్తులు రెండూ కావలెనని కోరుతూవుండే కాలంలో త్యాగయ్య ముక్తి ఒక్కదానికే వేకారినాడు.

'రామా నీపై తనకు ప్రేమపోదు
భోగానుభవంబులందు బాగుగా బుద్ధినీయదు.'

అని తన మనోగతిని ఆయన ఘోషించినాడు. దేశమంతా చిన్నచిన్న రాజులు, జమీందార్లు, పాళేగార్లు, దోపిడికాండ్లు మొదలైనవారి చేతులలో నలిగి ఛిన్నాభిన్నంగా చెడి చెటాకుల గలుస్తూవున్న కాలంలో కుంపిణీ తెల్లదొరలు వారినీ వీరినీ తగలబెట్టి తమాషా చూస్తూవున్న సమయంలో, రాజులనీ అధికారులనీ పేరు పెట్టుకొన్నవారి అడుగులకు మడుగులొత్తకపోతే-వారిమీద పదాలో పద్యాలో కట్టి పొగడి పైకెత్తకపోతే, బతుకేలేని సన్నివేశాలలో,

'దుర్మార్గచరాధముల దొర నీవనజాలరా'
'శేనెడుదరమునింప నే నరుల పొగడితినా'

అని రామునితోనే మొరబెట్టుకునే విరక్తి,హితం, శ్రద్ధ, నిర్లక్ష్యం అలవరుచుకొని ఎనభైయేండ్లు దినగండం దీర్ఘాయుస్సుగా జీవిత సూత్రాన్ని బిగబట్టి నడిపినాడు! ఇటువంటి సంస్కారబలం, సంప్రదాయశుద్ధి, సంకల్పదార్ఢ్యం, సాధనతీవ్రత లేకపోతే భక్తి వట్టి బహిర్లేపమో, వేషమో అవుతుంది. ఈకాలంలో ఎంతమందికి ఈ గుణాలు ఎంతమట్టుకున్నవో నాకు తెలియదు. నామట్టుకు నాకు లేవనేది సత్యం.

ఇంతేకాదు. శివభక్తులు, దేవీభక్తులు, స్కందభక్తులు మొదలైనవారిమాట అట్లుండనియ్యండి. వైష్ణవులలోనే కొందరికి రామునికంటే కృష్ణునిమీదా, నృసింహునిమీదా భక్తిభావం ఎక్కువగా ప్రసరిస్తుంది. ఇది వ్యక్తులందు ఎన్నో కారణాలచేత కలిగే చిత్తదౌర్బల్యం. త్యాగయ్యకూడా దీనికి తప్పలేదు. పై కృష్ణాదిమూర్తులమీదా శాస్త్రానికి రెండుమూడు కీర్తనలుమాత్రం ఆయన రచించినాడంతే. కాని, ఆయన లక్ష్యమంతా, నమ్మకమంతా

'కోదండపాణిరూపముతో వెలసినవాడేరా దైవము'

అనే వ్యాపించింది. కనక ఆయన భక్తిమార్గం వైష్ణవ హిందువులలోనే ఎక్కువ వ్యాపింపజాలదు. మరిన్నీ ఏ భక్తిగాని కొన్ని సంకేతాలనూ, సంప్రదాయాలనూ లోగివుండక తప్పదు. విష్ణుభక్తికి రామానుజ మధ్వాది సంప్రదాయాలూ,సంకేతాలూ ఎన్నో వున్నవి. త్యాగయ్యగారిది స్మార్తసంప్రదాయం; అందులోనూ స్వంతమార్గా లెక్కువ. వారి కందరికీ ఇది అంటడం సులభంకాదు. ఇంక హిందువులు కానివారిమాట చెప్పనక్కరలేదుగదా. కనక వ్యక్తి, సంఘం, జాతి, మతం మొదలైన కట్లు, కంచెలు అన్నీ విచ్చుకొని తోసుకొని పోగల్గిన యే ఒకరిద్దరు మహానుభావులకో తప్ప సామాన్యులకు త్యాగయ్యగారి భక్తిమార్గం అందరాని పండు. అందినా తినలేము. తిన్నా జీర్ణించుకోలేము.

త్యాగయ్యగారి రెండవవరం కవిత్వకళ. మహాకవుల కుండవలసిన గుణాలెన్నో ఆయనయందు స్వతస్సిద్ధంగా వున్నవి. చిన్నతనంనుంచీ పద్యాలూ, పాటలూ అంతులేక విన్నాడు. వల్లించినాడు. స్వాభావికంగా రచనోత్సాహం కలవాడు గాబట్టి ఛందస్సు, యతిప్రాసలు మొదలైనవానిని సులభంగా వశీకరించుకోగల్గినాడు. భావాలలో ఆర్జవం నిండి ఏ మాట చెప్పినా వర్చస్సుతో చెప్పగలిగినాడు. కృత్రిమంగా మీదవేసుకొన్న భావాలు ఆయనరచనల్లో లేనేలేవనవచ్చును. కొన్ని సాంప్రదాయికపు మాటలు తప్ప. అన్నీ నిండుగా బతికిన భావాలే. దీనికితోడు తన యిష్టమెట్లు వస్తే అట్లు వర్తించి వ్యవహరించే ధైర్యమూ, స్వాతంత్ర్యమూ ప్రబలంగా ఉండినది. దీనితో రచనకు ఒక నవ్యత ఏర్పడి, భావాల కొక విలాసమూ, భావకు ధారాళతా వచ్చి వినేవారి నాకర్షించగలదు. రామభక్తి, తనకు ముక్తి ఇవి రెండే భావనావిషయాలై కవితాకళకు వలయం సంకుచితమైనా, దానిలోనే కొత్త కొత్తతోవలు తొక్కి ఆడే ప్రతిభాబలమున్నది. కనకనే ఈతని చేతికి దొరికిన శ్రీరామమూర్తి, దీక్షితులు మొదలగువారి దేవతలవలె, కేవల ధ్యానోపయోగి మూర్తిమాత్రం కాక,మనతో చేరి,మనవాడై కానవచ్చుచున్నాడు. దివ్యమూర్తి మనుష్యుల అంతస్తుకు దిగినాడు. 'ఆత్మానం మానుషం మన్యే' అని ఆయన

చాలా ప్రబలించినవి. మూడూ ఒకదానికొకటి వర్చస్సునిస్తూ పెరిగినవి. ఒకదానితో మరి రెండూ ఎప్పుడుగాని విడిపోక ఏకకుటుంబంగా నడచినవి. సంగీతానికి ఉల్లాసం ఎక్కువైన సమయంలో భక్తిసాహిత్యాలూ, భక్తి ఉద్రేకించిన వేళలో సంగీత సాహిత్యాలూ, కావ్యకళ మెరసినప్పుడు భక్తిసంగీతాలూ వెనుకనిలిచి మేళం నడిపించినవి. ఈ త్రివేణీసంగమాన్ని ఇంత స్పష్టంగా మనం త్యాగయ్యజీవితమందే చూడవచ్చును. ఈమూటినీ ఆయన ఆత్మోద్ధారణకై సాధించి ఉపాసించినాడు. కీర్తి, ద్రవ్యం, ప్రతిష మొదలైన యే ఇతర ఫలాలనూ ఆసించక, ఇతర జీవులూ తరించవలె ననే ప్రపంచానికి మూటినీ వెదజల్లినాడు.

ఐతే, ఆయన ధారాళంగా ఇచ్చిన యీ తత్త్వత్రయాన్ని మన మెంతవరకు గ్రహింపగలము? ఎంత జీర్ణించుకోగలము? మన కీమూటిలో ఏదిముఖ్యం? ఏదిగౌణం? ఈ విషయంలో నా దృష్టిమాత్రం ఇక్కడ మనవిచేస్తాను.

త్యాగయ్యగారి భగవద్భక్తి నావంటివాని యోగ్యతకు చాలాదూరం మించిన మహోతత్త్వం. ఆయన భక్తిసంస్కారం గొప్పది. కనీసం నాల్గుతరాలది. ఇంక ఆయనసాధన అతిమానుషమైనది. పుట్టినది నిర్గుణైక బ్రహ్మవాదులైన స్మార్తబ్రాహ్మణకులంలో. పెరిగింది శివుడు, విష్ణువు, స్కందుడు, పార్వతి, లక్ష్మి, సరస్వతి, తులసి, విఘ్నేశ్వరుడు మొదలైన అన్ని దేవతలకూ సమానంగా మొక్కులు చెల్లించవలసిన సంప్రదాయంలో. ఈ పద్ధతిలో ఏ దేవతా వ్యక్తియందుగాని ఆత్మీయత అనే భావాన్ని దృఢంగా అనుభవించే అవకాశం చాలదు. కాబట్టి భజనసంప్రదాయ ముండినా భక్తిసాధన యీ సన్నివేశంలో మహాకష్టం. భక్తి జ్ఞానాలు రెంటికీ ఏకాగ్రత ముఖ్యసాధనమే. కాని, అన్వయంలో రెంటికీ ఎంతో భేదమున్నది. మనోమార్గాలను సంకోచపరచి నిర్గుణతత్త్వాన్ని సాధించే 'సోహం' సిద్ధాంతం జ్ఞానమార్గం. వాటిని వికాసపరచి అనంతకల్యాణగుణపరిపూర్ణతత్వం ప్రత్యక్షీకరించుకొనేది భక్తిపంథ. ఐనా ఈ భక్తిమార్గానికి భిన్నరూపగుణచరిత్రాదులు గల బహు దేవతల పూజాపురస్కారాలు సాధకములు కాజాలవు. ఏదో ఒక వ్యక్తిని పరదేవతగా భావించి, సమీపించి, అనుభవించి, ఉపాసించవలసివుంటుంది. తక్కిన దేవతలు, మునులు మొదలైనవా రెంత గొప్పవారైనా ఆ మూలదేవత కనుచరులుగానే గమనింపవలసి వుంటుంది. ఇట్టి పరమైకాంత భక్తికి పునాది చాలా చిన్నతనమందే త్యాగయ్యకు వేసినారు. 'గోలిగుండ్లాడే' ప్రాయమందే తండ్రి రామబ్రహ్మం కొడుకుకు రామనామోపదేశంచేసినాడు. తరువాత 'ఐదారుదినములకే' రామకృష్ణానందస్వాములనే యతీశ్వరుడు శ్రీరామ షడక్షరీమంత్రాన్ని అంగన్యాసకరన్యాసాలతో ఉపదేశించినాడు. ఆమంత్రాన్ని అది మొదలు దినమొకటింటికి లక్షయిరువదియైదు వేల నామముల ప్రకారంగా జపిస్తూ త్యాగయ్య తమ ముప్పదియెనిమిదవ ప్రాయమున తొంభైయారు కోట్ల నామములను పూర్తిజేసిరి.* అని ఒకకథ. మూడుమార్లయినా కోటిజపం ముగించినాడని వెంకటరమణ భాగవతుల వ్రాతవల్ల తెలుస్తుంది. ఎట్లయినా త్యాగయ్య తన ఆయుష్కాలంలో చాలాభాగం శ్రీరామమంత్రజపానికి వినియోగించినాడనేమాట సత్యం. దానికితోడు త్రికాలపూజ; మిగిలిన కాలం కీర్తనల రచనకు. భక్తిరసం ప్రవహించే తొమ్మిదిమార్గాలలో త్యాగయ్య దేనినీ విడవక అన్నిటినీ సాధించినాడు. గనకనే ఆయన జీవితమంతా ప్రధానంగా రామమయమైనది. ఇతర దేవతలపైన శ్రద్ధసల్లింది. తుదకు సీతాదేవిమీదగూడా ఎక్కువగా చిత్తసమాధి కలిగించుకొనే అవకాశం ఆయనకు లేకపోయింది. అభిమానంలో తారతమ్యాన్ని విచారిస్తే శ్రీరాముని తరువాత తక్కిన అన్ని దేవతలకంటె పార్వతీదేవిమీద ఆయనకు ప్రతిపత్తి ఎక్కువగా వున్నట్టు కానవస్తుంది. ఈ రామభక్తి వికాసమార్గంలో పెరిగిపెరిగి తుదకు శ్రీరాముడుకూడా త్యాగయ్యపాలికి తన మేరలన్నీ దాటి సర్వాత్మకుడైన పరమాత్మగా ప్రత్యక్షమైనాడు. 'పరమాత్ముడు వెలిగే ముచ్చట' మొదలైన కీర్తనలలో ఈ పరిణామం స్పష్టంగా కానవస్తుంది.

---

* కె. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారి త్యాగరాజ కీర్తనలు, పీఠిక, పుట ౧౨.

తక్కిన పెద్దలంతా భక్తికి ఫలంగా భుక్తి ముక్తులు రెండూ కావలెనని కోరుతూవుండే కాలంలో త్యాగయ్య ముక్తి ఒక్కదానికే వేకారినాడు.

'రామా నీపై తనకు ప్రేమపోదు
భోగానుభవంబులందు బాగుగా బుద్ధినీయదు.'

అని తన మనోగతిని ఆయన ఘోషించినాడు. దేశమంతా చిన్నచిన్న రాజులు, జమీందార్లు, పాళేగార్లు, దోపిడికాండ్లు మొదలైనవారి చేతులలో నలిగి ఛిన్నాభిన్నంగా చెడి చెటాకుల గలుస్తూవున్న కాలంలో కుంపిణీ తెల్లదొరలు వారినీ వీరినీ తగలబెట్టి తమాషా చూస్తూవున్న సమయంలో, రాజులనీ అధికారులనీ పేరు పెట్టుకొన్నవారి అడుసులకు మడుసులొత్తకపోతే- వారిమీద పదాలో పద్యాలో కట్టి పొగడి పైకెత్తకపోతే, బతుకేలేని సన్నివేశాలలో,

'దుర్మార్గచరాధముల దొర నీవనజాలరా'
'శిశ్నోదరమునింప నే నరుల పొగడితినా'

అని రామునితోనే మొరబెట్టుకునే విరక్తి,హాతం, శ్రద్ధ, నిర్లక్ష్యం అలవరుచుకొని ఎనభైయేండ్లు దిన గండం దీర్ఘాయుష్షుగా జీవిత సూత్రాన్ని బిగబట్టి నడిపినాడు! ఇటువంటి సంస్కారబలం, సంప్రదాయశుద్ధి, సంకల్పదార్ఢ్యం, సాధనతీవ్రత లేకపోతే భక్తి వట్టి బహిర్లేపమో, వేషమో అవుతుంది. ఈకాలంలో ఎంతమంది కీ గుణాలు ఎంతమట్టుకున్నవో నాకు తెలియదు. నామట్టుకు నాకు లేవనేది సత్యం.

ఇంతేకాదు. శివభక్తులు, దేవీభక్తులు, స్కంద భక్తులు మొదలైనవారిమాట అట్లుండనియ్యండి. వైష్ణవులలోనే కొందరికి రామునికంటే కృష్ణునిమీదా, నృసింహునిమీదా భక్తిభావం ఎక్కువగా ప్రసరిస్తుంది. ఇది వ్యక్తులంగు ఎన్నో కారణాలచేత కలిగే చిత్తదౌర్బల్యం. త్యాగయ్యకూడా దీనికి తప్పలేదు. పై కృష్ణాదిమూర్తులమీదా శాస్త్రానికి రెండుమూడు కీర్తనలుమాత్రం ఆయన రచించినాడంతే. కాని, ఆయన లక్ష్యమంతా, నమ్మకమంతా

'కోదండపాణిరూపముతో వెలసినవాడేరా దైవము'

అనే వ్యాపించింది. కనక ఆయన భక్తిమార్గం వైష్ణవ హిందువులలోనే ఎక్కువ వ్యాపింపజాలదు. మరిన్నీ ఏ భక్తిగాని కొన్ని సంకేతాలకూ, సంప్రదాయాలకూ లోగివుండెక తప్పదు. విష్ణుభక్తికి రామానుజ మధ్వాది సంప్రదాయాలూ,సంకేతాలూ ఎన్నోవున్నవి. త్యాగయ్యగారిది స్మార్తసంప్రదాయం; అందులోనూ స్వంతమార్గా లెక్కువ. వారి కందరికీ ఇది అంటడం సులభంకాదు. ఇంక హిందువులు కానివారిమాట చెప్ప నక్కరలేదుగదా. కనక వ్యక్తి, సంఘం, జాతి, మతం మొదలైన కట్లు, కంచెలు అన్నీ విచ్చుకొని తోసుకొని పోగల్గిన యే ఒకరిద్దరు మహానుభావులకో తప్ప సామాన్యులకు త్యాగయ్యగారి భక్తిమార్గం అందరాని పండు. అందినా తినలేము. తిన్నా జీర్ణించుకోలేము.

త్యాగయ్యగారి రెండవవరం కవిత్వకళ. మహాకవుల కుండవలసిన గుణాలెన్నో ఆయనయందు స్వతస్సిద్ధంగా వున్నవి. చిన్నతనంనుంచీ పద్యాలూ, పాటలూ అంతులేక విన్నాడు. వల్లించినాడు. స్వాభావికంగా రచనోత్సాహం కలవాడు గాబట్టి ఛందస్సు, యతిప్రాసలు మొదలైనవానిని సులభంగా వశీకరించుకోగల్గినాడు. భావాలలో ఆర్జవం నిండి ఏ మాట చెప్పినా వర్చస్సుతో చెప్పగలిగినాడు. కృత్రిమంగా మీదవేసుకొన్నభావాలు ఆయనరచనల్లో లేనేలేవనవచ్చును. కొన్ని సాంప్రదాయికపు మాటలు తప్ప. అన్నీ నిండుగా బతికిన భావాలే. దీనికితోడు తన యిష్టమెట్లు వస్తే అట్లు వర్తించి వ్యవహరించే ధైర్యమూ, స్వాతంత్ర్యమూ ప్రబలంగా ఉండినది. దీనితో రచనకు ఒక నవ్యత ఏర్పడి, భావాల కొక విలాసమూ, భావకు ధారాళతా వచ్చి వినేవారి నాకర్షించగలదు. రామభక్తీ, తనకు ముక్తీ ఇవి రెండే భావనావిషయాలై కవితాకళకు వలయం సంకుచితమైనా, దానిలోనే కొత్త కొత్తతోవలు తొక్కి ఆడే ప్రతిభాబలమున్నది. కనకనే ఈతని చేతికి దొరికిన శ్రీరామమూర్తి, దీక్షితులు మొదలగువారి దేవతలవలె, కేవల ధ్యానోపయోగి మూర్తిమాత్రం కాక,మనతో చేరి,మనవాడై కానవచ్చుచున్నాడు. దివ్యమూర్తి మనుష్యుల అంతస్తుకు దిగినాడు. 'ఆత్మానం మానుషం మన్యే' అని ఆయన

చెప్పిన అసత్యవాక్యం సత్యంగా, త్యాగయ్యగారి కవిత పుణ్యాన, మనపాలికి పరిణమించింది. తెలుగు కవులలో పలువురి కీ శక్తి లేదు.

ఐతే, త్యాగయ్యగారి జీవితంలో ఆశక్తికి భాషలోగాని, భావాలలోగాని తగినంత యేర్పులూ తీర్పులూ చేసే అవకాశమూ సంస్కారమూ చాలక, ఆయన కవిత పల్లెటూరి పడుచువలె అకృత్రిమంగా నిలిచింది. ఆయన తెలుగుభాష నాలుగైదు తరాలుగా తమిళదేశంలో నిలబడి సహజమైన పెరుగులూ మెరుగులూ చాలావరకూ కోలుపోయింది; జడ్డుగట్టింది. 'మూడు రెండు నదినాథుడు' 'నిర్గురజితుడు'* వంటి కృత్రిమ రూపాలతో, అందదుకులైన వాక్యాలతో నడచింది. ఆయన సంస్కృతంకూడా ఎక్కువ వ్యాసంగాని కవకాశం చాలలేదనిపిస్తూ, నేర్చిన దానికంటే ఖని గ్రహించిందే ఎక్కువ అని పదేపదే సూచిస్తుంది. 'కేచన నిజభక్తనిచయ' 'ముఖజితభార్యే'† ఇత్యాదు లుదాహరింపవచ్చును. త్యాగయ్య వ్యాకరణ నియమాలు ఉల్లంఘించినాడనే కాదు నామనవి. ఆ ఉల్లంఘన సహజమైన సరళమార్గంలో నడవలేదనే. తాళ్లపాకవారు, క్షేత్రయ్య మొదలైన పదకవులందరూ, ఎందరో పద్యగద్యకవులూ, వైయాకరణుల అధికారానికి మితిని కలిగించినవారే. శబ్దశాస్త్ర నియమాలను ఎదిరించే దొమ్మగలవారు అప్పుడప్పుడుండబట్టే ఏభాషగాని ప్రవాహినిగా నడుస్తుంది. లేకపోతే పడియనీళ్లవలె మలిచిపోక తప్పదు. కాని ఆవుద్యమం ఆయా భాషల ఆవరణంలోనే జరగవలసి వుంటుంది. త్యాగయ్యగారి ప్రయత్నమో: ఆ వలయానికి బైట అవిమర్శగా జరిగింది.

ఇంక ఆయనభావాలుగూడా ఎన్నోచోట్ల పై అపక్వతనే సూచిస్తున్నవి. శక్తికి తోడు లోకశాస్త్ర కావ్యాదుల పరిశీలనవల్ల కలిగే జాణతనం, కావ్యజ్ఞుల శిక్షతోడి అభ్యాసం—అనే రెండుగుణాలు కవితారచనకు ఆవశ్యకమన్నారు పెద్దలు.‡ త్యాగయ్యకు శక్తీ, అభ్యాసమూ సమృద్ధిగా వున్నవి. కాని తక్కినవి సంపాదించే విరామమూ, అక్కరా ఎక్కువగా ఆయనకుండినట్లు కానరాదు. కాబట్టే 'నీ తండ్రిసొమ్ము వెరవక పోనేరదు,' 'ఈ హరామితన మేల' 'రంగడా విభీషణునకు పంగనామమిడినరీతి'§ ఇత్యాది, బాలభావాలు ఆయనరచనలో పడి నిలిచినవి. చెప్పవలసిన భావాలు స్పష్టంగా, సరళంగా చెప్పగల శిల్పో, శక్తియో లేక వాక్యమూ ఛందస్సూ ముగిస్తే చాలునని ముందుకుపోయిన రచన యెంతోవున్నది. కాబట్టి ఎన్నోకీర్తనలలో అర్థమిప్పటికీ అస్పష్టంగానే నిలబడింది. ఇదంతా ఆయన శిష్యప్రశిష్యులు తెలుగు తెలియక చేసిన అపరాధమని చెప్పేది ఒకసంప్రదాయం. కొంత నిజంకావచ్చును. కాని, త్యాగయ్యగారికి కూడా ఇందులో భాగం ఎక్కువగానే ఉండిందని చెప్పకపోవడం సాధ్యంకాదు. ఆయనది తోచిన వెంటనే కూర్చిపెట్టిన ఆశుకవిత; మన సంగీత రచన వంటిది. రాగం, తానం, పల్లవి, స్వరకల్పన ఇత్యాది కర్ణాటకసంగీత స్వతంత్ర రచనలలో గాయకుడు, వల్లించినదానిని వదలి, తన సభ్యుల అదృష్టాన్ని నమ్మి 'నీవేగతిరా దేవుడా' అని సాహసించి కల్పనకు దూకుతాడు. ఆ తెగుదారి చొరవలో ప్రతిభావంతుడయి సుశిక్షితుడైన గాయకునినుండి అతడుగాని, మనంగాని కలలోనైనా ఊహించి వుండని అపూర్వాద్భుత రచనలు ఆవిర్భవించగలవు. ఆ ప్రయత్నంలో అపస్వరాలూ, అవలయాలూ చొచ్చుకొన్నా మనం ఓర్చుకొందువు. ఓర్చుకోవలెను గూడ. ఆ కళస్వరూపమది గనుక. పట్టుకు సులభంగా దొరకని నాదకాలా

---

* చూ. కీర్తనలు: 'సారివెడలిన యీ కావేరి'; 'యుక్తముగాదు.'

† చూ. కీర్తనలు: 'యోచనా కమలలోచన' 'మానససంచరరే'

‡ 'శక్తిర్నిపుణతాలోకశాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణాత్,'
కావ్యజ్ఞ శిక్ష యాభ్యాస ఇతి హేతుస్తదుద్భవే'
(కావ్యప్రకాశం, ఉల్లాసం ౧)

§ చూ. కీర్తనలు: 'కరుణాజలధీ' (కేదారగౌళ), 'ఎదుట నిలిచితే', 'రామదైవమా'

లతో అర్థంలేని భావాలను రచించే విద్య అది. కాని సంకేతబద్ధమైన వాగర్థాలతో చేయవలసిన కవితాకళ ఆ దారిలో నడవవలసిన అక్కరలేదు. స్ఫురించిన రచనను మళ్లీ నిదానంగా నెమరువేసి ఏర్పులూ, తీర్పులూ చేసే అవకాశమూ, చేయవలసిన ధర్మమూ ఇందులో వుంది. దానిని ఉపయోగించుకోకపోతే ఆకళ అఖండంగా సిద్ధించదు. కాబట్టే 'నిలుకడ వలయు గృతికి' అన్నారు విమర్శకులు. ఆశురచనలోగూడా అప్పుడప్పుడు అద్భుత రచనలు మించవచ్చును. కాని, కవికి ఆసాకు పనికిరాదు; రాగూడదు. త్యాగయ్యగారి కవిత ఈ ఆశుతరగతిది. ఆశ్చర్యము గలిగించే ముక్కలెన్ని వున్నా అఖండత చాలనిది. కనుక తెలుగుసాహిత్యంలో ఇతర మహాకవుల రచనలు చవిచూచిన నాలుకకు త్యాగయ్యకవితలోని రసం చాలదు. ఈ మాట సాహసమైతే మన్నించండి.

ఇంక నిజంగా నా వంటివారిపాలికి మిగిలింది ఆయన అనుగ్రహించిన గానం. అది మహాప్రసాదం. దాని వైశాల్యం, గాంభీర్యం, విలాసం, వైదగ్ధ్యం, వైవిధ్యం—అనిర్వచనీయమైనవి. దాని కదే సాటి. నిజమాలోచిస్తే త్యాగయ్యగారు ఆజీవమానం అఖండంగా అంతరంగంలో సాధించింది రామభక్తియోగం; బహిరంగంలో అట్లే సాధించింది నాదయోగం. కవిత్వం ఈ రెంటికీ పొత్తుకలిపే కొండివంటిది. అది యీ రెండు మహాద్రవ్యాల ఒత్తిడిలో సన్నగిల్లి మసకు మసకయి పోయింది. వంశపరంపరతో వచ్చిన త్యాగయ్యగానాభిరుచికి సొంటి వేంకటరమణయ్యగారి దోహదం లభించింది. ఆ మహావిద్వాంసుడు-వాగ్గేయకారకుడు-తంజావూరు సంస్థానం దర్బారులో ఉగాదిపండగనాడు మొదటి పాటకచ్చేరీ చేసే అధికారాన్ని సంపాదించుకొన్నవాడు. ఇంతేకాదు. 'మహారాజువారి కొలువు మంటపములో రాజువారి ప్రక్కన అర్ధసింహాసనారూఢు'డట.* అంతటి మహావిద్వాంసుని శిక్షగూడా ఈ శిష్యమహత్తరునికి చాలలేదు. మళ్లీ రామకృష్ణానందస్వామే వచ్చి నారదమంత్రోపదేశంచేసి ఉపాసన చేయించినాడు. దానిఫలంగా 'నాదసరసీరుహభృంగుడు' నారదుడు ప్రత్యక్షమై అనుగ్రహించినాడు. కనక త్యాగయ్య సంగీతం మనుష్యుల మట్టాన్ని దాటి దివ్యత కెక్కింది. కొన్నాళ్లకు తరువాత సొంటి వెంకటరమణయ్యగారే శిష్యుణ్ణి పిలిపించి తనయింట్లో పాటకచ్చేరీ చేయించి, ఆనందం పట్టజాలక, తనకు మహారాజావారు బహుమానంగా ఇచ్చిన తోడా, మకరకంటి మొదలైన సొమ్ములతో ఆయనను అలంకరించి చూచి కన్నులు చల్లజేసుకొన్నాడట. †'శిష్యాదిచ్ఛేత్పరాజయం' అన్న పరమాచార్య న్యాయాన్ని సంతోషంగా ఆచరించిచూపిన ఆ గురువు ఆ శిష్యునికే అన్ని విధాలా తగిన మహనీయుడు!

కనకనే త్యాగయ్య నాదరచన భాషారచనను చాలాదూరం మీరిపోయింది. ఆయన నాదజీవానికి భాష శరీరంగానూ, ఎన్నోచోట్ల వట్టివేషంగానూ పరిణమించి ఒదిగి నిలిచింది. ఇంతేకాదు. పరదేవతగా శ్రీరామమూర్తిని ఉపాసించే సాధనంగా త్యాగయ్య ఉపయోగించుకొన్న యీ నాదకళ తుదకు శ్రీరాముడే ఐపోయింది. అథవా రాముడే నాదకళారూపముగా మారిపోయినాడు. అంటే రామమూర్తియందారోపించి ధ్యానించిన అఖండత, అమేయత, అనిర్వచనీయత—ఈనాద ప్రపంచమందే త్యాగయ్యకు అనుభవానికి వచ్చింది. ఇంకొకవిధంగా ఈమాటచెప్పితే పాట భక్తి యెల్లలనుగూడా దాటిందన్నమాట. ఆయన రచించిన అమోఘమైన కృతులలో ఒకటైన ఈకృతి ఈ విషయానికి సాక్షి.

"నీదయచే రామ—నిత్యానందుడైతి.
నాదబ్రహ్మానంద రసాకృతిగల—నీదయచే
వరమృదుభావ — సుస్వరమయభావ
వరత్యాగరాజ వాక్చేలావృత"

కాబట్టే, 'నాదోపాసనచే శంకరనారాయణ విధులు వెలసిరి ఓమనసా' అని చాటేదాకా ఆయన ధైర్యం పాకింది.

ఈ అనుభవమే ముఖ్యంగా ఆయనపాటలలో ఎక్కువగా ఉన్మీలితమైంది. సంకేతాలతో బతికేది

* వెంకటరమణభాగవతుల గురుచరిత్ర.

పైదే.

భాష. కాబట్టి దాని వ్యాప్తి మితమైనది. భాషనుబట్టి మాత్రమే చూస్తే 'ఆరగింపవే పాలు' అన్నపాట రామునికి పూజచేస్తూ పాలు నైవేద్యమిచ్చే సమయం లోమాత్రం సార్థకమౌతుంది. అప్పుడుకూడా ఒక మాటు ఆమాట చెప్పితే చాలును. కాని దాన్ని నాల్గు పక్కలా పట్టుకొని ఆశించే పాట మెట్టుకు త్యాగయ్యగారు ఐదారుసంగతులు చేర్చినాడు. ఎందుకు? ఈ రాముడు, పాలు, ఆరగింపు మొదలైన ఖండభావాలకంటే వాటికి ప్రేరకమైన ఉల్లాసం, అలౌకికత, తృప్తి మొదలైన అనుభావాలలో తన్మయత్వాన్ని పొందడానికి, అఖండమార్గంలో నడవడానికి ఆ నాద రచనలు సోపానాలు కాగలవు. సంగతులైదారు అనేది మచ్చుకేకాని శక్తిగలవారు ఐదునూర్లూ, ఐదువేలూ కల్పించుకోవచ్చును; కల్పించుకోవలెను. కీర్తనలకు సంగతులువేసి పాడే పద్ధతికి త్యాగయ్యే ప్రథమాచార్యుడంటారు. అదే నిజమైతే ఆయన కింత కంటే వేరెఉద్ధేశం కానరాదు. ఆయన తన కీర్తనలను భాషాభావాలు మాత్రమే ధ్యానిస్తూ, చల్లగా, ముద్దుగా, స్పష్టంగా ముత్తైదువుల పెండ్లిపాటలవలె, ఒకమాటు పఠించి వదిలేవాడనీ, ఈసంగతులు, నెరవళ్లు, స్వరకల్పనలూ అన్నీ తరువాతి 'విద్వాంసుల' విపరీత కల్పనలనీ కొందరు ఊహించేట్టున్నది. కాని, అది న్యాయంకాదు. త్యాగయ్య గురువుగారింట్లో కచ్చేరీ చేసినప్పుడు 'దొరకునా ఇటువంటిసేవ' అనే కీర్తన పాడి, దాని మూడవచరణంలోని 'కామితఫలదాయకి యౌసీత' అనేచోట 'పల్లవి సాహిత్యస్వరములు' పాడి చూపినప్పుడే గురువుగారు 'దొరకునా ఇటువంటి శిష్యుడు!' అని మెచ్చుకొని తన బహుమాన భూషణాలు ఇచ్చి గౌరవించినాడని వెంకటరమణభాగవతుల చరిత్రలోగలదు. ఇదిగాక ఎన్నో కీర్తనల సంగతులు అన్ని శిష్యపరంపరలలోనూ ఒకేవిధంగా నేటికీ పాడే వాడుకలో ఉన్నవి. ఇంకా 'నాదసుధారసం బిలను నరాకృతాయరా' అనే కీర్తనలో సంగతులు ఆ నాదసుధారసమూర్తి రాముడు ఆడే మాటలైనవని త్యాగయ్యే ధ్యానించినాడు.

కాబట్టే ఆయనరచనలు భాష, మతం, జాతి మొదలైన ఎల్లలన్నీ దాటి కర్ణాటక సంగీత రసికుల కందరికీ ఈ నూటయేబదేండ్లకు పైబడి పరమానందదాయకమైన ఆస్తిగా పరిణమించినవి. ఆయన తెలుగువాడనీ, రామభక్తుడనీ, బ్రాహ్మణుడనీ, ములికినాటి స్మార్తుడనీ, ఎక్కువ అభిమానమో, అసహ్యమో ఆయన పాటలవిషయంలో ఆధునికులు కొందరు చూపడం కేవలం బాలిశమని — ఆత్మాపరాధమని — చెప్పక తీరదు. అవి అలౌకికంగా అనుభవించవలసినవి.

కనుక రామభక్తి ఉన్నా లేకపోయినా, తెలుగు సంస్కృతాలు రుచించినా రుచింపకపోయినా, అయ్యగారి కీర్తనలు దొరికినన్ని సంగ్రహించడమూ, వాటి వర్ణమట్టులను స్వరూపనాశంచేయక భద్రపరచి శిష్యపరంపరలో వ్యాప్తికి తేవడమూ గానగాంభీర్యాన్ని ఆ అంతస్తులో తామనుభవించి ఇతరు లనుభవించేట్టు చేయడమూ—ఇవి ఇప్పటి కర్ణాటక నాదకళా రసికుల ధర్మమని నాప్రార్థన. ఇది మతధర్మము, కుల ధర్మము, జాతిధర్మము కాని కాదు. మరి మానవ ధర్మం. వివిధభేదాలతో, అడ్డగోడలతో ఉద్రేకాలు పెరిగి అనాహుతాలపాలై పోతూవుండే మనదేశంలో త్యాగయ్యగారి యీగానకళను పరస్పరస్నేహ సౌహార్దాలకు సాధనంగా ఉపయోగించి మనం ధన్యులం కావలసి వున్నాము. భక్తి లభిస్తే వ్యక్తులు కృతకృత్యులౌతారు. కవిత్వం రసింపగలిగితే తెలుగు తెలిసినవారానందిస్తారు. కాని త్యాగయ్యగారి నాదసుధ దొరికితే —హిందువులేకాదు, మన వ్యజాతే తరించిపోతుంది. ఆయనకళ నారాయణాస్త్రం. దానికి నమస్కారం తప్ప వేరే ఎదురేమీ లేదు.

[మొన్న డిసెంబరు మాసాంతాన మద్రాసు మ్యూజిక్ ఎకాడమీవారు జరిపిన శ్రీ త్యాగరాజ శత వార్షికోత్సవ సందర్భంలో చదివిన ప్రసంగం.]

ఆంధ్రగాయకపితామహుడు శ్రీ త్యాగరాజు

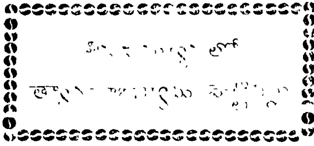
— వారి స్మృతిచిహ్నలు —

త్యాగయ్యగారి ప్రథమ శిష్యుడు
శ్రీ వేంకటరమణభాగవతులు

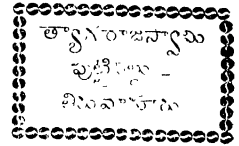

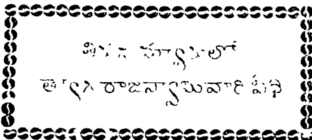
ఆంధ్రగాయక పితామహుడు
శ్రీ త్యాగరాజు

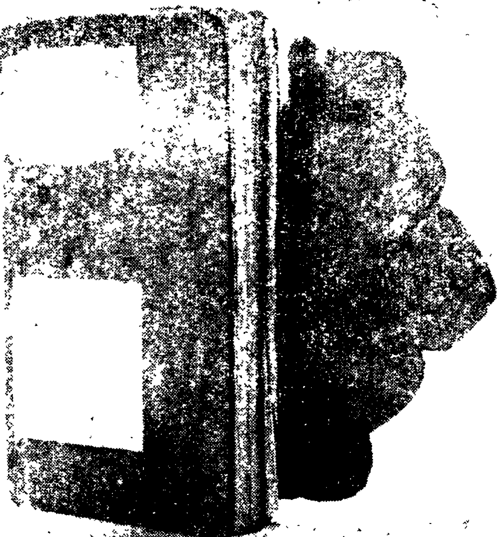

—Courtesy: Music Academy, Madras.

ఆంధ్రగానాంక పితామహులు శ్రీ త్యాగరాజు స్మృతిచిహ్నాలు

త్యాగరాజస్వామి విశ్వాసపాత్రుడైన వారి ప్రియశిష్యులు శ్రీ వేంకటరమణ భాగవతులు స్వహస్తాక్షరాలతో వ్రాసి, సమర్పించుకొన్న పోతన భాగవతపు వ్రాతప్రతి

(Courtesy : Sowrashtra Sabha, Madura.)

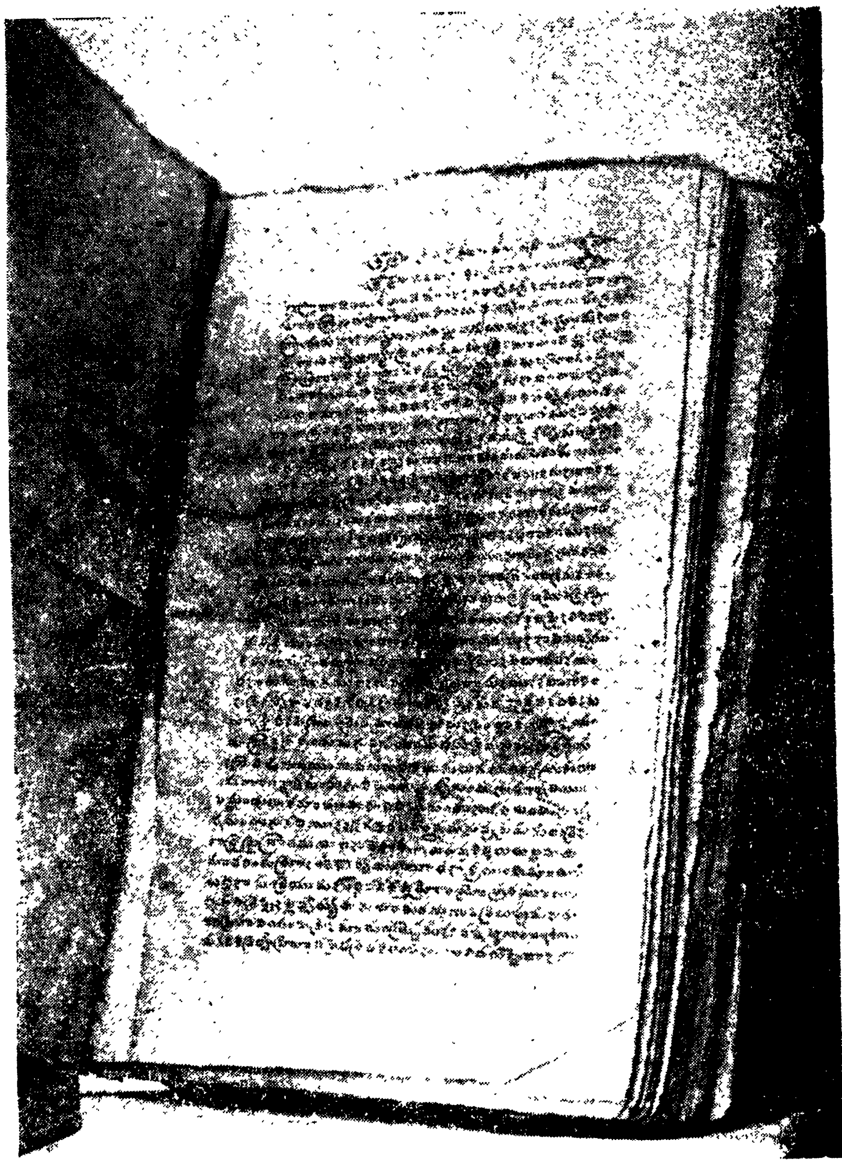

తిరువయ్యారులో
త్యాగరాజస్వామి
సమాధి మందిరము

త్యాగరాజస్వామి
సమాధి-గర్భగృహము

Courtesy : Music Academy, Madras.

సదరు పోతన భాగవతపు వ్రాతప్రతిలోని తొలిపుట

—Courtesy : Sowrashtra Sabha, Madura.

పాణిని సూత్రాలు - ఆనాటి విశేషాలు

= శ్రీ గరికిపాటి కృష్ణమూర్తి =

అ, ఆ-లను, కఖ-లను సూత్రాలలోనికి కుదించడంతో వ్యాకరణశాస్త్రం బయలుదేరింది. ఇవే 'అఇఉణ్ సూత్రాలు' అని ౧౪ ఉన్నవి. వీటిని మాహేశ్వరసూత్రాలు అని వ్యవహరించుతారు. "నృత్తావసానే నటరాజరాజో ననాద ఢక్కాం నవపంచవారం, ఉద్ధర్తుకామః సనకాదిసిద్ధాన్ ఏతద్విమర్శే శివసూత్రజాలమ్" అని నందికేశ్వరకృతకాశికలో ఉన్నది. సనకాదులను ఉద్ధరించటానికి శివుడు ౧౪ సార్లు ఢక్క వాయిస్తూ ప్రత్యక్షమయ్యాడు. అవే ఈ మాహేశ్వర సూత్రాలు. ఆధ్యాత్మికచింతతో తపస్సు చేస్తున్న సనకాదులకు అవి వేదాంతపరంగా అర్థమయినవి. ఒకపక్కన వ్యాకరణనిర్మాణ చింతతో తపించుతున్న పాణినికి 'అఇఉణ్' వ్యాకరణసూత్రాలుగా ఆధ్వని పరిణమించింది. పాణినీయశిక్షలో "యే నాక్షరసమామ్నాయ మధిగమ్య మహేశ్వరాత్, కృత్స్నం వ్యాకరణం ప్రోక్తం తస్మై పాణినయే నమః" అని ఉంది. మహేశ్వరుడివలన అక్షర సమామ్నాయమును పొంది(అఆలు, కఖాలు) వ్యాకరణమంతా రచించిన పాణినికి నమస్కారము అని దాని అర్థము. పాణినికాని, పతంజలికాని ఈ శివుడి పేరే మెత్తలేదు. అచ్చులు, హల్లులు అనేసంజ్ఞలు ఈ మాహేశ్వరసూత్రాలవలన లభించినవే. ఈసూత్రాలలో అక్షర సమామ్నాయమును మేకుబిగించేశాడు. ఇటు అక్షరము అటు కదిలించ వీలు లేదు. 'హయవరట్'అనే సూత్రం 'హరయవట్'అని చదివితే శాస్త్రమే హరహరా అవుతుంది. ఈ మహేశ్వరసూత్రాలు పునాదిగా చేసుకొని ౮ అధ్యాయాల కట్టడం పాణిని కట్టాడు. ఒక్కొక అధ్యాయానికి ౪ పాదాలు.

పాణినిసూత్రాలవల్ల, అప్పటికాలంలో సంగతులు కొన్ని తెలుసుకోవచ్చు. పాణిని సూత్రాలు వ్రాస్తే, వాటికి ఉదాహరణం, ప్రత్యుదాహరణం పతంజలి ఇచ్చాడు. సూత్రంలోకంటె ఒక్కొక్కప్పుడు ఉదాహరణంలో ఎక్కువ స్పష్టంగా అప్పటికాలపు సంగతి తెలుస్తుంది.

ఆరోజుల్లో వేషభాషలు బాగా ఉండేవి. పైన. ఉత్తరీయం(ఉపసంవ్యాన),. మోకాళ్ల దాకా బట్టలు కాకుండా ముంగాలువఱకు (ఆప్రపదీనం), కొత్తబట్టలు (నిష్ప్రవాణి; తంత్రక) కట్టుకొనేవాళ్లు. కాలికి సరిపడ చెప్పులు(అనుపదీనా ఉపానత్) తొడిగే వాళ్లు. 'తిలతైలం', 'సర్షపతైలం'(ఆవనూనె)

వగైరాసూన లన్నీ ఉండేవి. కాజా వెన్న కరగించిన నెయ్యి(హైయంగవీన) వేసుకొనే వాళ్లు.

భోజనానికి ఏమీ ఇబ్బంది ఉన్నట్టు కనపడదు. అనేకరకాల ధాన్యాలు పాణిని చెపుతాడు. "వ్రీహి, శాలి, ముద్గ, యవ, యవక, తిల, గోధూమ, మాష, ఉమా (Linseed), భంగ"(Hemp) వగైరా. రెండు నెలల పంట ఒకటి ఉండేది. 'షష్టికా' ధాన్యా — 'షష్టిక' అని దాని పేరు. "షష్టిరాత్రేణ పచ్యంతే"-౬౦రోజులలో పండుతుందికాబట్టి. ఇన్ని ధాన్యాలు ఉన్నవి అంటే కాలువలు లేకుండా పని జరగదుగదా? పతంజలి ఏదో ఒకసందర్భంలో "శాల్యర్థం కుల్యా నీయంతే" "వరిపైరుకోసము కాలువలు తీస్తారు. పైరు కోసముగదా ఇవి అని ఆకాలవలో నీళ్లు తాగకుండాఉంటారా" అని అంటాడు. దున్ని నంతమాత్రానే పండే పంటలు 'కృష్టపచ్యా' అనేవాళ్లు. ఈపొలంలో ఎన్నివిత్తులు చల్లాలి అంటే "ప్రాస్థికం క్షేత్రం, ద్రౌణికం క్షేత్రం"—ఇందులో ఒక తూమెడు, ఇందులో ఒక కుంచెడు అని చెప్పగలిగిన ఆసామీలు ఉండేవాళ్లు. ఒక్క చేతిమీదుగా ఎంత వంటైనా చెయ్యగలిగినవాళ్లు ఉన్నారు. "ప్రాస్థికీ బ్రాహ్మణీ, ద్రౌణికీ బ్రాహ్మణీ"— ఒకప్రస్థంగాని, ఒకద్రోణంగాని బియ్యం వండ గలదు ఆ బ్రాహ్మణి.

'ఆస్తికులు', 'నాస్తికులు', 'దైష్టికులు' Fatalists) అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకు వస్తున్నవాళ్లే. ఈ నాస్తికుల్లో లోకాయతం Materialism) చదివేవాళ్లుకూడా ఉన్నారు-లోకాయతికః'. దేవాలయాలుకూడా వుండేవేమో. 'అగారాంతాత్ఠక్' అని సూత్రం. అగారాంతశబ్దమునకు ఠక్ అనే ప్రత్యయం వస్తుంది. దేవాగారమందు నియుక్తుడు 'దేవాగారికః' (పూజారి) అని ఉదాహరణం ఇచ్చారు.

అప్పుడుకూడా బస్తీవాడి టక్కరితనం, నాజూకు ఈరెండూ ప్రసిద్ధిగానే ఉండేవి. "నగరాత్ కుత్సనప్రావీణ్యయోః" అని సూత్రం. వీడు గజదొంగ అని చెప్పాలంటే 'నాగరకఃచోరః' అనాలి. ఈ శిల్పి గొప్ప పనివాడు అనాలంటే 'నాగరకః శిల్పీ' అనాలి. నగరవాసులు ఈబ్రాహ్మలు అనాలంటే 'నాగరాః బ్రాహ్మణా' అనిమాత్రమే అనాలి. 'నగరకాక' శబ్దం ఆక్షేపార్థంలో ఉన్నది. ఆ నగరకాకం మన పల్లెటూరి గబ్బిలాయికి ప్రతిద్వంద్వి అయిఉండవచ్చు.

ఆరోజుల్లోను శరీరాయాసంచేత జీవించే వాళ్లు (వ్రాతీనః), కూలిమీద బతికేవాళ్లు (భృతకః) ఉన్నారు. వేతనంమీద జీవించే 'వైతనికులు', వ్యాపారంమీద జీవించే 'క్రయవిక్రయకులు', ఆయుధవృత్తిచేత జీవించే 'ఆయుధీయులూ' ఉన్నారు. వేతనాదిగణం ఒకటి పాణిని చెప్పాడు. వేతనాదులవల్ల జీవించేవారు అనే అర్థంలో. ఆగణంలో వాహన, జాల, శయ్యా, ఉపనిషత్, ఉపదేశ వగైరాలు ఉన్నవి. వీటిమీద జీవించే వారు ఉన్నారన్నమాట. వడ్డీలమీద బతికే 'వార్ధుషికులు', రెండుమూడురెట్లు వడ్డీకింద తీసుకొనే ప్రయోజకులు 'ద్వైగుణికులు, త్రైగుణికులు' ఉన్నారు. 'ఉద్వర్తకులు' వచ్చి తలంటిపోస్తే హాయిగా నిద్రపోయి తెల్లవారి లేచేటప్పటికి సుఖంగా నిద్రపట్టిం

దా అని 'సాఖశాయనికు'లచేత అడిగించు కొనే శ్రీమంతులు, 'నైష్కసాహస్రికులు' (సహస్రనిష్కములుకలవారు), 'గాసాహస్రికు'లు ఉండేవాళ్లు. శ్రీమంతు లున్నారంటే నాణాలు ఉన్న వన్నమాటే. "రూపా దాహత ప్రశంసాయాం" అని సూత్రం. ఆహతమైనది (Coined), ప్రశస్తమైనది అనే అర్థంలో 'య'ప్రత్యయము విధించాడు. 'రూప్యః కార్షాపణః'అనినాణెముఅనే అర్థంలో అనాలి. కార్షాపణం, పాదం, మాషం వగైరా నాణాలు ఉన్నవి. ఇన్ని నాణాలు, డబ్బు ఉంటే రాజుగారు పన్నుతీసుకోకుండా ఉండడుగదా. 'కారనామ్నిచ ప్రాచామ్' అని సూత్రం. తూర్పుదేశంలో పన్నులు అయినప్పుడు దానికీ కార్యం పాణిని చెప్పాడు. ఉదాహరణంలో 'ముకుటే కార్షాపణం, దృషది మాషకమ్'అని రెండుపన్నుల పేర్లున్నవి.

ఇంత రాజ్యతంత్రం, ఇంత వ్యాపారం ఉన్న రోజుల్లో సముద్రయానం లేకుండా ఉంటుందా? వేదంలో 'సప్తసింధవః'అని ఉంది. నవీనపరిశోధకులు వారి బుద్ధిఅంతా ఉపయోగించి "సింధు అంటే సింధునది. కాని ఇక్కడ 'సింధు'అంటే నది అనే అర్థము. సప్తసింధు అంటే ఏడునదులు" అని చెప్పి ఆ ఏడునదులు ఎవ్వి అని అడిగితే, పంజాబులో ౫, మిగిలినవి రెండూ వాగులు, వఱదలు కలిపి చెప్పి, వేదకాలంనాటికి సముద్రం అంటే ఏమిటో తెలియదు అన్నారు. పాణినిలో 'ద్వీప' 'అంతరీప'శబ్దాలు కనిపించుతవి. 'సముద్రా న్నావి మనుష్యే' అని ఒక గణ సూత్రం ఉంది (౪-౨-౧౨౭). కాబట్టి పరిశోధకులకు ఏమీ ఆధారం ఇక్కడ లేదు.

పాణినినాటికే న్యాయ, నిరుక్త, మీమాంసా, వ్యాకరణ, శిక్షా, లోకాయత, జ్యోతిష, వాస్తువిద్యా, ముహూర్తవిద్యా, ఉపనిషత్, ఆయుర్వేదశాస్త్రములు చదువు కొనేవాళ్లు. చదువుకున్నంతమాత్రాన అందరకూ వస్తుందా చదువు? "దృశ్యంతేహి కృతప్రయత్నాశ్చాప్రవీణాః, అకృతప్రయత్నాశ్చప్రవీణాః"-ప్రయత్నం లేకుండా ప్రవీణులు అయిన వా ళ్లున్నారు, ప్రయత్నించినా ప్రావీణ్యం రానివాళ్లూ ఉన్నారు అని భాష్యం. చదువువచ్చినంతమాత్రాన సంపాదన అందరకూ వస్తుందా? "సమాన మీహమానానాం చాధీయానానాంచ కేచి దర్థై ర్యుజ్యంతే అపరే న. స్వాభావిక మేతత్"—ఇద్దరికీ కోరిక సమానమే, ఇద్దరూ గట్టిగా చదివారు. ఒకరికి డబ్బు వచ్చింది, ఒకరికి రాలేదు. అది లోకస్వభావము అన్నాడు భాష్యకారుడు.

పాణినిరోజుల్లో నటులకు 'నటసూత్రాలు' ఉండేవి. సన్యాసులకు భిక్షుసూత్రాలు ఉండేవి. ఎన్ని సూత్రాలు చెప్పినా దంభంతో జీవించే సన్యాసులూ (దాండాజినికః) ఉండేవాళ్లు. ఆయుర్వేదం వృద్ధిలో ఉన్నప్పటికీ చిన్నతనంలో ముసలివాలకం పడిన వాళ్లూ(యువజరతీ), చిన్నతనంలోనే బట్టతల అయినవాళ్లూ(యువఖలతీ)ఉండేవాళ్లు. మందులేని రోగాలు కొన్ని. వాటిని 'క్షేత్రియో వ్యాధిః'అన్నాడు పాణిని. అంటే శరీరాంతరమందు చికిత్స్యమేగాని ఈజన్మలో కుదరవు.

కొన్ని తాగుబోతుదేశా లుండే: 'సురాపాః ప్రాచ్యాః, క్షీరపాః ఉ

నరాః'—తూర్పువాళ్లు బాగా తాగేవాళ్లు; ఉశీనరదేశస్థులు పాలే తాగేవాళ్లు. తాగిన వాళ్లు ఎంత సాహసకృత్యమైనా చేస్తారు, అయశ్శూలంలాగ-'అయశ్శూలికః'. 'బ్రహ్మవర్చసు'లు కొంతమంది, 'పల్యవర్చసు'లు కొంతమంది. వీరి ముఖంమీద ఉండే వర్చస్సు వారు తిన్న మాంసంవర్చస్సే. అప్పుడు కూడా అస్పృశ్యులు ఉన్నారు. 'శూద్రాణామనిరవసితానామ్'అని సూత్రం. నిరవసితులు అన్నం తిన్న గిన్నెలు తోమినా పనికిరావు. తోమితే గిన్నెలు పనికివచ్చినట్టయితే వారు అనిరవసితులు. 'అనిరవసితులు' అయిన శూద్రులు' అన్నాడు పాణిని. అంటే బ్రాహ్మణులు తమ పాత్రల్లో శూద్రులకు అన్నంపెట్టేవారేమో. 'మాల'శబ్దం 'సంకలా'దిగణంలో ఉంది. ఈ ఇల్లు మాలలు కట్టేరు అంటే 'మాలం గృహమ్'అనాలి.

'అసూర్యంపశ్యా'లు— ఘోషాస్త్రీలు అప్పటినుంచీ ఇప్పటివఱకూ వస్తున్నారు. అలసులకుకూడా అప్పుడు కొదవలేదు. చక్కగా పొట్టనిమురుకుంటూ 'తుందపరిమృజుడు' కూచుంటాడు. 'ప్రాతేసమితుడు' ఒకడు. భోజనంవేళకు తయారు, పనికి సున్నా ఆయన. ఇంకోఆయన 'మాతరిపురుషః', ఒకొకడు 'పితరిశూరః', మఱొకఆయన పుట్టినతరువాత తృప్తిఎఱుగడు, గర్భంలో ఉన్నప్పుడుతప్ప- 'గర్భే తృప్తః.'

'ట్రేడ్ యూనియన్ల' సంఘాలు ఉండేవి రోజులు పాణినికాలంలో. 'పూగాఞ్ఞ్యోఽగ్రామణీపూర్వాత్'అని సూత్రం. పూగం అంటే, అర్థకామప్రధానులు, నియతవృత్తిలేనివారలు,నానాజాతీయులు అయిన వారి సంఘం. ఈసంఘంవారు ఎఱ్ఱజెండాలు వేసుకొని ఊరేగేవాళ్లేమో. ఈసూత్రానికి ఉదాహరణంగా 'లోహితా ధ్వజా యస్య పూగస్య లౌహితధ్వజః' అని చెప్పారు. ఎఱ్ఱజెండాగలిగిన సంఘం అన్నమాట.

ఆరోజుల్లో 'బ్రాహ్మకం' అనే దేశం ఉంది. అక్కడ బ్రాహ్మణులంతా ఆయుధజీవులు. వీరు ఇలాగ క్షాత్రధర్మం అనుసరించుతుంటే వీరి బ్రాహ్మణధర్మం అవలంబించిన క్షత్రియులు ఉన్నారు, 'శాకపార్థివులు'. శాకప్రియులట ఈ పార్థివులు. అంటే కందారాజులు. పాణిని అనేకఆయుధజీవి సంఘాలు పేర్కొంటాడు. క్షుంద, మాలవ, వృక, పర్శు(Persian)వగైరాలు.

'గాడిద గుడ్డు' వేదకాలంనాటిది కాబోలు. 'ఇషేత్వా' అని మొదలుపెట్టే అధ్యాయానికి 'ఇషేత్వకః' అని పేరు. అలాగే వేదంలో 'గర్దభాండ' శబ్దంతో మొదలుపెట్టిన అధ్యాయానికి 'గర్దభాండః' అనికాని, 'గర్దభాండీయః' అనికాని పేరు. ఆ గర్దభాండశబ్దంతో మొదలుపెట్టిన అధ్యాయము కనపడటం లేదు. భాష్యంలో ఉదాహరణం ఉందికాబట్టి వెతకమన్నాడు ఒక వ్యాఖ్యాత. ఈ 'గాడిదగుడ్డు' తెనుగుని ఇంకా పట్టుకొనేఉంది, అధ్యాయం కనపడక పోయినా.

గ్రంథాలు నాలుగుతెగలుగా విభజించాడు పాణిని. ౧. దృష్టం సామ. ఈవేదం ఎవరికో కనపడింది. అది వారు చూసి చెప్పారు. ౨. ప్రోక్తం, 3. ఉపజ్ఞ. ఈ రెండూ ఒకటే. ఏదైనా ఒకశాస్త్రంలో తమ ప్రతిభచేత మొట్టమొదట ఒక గ్రంథం వ్రాస్తే అది ఈరకంలోకి వస్తుంది. పాణినియవ్యాకరణం ఈ విభాగంలోనిది. ౪. 'అధికృత్య కృతే గ్రంథే' అని పాణిని ౪ వరకం చెప్పాడు. ఋషులుకానివాళ్లు ఏదైనా గ్రంథం వ్రాస్తే అది 'కృతోగ్రంథః'. పాణినిరోజుల్లో ఇంద్రజననం, యమసభ, శిశుక్రిందం(పిల్లలఏడుపు) మీద గ్రంథాలు ఉండేవి. అవి ఇప్పుడు కానరావు.

దేశ భేదాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రయోగభేదం ఉండేది భాషలో. 'ప్రాచాం మతే, ఉదీచాం మతే'—తూర్పువారికి ఇది సాధువు, ఉత్తరాదివారికి ఇది అని పాణిని చెప్పాడు. ఇటువంటి మహామహులు పాణిని పతంజలుల రోజుల్లోనే 'వైయాకరణఖసూచి' ఉండేవాడు. ఎవరైనా ఏదైనా ప్రక్రియ అడిగితే పైకి చూసేవాడు ఆయన.

అప్పటిరోజుల్లోవాళ్లుకూడా శుభ్రంగా ఉండేవాళ్లు. పతంజలిభాష్యంలో ఈశ్లోకం కనబడుతుంది:

"దూరా దావసథా న్మూత్రం
దూరాత్పాదావసేచనం,
దూరాచ్చ భావ్యం దస్యుభ్యః
దూరాచ్చ కుపితా ద్గురోః"—

ఇంటికి దూరంగా మూత్రవిసర్జనం, ద్రపక్షాళనం చెయ్యాలి. దొంగలకు దూరంగా ఉండటం మంచిది. కుపితుడైన గురువుజోలికి పోవద్దు.

ఇంకొకచోట గురువుగారు 'చపేట' (చెంపకాయ) ఇవ్వటంకూడా చెప్పాడు.

బంగారునగలు కొన్ని పతంజలి చెప్పాడు. కుండిక, కటకము, స్వస్తిక. ఇప్పటి స్వస్తిక గాజులకు, స్వస్తికాభరణాలకు సంబంధముందేమో.

ఉణాదిసూత్రాలని ఉన్నవి. అవి శాకటాయనుడు వ్రాశాడు. పాణినికంటె ప్రాచీనుడు. ఈ శాకటాయనుడు ప్రతిశబ్దాన్ని ధాతువుల్లోనుంచి తయారుచేస్తాడు. వ్యుత్పత్తివాది ఆయన. పాణిని 'ఉణాదయో బహుళమ్' అని ఒక్క సూత్రంతో అన్ని సూత్రాలూ తోసివేశాడు. అంటే వ్యుత్పత్తి పక్షం పాణిని ఒప్పుకోలేదు అని అంటారు.

అష్టాధ్యాయిలో ౮ అధ్యాయాలు ఉన్నవి. ౧వ అధ్యాయంలో నిర్వచనం వగైరాలు చెప్పాడు. ౨ సమాసాలు, 3 ధాతు ప్రత్యయాలు, లుక్ నియమాలు, ౪ స్త్రీప్రత్యయాలు, గోత్రప్రత్యయాలు, ౫ శబ్దాలు, ౬ సంధినియమాలు, స్వరనియమాలు ౭ ష, ఢ, ణ, ధ వగైరా నియమాలు, ఇడాగమము, యుష్మదస్మద్ శబ్దాలు, ౮ ద్విరుక్త ప్రకరణం, ప్లుతము, పూర్వత్రాసిద్ధం.

ఈ పూర్వత్రాసిద్ధీయాధికారంలో పరశాస్త్రం పూర్వశాస్త్రాన్ని బాధించదు. పూర్వశాస్త్రం పరశాస్త్రాన్ని బాధించదు. అంటే ఈభాగంలో ఏదో ఒకసూత్రమే వర్తించుతుంది. 'మృత్ మయ' అని ఉంటే 'త'కారానికి అనునాసిక వచ్చి 'మృన్

మయ' అయింది. అప్పుడు ఇంకోసూత్రం వచ్చి 'న' కారాన్ని 'ణ' కారం చేస్తా నంటుంది 'మృణ్మయ' అని. కాని పూర్వత్రా సిద్ధీయాధికారంలోనిది కాబట్టి ణకారం రాబోతున్నప్పుడు నకారం అసిద్ధమై కనపడకుండాపోతుంది. తకార మున్నట్టుగా ణకార సూత్రానికి కనపడుతుంది. నకారం ఉంటే గాని ణకారం గాదు. అందువల్ల ణకార సూత్రం వెనక్కి తిరిగివస్తుంది. 'మృన్మయ' శబ్దమే సాధువు అవుతుంది.

ఇటువంటియుక్తులు అనేకం కల్పించి పాణిని శాస్త్రం నిర్మించాడు. ఈ శాస్త్ర నిర్మాణంలో పాణిని అసమానకౌశలము విదిత మౌతున్నది. ఏభాషకూ ఇటువంటి వ్యాకరణశాస్త్రం లేదు. "ఏకః శబ్దః సమ్యక్ జ్ఞాతః సుష్ఠు ప్రయుక్తః స్వర్గే లోకే కామధుక్ భవతి"–శబ్దమొకటి బాగా తెలుసుకొని ప్రయోగించినట్టయితే స్వర్గలోకంలో మనపాలిట కామధేనువు అవుతుందిట. అటువంటి గట్టినమ్మిక ఉన్న వాళ్లు కాబట్టే ఆరోజుల్లో అటువంటిశాస్త్రం నిర్మించగలిగారు. ఇప్పుడు అపశబ్దం ఎందుకు ప్రయోగించావయ్యా అని ఎవరినన్నా అడిగితే 'ప్రయోగించాలని ప్రయోగించాను' అనే రోజులు. అపశబ్దప్రయోగమందు తాత్పర్యమున్నట్టయితే సాధువేదో తెలుసుకోవాలిగదా! పొరబాటున సాధుశబ్దం ప్రయోగించకుండా ఉండేందుకు. అందుకైనా వ్యాకరణం చదువుకోవాలి.

భారత పరిశ్రమల ఆయువుపట్టు ఇంకను బ్రిటిషువారి చేతులలో నున్నది.

మనమందర మైకమత్యముతో కలిసి కృషిచేసినప్పుడే అవి మనకు వశము కాగలవు.

తక్కువ పెట్టుబడితో, జాతీయ పరిశ్రమలు నెలకొల్పుటకు బ్రహ్మాండమైన ప్రణాళిక.

★ **మా సోడావాటర్ మెషినులను స్థాపించుడు.**

★ **పరిమళద్రవ్యములను, టాయిలెట్ వస్తువులను ఉత్పత్తి చేయుడు.**

మేము చిన్నవి, పెద్దవి అన్ని రకముల సోడావాటర్ యంత్రములు, సుగంధ తైలములకు, టాయిలెట్ వస్తువులకు ఉపకరించే పరికరములు మిక్కిలి చౌకధరలకు సప్లయిచేయుదుము.

ఉచితముగా మీకు ప్రవీణుల సలహాకూడ నొసంగబడును.

THE ESSENCE & BOTTLE SUPPLY AGENCY,

14, Radha Bazar Street,

CALCUTTA.

శాస్త్రి కాలేజీ చదువు

[కథానిక]

●

= శ్రీ భమిడిపాటి శివరామకృష్ణశర్మ =

"ఉంచడమా, తీసెయ్యడమా?" ఇదే రామశాస్త్రికి పట్టుకున్న గట్టి సమస్య.

రామశాస్త్రి స్వగ్రామం పుల్లేటికుర్రు. అమలాపురం హైస్కూలులో చదివి స్కూలు ఫైనలు పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడయేడు. అట్టే తెలివితేటలు లేకపోయినా, అహోరాత్రాలూ కృషిచేయడంచేత పరీక్షలో మంచి మార్కులే వచ్చేయి. దాంతో శాస్త్రికి ఏ కాలేజీలోనో చేరి ఉన్నతవిద్య అభ్యసించాలనే ఉబలాటం ఎక్కువయింది. కుర్రాడి పట్టుదలవల్లనైతేనేమి, ఇరుగుపొరుగు వారి ప్రోత్సాహంవల్లనైతేనేమి శాస్త్రి తల్లిదండ్రులు అతణ్ని ఇంటరుమీడియటుక్లాసు చదివించేందుకు ఒప్పుకున్నారు.

శాస్త్రితల్లిదండ్రులు బాగా ఇంత వున్నవాళ్లనే చెప్పాలి. శాస్త్రితండ్రి పంచకావ్యాలూ పూర్తిచేసి వ్యవసాయం చూచుకోడం మొదలెట్టేడు. శాస్త్రి ఇంట్లో వున్నవాళ్లంతా పూర్తిగా పూర్వాచారపరాయణులే. శాస్త్రిమాత్రం ఆ వాసన లేకుండా ఎక్కడికి పోతుంది? శాస్త్రికి విశాలమైన కాటుకకళ్లు, కండలు తేరిన శరీరం, సామాన్యమైన పొడుగు, కొంచెం కొనతేరిన ముక్కు—అన్నీ బాగానే వున్నాయి. కాని, వెనకాల పిలకొక్కటిమాత్రం వచ్చింది! తల్లిదండ్రులు అతణ్ని పిలక వుంచుకోమని పట్టుబట్టలేదు. దాన్ని తీసేసేందుకు అతనికే ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. ఆ ప్రాంతాలలో ఇంకా పిలకలూ, గుండ్లూ తరచు చూస్తూవుండడంచేత శాస్త్రిని చూచి తక్కిన పిల్లలు అట్టే ఏడిపించేవారు కారు. ఇప్పుడు కాలేజీలో చేరబోతున్నాడు కనుక పిలక "వుంచడమా, తీసెయ్యడమా" అని రెండు రోజులపాటు శాస్త్రి తీవ్రంగా ఆలోచనచేసేడు. చివరికి "కాలేజీకుర్రాళ్లయితేమాత్రం, నా పిలక ఏమైనా వాళ్ల కాళ్లకి అడ్డుపడుతుంది కనుకనా? అదీకాక, పిలక వున్నంతమాత్రంచేత పరీక్షలో మార్కులేమీ తగ్గించెయ్యరుకదా. అందుచేత ఇన్నాళ్లనుంచీ నాతోటే వుంటూవచ్చిన ఈ పిలకని, పాపం, ఇప్పుడెందుకు తీసెయ్యాలి?" అని సమాధానపరచుకొని పిలక వుంచుకొనేందుకే నిర్ణయించుకున్నాడు శాస్త్రి.

* * *

ప్రొద్దుట్నే ప్రిన్సిపలుగారిని కలుసుకునేందుకు కాలేజీకి వెళ్లేడు శాస్త్రి. అక్కడ ఎవరూ లేరు.

అంతా నిశ్శబ్దంగా వుంది. "వచ్చేవేళ ఇంకా కాలే దేమో" అనుకొని అక్కడే చతికిలపడ్డాడు. అంతకంతకీ ఎండ ఎక్కువవుతోంది. ఎవరూ రావడంలేదు. దూరాన్నుంచి తొమ్మిదిగంటలు వినబడ్డాయి. ఇంకో అరగంట గడిచింది. ఎవరూ రావడంలేదు. "ఛీ, ఇదేంకాలేజీ! మా హెడ్మాస్టరుగారు పదింటికి వచ్చేవారు, ప్రిన్సిపలుగారు అధమపక్షం తొమ్మిదింటికైనా రావద్దా?" అని విసుక్కుంటూంటే దూరాన్నుంచి ఎవరో వస్తోన్నట్లు అనిపించి. "ప్రిన్సిపలుగారే కాబోలు, అంత ఠీవిగా వస్తున్నారు" అనుకొని చటుక్కున లేచి నిలుచున్నాడు. "ఇంకా అంత దూరంగా వుండగానే అప్పుడే నుంచోడం ఎందుకు" అనుకొని మళ్లీ కూర్చున్నాడు. "వచ్చేరంగానే ఈ పిలకాడిదగ్గిర మేమిట్రా అనుకొని ప్రిన్సిపలుగారు అసహ్యపడతారేమో" అని సందేహించి, ఆయన స్థిమితంగా కూర్చున్నాక వద్దామనుకొని లేచి గబగబా పక్కకి వెళ్లేడు. కొంచెం సేపు అటూ ఇటూ తిరిగి మళ్లీ వచ్చి చూసేటప్పటికి తాళంచేసి ప్యూను టేబిలు దులుపుతున్నాడు! "ఇంకా అయ్యవారు రాలేదుకాబోలు" అనుకుని వెనక్కి తిరగబోతూంటే "ఎప్పుడు వచ్చేరండీ అబ్బాయిగారూ? రండి, రండి." అంటూ వినయం వుట్టిపడేలాగ పలకరించేడు ప్యూను. "ఏమిటీ, ఇంతకుముందెప్పుడూ వీడి ముఖం నేనెరగను, నా ముఖం వీడెరగడు, ఇంత మర్యాదగా పిలుస్తాడు?" అనుకొని, తెల్లబోతూ—

"ప్రిన్సిపలుగారు ఎప్పుడు వస్తారు?" అని వసిరేడు శాస్త్రి.

"ప్రిన్సిపలుగారండి? ఇంకా రాలేదండి— ఏదో మీ దయ"—

"ఆ! ప్రిన్సిపలుగారు వచ్చేందుకు నా దయ ఏమిటోయ్?"

"అదికాదండీ అబ్బాయిగారూ — మా మామూలు—"

"ఇంకా కాలేజీలో అడుగైనా పెట్టలేదు, అప్పుడే నీకు మామూలు కావాలా? ఏం న్యాయంగా వుందోయ్?"

"చెబితే నమ్మరుకాని బాబయ్యా, ఇవాళ ఇంకా కాఫీకూడా తాగలేదండి."

"నువ్వు అలా అంటావుకాని, నేనుమాత్రం తాగేనా ఏమిటి?"

"అయితే, ఇద్దరం వెళ్లి తాగివద్దాం, రండి" అంటూ ముందు కొక అడుగు వేసేడు ప్యూను శాస్త్రి లోకువ కనిపెట్టి. "ఇంక ఈ ఘటం ఎలాగా వదిలేలా లేదు, ఎప్పుడో ప్పుడు ఎలాగా పారెయ్యాలికదా" అనుకొని శాస్త్రి ఓ పావలాకాసు తీసి అతని చేతిలో పెట్టేడు. అది పుచ్చుకుని మరి మాట్లాడకుండా గదిలోకి వెళ్లిపోతున్నాడు ప్యూను. "ఏయ్, పావలా పుచ్చుకునికూడా నేను అడిగినదానికి సమాధానం చెప్పవేం?" అని అరిచేడు శాస్త్రి.

"చాల్లెండి, ఇంతోటి పావలా ఎలాగైతేనేం ఇచ్చేరు!"

"ఇంతోటిపావలా కాకపోతే, ఇంతకంటే పెద్ద పావలాలు ఇప్పుడు ఉండడం లేందే మరి!"

ప్యూనుకు నవ్వొచ్చింది.

"అబ్బో, ప్రిన్సిపలుగారు ఇప్పుడిప్పుడే ఎలా వస్తారండి? మధ్యాహ్నంకాని రారు." అంటూ టేబిలు సర్దడం మొదలెట్టేడు.

"ఇంతోటి సమాధానానికి ఇంతోటి పావలా సరిపోయింద కాదు కాబోలు ఈయనకి" అని సణుగుకుంటూ వెళ్లిపోయేడు శాస్త్రి.

మధ్యాహ్నం మళ్లీ శాస్త్రి వెళ్లేటప్పటికి ప్రిన్సిపలుగారు గదిలో వున్నారు. శాస్త్రి ఆయనగదిలో ప్రవేశించి చూచేటప్పటికి నలుగురైదుగురు ఆడపిల్లలు ప్రిన్సిపలుగారి టేబిలు కెదురుగా నుంచునివున్నారు. గదినిండా కుర్చీలూ అవీ అమర్చబడివుండడంచేత వాళ్ల ప్రక్కనిమాత్రమే కొంచెం స్థలముంది. "బొత్తిగా వయసొచ్చిన అమ్మాయిలప్రక్కని నుంచోడ మేమిటి" అనుకొని శాస్త్రి ప్రిన్సిపలుగారి కుర్చీ ప్రక్కకి వెళ్లి నుంచున్నాడు. "ఏయ్, నీ కేమీ మేనర్సు లేవా, మీద కొచ్చి పడతావు? అక్కడకు పోయి నుంచో." అని గర్జిస్తూ, ఎదురుగా వున్న గోడవైపు చూపించేడు ప్రిన్సి

పలు. శాస్త్రి హడలిపోతూ గబగబా వెళ్లి, ఆడపిల్లలకు సాధ్యమైనంత దూరంలో వుండాలనుకొని, గోడ మూలకు ఒత్తిగిలి నుంచున్నాడు. ఆడపిల్లలందరికీ కాలేజీలో సీట్లు ఇయ్యడమయింది. వాళ్లంతా, టేబిలుమీద పడేసివున్న ఎవరి కాగితాలు వాళ్లు తీసుకుంటున్నారు. ఇంతలోనే ప్రిన్సిపలు శాస్త్రిని పిలిచి "నీ సర్టిఫికెట్లూ అవీ తెచ్చేవా? ఏవీ, ఇలా తీసుకురా" అన్నారు. శాస్త్రి ముందుకు కదలబోయేడు. వెనకాలనుంచి ఎవరో పిలక పట్టుకొని లాగుతూన్నట్లు అనిపించింది. శాస్త్రి ప్రిన్సిపలు గారి గదిలో వున్నానన్న సంగతే మరచిపోయి "ఏయ్, వదులు" అని అరుస్తూ బుర్రనొకమారు టకాయించేడు. గోడనున్న మేకు ఒకటి నేలమీద పడి 'ఖంగు'మని మ్రోగింది. అప్పుడే వెళ్లిపోతూన్న అమ్మాయిలందరూ ఒక్కసారి ఫక్కున నవ్వేరు. ప్రిన్సిపలు కూడా కొంచెం నవ్వుతూ, "చెప్పిని తీసుకురా" అన్నారు. శాస్త్రి తీసుకెళ్లి చూపించేడు. అన్నీ చూచేక "సరే, రేపురా. ఆలోచించి చెబుతాను." అన్నారు ప్రిన్సిపలు. శాస్త్రి "చిత్తం"అని సెలవు తీసుకొన్నాడు. తన గదికి తిరిగి పోతూంటే శాస్త్రికి ఎన్నో అనుమానాలు వచ్చేయి. "ఆడపిల్లలకంటే నే వేవిసంగా తీసిపోయానని వాళ్లను వెంటనే చేర్చుకొని, తనకు ఆలోచిస్తానన్నారు? — కొంపతీసి, నాకు పిలక వుందని కాదుకదా? —ఏమో—ఇంతకీ ప్రిన్సిపలుగారిది పిలకో కాదో తెలుసుకుందా మనుకుంటే, ఆయన తలపాగా పెట్టుకొని కూర్చున్నారు కదా! దేముడే నాపక్షంలో వుంటే, ఆ తలపాగాలో వున్నది పిలకేఅయితే నా కేం ఫరవాలేదు, తప్పకుండా సీటు వస్తుంది" అనుకున్నాడు శాస్త్రి.

శాస్త్రికి సీటు ఇచ్చేమన్నారు. అతని కింకేమీ అనుమానం లేదు. "ఉత్తినే భయపడ్డాను కాని, ప్రిన్సిపలుగారిది పిలకే అయివుంటుంది" అని నిర్ణయించుకున్నాడు శాస్త్రి.

* * * *

క్లాసులు మొదలెట్టేరు. మొదటి రోజునే శాస్త్రివాలకం చూసి తక్కిన పిల్లలంతా లోపలకట్టేసేరు. శాస్త్రి గదిలోకి అడుగు పెట్టగానే అందరూ తలోమాటా అనడం మొదలెట్టేరు. శాస్త్రి "వీళ్లతో నేమిటి నాకు? మదగజం పోతూంటే ఎన్నో కుక్కలు మొరుగుతుంటాయి" అని లోలోపలే అనుకుని, వాళ్లకి ఏ విధమైన సమాధానమూ చెప్పదలచుకోలేదు. మేష్టరు కూర్చునే కుర్చీకి ముందే ఒక బెంచీ ఖాళీగా వదిలివేసివుంది. ఒక్కడూ మేష్టారుదగ్గరే కూర్చుంటే, వీళ్లెవరూ ఇంకేమీ అనరుకదా అనుకుని శాస్త్రి ఆ బెంచీమీద కెళ్లి కూర్చున్నాడు. అప్పటి దాకా పెద్దపెట్టున పిల్లలు చేస్తూన్న గోలంతా ఒక్కసారిగా అణిగిపోయింది. ఒకళ్లతో ఒకళ్లు సణుగుకుంటూ చిరునవ్వులు మొదలెట్టేరు. శాస్త్రి, అఖండ విజయాన్ని సాధించే ననుకుని, సగర్వంగా కాలిమీద కాలువేసుకుని కూర్చున్నాడు. మేష్టారు వచ్చేరు. ఇంతలో ఆడపిల్లలు వచ్చి శాస్త్రిని చూచి అక్కడే నిలుచుండిపోయేరు. మేష్టారు కోపంతో "నీకు బుద్ధి వుందా లేదా, ఇక్కడ కూర్చున్నావు? వెనక్కిపోయి కూర్చో"అని శాస్త్రిని గదమాయించేరు. పిల్లలంతా (అమ్మాయిలతో సహా) గొల్లుమన్నారు. శాస్త్రికి ఏమీ అర్థమవడం లేదు. "ఇంతగోల చేస్తూంటే, వీళ్లనేమీ అనకుండా, మాట్లాడకుండా ఒక్కణ్ణీ కూర్చున్న నామీద కోప్పడతాడేమిటి యీయన?" అనుకుంటూ లేచి నుంచుని పుస్తకాలు తీసుకుంటూంటే ఓ అనుమానం వచ్చింది. వెంటనే మేష్టారు తలవైపు చూచేడు. ఏదో అర్థమయిపోయినట్లు తల కొంచెం వూపుతూ "ఓహో, అదీ సంగతి. మేష్టారుది పిలక కాదు, క్రాపింగు. అందుచేతే—" అని మనసులో అనుకుంటూ వెనకాలకి వెళ్లడం మొదలెట్టేడు. ఎవరూ చోటు ఇవ్వడంలేదు. ఇంతలోనే ఓ పరిచితమయిన కంఠం తన పేరు మెల్లిగా పిలుస్తూన్నట్లనిపించింది. అవైపు చూచేసరికి, వాళ్లవూరి రాజులఅబ్బాయి అక్కడకు రమ్మని సంజ్ఞచేసేడు. శాస్త్రి వెళ్లి, కూర్చొని, మెల్లిగా "ఒరే నారాయణరాజూ, నన్ను మేష్టారు కోప్పడుతూంటే మీరంతా ఎందుకురా అలా విరగబడి నవ్వడం? ఇదేనా తోడి విద్యార్థులు చూపించవలసిన మర్యాద? ఇంకెందుకురా మీ చదువులు-"

"నవ్వడం తప్పేకాని, ఒరే, ఆ శెంచీ ఆడపిల్లల కని ప్రత్యేకించిందిరా. దానిమీద కెళ్ళి నువ్వు కూర్చు న్నావు" అన్నాడు రాజు.

"నాకు తెలియక కూర్చున్నా ననుకో. నాతో చిన్నప్పటినుంచీ స్నేహంగా వుంటూన్న నువ్వేనా నన్నక్కడ కూర్చోకద్దని చెప్పొద్దురా ?"

"నేను చెబుదామనే అనుకున్నారా. కాని, వీళ్ళంతా 'చెబితే తంతా' మన్నారు. ఏం చెయ్య మన్నావు !"

గంట కొట్టేరు. మేష్టారు వెళ్ళిపోయేరు. గదిలో ఓమూలనుంచి ఎవరో "పిలక్" అని కేకేసేరు. శాస్త్రి అప్రయత్నంగా ఆవైపుకు తిరిగి చూచేడు. ఇంతల్లోకే ఇంకోమూలనుండి ఎవరో "పిలకా" అని దీర్ఘంతీసేరు. శాస్త్రి చటుక్కున ఆ వైపుకు తిరిగి చూస్తూంటే వెనకాలనుంచి ఇంకొకరు "పిలకోయ్" అని ఆప్యాయంగా కేకేసేరు. శాస్త్రి ఆవైపుకు తిరగ బోతూంటే ఒక్కసారిగా గదిలో అన్ని మూలలనుంచీ "పిలక" అనేక రూపాలతో మారుమ్రోగిపోతోంది. శాస్త్రికి పట్టరానంతకోపం వచ్చింది. పళ్ళు పటపట కొరుకుతూ లేచి నుంచున్నాడు. వాళ్ళందరిమీదా పడి ఒక్కసారిగా నలిపి చంపేద్దామా అన్నంత ఉక్రోషం వచ్చి మనిషి నిలుకాళ్ళా కంపించిపోతున్నాడు. ఇంతలో ప్రక్కనున్న రాజు శాస్త్రిచెయ్యి పట్టుకుని కూర్చోబెట్టి—

"కొంచెం శాంతించరా శాస్త్రీ. నువ్వలా ఉడికిపోయేవంటే ఇంకా ఏడిపిస్తారు. నిన్ను కాద న్నట్లు వూరుకోవడం ఉత్తమం" అన్నాడు.

"నీకేంరా చెబుతావు. వీళ్ళంతా ఇంత గోడవ చేసేస్తూంటే వింటూ ఎలాగరా వూరుకోవడం ?"

"నామీద కోప్పడతా వెందుకురా మధ్యని ? ఊరుకోకపోతే ఏం చేస్తావేమిటి ?"

"ఏం చేస్తానా ? ఒకళ్ళిద్దర్ని పట్టుకొని మెత్తగా పచ్చడికింద దంచేస్తా నంతే. దాంతో వీళ్ళందరి రోగం చప్పగా వదిలిపోతుంది."

"ఒకరిద్దరితయితే కొట్టగలవనుకో. అంతమందీ కలిసి మీదపడితే ఏం చెయ్యగలవు ?"

"నిజమేరా— ఏడవనీ పశువుల్ని." శాంతిం చేడు శాస్త్రి.

*   *   *

శాస్త్రికి ఆ గొడవంతా మామూలయిపోయింది. క్లాసులో ఎవరితోటీ మాట్లాడేవాడు కాదు. ఒక్క నారాయణరాజుతో మాత్రం కలిసి తిరుగుతూండేవాడు. కొంతకాల మయేటప్పటికి నారాయణరాజుని "రాజు" గారనీ, శాస్త్రినేమో "దివాను" గారనీ పిలిచేవారు. అలా అంటూంటే శాస్త్రి నిజంగా దివానయినంత సంతోషపడేవాడు. ఎటొచ్చీ ఆ "దివాను"తో "పిలక" కూడా సర్వసాధారణంగా కలుపుతూవుండడం శాస్త్రికి ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. అతనికి ఇష్టం లేదుకదా అని వాళ్ళు మానుతారుకనకనా ? ఆఖరికి ఆడపిల్లలుకూడా తన్ను "పిలకా" అంటూన్నట్లు శాస్త్రికి చాలాసార్లు అనుమానం తగిలింది. కాని శాస్త్రి "వీళ్ళతో నేమిటిలే" అనుకొని వాళ్ళకేసైనా చూడకుండా పోతూండేవాడు.

శాస్త్రి గబగబా బుర్ర వంచుకొని క్లాసులోకి వెళుతున్నాడు. ఇంకా మేష్టరు రాలేదు. ఆడపిల్ల లంతా బైట నుంచున్నారు. శాస్త్రిని చూచి అందులో ఒకరు "పిలకదివానుగారే, తప్పుకో" అంది. అంతా విరగబడి నవ్వడం మొదలెట్టేరు. శాస్త్రి చటుక్కున ఆగిపోయేడు. అతని ముఖం జేవురించింది. శాస్త్రికి "దివాను" అన్నందుకూ, "పిలక" అన్నందుకూ అంత కోపం రాలేదుకాని, యిరవైయేసి ఏళ్ళు నెత్తిమీద కొచ్చిన ఆడపిల్లలు సిగ్గూ లజ్జా లేకుండా విరగబడి నవ్వుతూంటే అరికాలిమంట నెత్తికెక్కిపోయింది. శాస్త్రికి ఒళ్ళుతెలియడం లేదు. "నేను దివానైనా కాక పోయినా, మీరుమాత్రం అచ్చంగా దివాణంలో దాసీ వాళ్ళలాగ వున్నారు" అన్నాడు శాస్త్రి గంభీరంగా.

"ఛీ, నోరుముయ్. ఉత్తి అడివిమృగంలా వున్నావే!" అంది ఒకత్తి.

"నాకేం నోరు మూసుకోనేదాకాను ? దివాను గారి ఆజ్ఞ. మీరే నోరుమూసుకోండి" అన్నాడు.

"ఏడిసేవులే, సంతోషించేం" అంది ఒకత్తి.

"చెప్పుదెబ్బలు తగులుతాయి" అంది యింకొకత్తి.

"తగులుతే మళ్లీ తగులుతాయి, పిలకుందికదా అని ఉత్తి చేతకాని దద్దమ్మననుకుంటున్నారేమో." అని హుంకరించేడు శాస్త్రి.

"తగుల్తాయూ? చూద్దాం"—అని చెప్పు విసిరింది ఒకత్తి.

అది శాస్త్రిచేతిని రాసుకుంటూ పోయింది. ఆ విసరినదాని పీక అమాంతంగా నొక్కెయ్యాలనుకొని శాస్త్రి, ఒక్క అడుగు ముందుకు వేసేడు. ఇంతట్లోకి ఏం తోచిందో, ఆగిపోయి, వెనక్కి తిరిగివచ్చి, ఆ చెప్పు తీసి చేత్తో పట్టుకొని, "ఆడవాళ్లు అయిపోయేరు కాని, ఇవాళ యీ కాలేజీ అంతా కలిసి వచ్చినా నా శక్తి చూచివుండేవారు" అంటూ శక్తికొలదీ ఆ చెప్పును దూరంగా విసిరేసేడు. కొంతమంది కుర్రాళ్లు ఆ గొడవంతా నిశ్శబ్దంగా మాస్తున్నారు. తరువాత వాళ్లలో వాళ్లు ఏదో రహస్యంగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. ఇంతలోకే మేష్టారు వచ్చేరు. అందరూ లోపలి కెళ్లి కూర్చున్నారు.

కాలేజీ వదిలిపెట్టేరు. కుర్రాళ్లంతా "చుంచు", "చుంచు" అని కేకలేస్తున్నారు. "దివాను," "పిలక" వదిలేసి "చుంచు" అని క్రొత్తపేరు పెట్టి నన్ను ఏడిపించదలచుకున్నారు లావుంది వీళ్లంతా" అనుకుంటున్నాడు శాస్త్రి. ఇంతట్లోకే నారాయణ రాజుకూడా 'చుంచు' అని గట్టిగా అరవడం చూచి శాస్త్రి నిర్ఘాంతపోయేడు. ఇంతవరకూ రాజు ఒక్కడే అతన్ని ఏడిపించకుండా వున్నవాడని శాస్త్రి అనుకుంటున్నాడు. రోజూ రాజుతో కలిసి గదికి పోతూవుండేవాడు. ఇవాళ రాజును కలుసుకోకుండానే, ముఖం ముణుచుకొని, గబగబా వెళ్లిపోతున్నాడు. వెనకాలనుంచి రాజు వచ్చి, శాస్త్రి భుజం మీద చేయివేసి—

"ఏరా, మాట్లాడకుండానే వెళ్లిపోతున్నావు" అన్నాడు.

భుజంమీద వేసిన చేయ్యి తోసేసి "వెళుమా" అన్నాడు శాస్త్రి.

"అంత కోపంగా వున్నావేరా, ఇవాళ?" అన్నాడు రాజు.

"అబ్బ, నన్నిలా పోనిద్దూ, నీకు పుణ్యం వుంటుంది!"

"ఇవాళ ఏదో వుంది విశేషం. నాతో చెప్పకూడదేమిట్రా శాస్త్రీ?"

"చాల్లేరా, ఏమీ తెలియనట్లు మాట్లాడుతావు!"

"నాకు నిజంగా తెలియదురా బాబూ. చెప్పుదూ."

"చెప్పేందుకేముంది? నువ్వూ వాళ్లలోనే చేరేవు కాదుటోయ్?"

"రామ, రామ! వాళ్లందరితోటె చేరడమేమిటి?"

"ఆ, ఆ! చూడకపోతే మరీ చెబుదువు. వాళ్లతో చేరి 'చుంచు' అని పిలవడం లేదురా? ఎందుకురా యీ మాత్రందానికి అబద్ధమాడడం?"

"'చుంచు' అంటే నీకేం అంత మధ్యాని?"

"నీకు అలాగే వుంటుందిరా మరి—కాదుకాని, నువ్వుకూడా నన్ను ఏడిపించడం నీకు బాగుందా చెప్పు."

"నిన్ను ఏడిపించడం లేదురా బాబూ. నిన్ను యిందాకా కొట్టిన అమ్మాయినిరా 'చుంచూ' అంటోంట. ఇందాకా ఆ అమ్మాయిపొగరుమోత్తనం చూచి, అందరూ దాన్ని ఏడిపించాలని నిర్ణయించుకున్నారు."

"నేను నమ్మనురా—"

"కావలిస్తే ఆ అమ్మాయిమూతి ఓసారి చూడరా బాబూ, నీకే అర్థమయిపోతుంది."

"ఆ అమ్మాయినయితేమాత్రం, అలా పేర్లు పెట్టి ఏడిపించడం నాకేమీ ఇష్టంలేదురా."

"ఏడిసేవులే! నీ యిష్ట మెవరికి కావాలి?"

"అదికాదురా—" అని యింకా ఏదో చెప్పబోతూంటే ఓ ప్యూను వచ్చి "రామశాస్త్రిగారు మీ

లేదా" అని అడిగేడు. శాస్త్రి 'ఊఁ'అన్నాడు. "మిమ్మల్ని ప్రిన్సిపలుగారు ఓమారు రమ్మంటున్నారు" అన్నాడు ఫ్యూను. శాస్త్రి వెళ్లేడు.

"నువ్వు ఆడపిల్లలను చాలా అవమానపరిచేవని వాళ్లంతా రిపోర్టుచేసేరు. నిజమేనా?" అని అడుగుతూ, శాస్త్రి సమాధానం చెప్పకుండానే, అమ్మాయిల విషయం కలగజేసుకున్నందుకు తలవాచేటట్లు తిట్టడం ప్రారంభించేరు ప్రిన్సిపలుగారు. శాస్త్రి అందులో తన తప్పేమీ లేదని చెప్పుదామనుకున్నాడు. కాని ప్రిన్సిపలుగారు అతన్ని నోరు ఎత్తనియ్యలేదు. ప్రిన్సిపలుగారు నోరు నొప్పిపెట్టేదాకా తిట్టి, చివరని "నీకు అయిదురూపాయిలు జరిమానా వేసి, యీ మాటుకు క్షమించేను. ఇంకెప్పుడైనా నువ్విలా ప్రవర్తించేవని తెలిస్తే నీచదువుకే నీరువదులుకోవలసి వస్తుంది. జాగ్రత, పో." అన్నాడు. శాస్త్రి యింత సేపూ తలవంచుకొని నిలుచున్నాడు. అతని కండ్లవెంట నీళ్లు తిరిగేయి. ఆఖరికి ధైర్యం తెచ్చుకొని "అన్యాయం" అని అరచి, తలఎత్తి చూచేడు. ప్రిన్సిపలు అక్కడ లేడు. "ఇంక యిక్కడ నుంచోడమెందుకు! గదికి వెళ్లి గట్టిగా ఏడవచ్చు" ననుకొని మెల్లిగా బయలుదేరేడు. ఈమారు "ప్రిన్సిపలుగారి తలపాగాక్రింద వున్నది పలక కాదు, క్రాపింగే అయి వుంటుంది" అని నిర్ణయించుకొన్నాడు, గదికుమ్మం ఎక్కుతూ.

శాస్త్రికి యిలాంటి గొడవలూ, ఆలోచనలతోటే కాలమంతా గడిచిపోతూవుండేది. కాలేజీకి వెళ్లడం, గదికి రావడం తప్ప యింకేమీ పరికించేవాడు కాదు. ఎవరిగదిలోకి గాని పోయేవాడూ కాదు. అలాగ మొదటిసంవత్సరం గడిచిపోయింది.

* * * *

మళ్లీ కాలేజీలు తెరిచేరు. శాస్త్రిని ఎవళ్లూ అంతగా ఏడిపించడం మానేసేరు. ఎవరేనా ఓమాట అన్నప్పటికీ, శాస్త్రి మళ్లీ తమాషాగా ఏదో అనడం, అందరూ కలిసి నవ్వుకోడంతోటే పోతూవుండేది. శాస్త్రి యీమారు కొత్తబుర్రఎత్తి, కళ్లు విప్పి నాలుగు విషయాలూ పరికించడం మొదలెట్టేడు. ఇదివరకటిదాకా కాలేజి విద్యార్థులలో ఒక్కరికికూడా చదువుమీద యీపాటిమాత్రమైనా శ్రద్ధలేదనుకొనేవాడు శాస్త్రి. కాని యిప్పుడు కుర్రాళ్లంతా ముందు బెంచీల కోసం దెబ్బలాడుకోవడం చూచేడు. "నాది పొరబాటేరా, రాజూ. వీళ్లంతా మేష్టారుదగ్గరగా కూర్చుని పాఠం వినాలని ఎలా పోట్లాడుకుంటున్నారో చూడు." అన్నాడు ఓరోజున శాస్త్రి పక్కనున్న రాజుతో.

"అదంతా పాఠాలమీద శ్రద్ధ కాదురా బాబూ. అమ్మాయిలకు సాధ్యమైనంత దగ్గరలో కూర్చోవాలని వాళ్ల తాపత్రయం."

"అంతే నంటావా?"

"నువ్వొక్కడ మనిషివిరా బాబూ!"

"అయితే, వాళ్లదగ్గరగా కూర్చున్నంతమాత్రంలో వాళ్లకు కలిగే లాభమేమిటో?"

"ఏమిటో, ఏంచెబితేమాత్రం నీకు అర్థమవుతుందిరా—ఏం, నీకుకూడా అక్కడ కూర్చోవాలని వుందా ఏమిటి?"

"ఛా, ఛా! అందుకు కాదురా-"

"అహ, మొహమాటం పడకు."

"కాదుకాని, ఒరే, ఇందాకా ఆ అమ్మాయితో ఏమిట్రా మాట్లాడుతున్నావు?"

"ఏంలేదురా. ఆ అమ్మాయి'నోట్సు' ఓమారు అడిగేను."

"పోరా, నీ దబాయింపులకు లొంగిపోతానను కున్నావు. ఒరే, ఇంతకాలంనుంచీ మన ఇద్దరం స్నేహితులంకదా, 'నోట్సు' నన్ను అడగక ఆ అమ్మాయినే ఎందుకు అడగవలసివచ్చిందిరా? ఎవరైనా నమ్ముతారంటావా నీ మాట?"

"నువ్వు నాకు ఎలాగ స్నేహితుడవో, ఆమె కూడా అలాగే స్నేహితురాలు కాకూడదుట్రా?"

"ఓస్, ఇంక కట్టిపెట్టవోయ్ నీ వేదాంతాలు. నాలాగే ఆమెకూడా స్నేహితురాలయితే, ఆ చెప్పవాల్పకుండా చూడడా లెందుకు? వెనుకవెనుక తిరగడా లెందుకు? ఎందుకో తెలియకుండా, ఆమె

నవ్వుందికదా అని నవ్వడాలెందుకు ? నాకేసి ఎప్పుడైనా అలా చూసేవా ? పోనీ, నాకు పలకుందికదా అని చూడలేదనుకో. ఇంకే మగకుర్రాడికేసైనా అలా చూస్తావా?—ఎందుకురా అబద్ధాలాడుకోడం?"

"అదంతా నీలాటివాళ్లకి అర్థమవదులేరా."

"అర్థమవకేం, చచ్చేసంత అర్థమయింది. నువ్వు దానికి ఒప్పుకోవంతే."

"అలా అనుకునే పట్టేలుకొట్టడం. నీ ఇష్టం వచ్చినట్లు అనుకో."

ఆ వేళకి ఆ ప్రసంగం ఇంకేమీ రాలేదు. ఏమైనా, ఆడపిల్లలూ మగపిల్లలూ కలిసి అంత విచ్చలవిడిగా తిరగడం శాస్త్రికేమీ నచ్చలేదు. ప్రతివాడూ ఏదో వంక కల్పించుకుని మాటికీమాటికీ ఆడపిల్లలదగ్గరకు పరిగెత్తుతూండడం, వీళ్లు ఎప్పుడు వస్తారా అని వాళ్లూ ఎదురు చూస్తూండడం చూస్తూంటే శాస్త్రికి మతిపోయేది.

వాళ్ల క్లాసులోనే 'శోభావతి' అనే అమ్మాయి వుంది. నవీనత్వమంతా ఆమెలో కనబడుతూవుంటుంది. ఆమె పోకులు, వేషాలు, విలాసాలూ ఆ కాలేజీలో వున్నవాళ్లందరినీ (కొందరు మేష్టార్లతో సహా) ఆకర్షించేవి. శాస్త్రికూడా ఆమెలో ప్రత్యేకత గుర్తించకుండా వుండలేకపోయేడు.

శాస్త్రిగదికి పోయే దారిలోనే వుంది ఆమె వుండే యిల్లు. అవైపు వెళ్లినప్పుడల్లా శాస్త్రికళ్లు అప్రయత్నంగా ఆమెగదిమీద పడుతూండేవి. ఎప్పుడు చూచినా నలుగురైదుగురు మగవాళ్లతో కలిసి నవ్వుతూ కులాసాగా కబుర్లు చెబుతూనేకాని, ఒంటరిగా ఎన్నడూ కనిపించలేదు. అక్కడికి రాకుండా, ఆమె 'టీ' తాగకుండా వున్న కుర్రాడు ఒక్కడూ కనిపించలేదు శాస్త్రికి. 'ఆమెతత్వం ఏమైవుంటుందా' అని శాస్త్రి అహోరాత్రాలూ ఆలోచించేవాడు. ఒకొక్కప్పుడు అదంతా ప్రేమ అనుకొనేవాడు. వెంటనే "ఇంతమందినీ ఒక్కసారిగా ఎలా ప్రేమిస్తుంది ఈవిడ ?" అనుకొనేవాడు. ఏమీ అర్థంకావడంలేదు. ఓ రోజు రాత్రి ప్రక్కమీద పడుకొని "ఎలాగైనా శోభతో (శోభావతిని అందరూ 'శోభ' అనేవారు) పరిచయం కలిగించుకొని, ఆమె ప్రవర్తన జాగ్రతగా పరిశీలించి, ఆమెబలహీనత్వానికి తగిన బుద్ధి చెప్పాలి" అని అనుకుంటూ, తల నిమురుకుంటూంటే చేతికి పిలక తగిలింది. శాస్త్రి కొంచెం నవ్వుకొని "అంతకంతకీ ఇంత తెలివితక్కువవాడనైపోతున్నానేం ? ఎందుకీ అసంభవమైన ఆలోచనలు ? ఈ పిలక వున్నంతకాలం మొగపిల్లలే నాతో సరిగా మాట్లాడకుండావుంటూంటే, ఆడపిల్లలు నాతో మాట్లాడుతారా ? అందులోనూ శోభా ? అన్న !— అయినాకాని, అవిడ ఎలా పోతే నాకెందుకు ? రాత్రింబగలూ దాన్నిగురించే ఆలోచిస్తూ ఎందుకిలా బుర్రంతా పాడుచేసుకోవడం ? ఈ పాడుగొడవతోటి చదువూ సంధ్యా ఎగిరిపోయేయికదా—రేపటినుంచి ఏమైనా సరే, శోభ పేరైనా తలపెట్టకూడదు. అసలు ఆ వైపు చూడనేకూడదు—" అనుకుంటూండగానే నిద్రపట్టిపోయింది.

మర్నాడు శాస్త్రి కాలేజీకి పోతూంటే, వద్దనుకుంటూన్నా అతని కళ్లు శోభగదిమీద పడ్డాయి. శోభ గబగబా బయటికి వచ్చి "శాస్త్రిగారూ" అని పిలిచింది. శాస్త్రి, ఇంకెవరినో అనుకొని, వెళ్లిపోతున్నాడు. "మిమ్మల్నేనండీ శాస్త్రిగారూ" అని శోభ మళ్లీ పిలిచింది. శాస్త్రి అనుమానిస్తూనే దగ్గరికి వెళ్లేడు. "మీరేమీ అనుకోకుండా, ఈ సెలవుచీటీ కాస్త పట్టికెళ్లి ఇస్తారా." అంటూ చీటీ అందియ్యబోయింది శోభ. శాస్త్రి కంగారుతో "అబ్బెబ్బే, ఏమీ అనుకోను" అంటూ చేతిలో వున్న పుస్తకాలు చంకలో పెట్టుకొని దోసిలి పట్టేడు. శోభ నవ్వునాపుకొని చీటీ అందులో పడేసి 'థాంక్స్' అంది. శాస్త్రి ఆ కంగారులో 'ఊ' మాత్రం అనేసి బయలుదేరేడు. వెళుతూ వెళుతూ పిలక వుందో లేదో ఓసారి చూచుకున్నాడు.

శోభది విచిత్రమైన నైజం. నిజానికి ఆమెలో దురుద్దేశాలేమీ లేవు. తక్కిన వాళ్లకన్న విశిష్టంగా వుండాలని ఆమెకోరిక. అందరూ తనతో మాట్లాడాలనీ, అందరూ తనను మెచ్చుకోవాలనీ, అందరినీ తన చేతిలో వుంచుకోవాలనీ ఆమె ఆశిస్తూవుండేది. డాబైన అలంకరణాలతోటీ, తీయని కబుర్లతోటీ,

తరల తారకాలతోటీ, చిరునవ్వులతోటీ అందరినీ ఆక ర్షించేది. ఎవరినీ ప్రత్యేకించి ఆహ్వానించేది కాదు. కాని, వచ్చినవాళ్లందరితోటీ కులాసాగా కాసేపు కబుర్లు చెప్పి, టీ ఇచ్చి పంపించేది. అదే ఆమెకు ఆనందం. ఎంతెంతటివాళ్లయినా వచ్చేవారు. శాస్త్రిమాత్రం ఎన్నడూ మాట్లాడలేదు. "శాస్త్రిమాత్రం ఎందుకు రాకూడదు? ఎందుకు నాతో మాట్లాడకూడదు?" అని శోభ అప్పుడప్పుడు బాధపడుతూవుండేది. "ఒక్కసారైనా శాస్త్రి రాకుండాపోతాడా, చూస్తాను." అని గడచిన సంవత్సరమంతా చూచింది. ఈ సంవత్సరం కూడా జరిగిపోతోంది. శాస్త్రి రావడం లేదు. శోభ ఇంక ఉండబట్టలేకపోయింది. "అతడు వచ్చి నాతో మాట్లాడకపోయినా, రేపు నేనే పలకరించి చూస్తాను" అని నిర్ణయించుకుంది శోభ. ఆనాడు శాస్త్రిని పిలిచి నట్లు ఇయ్యడానికి కారణం అదే.

శాస్త్రి కాలేజీనుంచి గదికి పోతూంటే మళ్లీ పిలిచింది శోభ. శాస్త్రి కొంచెం సిగ్గుపడుతూ గది లోకి వెళ్లి కూర్చున్నాడు. శోభ స్వయంగా టీకలిపి శాస్త్రిముందుపెట్టి 'పుచ్చుకోండి' అంది. "అబ్బే, నే నెప్పుడూ ఇలాంటివి త్రాగనండి" అన్నాడు శాస్త్రి. "ఇవాళటికే కాదూ, కొంచెమే పుచ్చుకోండి" అంది శోభ. "నాకు ఇష్టం లేదంటూంటే బాధనా ఏమిటి?" అన్నాడు శాస్త్రి కొంచెం విసుగ్గా.

"నేను ఇస్తోన్నాకాని త్రాగరా? పోనీలెండి—" అని జాలిగా చూచింది శోభ. శాస్త్రి రెండు గ్రుక్కల్లో గ్లాసు ఖాళీచేసేడు.

శాస్త్రి తన గదికి పోయి కూర్చున్నాక, శాం తంగా, ఆనాడు జరిగిన సంఘటన ఒకసారి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు. శోభ ఏం చెప్పినా అందరూ ఎందుకు చేస్తూంటారో శాస్త్రికి ఇప్పుడే కొంచెం కొంచెం అర్థ మవుతోంది. గతరాత్రి అతనికి కలిగిన ఆలోచనలన్నీ మళ్లీ పాటకరించేయి. ఇంక శోభకి తగిన బుద్ధిచెప్పడం అసాధ్యం కాదనుకున్నాడు.

నాటినుండి శాస్త్రి తరచు శోభగదికి వస్తూ పోతూ వుండేవాడు. శోభ, అందరిలాగే శాస్త్రిని కూడా మర్యాదగా చూసేది. ఎప్పుడైనా తక్కినవాళ్లు శాస్త్రిని చులకనచేయబోతే, శోభ వాళ్లని వారించేది. ఎంత జాగ్రతగా పరికించినా, శోభ అంతరంగికప్రవృత్తి ఏమిటో శాస్త్రికి అగాధంగానే వుంటూవచ్చింది. "ఎప్పుడు సమయం దొరుకుతుందా, ఎప్పుడు శోభకి బుద్ధిచెప్పడం కలుగుతుందా" అని అనుక్షణం శాస్త్రి తహతహలాడిపోయేవాడు.

శాస్త్రి ఆత్రుతపడినకొద్దీ సమయం దొరకడం లేదు. సర్వసాధారణంగా శోభతో ఎవరో ఇద్దరుముగ్గురైనా వుంటూవుండేవారు. అదృష్టవశాత్తూ ఎప్పుడైనా ఒంటరిగా తటస్థపడితే శాస్త్రి సిగ్గుపడి అడగడమైనా మానేసేవాడు. లేదా, కొంచెంసేపు గడిచేక, నిద్రవస్తోందనో, భోజనానికి వెళ్లాలనో చెప్పి శోభ వెళ్లిపోయేది. తరువాత శాస్త్రి వేలు కొరుక్కునేవాడు.

పెద్దపరీక్షలు దగ్గరకువచ్చేస్తున్నాయని శాస్త్రి కేమీ తెలియడం లేదు. ఒక్కసారైనా పుస్తకం తిరగ వేయడం లేదే అన్న విచారమే లేదాతనికి. ఆతనిని బాధిస్తున్నదల్లా ఒక్కటే—శోభ. "పరీక్షలైపోతే ఆమె ఎక్కడో, నేను ఎక్కడో! ఈలోపునే ఆమెకు బుద్ధిచెప్పడం పడదా?" అనుకొని గట్టించిన దీక్షతో సమయంకోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు. కాలం మాత్రం అతన్ని లక్ష్యంచేయకుండా గడిచిపోతోంది.

పరీక్షలు జరుగుతూన్న వారంరోజులూ శాస్త్రి శోభను కలుసుకోవడం పడనేలేదు. ఆఖరుపరీక్ష వ్రాసేసి శాస్త్రి వచ్చేస్తూంటే శోభ వీథిలో నుంచుంది. గదిలో ఎవరో క్రొత్తవ్యక్తి కూర్చున్నట్లు కనిపించింది శాస్త్రికి. శాస్త్రిని ఆపి "రేపు నేను తొమ్మిదిగంటల బండిలో వెళ్లిపోతున్నాను. దిగబెట్టేందుకు రైలుదగ్గరకు వస్తారుకాదూ?" అంది శోభ. "రేపేనా మీరు వెళ్లడం?" అని అడిగేడు శాస్త్రి క్రుంగిపోతూ. "అవును. తప్పకుండా స్టేషనుకు వస్తారుకాదూ." అంది శోభ. వస్తానని గదికి వెళ్లిపోయేడు శాస్త్రి.

శాస్త్రి స్టేషనుకు వెళ్లేటప్పటికి రైలు కదలడానికి ఇంక అట్టేటైములేదు. శోభచుట్టూ చాలామంది మిత్రు లున్నారు. శాస్త్రి వస్తూండగానే "హల్లో,

వచ్చేరా. రారేమో అనుకున్నాను. చాలా సంతోషం." అని గ్రుక్కతిప్పకుండా అనేసి, ఆ ప్రక్కనే నుంచుని వున్న యువకుని చూపిస్తూ "వీరు మా ఆయన" అంది. శాస్త్రికి అర్థంకాక 'ఆ?' అన్నాడు. "అంటే, నా భర్తగారన్నమాట. ఇంగ్లండులో చదువు పూర్తిచేసి మొన్ననే వచ్చేరు.—వీరే శాస్త్రిగారంటే—" అని భర్తకి శాస్త్రిని చూపించింది.

"శాస్త్రిగారా?" అని అడిగేడు ఆయన.

"ఆ, పిలకశాస్త్రిగారని మీకు అప్పుడప్పుడు వ్రాసేదాన్ని, జ్ఞాపకంలేదూ?" అంది శోభ.

"ఓహో, ఆ శాస్త్రిగారేనా వీరు—చాలా సంతోషం మీ దర్శనంవల్ల" అంటూ శాస్త్రిచేయి పట్టుకున్నాడు. శాస్త్రికి ముచ్చెమటలూ పోసేసేయి. "కొంపతీసి, ఆమెపట్ల నాప్రవర్తన బాగా లేదని వ్రాయలేదుకదా శోభ? ఇంతమందిలోనూ మొగుడిచేత కొట్టించి అవమానపరిచేందుకేమో రైలుదగ్గరకు రమ్మని మరీమరీ చెప్పింది?" అనుకొని వణికిపోతున్నాడు "నేనేమీ తప్పు చెయ్యలేదనీ, చెడ్డఉద్దేశమైనా లేదనీ ఆయనతో చెప్పాలని చాలా ప్రయత్నం చేసేడు. కాని మాటరాలేదు. ఇంతలోకే రైలు కూసింది. శోభ అందరిదగ్గరా సెలవు తీసుకొని రైలు ఎక్కింది. "పిలకశాస్త్రిగారూ, నమస్కారం, సెలవు" అన్నాడు ప్రత్యేకంగా శోభభర్త. శాస్త్రిబుర్ర తిరిగిపోతోంది. ఎలాగైతేనేం, ధైర్యం తెచ్చుకుని "నా పేరు పిలకశాస్త్రి కాదు, రామశాస్త్రి" అని చెప్పాదామని చూసేసరికి రైలులేదు. గదికి వెళ్లి, పిలకమీద చేయి వేసుకొని, గంటలతరబడి నవ్వుకున్నాడు.

పెట్టి ఓ కూలివాడి నెత్తిని పెట్టి, కాలేజీ ప్రక్కనుంచి కార్ల 'స్టేండు'కు వెళుతున్నాడు శాస్త్రి. ఇదివరకటి ప్యూను గబగబా ఎదురుపడి "నమస్కారమండీ అబ్బాయిగారూ" అన్నాడు. శాస్త్రి తప్పించుకుని వెళ్లిపోతున్నాడు. ప్యూను వెంటపడి "ఏదో బాబయ్యా, మీదయ—కాఫీకి—" అన్నాడు. శాస్త్రి వెనక్కి తిరగకుండానే ఆ, అ, ఇంక ఈకాలేజీ ముఖం చూడదలచుకుంటేకాదూ నీ కేమైనా ఇయ్యడం" అంటూ నడకవేగం హెచ్చించేడు. ప్యూను నిలబడిపోయి చుట్ట వెలిగించుకుంటూ "ఈయన వాటం చూస్తే పాసయేలా కనబడటంలేదు" అనుకున్నాడు.

ఆత్మరక్షణ

— శ్రీ చావలి లక్ష్మీనారాయణ —

పాముకథ విన్నావురా,
మిత్రమా, పాముకథ విన్నావురా.

ఒక దేశమం దొక్క కూలివా డుండె
తనవారి విడచి ఒక్కడె బ్రతుకుచుండె
వాని కొంపకు ప్రక్క పుట్ట మొలిచింది
అందులో సర్పాల గుంపు చేరింది. ॥పాము॥

వీ జెన్నడైన తలపెట్ట డాజోలి
సహజముగ వీని కెంతయొ కద్దు జాలి
కాని సర్పంబు లొకపెట్టునం జెలరేగి
బుస్సుబుస్సని కఱవజొచ్చె చుట్టును మూగి.

"నాగన్న! నాగన్న! మొక్కుతా నీకు
నేనేమి చేశాను నను కఱవబోకు"
అన్నప్పటికి మాన లేదు సర్పములు
కూలివా డప్పుడే వదలె ప్రాణములు. ॥పాము॥

వానిచుట్టంబు లీవార్త విన్నారు
"తమ్ముడో! తమ్ముడో!" అని ఏడ్చినారు
పాము లిక బ్రతుకరా దని పట్టుబట్టి
బాదవొచ్చిరి కఱ్ఱలను చేతబట్టి. ॥పాము॥

నాటినుండియు నేటికిని పాములంటే
వారు వీరనక అందరికిని మంటే
ఊరకెందులకు చంపుదురు లేకుంటే
ఎవ్వరైనను ఊరుకోరు వద్దంటే. ॥పాము॥

వేదాంతు లీపద్ధతుల కొప్పరొక
అడ్డువచ్చిరి పాములను చావనీక
దేవతాసర్పంబు లని వంక జెప్పి
మాన్పజొచ్చిరి వీరి మనసులో నొప్పి. ॥పాము॥

"దేవతాసర్పాల జోలి మాకేల"
అన్నారు వీరిలో కొంద రొకమూల
"పాములకు మంచితన మేమి టీగోడవ"
అన్నారు మరికొంద రొక్కొక్క తడవ.

ధర్మంబు గాదన్న వాద మాలించి
శాస్త్రపురాణాలు చాల గాలించి
దొరకెరా ఆధార మని సంతసించి
భారతామ్నాయఘట్టాలు చూపించి. ॥పాము॥

సర్పమొకటి ప్రమద్వరను కరచి చంపె
అంత దాని మగండు పాములను జంపె
అదిగాక జనమేజయుం డన్నవాడు
సర్పయాగమున పాముల జంపినాడు. ॥పాము॥

ఒకటి లౌకిక మొకటి పారలౌకికము
ఏదిష్టమో దాన జేకొంద్రు సుకము
రెండుమతములు శాస్త్రదృష్టముల్ గాన
రెండునుం జేయుచున్నా రీజగాన. ॥పాము॥

గుండెలులేని పండితరాయలు

శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి –

కాళిదాసునంతవాఁడు 'మందః కవియశః ప్రార్థీ' అనుకొన్నాఁడు. భవభూతి యంతవాఁడు 'కాలోహ్యయం నిరవధి ర్విపులాచ పృథ్వీ' అని సరిపెట్టుకొన్నాఁడు. 'ఏగతి రచియించిరేని సమకాలమువారలు మెచ్చరేగదా' యని తెలుఁగు కవులు వాపోయినారు. ఎట్టి పండితునకు గుండె ధైర్యము లేకపోయినది.

మన 'ముంగండ'లో పుట్టిన జగన్నాథ పండితరాయ లీవిషయములో అసాధ్యుఁడు. అతఁడు భవభూతివలె, కాళిదాసునివలె, దండివలె దిట్టమైన కవిగాఁ బేరుపొందియుండ లేదు. అతని పేరు లాక్షణికుఁడుగా నున్నది. ఢిల్లీపాదుసాహిదర్శనార్థము వెళ్ళి, అక్కడ జరిపిన చిత్రాతిచిత్రములు చరిత్రములో మనము చూడఁగలము. అతఁడు రచించిన లహరులు, భామినీవిలాసాదులు అతని మహా కవిత్వమును మూదలించును. చిత్రమీమాంసాఖండనము, మనోరమాకుచమర్దనము, రసగంగాధరము—ఈ మూఁడు గ్రంథములు జగన్నాథపండితుని ఆలంకారికులలో, వైయాకరణులలో, నైయాయికులలో ముందు కూరుచుండఁబెట్టినవి. రసగంగాధరమునకుఁ గల విశిష్టత మేరలేనిది. జగన్నాథుఁడు మహాలాక్షణికుఁ డగును, మహాకవియు నగును, సందేహములేదు. కాళిదాసాదులలో లేని విశిష్టలక్షణ మొకటి యితనిలో నున్నది, అదియే గుండెలులేకపోవుట. ఇది పాండితీదర్పమునుబట్టి వచ్చియుండు నన వచ్చును. 'అబ్ధి ర్లంఘితఏవ వానరభటైః కిం త్వస్య గంభీరతాం ఆపాతాళనిమగ్నపీవరతను ర్జానాతి మంథాచలః' అని వ్రాసిన మురారిని దలఁచుకొనినచో, గుండె గుభేలు మనును. ఎంత సాహసిమైన, ఇంత దర్పముతో వ్రాయవచ్చునా యనిపించును. అటువంటిది, మన పండితరాజు—

"ఆమూలా ద్రత్నసానో
ర్మలయవలయితా దాచకూలా త్పయోధే
ర్యావంత స్సంతి కావ్య
ప్రణయనపటవ స్తే విశంకం వదంతు,
మృద్వీకామధ్య నిర్య
న్మసృణరసఝరీమాధురీభాగ్యభాజాం
వాచా మాచార్యతాయాః
పద మనుభవితుం కోఽస్తి ధన్యో మదన్యః."

అని వ్రాయుచున్నాఁడు. ఎట్టి సాహసము! ఎంత పెంకితనము! అతని కవిత ద్రాక్షారసఝరీమాధురీభరితమఁట. అది నిజమే. అతనికి కవితాచార్యపదవి కలదఁట. అదియు వాస్తవమే. 'కోఽస్తి ధన్యో

"మదన్యః" అని యనుకొన్న పండితునకు గుండె లుండవని నే ననుకొందును.

మననతరితీర్ణవిద్యార్ణవుఁడ నని, పండిత నరేంద్రుఁడ నని పదేపదే చెప్పుకొన్నాను.

"నిమగ్నేన క్లేశై ర్మననజలధే రంతరుదరం
మయోన్నీతో లోకే లలితరసగంగాధరమణిః,
హర న్నంతర్ధ్వాంతం హృదయమధిరూఢో గుణవతా
మలంకారాన్ సర్వానపి గళితగర్వాన్ రచయతు"

ఈశ్లోకములో ఆత్మగర్వము కరడు గట్టినది.

మన తెనుఁగుకవి శ్రీనాథుఁడు 'వచియింతు వేములవాడ భీమనభంగి నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాఱు' ఇత్యాదిగఁ గృతిపతిచేఁ గొంత యాత్మశ్లాఘ చేయించుకొనెను. భీమనభంగి, నన్నయభంగి అని చెప్పించుకొనెఁగాని, ఆ కవిసార్వభౌముఁడు కూడ 'వారిని మించిచెప్పెద'ననుటకు సందేహపడినాఁడు. 'ఈక్షోణి న్నినుఁబోలు సత్కవులు లేరీనేఁటికాలంబునన్' అన్నచోట 'ఈ నేఁటి కాలంబునన్' అనుటలో శ్రీనాథునకును గొంత పిఱికితన మున్నటులు ధ్వనించును. 'ఏనుఁగు నెక్కినాము, ధరణీంద్రులు మ్రొక్కఁగ నిక్కినాము, సన్మానము లందినాము' అని ప్రగల్భములు (కాదు, యథార్థములే) చెప్పుకొన్న యాధునికకవులుకూడ, 'యతియో ప్రాసమొ తప్పు లేరికిని రాదా' అని యొకప్పుడు వంగిపోయినారు. అది కవులకు సహజలక్షణము. సజ్జనలక్షణము కూడను.

మఱి, మన పండితరాయలు హేమాహేమీ. అతఁ డాత్మగౌరవము నొకనాఁడును, ఒకరచనలోను దవ్వుచేసికోలేదు. అది శ్రుతిమించినటులు అపండితులకు గోచరింపదుగాని, అతఁ డాత్మవిషయములో నెంత వ్రాసికొనెనో, అంతయు నక్షరాల యథార్థము. ఆత్మగౌరవము నిలఁబెట్టుకొనని పండితుని జీవితము అప్రతిష్ఠకు పతాక. ఈ ఆత్మగౌరవపరిపాలనచాకచక్యము శ్రీనాథుని పిమ్మట, నేఁటి తిరుపతివేంకటకవులలో వెల్లివిరిసినది. అందుకే వారి రచనలు మాసిపోవు. సంస్కృతసారస్వతములో, అలంకారవాఙ్మయములో జగన్నాథపండితుఁడు సర్వదా సజీవుఁడు. విశేష్య-అతని 'ఆమూలాద్రత్నసానోః' ఇత్యాదిపద్యములు నశింపవు.

"నిర్మాయ నూతన ముదాహరణానురూపం
కావ్యం మయాత్ర నిహితం న పరస్య కించిత్,
కిం సేవ్యతే సుమనసాం మనసాపి గంధః
కస్తూరికాజననశక్తిభృతా మృగేణ."

ఇచ్చట 'న పరస్య కించిత్' అనిన మాట జగన్నాథుని అలక్ష్యభావమునకు లక్ష్యమైన మాట. ఎంత సాహసపుమాట చెప్పెనో, ఆ పద్యము నేఁడు చదువుకొన్న మనమట్టునకు మనకు అభిమానము పుట్టుకొనివచ్చును. ఇట్టి పెంకితనము కలవాఁడు లాక్షణికకవులలో మఱొకఁడు క్షేమేంద్రుఁడున్నాఁడు. అతని ఔచిత్యవిచారచర్చ, కవికంఠాభరణము దీనికిఁ దారకాణలు. ఒక యౌచిత్యమునకతఁడు కాళిదాసునుండియో, భవభూతినుండియో ఉదాహరణము లిచ్చి, అవి సరిగ లేవని యనౌచితికి వానిని జమకట్టును. ఆతరువాత 'మదీయము' అని తాను రచించిన శ్లోకము 'ఔచితీ' పోషణమునకుఁ జూపును. 'మీరును వ్రాసితిరి, నేనును వ్రాసితిని. చూచుకొనుఁ' డన్నటులుండును, అతని స్వోదాహరణములు.

పండితరాజు అందమైన అమరుకకవి పద్యమును బట్టి విమర్శించి తుక్కు-తుక్కు-చేసి విడిచినాఁడు. ఇదిగో !

"శూన్యం వాసగృహం విలోక్య శయనా
దుత్థాయ కించిచ్ఛనై
ర్నిద్రావ్యాజ ముపాగతస్య సుచిరం
నిర్వర్ణ్య పత్యు ర్ముఖం,
విస్రబ్ధం పరిచుంబ్య జాతపులకా
మాలోక్య గండస్థలీం
లజ్జానమ్రముఖీ ప్రియేణ హసతా
బాలా చిరం చుంబితా."

ఇక్కడ ఉత్థాయ-కించిచ్ఛనైః అన్న చోట సవర్ణఝుయ్ ద్వయసంయోగము శ్రావ్యముగా లేదఁట. 'శనై ర్నిద్రావ్యాజ', 'పత్యుర్ముఖం' అన్నచోట్ల రేఫఘటిత సంయోగము సొగసుగా లేదఁట. విలోక్య-ఉత్థాయ-నిర్వర్ణ్య-పరిచుంబ్య-ఆలోక్య అను క్త్వాప్రత్యయాంతావ్యయములు అయిదు సారులు ప్రయోగించుట, ఆలోక్య-విలోక్య అను నేకార్థబోధకములగు నవ్యయములు రెండుమాఱులు వేయుట - ఇదియంతయుఁ జూడ జగన్నాథపండితుని దృష్టిలో 'కవికిఁ గల నిర్మాణసామగ్రీ దారిద్ర్యమే' యని తోఁచుచున్నదఁట.

ఈతీరున విమర్శనమునకుఁ బ్రారంభించి నచో కాళిదాసు కాదు, అమరకుఁడు కాదు, అనర్ఘరాఘవకర్త కాదు; ఏవాఙ్మయములో, నేకవియు నాఁగలేఁడు.

కాని, తీఱివచ్చినపుడు లాక్షణికునకు, నిశితముగ విమర్శించుట యధర్మము కాదు. ఇట్టి మోటవిమర్శకు జగన్నాథుఁడు మాత్ర మాఁగునా యని! అది వేఱువిషయము.

పండితరాయలు ఢిల్లీలో యవనకన్యను వలచి, పాదుసాహియనుగ్రహముచే నామెను పెండ్లియాడి యౌవనమును సుఖముగా వెళ్లఁబుచ్చె ననియు, వార్ధకములో వారణాసికి వెళ్లినపుడు తత్రత్యు లితనిని 'యవనీసంసర్గ దూషితుఁ' డని యధిక్షేపించి రనియు, అప్పు డీపండితుఁడు 'గంగాలహరి' స్తోత్రము గావించుచు, గంగను దగ్గరకు రప్పించుకొని, దానిలో కలసిపోయె ననియు నైతిహ్యములు చెప్పుకొందురు.

"యవనీరమణీ విపద శ్శమనీ
కమనీయతమా నవనీతసమా,
ఉహి ఊహివచోమృతపూర్ణముఖీ
ససుఖీ జగతీహ యదంకగతా"
"న యాచే గజాళిం నవా వాజిరాజిం
న విత్తేషు చిత్తం మదీయం కదాపి,
ఇయం సుస్తనీ మస్తకన్యస్తహస్తా
లవంగీ కురంగీ మృగంగీకరోతు."

ఈ మొదలైనవి పండితరాయలకు యవనీసంసర్గ మున్నటులు తారకాణించు చున్నవి. ఈశ్లోకములు చాటువులై నోళ్ల నుండి వచ్చుచున్నవేగాని, సరిగా జగన్నాథ పండితునివే యనుటకు తగినంత వీలులేదు. ఇట్టివి కాళిదాసునిపట్ల, మన శ్రీనాథుని పట్ల, తెనాలిరామకృష్ణునిపట్ల తండోపతండములుగా వదంతు లున్నవి. ఇవి ఔనని-కాదని చెప్పలేము. అసలు, బొత్తిగా లేకుండ నిట్టివి పుట్టవు. ఈ యితిహాసము సత్యమైనచో, జగన్నాథపండితుని గుండెలు లేమి కిది యొక లక్ష్యము, పైవానితో సహా.

---:o:---

బంతెపూవు

శ్రీ బోయి భీమన్న

వాసన లేని పూవు, సహవాసము కోరని పూవు తుమ్మెదల్ ;
వాసియు, వన్నె ముద్దుగొన వాకిట నున్నది మానివోలె ; దూ
ర్వాసుని కూతురా, యెవతెవమ్మ ? ఎటన్ జనుదెంచి తమ్మ ? నీ
కోసమె పూచె నన్నటులు కోసెద, వెంతటి గండ్రగొయ్యవే !

కలదు గులాబిపూ,వల మొఘల్ మహారాణులచేత పాదపూ
జలు గొనియుంటి నన్న బహుజాప్యమునన్ ; కల దల్ల మల్లె వె
న్నెలనెలకాగడా ననుచు, నీరజమున్ సిరిపుట్టినిల్లు గా
బలిసిన గర్వపంకమున భాసిలుచున్నది కోటగుంటలో !

తాతలతో గతించిన శతాబ్దపు సుప్తసమాధులం దిటుల్
ప్రేతములై, ప్రమత్తత జరించెడి నిష్కృతజీవికల్ సుమ
వ్రాతము లెన్నొ యెన్నొ గల ; వా తెరువుం బడి విప్లవింప, కీ
మా తెనుగుందనంపు సుకుమారత జెండెద, వెంత లోకువే !

అంతు దరీ యెరుంగని మహావిభవమ్మున పుష్యలక్ష్మి సం
క్రాంతి గృహాంగణమ్మునకు రంగులుదిద్దుటకై యువాంధ్రసీ
మంతమణీమనోజ్ఞతల మాన్యత నందెదు బంతె గోరి హే
మంతనిశాంతజాలక హిమాంబువులన్ దపియించు, జూచెదో ?

ఇది రైతాంగపు బూవు, శ్రామికప్రజాహృద్యమ్ము, సంతోషద ;
మ్మిది మావాకిటి నందనమ్ము ; అటు పో,మ్మేభాగ్యశాలో నినున్
గదలించున్-గయికొమ్ము ; ఎవ్వతెకుపీకనైన మాగ్రామసం
పదమీదే పడు టెంక చూచి సహియింపంబోము, ఆగంతుకీ !!

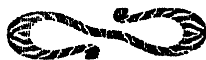

N.F Te
నేషనల్
ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్
7, కౌన్సిల్ హౌస్ స్ట్రీటు, కలకత్తా.
మదరాసు బ్రాంచి :
నేషనల్ ఇన్సూరెన్సు బిల్డింగు,
362, చైనాబజారురోడ్, ఎస్ప్లనేడ్.
సబ్ ఆఫీసులు: బెంగుళూరు మరియు మధుర

తళతళలాడే
కండ్లు....
అవి ఆరోగ్యానికి లక్షణాలు. మీ ఆరోగ్యాన్ని అందాన్ని కాపాడుకొనేందుకు ఉత్తమ ఆరోగ్యపోషక రసాయనం శాంతి అశోక సేవించండి. దానిలోని రసాయన వస్తువులకు తోడు అనేక శతాబ్దాలనుంచి స్త్రీ వ్యాధులకు ఉత్తమ ఔషధమని ప్రసిద్ధి కెక్కిన దేశీయ ఓషధి 'అశోక' చేరివున్నది.
శాంతి అశోక
ఉత్తమ గర్భాశయ రోగనివారిణి
శాంతి కుటీరం
తణుకు—పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.
సోల్ ఏజంట్లు:-శ్రీ కృష్ణా జనరల్ స్టోర్సు, తణుకు.

పరిష్కారం

— శ్రీ రాళ్లబండి నరసింహమూర్తి —

రంగయ్యహోటలు ఇంక కొద్దిరోజుల్లో అట్టిట్ట యేటట్లు వుంది. ఈ నాటికి ఎంత కాదను కున్నా రంగయ్యకు మేలుకోవాల్సివచ్చింది. అతనికి యిది కలలోగూడా గోచరించని విషమసంఘటన అయిపో యింది. ఎవరికో చెప్పటంమాట అట్టేపెట్టి తనకుతానే ఆ విషయం తలుచుకుంటే...అసలు దానికి కారణం... చాలా నవ్వుతాలుగా వుంది. ఎవరూ నమ్మరుకూడాను. అయితే తన హోటలులో పనిచేసే వెంకన్న చూచా యగా అన్నాడు-ఈ విషయాన్ని గురించి...వాడి మాట తను ఖాతరుచెయ్యలేదు. అదేసుమీ ఈ నాడు కొంప మీదికి తెచ్చింది! ఇంకా యిట్లాగే ఈ అద్దడిరోజుల్లో అందరితోపాటు తనూ గబగబా నిచ్చెనమెట్లు ఎక్కి నట్లే ఎక్కేస్తున్నాడు ధనవంతుల అంతస్తుకు. ఎంత మంది కాలేదు!...మరీ గాలిపటాలులాగే ... ఎగిరి పోయారు. కాని ఆ దారం సన్నని దారమేననిమాత్రం తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఒళ్లు గగుర్పొడుస్తుంది. అది కాస్తా తెగిందంటే అంతెత్తునుంచీ క్రిందపడితే అదివరకు మెడలువిరుచుకుచూచిన ప్రజలంతా తుపుక్కున వుమ్మి తారు, తామేదో దిగివచ్చినవారిలాగ. మళ్లీ భావనా ప్రపంచంలోంచి మేలుకొన్నాడు ... ముందుకర్తవ్యం ఆలోచించటానికి. ఎలా యిది? ఈ పోటీ వదిలించు కునేది ఎట్లా? ఎవర్నన్నా సలహా అడుగుదామంటే, ముందు విన్నవాడు నమ్మడుగదా! అసలు తనుగూడా నమ్మలేకపోవటంమూలానే ఇప్పుడు కుంపటి నెత్తిమీదికి వచ్చింది!

అసలు కారణం ఇది—ఒక సంవత్సరంక్రితం రాజమ్మ అనే అమ్మాయి...ఎక్కణ్నించి వచ్చిందో, ఎక్కడ వుంటోందోగూడా తెలియదు...వచ్చి తన హోటలుప్రక్కనున్న పెద్ద వూడలమర్రిచెట్టుక్రింద ఒక పొయ్యి పెనం పెట్టి పెసరట్లూ అవీ చేస్తూవుండేది. తనూచూసేవాడు-ఎవరో అంతా రిక్షావాళ్లూ, బికా రీలూ కొనుక్కునిపోతూవుండేవాళ్లు. ఓ మూల, పైనుంచి కాకులు రెట్టలువేస్తూనేవుండేవి! అయినా ఆ ఆలికీవాళ్లు ఆ వేం ఖాతరుచెయ్యకుండానే ఆ చోటికీ, ఆ తిండికీ అతికిపోయారు ... అలాంటి వాళ్లమీద ఆధారపడివుంది రాజమ్మబ్రతుకు ... తను, బద్ధకంగా వున్నప్పుడు అలా వీధివైపుకి దృష్టిమలిపేవాడు. రాజమ్మ పెనంమీద పిండివేస్తూ కనపడేది. రిక్షావాళ్లు ఏమేమో సరసాలూ హాస్యాలూ ఆడేవారుగామాల్సు...వాళ్లకు, చిరునవ్వు నవ్వుతూ ఆ బుగ్గసొట్టకు వప్పచెప్పేది వాళ్ల సమా ధానాల వంతుని...వాళ్లు దానికే బోగిపోయేవాళ్లు... అసలు వాళ్లే అనేమిటి, ఆమత్తులో వున్న రంగయ్యకు కూడా ఆ చిరునవ్వును చూస్తుంటే...అందులో గురిగి చేసుకుని కులుకుతూన్న సొట్టను చూస్తుంటే తన మనస్సూ...ఎక్కడో దాగి అణిగిమణిగివున్న పురు షత్వమూ సుడిగుండాలుతిరిగేది. కాని మళ్లీ నిగ్రహించు కుని మొహం ఇటు తిప్పుకునేవాడు. అయినా ఎప్పుడో అప్పుడు అతనికి ఆమెమొహం కనపడటం, అతన్ని కలతరపరచటంమాత్రం జరుగుతూనేవుండేది. అలాగ

కలవరపెట్టిన ఒకరోజున ఎందుకనో తన పూర్వజీవితం తన స్వప్నవీథిలో సంచరించింది! అదేమిటో ఒక్కసారి గిరగిరా తిరిగిపోయింది చాపచుట్టలాగ! అప్పుడు తన ఈడెంత?...పదకొండు నిండాయేమో! ఇంటిదగ్గర నాన్న అస్తమానమూ ఏదో పని చెబుతూవుండేవాడు. విసుగెత్తిపోయేది! ఆపైన బడికిపోతే—ఏదో సాయంత్రం ఆటల్లో పడి మరిచిపోతేమటుకు?...పాఠం అప్పజెప్పకపోయినందుకు గోడకుర్చీ వేయిస్తాడా? దానికి మాత్రం ఒక అంతూ పొంతూ లేదూ? రాక్షసుడిలాగ ...సాయంత్రందాకా అలాగే వుండమంటే...అబ్బ! కనుగొలుకుల్లో నీరు గిర్రున తిరిగేది! ఆసమయంలో మాత్రం అనుకునేవాడు రేపట్నుంచి చక్కగా చదివి గడగడా పాఠం అప్పజెప్పేసి మాష్టర్ని గెలుస్తాను అందర్నీ అని..... కాని స్కూలు వదలంగానే గోపాలం గోటీబిళ్లకు పిలవటంతో అంతా తుడిచిపెట్టుకుపోయేది! కొంచెం సందెచీకట్లు చిమ్మగానే, ఆటలు బాగా గెల్చి దుమ్ముపట్టిన చొక్కా, లాగూలతో యింటికి చేరగానే—అమ్మ కొస్తా "అయ్యో! చాకింటిమడతలు ఎలా మాపుకున్నావురా!" అని కేకలెయ్యటంకాక నాన్నను పిల్చి..."ఇలా ఒక్కసారి చూడండి మీ సుపుత్రుడి అవతారం...ఎంత అందంగా తయారౌతున్నాడో మరీని!" అనేది వెటకారంగా. ఇక నాన్న..."చదువు అబ్బకపోయినా మరీ పాడుసావాసాలతో ఆకతాయినై పోతున్నావు...మొన్న మీపంతులు కనబడి 'ఒక్క పాఠంగూడా అప్పజెప్పటం లేదు మీవాడు. మీ రేమనుకున్నా సరే గోడకుర్చీ వేయిస్తున్నాను రోజూన' అన్నాడు. నాకు పదిమందిలోనూ తలవంపులైంది!..." ...అంటూ వీపు పగిలేటట్లు బాదేవాడు. నిజంగా తలుచుకుంటే ఇప్పుడుగూడా ఏడుపు వస్తుంది...దాంతోనే సొమ్మసిల్లి కూడుగూడా సరిగా సయించకుండానే పడుకునేవాడు. రాత్రంతా కలవరింతల నిద్ర... మళ్లీ తెల్లారగానే ఈ కర్మకాండ అంతా పునశ్చరణ అయ్యేది! పంతులు చదువుచెప్పకపోగా గోడకుర్చీ వేయిస్తాడన్న భయంతో అలా పొలాలగట్లమ్మట తిరిగి యింటికి సరిగ్గా టైముకు చేరుకునేవాడు...ఈవిషయమైనా ఎన్నాళ్లని దాగుతుంది? అందులో అప్పటి వూళ్లో 'ముద్దువెధవ' అని పేరుమోగిన రంగడి విషయం అంటే ప్రతివాడూ చెవికోసుకునేవాడే! ఇక ఈ విషయం బయటపడగానే నాన్న కొత్తంతోనే బాదేవాడు......అమ్మ అడ్డుచెప్పేది కాదు. రాత్రిపూట అన్నం ఒకోక్కనాడు వుండేది...ఒకోక్కనాడు పస్తు పడుకోవాల్సివచ్చేది! నిద్రపట్టని ఏ అర్ధరాత్రప్పుడో అమ్మతో "ఇదంతా వాణ్ని దార్లోకి తేవాలనే నా ప్రయత్నం...మరి యింత బండవెధవ అయ్యాడేమా అంట" అంటూ నాన్న గొణగడం వినబడేది! అప్పుడు నాన్నమీద రోషం, కోపం వచ్చేవి! తను బండమొద్దా? తలుచుకుంటే అయోమయం. తను చదవడు. చదివితే ఆ క్లాసులో ఎవడూ చాలడు తన చురుకుతనానికి. అయితే, మరెందుకు చదవకూడదూ? అంటే—ఏమిటో అసలు అటువైపే పోదు మనస్సు......ఎంతసేపూ ఏ చెడుగుడో, ఏ గోటీబిళ్లో, లేకపోతే ఏ చిన్నచిన్న దొంగతనాలో—ఇవే సర్దాగాని......ఈవిషయాల్లో ఆ వాడలో తనకు సాటిలేరు.

నాన్న పెట్టే బాధ? ఎక్కువైంది! చదువా? అబ్బలేదు! ఇక ఏం తోచలేదు. ఈ వూళ్లోనే వుండదలుచుకుంటే మురుగుబోదెలో పడి చావటంకంటే గత్యంతరం లేదు! ఇక బ్రతకదలుచుకుంటేమాత్రం ఈ వూరునుంచి శీఘ్రంగా దాటెయ్యాలి.

మంచికో చెడుకో మొత్తంమీద రాకరాక ఆ వూరికి వచ్చింది ఒకసర్కస్సు. ఇంట్లో చేపకాసు దొంగిలించి పోయాడు చూడటానికి. కాని తన ఆలోచన మాత్రం మెదడులో అట్లాగే మెదులుతూవుంది! చూస్తుంటే...తనమీ దెవరో ఒరిగినట్లైంది. తన ప్రక్కనున్న ముసిలాయన నిద్రమత్తుతో తనమీదికి జోగుతున్నాడు. అదే సమయం.....ఎందుకనో.....శరీరంలోని నాడులన్నీ బలవంతంచేశాయి...వెంటనే ఆయన లాల్చీజేబులోంచి బలుపైన పర్సు కొట్టేశాడు, ఇక అక్కడ మరుక్షణం వుండకుండా, గేటువాడు ఔట్‌పాసు ఇస్తున్నా వినిపించుకోకుండా పరారైపోయాడు...మరి...ఇంటికి వడితే-అమ్మో!-నాన్న బడితె పుచ్చుకుని వాకిట్లో కాపలా కాస్తూవుంటాడని గబగబా

స్టేషనుకు పరిగెత్తాడు. పట్నానికి టికెట్టు కొన్నాడు ...ఎవరూ గుర్తుపట్టకుండా తల కొక గుడ్డ చుట్టి ఓమూలగా ఒదిగికూర్చున్నాడు పెట్టెలో! ఆ రైలు పెట్టె తనని పాతాళంలోంచి స్వర్గానికి తీసికెళ్లే పుష్పకంలాగే తోచింది! ఆ పెట్టెలోనే అత్తింటికి పోయే కొత్తపడుచుకామాల్ను పుట్టింటిని తల్చుకు కంట తడిపెడ్తోంది! అనుకోకుండా నవ్వు వచ్చింది ఆ అమ్మాయిని చూడగానే!

పట్నం చేరాడు. అంతా కొత్తగా వుంది! ఏమిటో ఆ పల్లెటూరిలో కూపస్థమండూకంలాగా పడి వున్నాడింతవరకూ! అయితే ఇక ముందు కర్తవ్యం? పర్సు అప్పుడు విప్పిచూశాడు. ఎనభైతొంభైదాకా వున్నది డబ్బు! మనస్సు చివుక్కుమన్నది! ఆ ముసలాడు ఎంత అహోరిస్తున్నాడో ననిపించింది!

సమిష్టిజీవితంలోంచి విడివడి బయటకు వచ్చేప్పటికి తన్నుగురించి తనే—తెలియకుండా తాపత్రయ పడటం మొదలుపెట్టాడు...అది వుందా, ఇది వుందా అని. ఈడబ్బుని దుబారాగా ఖర్చుచెయ్యటం ఇష్టం లేకపోయింది. అయితే ఎక్కడైనా కూలినాలి చెయ్యాలి. బత్తెం గడవాలి. ఈ డబ్బులోంచిమాత్రం చిల్లిగవ్వ తియ్యకూడదు. తన కన్నుపోకుచేసిన చొక్కా, లాగూ కొని తొడుక్కొని వూరివెంట పడ్డాడు. నాలుగైదు ఆఫీసుల్లో పదిరూపాయలమీద తీసుకుంటామన్నారుగాని ఎరికలేనివూళ్లో తిండిగడిచేది ఎట్లా అనిపించింది! ఆపైన శివయ్యారు హోటలుకి వెళ్లాడు. అక్కడ పదిహే నిస్తామన్నారు. తిండిగూడా అక్కడే గనుక మరీ లాభం!.....అవునుకా దనకుండా మరి ఒప్పేసుకున్నాడు. అక్కడ చేరినప్పట్నించి ఆడబ్బు కాక ఈడబ్బుకూడా—ఏమీ ఖర్చు వుండేదికాదాయెను—కూడబెడ్తూవచ్చాడు.

ఏమిటో! కప్పగంతేసినట్లే...నాలుగైదేళ్లు ఇట్టే గడిచిపోయాయి. తనూ కొంచెం భారీమనిషయ్యాడు. డబ్బు బాగా కూడబెట్టాడు. ఆ డబ్బును తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఈ హోటలుచాకిరీ చాలా కష్టంగా తోచేది! అది అలాగే పెట్టెలో మురిగిపోవటం ససేమిరా తనకు గిట్టలేదు. ఎలాగైనా ఉపయోగపరచాలి. వ్యాపారం సాగిస్తే!...తను ఒంటరిగాడు...ఈ యుద్ధపురోజుల్లో ఏం పుట్టిముంచుతుందో. ఈ సందిగ్ధావస్థలో వుండగా చక్కని ఆసరాలాగ....మేఘాలు విచ్చిన చందమామలాగే ప్రత్యక్షమయ్యాడు శీనయ్య. శీనయ్యగూడా తనతోపాటు హోటలులో చాలా కాలంనుంచీ వుంటున్నాడు! దాదాపు ఇద్దరూ ఒకే అవస్థలో వున్నారు! ఇద్దరికీ బాగా జోస్తీ! అంచేత ఒకళ్ల విషయాలు ఒకళ్లకు విపులంగా తెల్సు. శీనయ్య మహా పొదుపైన మనిషి. అతని చేతిమీద కానీకాసు వేసి విదిలించమంటే చచ్చినా క్రిందపడదు! మళ్లీ బొడ్డులోకి అతిసులువుగా దూరిపోతుంది! అలా కూడబెట్టాడు అతనుకూడా!

రంగయ్య అసలు ఆనాటిని మరిచిపోలేదు! ఇద్దరికీ ఎలా తట్టిందో ఒకేసారి! పుచ్చపువ్వులనిమూచి పోసే పూర్ణచంద్రుడి సాక్షిగా...మలయపర్వతాలమీంచి నిద్రనడకలలో జోగుతూ వచ్చే మలయపవనుడిసాక్షిగా... ...ఇద్దరూ ఒకరికొకరు మాట యిచ్చుకున్నారు..... పరాయిపురుగుతో చెప్పగూడదని!

మరి వారంరోజులకల్లా ప్రక్కపేటలో తన పేరుమీద హోటలు తెరిచాడు రంగయ్య! తన యజమాని లోలోపల అసూయపడినా...పైకిమాత్రం అభినందించాడు! అయినా అతనికి రంగయ్యఅంటే సుముఖతసంగతి ఎలా వున్నాగాని...ఏవగింపుమాత్రం లేదు.

మొత్తమ్మీద యిద్దరూ సమిష్టిగా సాగించారు. మొదటిరోజుల్లో కాస్త కష్టపడాల్సివచ్చింది! చాలా గడ్డుసమస్యలు ఎదుర్కొవలసివచ్చేది! షావుకారు అరువు మీద వెచ్చాలిచ్చేవాడు కాదు.......అప్పటికి శీనయ్యే గాడిపొయ్యిదగ్గర చతికిలపడేవాడు. పైవిషయాలన్నీ తనే చూచేవాడు. తను అస్తమానమూ గల్లాపెట్టెదగ్గర కూర్చున్నాగాని శీనయ్య ఏనాడూ మూతి ముడిచి ఎరగడు! అలా సజావుగా తామిద్దరూ ఏకమనస్సులతో నడుపుకువచ్చారు కనుకనే ఇప్పుడు హోటలుకు ఒక పునాది ఏర్పడింది! రానురాను శీనయ్యకు పనిగూడా తగ్గించాడు. కాని శీనయ్య తనే

కష్టపడకా వసేవాడు. రంగయ్య అతని స్వభావం తెలిసినవాడుకనుక అడ్డు చెప్పేవాడు కాదు!

అన్నింటికంటే అసాధ్యం! మనం కాలగతిని పోల్చలేము! చాలా విచిత్రాలూ, చాలా వికృతాలూ జరుగుతూవుంటాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు నమ్మలేం! శక్తి సన్నగిలి మంచంమీద పడ్డాడు శీనయ్య! అతన్ని గురించి ఎంత తాపత్రయపడ్డా లాభం లేకపోయింది. అతను బ్రతికే ఆశలు కనబడలేదు. డాక్టర్లను తెస్తే శీనయ్య అన్నాడూ—"రంగప్పా, యింకా నాకు బ్రతకాలని లేదు. నీవు వృథా శ్రమపడి కష్టార్జితాన్ని మట్టిపాలుచెయ్యబోక! కాని నేనిదే బాధపడుతాను ...నేనుత్త పనికిమాలిన వెధవని. జీవితంలో సుఖం అంటే ఏమిటో ఎరగను. ఒక గొడ్డులాగే జీవించాను. సుఖం కోరకపోయినా నీతో వున్నన్నాళ్లూ ఒక తృప్తిని అనుభవించాను. నీవైనా వేయికాలాలపాటు సుఖంగా వుండాలని కోరుతాను" అంతే...శీనయ్య చెప్పిన ఆఖరిమాటలు. అవి తలుచుకుంటుంటేకనుగుడ్లు నీళ్లను చిమ్ముతున్నాయి. తన కుడిభుజం శీనయ్య రాలిపోయాడు. కాని తను బాగా సంపాయించాడు కనుక శీనయ్యావెళ్లి తన మనస్సును కలవరపెడ్తోందేకాని హోటలు నడపటానికి ఏమీ అడ్డురాలేదు. అప్పుడే రెండేళ్లు తిరిగి మూడోయేడు ప్రవేశించింది శీనయ్య గతించి.

ఇంతవరకూ ఏ ఒడుదుడుకులూ లేకుండా, ఏ లోపమూ లేకుండానే సాగిపోతోంది అతని జీవయాత్ర. కాని యిప్పుడే వచ్చింది అసలైన గడ్డు సమస్య! తేలిగ్గా వదిలేది కాదు. ఏకల్లే వచ్చి మీదకూర్చుంది!

అసలు...రాజమ్మ మొదట్లో ఎందుకు మొదలు పెట్టిందో ఈ సరంజామా అంతా—ఇప్పుడూ అందుకే! ఆమెకి యింకా వ్యాపారదృష్టి కలగలేదు. మోసం యింకా ఆమెలో విత్తునాటుకోలేదు! పసిపాపనవ్వులో వున్న అమాయికత్వమే ఆమెమెదడులో వున్నది! అంచేతే ఆమె చేసే ఏ పనిలోగూడా కల్తీ అనేది లేదు. మొదట్లో ఇద్దరుముగ్గురు దడిసేవారు—నడివీధి ముందు అక్కడ దత్తిగా కూర్చుని రాజమ్మముందు దేవిరిగా తింటుంటే—దారేపోయేవాళ్లు ఏమనుకుంటారో అని.

అయితే యిన్నాళ్లనుంచీ రంగయ్యాహోటలు పెసరట్లకు పెద్దపేరేగాని ఎందుకనో రాజమ్మపెసరట్టు నోట్లో వేసుకోగానే అంతవరకూ రుచిసుఖంలో ఒక నిర్ణయానికి వచ్చామనుకున్న ఆమసకకన్నులవాళ్లను మరోఅంతస్తు ఎక్కించింది! "మా యింటావిడగూడా ఇలా చేసి ఆప్యాయంగా చేతికందివ్వలే"దని గొణిగాడు ఒకాయన. దీనిని రుచిమాచిన నాలుకమీద రంగయ్యాపెసరట్టు వేస్తే అతిసులువుగా చెప్పేది—కల్తీనెయ్యి అని. అదివరకు! మరి యిప్పుడు నాణ్యమైన వస్తువు కనబడుతోంది. అది కొన్ని వీలుకాని పరిస్థితుల వల్ల అనాదరమైన స్థితిలో వున్నది—అంతమాత్రంచేత దాన్ని జారవిడుస్తుందా హృదయం! పైకి పటాటోపంగా కనిపించే ఆ కుళ్లునుమాత్రం ఎన్నాళ్లు భరించటం! గత్యంతరం లేకపోతే తప్పదుసరే! ఇవతల స్వర్గతుల్యమైనది నీ ఎన్నిక నెదురుచూస్తోంది. ఈ విధంగా వితర్కించుకున్నారు కొందరు. మొత్తమ్మీద ఒకరొకరే లొంగారు. పైగా రంగయ్యాహోటలులోలాగ చిర్రుబుస్సుల సర్వర్లు కాదిక్కడ! చక్కగా చిరునవ్వులో మెరిసే కనుకొలుకులతో పంచేంద్రియాలకూ తృప్తినిస్తుంది.—అబ్బ! ఆ మహత్తరమైన అవకాశం పోగొట్టుకోవటానికి నిజానికి ఎవరి అంతరాత్మ ఒప్పుకోదు! అందుకనే ఎలాగైనా ఆ కాసేపటికి తమ మానాన్ని చంపుకుని—అది చంపుకోవటమే అయితే—తిని చక్కాపోతున్నారు. ఇంతమంది వస్తున్నా రాజమ్మ తనలో గొప్పతనాన్ని కనబరచలేదు. "భగవంతుడు నాకు మంచిరోజు లిచ్చాడు" అంటుంది. అంతే. ఆ అమాయికహృదయం నిజానికలాంటి మాటలతో వాళ్లను తన వలయంలో మరింత బిగించుకునేది!

ఇంకా వ్యాపారదృష్టి కలగకపోవటం చాలా మందికి ఆశ్చర్యంగా వుంది. ఏ కొత్త అదను దొరికినా ఆకాశంలోకి ఎగిరిపోవాలని చూచే ఈ రోజుల్లో ఈ పిచ్చిమ్మాయి ఇలా ముభావం కాల్చటం కొందరికి తెలివితక్కువగానే తోచింది! అయితే రాజమ్మ ఈ

సంగతి తెలిసి ఊరుకోండా, లేక అసలు తెలియదా అనే మీమాంస వచ్చింది. చివరకు ఓనాడు రాజమ్మతో ముచ్చటించారు. కావాలంటే మేమంతా కలిసి పెట్టుబడి పెడ్తాం అన్నారు. రాజమ్మబుగ్గల్లో సుడిగుండం తిరిగింది. కనుపాపలు కృతజ్ఞత వెల్లడించాయి. కాని రాజమ్మ ససేమిరా వల్ల కాదంది. "బాబూ, నన్నిదో ఇట్లాగే బ్రతికి మీరిచ్చే నాలుగుడబ్బులతో పొట్టపోసుకోనివ్వండి; ఎందుకు దింపుతారు ఊబిలోకి? నేను స్వేచ్ఛగా బ్రతకటం మీ కిష్టం లేదా" అని ప్రశ్నించాయి ఆమెకళ్లు. మత్తుమందు చల్లినవాళ్లలాగే గోముగా నవ్వారు. అంతే.

కొన్నాళ్లకు రంగయ్య గ్రహించగలిగాడు. ఇదివరకల్లా సరుకైపోయిందని తిప్పికొట్టేసే తన హోటలులో నిలవసరుకు రానురాను పేరుకుంటోంది! అదే రంగయ్యలో సంచలనం కలిగించింది. వెంకణ్ణి పిలిచి అడిగాడు! "ఒరే! అదేమన్నా బ్రతిమాలుతోందా ఏం చౌకధర కిస్తానని! అదేమిటి. మరీ అంతమంది మూగుతున్నారు" అని. "లేదు బాబూ...దాని పెచరట్టు—కొప్పడమోతే కెప్తా — నేనుగూడా తిన్నానండీ. అబ్బ! ఏం రుచి అని చెప్పను? ఏం ఏత్తదో గాని—" అంటూ, ఆ రుచులు తలపుకువచ్చాయి కాబోల్సు, గుటకలు మింగాడు. ఎందుకనో రంగయ్యకుకూడా రెండుగుటకలు అప్రయత్నంగా జారినయ్! అంతమందిని తననుండి ఆకర్షించేసి మంత్రముగ్ధులను చేసేసిన ఆ పెసరట్టులో ఇది ఏ శక్తికి ఆరోపించాలో తెలుసుకోవాలన్న కుతూహలం ఎక్కువైంది. అటూ యిటూ పరకాయించి ఎవరూ లేకుండా చూచి "అయితే వెంకన్నా, ఆ రుచేమిటో నేనూ చూస్తాను, ఎవరూ చూడకుండా తెచ్చిపెడ్తావు?" అన్నాడు. అది వినగానే యజమానిముఖంలోకి కళ్లు పెట్టి అర్థయుక్తంగా నవ్వాడు వెంకన్న. అది గ్రహించుకుని 'నోరుజారానా' అనిమాత్రం కించపడ్డాడు రంగయ్య.

"రాజమ్మా, పెసరట్లు ఆకులో కట్టిస్తా?" అన్నాడు వెంకన్న. ఇప్పుడే తిని వెళ్లిన వెంకడు మళ్లీ రావటం ఎందుకా అని అనుమానం కలిగింది రాజమ్మకు. "ఎవరికోం?" అని ప్రశ్నించింది. అతనికెందుకో అదోమాదిరి నవ్వు వచ్చింది! ఇక వెంకన్న వేరే చెప్పక్కర్లేకుండానే రాజమ్మ గ్రహించగలిగింది. వేయిదేవుళ్లకు మ్రొక్కుకుంది. కాని ఆశ్చర్యంమాత్రం బాగా పూనించింది రాజమ్మని.

వెంకన్న తెచ్చిన పెసరట్లు మొత్తమ్మీద ఎవరూ చూడకుండానే తిన్నాడు. అతనికి ఆశ్చర్యం కలిగించిన మాట నిజం! తనూ విధివశంవల్ల అదేవృత్తివాడు కావటంవల్ల రాజమ్మకు పోటీ నిలవాల్సివచ్చింది గాని— లేకపోతే వాళ్లలాగే అగడవాలో కూర్చోటానికి అవంతా జంకేవాడు కాదు.

ముందు పెసరట్టుబాగోగు లటుంచి రాజమ్మ యీపోటీ తనకు గుండం త్రవ్వుతోంది. ఈ బాధ తొలిగేది ఎట్లా? పోనీ, రాజమ్మని అక్కణ్ణించి కేసు పెట్టించి వెళ్లగొట్టిస్తే? ఇది మొదట్లో బాగానే వుందనిపించిందికాని ఇదల్లా 'చేతులు కాలినతర్వాత ఆకులు పట్టుకోవటం'కంటె వేరే ఏమీ కాదనిపించింది! ఎందుకంటే రావాల్సినపేరు రాజమ్మకు ఎట్లాగో వచ్చేసింది! ఈపని ముందే చెయ్యాల్సింది! విషపు ఘడియల్లో మేల్కొన్నాడు తను. ఇప్పు డెక్కడికి వెళ్లగొట్టినా రాజమ్మవునికి తెల్సును మరీ చేరుతరు ప్రజలు. అలాంటప్పుడు తన ఎత్తు సాగకపోగా ఇదంతా తన తంతూ అని తెలిసిందా అంటే, తన కెదురుచుక్క పొడిచేమాట ఖాయం. మరి యిక గత్యంతరం పాలుపోలేదు.

ఏవిధంగానైనా తన వ్యాపారం,తన హోటలూ ఆటంకరహితంగా సాగాలంటే తన దారిలో ఎటువైపు చూచినా రాజమ్మపొడ వుండగూడదు. దీనికి రెండే ఉపాయా లున్నాయి. ఒకటి రాజమ్మని వెళ్లగొట్టటం. ఊహుం,ఇదేం లాభంలేదు. ఇక పోతే... ఆ, మంచిఆలోచన తట్టింది! అస లీవూహా మెదడులో మెరుపులాగా జిగేలుమనగానే అతని కొక ఆలోచన పట్టుకుంది! ఇన్నాళ్లనుండీ రాజమ్మని ప్రేమిస్తున్నాడా? అయితే ఈ ప్రశ్న యిదివర కెందుకు రాలేదు? ఉరుమురమగానే లేచే వెదురుమొక్కలాగే కలిగిం దీవుద్దేశం! అదివరకు ఈభావం తట్టనన్నాళ్లూ రాజమ్మ తన కొక ప్రతిశక్తి. అందుకని అదృష్టితోనే

చూచేవాడు. అయినా ఏ పరధ్యాన్నపు సమయాల్లోనో రాజమ్మ ముఖకవళికలలోని సొంపులు తనని కలవర పెట్టినమాట నిజం! ఊహైతే బాగానే వుంది. కాని దాన్ని అమలుజరపటం ఎలా? రాజమ్మకు తన అభిప్రాయం వ్యక్తపరచాలి! మధ్యలో అభిమానం పీకుతోంది! "ఇన్నేళ్లు వచ్చిన రంగయ్యకు అమాంతంగా ఈ పెళ్లేమిటి" అంటారేమో అంతా!

అంతవరకూ స్త్రీ అంటే ఎరగడు. ఎలా పరామర్శ చెయ్యాలో, ఏవిధంగా మంచిచేసుకోవాలో ఏకోశానా తెలియదు. పోనీ, అవన్నీ ఎలాగో అలా ఓపికపట్టి అక్కడ జాగ్రత్తగానే మెలుగుతా డనుకున్నా రాజమ్మ యితన్ని స్వీకరిస్తుందని భరోసా ఏదీ?

ముందు, తన దేహం, తన ఆత్మ, ప్రేమ, వీటికంటె ఏ ఆత్మ ఏ దేహాన్ని యింతవరకూ వాటివాటి పనులు సక్రమంగా చేసుకునేందుకు దోహదమైన మూలకారణం ఏదైతే వుందో ఆ "వ్యాపారం" కోసం తనెన్నన్నా చెయ్యాలి! తనకు దైహికంగా, ఆత్మీయంగా స్త్రీయే కావాలని అనుకుంటే రాజమ్మే కాదు! ఇంకా లక్షమంది వున్నారు! రాజమ్మ విషయంలో వైవాహికతృప్తి ప్రధానమైనది కాదు! అది వ్యాపారరీత్యా తన హోటలుకు పోటీలేకుండా చేసుకోవటానికి!

ఈ ఆలోచనలన్నీ అతిగోప్యంగా వుంచాలనుకున్నాగాని ఏఒకరికైనా తెలియకపోతే అసలు అభాసు అవుతుందేమోనని వెంకన్నచెవినిమాత్రం వేశాడు.

ఆనాటిరాత్రే వెంకణ్ని వెంటబెట్టుకుని ఊరి చివర పేటలో రాజమ్మయింటికి వెళ్లాడు. వెంకడు రాజమ్మయింట్లో కెళ్లి రాజమ్మని పిలుచుకువచ్చాడు.

శుక్లచంద్రుడి గుమ్మడిపూవుకాంతిలో రంగయ్యను పోల్చుకోగలిగింది రాజమ్మ. మొదట నమ్మలేకపోయింది. ఎందుకో ఆమెశరీరం కంపించిపోయింది! తను కలగంటోందా? లేక మాయాల ప్రపంచంలోనే వుందా? అమె యీ హడావుడిలోనే అప్రయత్నంగా అంది 'వెంకడూ' అని. వెంకడు చిరునవ్వు నవ్వి వూరుకున్నాడు. రాజమ్మ తలవంచుకు నుంచునివుంది! ఇక రంగయ్యవంతు వచ్చింది! ఉపక్రమించాలి! ఎట్లా? ఏదో తడబడుతూ ఇంటిదగ్గర వల్లించిన సంభావణే దొర్లిద్దా మనుకున్నాడు.

"కులాసాగా వుంటున్నావా రాజమ్మా?" అన్నాడు. నిజానికి తన కులాసాసంగతి రంగయ్యకెందుకో! "ఆ. దేముడి దయవల్ల!" అని ముక్తసరిగా సమాధానం యిచ్చింది. "వ్యాపారం బాగా సాగుతోందా?" అన్నాడు రెండో ప్రశ్నగా రంగయ్య.

"ఆః! ఏం వ్యాపారం? మాలాంటివాళ్లది? ఏదో జీవనం గడుపుకునేందుకు పడే పాట్లుగాని, అదీ ఓవ్యాపారమేనా?" అని నిదానంగా అంది రాజమ్మ.

ఇక్కడ రంగయ్యకు తన అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరిచేందుకు సమయం దొరికింది! కొంచెం దగ్గరగా జరిగి అన్నాడు—"రాజమ్మా, నీ వల్లా ఆరుబైట కూర్చుని ఆ ఎండ పొడలు మీద పడుతుంటే— నీ శరీరం కమిలిపోతూ చెమరుస్తుంటే నా కెంతో జాలివేసేది. నీవు చాలా కష్టపడుతున్నావు పాపం! కాని...కాని...నాదో చిన్నకోరిక వుంది. అది ఎంతో కష్టం కాదు! నీకూ నాకూ గూడా మన భావిజీవితాల్లో ఒరవడి పెట్టేదే! నిజానికి నీకూ ఎవరూ లేరు! ఈ ఒంటరిజీవితం!! నీవు నా దగ్గరికి ఎందుకు వచ్చెయ్యకూడదూ?" ఈ ఆఖరిమాటలు బిగబట్టి అతికష్టం మీద అనగలిగాడు రంగయ్య.

రాజమ్మ ముఖంలో రక్తం చిమ్మింది. ఒళ్లు గగుర్పొడిచింది! ఏం మాట్లాడాలో తెలియలేదు. అలాగే స్తబ్ధుగా నుంచుంది. అదివరకు స్త్రీప్రాపకం ఎరగని రంగయ్యకు ఈ మూభావం అవుననో కాదనో వ్యక్తపరచలేకపోయింది! నిజానికి ఆ సమయంలో రాజమ్మ భావరహిత అనే చెప్పాలి! తను అదివరకటి జీవితంలో దేనివిషయమై ఆశ వొదులుకొని ఒక మోడులాగా వుంటోందో ఆ మోడుతో నీకు చిగిరించే అవకాశాలున్నాయి అంటే దానిలో ఏఏ భావాలు స్పందిస్తాయో అనే గ్రుదన తిరుగుతున్నాయి రాజమ్మ మెదడులో!

మళ్లీ అందుకున్నాడు రంగయ్య—"ఇంత కాలా వచ్చింతర్వాత దాపరికాలెందుకూ ? నిజం చెప్పాలంటే, నేనింతవరకూ స్త్రీతో సమిష్టిజీవనం అంటే ఏమిటో ఎరగను. చిన్నప్పట్నించీ కూడా ఎన్నో కష్టాలు పడి మొరటుతేలింది నా శరీరం. ఈనాటికి కొంచెం నీడక్రింద బ్రతుకుతున్నాను. నిన్ను చూసినప్పుడల్లా ఎందుకనో నా మొదటిరోజులు గుర్తు వస్తాయి. అప్పుడు నాకు చాలా బాధగా వుంటుంది. నేను మొగవాణ్ని ! నీవు స్త్రీవి. అబలవు ! నాలాగే నీకూ కష్టాలున్నట్లయితే ఎంత బాధపడుతున్నావో ననిపిస్తుంది ! ఇదే నన్ను యిన్నాళ్లుగా మథనపెట్టి ఈనాడు నన్ను నీపాదాలదగ్గరకు తెచ్చింది !" ఈ మాట లంటూంటే రాజమ్మకళ్లంబడి జడివానలాగే జలజలా రాలాయి కన్నీళ్లు ! అవి దుఃఖకారణంగా వచ్చాయో, లేక ఆనందబాష్పాలోకూడా అకట్టటం చాలా కష్టం ! నిండుచంద్రుడి వెన్నెల వెలుగులో ముత్యాల్లాగే మెరిసిపోయాయి ఆమెఅశ్రువులు !

రంగయ్య ఆఖరుమాటగా అన్నాడు: "రాజమ్మా, నీవు అడ్డుచెప్పకపోతే నిన్ను నాదానిగా స్వీకరిద్దామని వుంది" అని. ఇక ఏంచెప్పేందుకూ విషయాలు కనపడలేదు రంగయ్యకు ! "సరే ! రాజమ్మా ! వున్న విషయాలు చెప్పాను. ఆలోచించుకో ! నేను వెళ్లివస్తాను." అని కదిలాడు రంగయ్య. "మంచిది" అని మాత్రం చివరి వీడ్కోలుగా అనగలిగింది. అంతే.

ఇంటిముంగిట వెన్నెలలో మంచమ్మీద వచ్చి పడుకుంది ! రంగయ్య వచ్చి తనగుండెను ఆమూలాగ్రం కెలకవేశాడు. మళ్లీ ఎన్నాళ్లకో తన విషయం ఆలోచించి, తననిగురించి జాలిపడే వ్యక్తి కనపడ్డాడు. అతనికి తన కృతజ్ఞత చూపటం ఎలా ? తనుగనుక 'ఊ' అంటే స్వర్గసోపానాలకు తలుపులు తెరువబడతాయి. తన 'ఊ'కు ఈనాడు అంత విలువ వుంది. ఇన్నాళ్ల తన జీవితం అంతా ఒకఎత్తు ! రాబోయేది మరొక స్వప్నసీమ. ఈ ఇరవైఏళ్ల జీవితంలోనూ తను ప్రత్యక్షంగా ఏంకష్టాలూ అనుభవించకపోయినా సుఖమూ, తృప్తీ అనేవిమాత్రం ఏనాడూ అనుభవించలేకపోయింది ! ఎండమావులలో చిక్కుకుంది తన జీవితం ! మరీ నిజానికి దాపుగా పోవాలంటే పసితనంలో అనుభవించిందేమో—ఆ స్వేచ్ఛా, తృప్తీ, ఆనందమూను. అంతే. తొమ్మిదేళ్లు నిండగానే తండ్రి కాస్తా చనిపోయాడు. ఇక మిగిలింది ఎకరన్నరభూమి ; ఒక అన్న. అన్న పొలంపనిలోకి వెళ్లేవాడు. తను చిన్నప్రాయంలో వున్నాగాని అన్నం వండటంమాత్రం తెలుసు. ఏ పొరుగుబ్రాహ్మలింటికో వెళ్లి ఆ వాళ్లకి యింత పచ్చడిముద్ద తెస్తే రోజు గడిచిపోయేది ! అన్నతో వున్నన్నాళ్లూ అన్న తన మాట కేనాడూ ఎదురుచెప్పలేదు. తనూ అన్నమాటకు ఏనాడూ కాదనలేదు. కాని అప్పుడప్పుడు — "రాజీ, నీకు పెళ్లిచేసే యీడు వచ్చింది. కాస్త ఎర్రగా బుర్రగా వున్నవాణ్ని చూచి ముడిపెట్టాలి" అన్నప్పుడుమాత్రం "ఆc ! పోమూ, నాన్నదినాలకూ వాటికీ చేసిన అప్పూ సొప్పూ ఇంకా అలాగే వున్నాయి. ఇంక నా పెళ్లికూడా చేసి ఇంటికి ఓ గుండం తవ్వుతావా అన్నయ్యా ?" అనేది. "గుండమౌతుందని వూరుకునేదా ? తప్పుతుందా తల్లీ ! ఏనాటికైనా నీవు పరాయియింటిపిల్లవే" అని బరువు గుండెతో నిట్టూర్చేవాడు.

ఓ నాడు తను పొలంవైపుకి ఏదో పనివుండి వెళ్లింది. అక్కడ మాచి కనపడ్డది. మాచి ఆనాడెందుకో ఎక్కువ జోస్తీగా మాట్లాడింది. చివరకు వస్తూ అన్నది: "పిల్లా, పెద్దమోతుబరికొడుకు నీమీద కన్నేశాడు. నిన్నుగురించి పదేపదే నాతో మొరెత్తుతున్నాడు. నీవు ఏదోవిధంగా 'ఊ' అన్నావా అంటే బంగారు వుయ్యాలమీద వూపుతాడు" అని. అవి తన ప్రాయం వికసించి సౌరభాల్ని నల్దెసలా చిమ్ముతున్న రోజులు. తనూ రెండుమూడుసార్లు చూచిందతన్ని. ఆ వూళ్లో చెప్పతగ్గ అందగాడే ! అలాంటి వాడు తనమీద కన్నేశాడంటే-తన యౌవనసార్థక్యానికి మురిసిపోయింది. ఆమె పెదవులమీది చిరునవ్వు తొలకరే సమాధానం చెప్పింది మాచికి.

తుమ్మెదకూ, పుష్పానికీ జోస్తీ కలవటంలో కాలంయొక్క అవసరం బహుకొద్ది ! అందుకేగామాల్సు రాజమ్మకూ, మోతుబరికొడుకు చిన్నప్పకూ త్వరలోనే

వివాహం కుదిరింది. పొలాలమాటున గంటలు గంటలు గులకరాళ్లలాగా దొర్లించేవాళ్లు!

అవి మాఘమాసపు రోజులు. ఊడ్పులన్నీ అయిపోగా రైతుజనానికి ముమ్మరంగా చేతిలో పైకం ఆడుతున్న రోజులు. ఇదే సమయం అనుకుని కావల్సిన డబ్బుతో రాజమ్మని తీసుకుని పట్నానికి దారితీశాడు చిన్నప్ప. రాజమ్మ అన్నని వదలాల్సివచ్చినా మనసిచ్చిన చిన్నప్పని చూడగానే కాదనలేకపోయింది. దారిలో ఎన్నో కబుర్లు చెప్పాడు చిన్నప్ప! మనం పట్నంలో పెద్దపెద్ద మేడలూ, వైభవాలూ చూస్తాం అంటూ రకరకాల అనుభవాలనుగురించి ముచ్చటిస్తుంటే రాజమ్మ స్వర్గోద్యానాల్లో విహరిస్తున్నట్లే భావించింది! ఆ వూరు చేరాక ఒక హోటలులో బసపెట్టారు. రోజల్లా వూరంతా తిరిగిరావటం, హోటలులో భోజనం—అబ్బ! సుఖంగా గడుస్తున్నాయి రోజులు!

కాని రాజమ్మకు అనుమానం తగలకపోలేదు. చిన్నప్ప ఈ డబ్బు కాస్తా అయిపోతే ఏం చేస్తాడూ అని! ఆ విషయం తలుచుకున్నప్పుడల్లా గుండెల్లో రాయిపడేది రాజమ్మకు. నిజానికి అందాకా రానేలేదు రోజులు! ఆమె ఏ మాత్రమైనా సుఖజీవితం గడిపిందీ అంటే ఆ నాల్రోజులే! అంతలోనే వారి ప్రేమకు స్వస్తిచెప్పాల్సివచ్చింది! మరి రెండురోజులకల్లా ఎలా ఆనవాలుపట్టి వచ్చారో చిన్నప్పతండ్రీ, ఆవూరి మునసబు సుబ్బరాజూ తయారయారు ఒక వుదయాన. ఆ ఏనుగు రూపాల్లో పులిచూపులు కనిపించాయి రాజమ్మకు. లేడిపిల్లలాగే వణికిపోయింది. గువ్వపిట్టలాగే చిన్నప్పవడిలోకి గుప్పెడై ఒదిగిపోయింది! అప్పుడు తెలుసుకోగలిగింది సంఘవిరుద్ధమైన పని చేశాం అని. ఆ జణుకువుతోనే ఓరగా చూచింది చిన్నప్పను. బిత్తరపోయి. అతనూ తనలాగే గాభరాపడుతున్నాడు. రెండుక్షణాలు అమితమైన నిశ్శబ్దంలో గడిచింది. తండ్రి ఏం అనలేకపోయాడు. కాని సుబ్బరాజు అందుకున్నాడు. "చిన్నీ, ఏంపనిచేశావ్! నీ తండ్రికి ఒక్కడే కొడుకువు. ఆయన సర్వస్వం నీవేననుకుని నమ్ముకునివున్నాడు. అలాంటిఆయనకుటుంబంలో పుట్టి నీ వీ నీచపు పని చెయ్యటం మన వంశానికే తీరని కళంకం అయింది. అయిందేదో అయింది. తెలిసోతెలియకో చేశావు! ఇకనైనా యింటికి పద. అట్టే అల్లరికాలేదులే!" అన్నాడు.

చిన్నప్ప మెదడు అసలు పనిచెయ్యటం మానేసింది! మూగవాడిలాగా, బిత్తరపోయి యిటు రాజమ్మవంకా, అటు తండ్రివంకా చూస్తూ కూర్చున్నాడు. నిజాని కతను ఎదలో ఎంత తీరని ఆవేదన అనుభవిస్తున్నాడో! పాపం! ఇటు ప్రియురాలు, అటు తండ్రి...ఇటు ప్రేమ, అటు వంశగౌరవం! అయినా ఈనాటి లోకపు దృష్టిలో ప్రేమకు సరైన అర్థాన్ని, భావాన్ని యిచ్చి గౌరవించటంలేదు! దాన్ని కాముకంచేసి తుచ్ఛంగా చూస్తున్నారు! ఈదృష్టితో యిద్దరు ప్రేమించుకోవటం అంటే వంశగౌరవాలను కూకటివేళ్లతో పెల్లగించటం అన్నమాట. మూగి సంఘానికి బాకానందివ్వటంఅన్నమాట. ఫలానావారమ్మాయి 'లేచిపోయింద'నో, లేక ఫలానావారబ్బాయి 'లేవతీసుకువెళ్లా'డనో అంటారుగాని— "వారిద్దరూ హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించుకుని, సంకుచితమైన సంఘవలయంలోనుంచి స్వేచ్ఛకోసం ఎగిరిపోయారు విహంగాలల్లాగ—సుఖజీవులు" అని అనరు. యిదీ నేటి సంఘరీతి. అందులో పడి నలిగే ప్రస్తుత జీవులు వీళ్లిద్దరూను. అందులో చిన్నప్పదే తప్పంతాను. కాని చిన్నప్ప తన బాధ్యత గుర్తించగలిగాడు! ఈ నడిమంత్రపు సమయంలో రాజమ్మని వదిలేస్తే ఆమె గతి ఏమిటి? ఈ తీవ్రసమస్య అతని మనస్సులో గొప్ప తుపానును లేపింది. చిక్కబట్టి అన్నాడు: "నేను రాజమ్మను ప్రేమించాను. ఆమెనే పెండ్లిచేసుకుంటాను." అని. క్రిందికిచూస్తూ కాలిబొటనవేలితో నేలమీద రాస్తున్నాడు. ఆమాటలకు హృదయంలో పదివేల నమస్కారా లర్పించుకుంది రాజమ్మ! చిన్నప్ప అమాయికత్వానికి ఆమెకు జాలివేసింది.

సుబ్బరాజు ఉరుములాగా మళ్లీ అందుకున్నాడు: "ముక్కుపచ్చలారని వెధవ్వి నీకు ప్రేమలేమిటిరా? ప్రేమంటే ఏమిటో తెలియదు. అలాంటి దానిమీద గాలిమేడలు కట్టి గోతిలో పడేవుసుమా!

ఇప్పటికి అయిన అప్రతిష్ఠ చాలు. దానికేం ! దాన్నెవరూ ఏం అనరు—వూరూ పేరూ లేనిది. మనవూళ్లో మన కెంత తలవంపులు తెచ్చావో తెల్సునా ? లోకం కోడైకూస్తోంది. నీకేం ! మాపని ఎల్లా వుందనుకున్నావు ?" అంటూ ముత్తమ్మీద ఒక యజ్ఞపశువులాగే లాక్కెళ్లారు తన సమక్షంలోంచి ! నిజంగా అన్నేళ్లు వచ్చిన చిన్నప్పకు ఈ విషమైన పరాభవం జరుగుతుంటే ... అదీ ముఖ్యంగా తన కారణంవల్ల!... కాళ్లక్రింద భూమి కుంగిపోతున్నట్లే బాధపడ్డది రాజమ్మ. ఆనిర్దయులకు తన సంగతి పట్టనేలేదు. ఆఖరిసారిగా చిన్నప్పకళ్లలోకి చూసింది. అతని కళ్లు ఎంతో జాలిగా క్షమాపణ వేడుకుంటున్నాయి. అతని నిస్సహాయత్వాన్ని వ్యక్తపరుస్తున్నాయి.

మరికొద్దిక్షణాల్లో చిన్నప్ప రాజమ్మకళ్లముందు నుంచి జరిగిపోయాడు. అంతే ! తన జీవితానికి మళ్లీ అతన్ని చూడలేకపోయింది ! ఇక రాజమ్మ తన గతి తాను చూచుకోవాల్సివచ్చింది. కీకారణ్యంలోకి తీసుకొచ్చినతర్వాత కళ్లకు గంతలు విప్పినట్లయింది. ఎటువైపుగూడా నిర్గమమైన దట్టపుపొదలు. అటు అన్నవద్దకు పోదామా ! ఛీ ! యిన్నాళ్లూ ఎంతో నమ్మకగా వుండి చివరకు రెండువంశాల గౌరవాన్ని మట్టిపాలుచేసిన తను ఆ వూరేమొహం పెట్టుకు వెళ్లగలదు ? పోనీ, క్షమించి చేరదీయటానికి తనేమన్నా చిన్నదా చితకదా ? నడిజవ్వనం, బుద్ధితెల్సిన వయస్సు ! కాసేపు స్తబ్ధుఅయిపోయింది ఆమె.

కాని అదృష్టవశాత్తు చిన్నప్ప తెచ్చిన డబ్బు తనదగ్గరే దాచటంవల్ల ఏదోవిధంగా పట్నం నుంచి తంటాలు పడి ఈ వూరు చేరుకుంది. యింతవరకూ లాభమో నష్టమో మొత్తమ్మీద ఈ వ్యాపకంతో తన పొట్ట తాను గడుపుకుంటోంది. రోజులు సాదాగానే గడిచిపోతున్నాయి.

తన జీవయాత్ర యిలాగే ముగిసిపోతుందనుకున్న రాజమ్మను మళ్లీ ఈ క్రొత్త ఆశ అనుకోకుండా మభ్యపెడుతోంది. యిదీ చిన్నప్పవలె అవుతుందా ? అలా కాదు. రంగయ్య నిలకడైన మనిషి. అతని ముఖం ఆ వెన్నెలలో చూడగలిగింది. కాలుష్యం అంటని అమాయికత తాండవిస్తోంది. ఇందులో తను పెద్దత్యాగం చెయ్యాల్సిందేమీ లేదు......ఇంతలోనే రాజమ్మకు నిద్రపట్టింది. ఏవేవో తియ్యనికలల్తో గడిచిందా రాత్రి.

ఈ సంగతి రంగయ్య చెప్పినప్పట్నించి అతని వాకిటిముందు తన మామూలుదుకాణం పెట్టటానికి ఎంతో సిగ్గుపడి మానేసింది. మరికొన్నాళ్లకు రాజమ్మ కనపడలేదు. రంగయ్యగూడా నాల్రోజుల్నించీ కనబడటం లేదు.

వెంకన్న నడిగాను. "అయ్యా ! మా బాబయిలే రాజమ్మని పెళ్లి చేసుకున్నాడు. యిద్దరూ అట్టట్టా వూళ్లు తిరిగిరావటానికి వెళ్లారు." అంటూ ముసిముసినవ్వాడు.

కవిత్వంలో క్రొత్త రీతులు

వచనములాంటి పద్యాలు

●

= శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు =

'వచనంలాంటి పద్యాలేమిటి' అని ముందనే విరుస్తారని నాకు తెలుసు. అలాంటివి లేకపోలేదని రుజువుపరిచేందుకు నేటికాలపు కవీశ్వరులలో వయోవృద్ధులైన శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరుల పద్యం ఒకటి ఉదహరిస్తాను, చూడండి. వీరు 'కవిరాజహంస'లనీ, 'మధురకవు'లనీ బిరుదు వహించినవారు. అయినా ఇది వారే వ్రాశారనుకుండీ!

"రజనీవధూ — టియు ప్రాగ్గగనము పైచేలం బెట్టి వెలిపోయినది;

దీపకళికలు — పదములకొంగులు తొలగి, వెల్ల మొగముతో గనబడుచున్నవి;

మంచుముసుగున్నదో — విచ్చిపోగ చిన్నదో యునవగను కోయుచున్నది;

చూడు, నాకన్నులలోని బల్లున తెల్లవారి పోయినది;

నీవు పరిచిన మాయముకే నేను తలగిపోయితివి గదా!

తలుపులు తీసిన వెలుతే నిర్గళంబులై, యుండని, మైత్రినకేమి?

కనులు మూసి, నిను మదిలో గాంతును ప్రభు!"

పైన ఉదహరించినది సీసపద్యం. ఇది శుద్ధవచనంలా ఉంది. గణవిభజన చేసి చూస్తే ఛందోలక్షణాలు నిర్దుష్టంగా ఉంటాయి. ఇది వచనంలాటి పద్యం. ఇల్లాంటివి కాకుండా కేవలం 'వచనపద్య'మని ఇంకొకటికూడా వుంది. అది ఒకటి ఉదహరిస్తాను చూడండి.

"నాకు విచిత్రంబగు భావాలు కలవు.

నా కన్నులందున టెలిస్కోపులు మయిక్రొస్కోపు లున్నవి.

నా ఈ వచనపద్యాలనే దుడ్డుకర్రల్తో పద్యాల నడుముల్ విరగదంతాను.

చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణాన్ని చాల దండిస్తాను;

ఇంగ్లీషుభాషా సాంగత్యంలోనించి బందిపోటుం జేసి కావల్సిన మాటల్ని కోస్తాను.

నాయిష్టం వచ్చినట్లు చేస్తాను.

నా సరిస్తాను నవీనపంథా..."

ఇది 'పఠాభి' అనే ఒక యువకవి వ్రాసిన 'ఫిడేలురాగాలు' అనే పుస్తకంలోని మొదటి పద్యం. ఇది ఇందాకటి ఉదాహరణంలాగ సీసపద్యం కాదు; మరి ఏ ఇతరఛందస్సుకీ లొంగదు. ఇది శుద్ధవచనం; అయినా ఇది ఒక పద్యం. రచయిత దీనిని 'వచనపద్యం' అని పిలుచుకున్నాడుగదా! ఈ కవి ఇల్లాంటి పద్యాలతో ఒక పుస్తకమంతా వ్రాసి ప్రకటించాడు. ఈ రచనలను ఆధునికకవులు నవీనసైచిత్రితో కూడిన కావ్యసంపుటిగా ఆమోదించివున్నారు. వచనరచయితలు ఈ 'ఫిడేలురాగాల'ను వచనసాహిత్యంగా స్వీకరిస్తున్నామని చేయిచాపలేరు. కవులే వీటిని తమ సారువులోకి తీసుకున్నారు. అంచేత ఇవికూడా పద్యాలే అని ధృవపడింది. ఇవి వచనంలాంటి పద్యాలేకాకుండా కేవలం వచనపద్యాలే అనికూడా అంగీకరించకతప్పదు.

దీనినిబట్టి ఛందోబద్ధమైన పద్యాలు వచనంలా వ్రాయాలంటే వ్రాయవచ్చుననీ, ఛందోబద్ధ కాని శుద్ధ వచనపద్యాలు అనేవికూడా ఉన్నాయనీ స్పష్టపడుతున్నది.

ఇందాకటి శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరుల సీసపద్యంలో ఛందోలక్షణలోపంగాని, రచనాసౌలభ్యలోపంగాని వుందని అనడానికి వీలులేదు. వారి పద్యం చేతకాని కుంటినడకపద్యం కాదు. ఛందోలక్షణాలని చేతికింద బంట్లుగా లొంగదీసుకున్న సిద్ధహస్తం అక్కడ గోచరిస్తూనే ఉంది. పైగా వారు తమ ఇతరకావ్యాలలో లయాన్వితమైన శ్రావ్యసీసాలు విరచించినట్లు

నేను వేరుగా చెప్పనవసరంలేదు. అయినా ఒక సందర్భంలో వచనంలాగు ఛందస్సును నడిపించడం ఒకానొక విశిష్టకౌశలంగా, అపూర్వవైచిత్రిగా వారికి ఉపకరించింది. దేవునితో భక్తుడు ముఖాముఖిని మాట్లాడుతున్న సంతృప్తి పొందేనిమిత్తం వారు ఈ వచనశైలి అవలంబించారు అంటే కవిభావంయొక్క అభివ్యక్తతకు కవి వచనాన్ని అనుకరించడంవల్లకూడా ఒక వైచిత్రిని సాధించగలడని తెలుస్తుంది. ఛందస్సుయొక్క సహజమైన నడకను అనుసరించడం ఏరీతిగా ఒక కౌశల్యాన్ని తెలుపుతుందో, అల్లాగే వచనస్వరూపాన్ని అనుకరించడంకూడా కవిత్వరచనకి ఒక అలంకారంగా ఉపకరిస్తుందని రుజువవుతున్నది.

కవి తన భావాలను వ్యక్తంచేసే మాట కొన్ని కొలతలకి లోబడితే అది ఛందోబద్ధం అవుతోంది. ఆ కొలతలయొక్క పద్ధతులు ఒక్కొక్క ఛందస్సులో ఒక్కొక్క రూపంలో నిబద్ధమైపోయి ఉంటాయి. ఒక్కొక్క ఛందస్సు ఒక్కొక్క ముగ్గులాంటి అల్లిక. శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరుల సీసపద్యంలో ఆ అల్లికను త్రెంచివేయకుండానే వచనాన్ని అనుకరించారు. పఠాభిగారి వచనపద్యంలోని అల్లిక నిబద్ధమైపోయింది కాకుండా, స్వతంత్రంగా, ఏ వాక్యంలో ఏ కొలత అవసరమైతే అది ప్రయోగించుకుంటూ నడిచింది. అందువల్ల వారి రచనలో అల్లిక అసలు ఉన్నదా లేదా అనే అనుమానంకూడా కలుగుతుంది. అలాగైతే, అందులోనూ కొన్ని యమకాలూ, కొన్ని శబ్దాలంకారాలూ, అర్థాలంకారాలూ కూడా మన కాళ్లకు బంధం వేసి నిలబెట్టి కవిత్వభాషలో మాట్లాడుతాయి.

'మెరీనా' అనే పఠాభిగారి వచనపద్యంలో చివరి భాగం పరిశీలిద్దాం. మద్రాసునకు ప్రతీరాన చీకటపడిన తర్వాత నడిచే అవినీతిపరుల చర్యలను వర్ణిస్తూ వ్రాసిన ఆ వచన పద్యంలో పాదాలలో వుండే నడకలు గమనించండి:

"రంగుల వలుసులు గల నల్ల తారులాగా"
"ఒకింతసేపగుసరికి"
"శరీరాన్ని సవారికిచ్చే జవరాళ్లు"
"ఆంగ్లో ఇండియన్ అభాగినులు"

"అటూ యిటూ తటపటాయించు మన్న మర్యాదస్థుల మంద"

"ప్రకటించుమన్నవి తరంగాలు" అన్నప్పుడు మొదటిసంయుక్తాక్షరంలోని రకారమూ, 'తరంగాలు' లోని రకారమూ ఒక యతికాని యతిని కల్పించుకుంటున్నాయి.

"విగ్గరగా తమ యసమ్మతిని" అన్నప్పుడు కలిగే యమకం స్పష్టం.

"గాలి ఏడుస్తూంది" అని లీలగా తేల్చివేయడంలో జాలిపుట్టించే గుణం ఉంది.

"వగులుతున్నవి గగనంలోన***
భువిగార్చిన కన్నీటిచుక్కల్లాగ ***
తారకలు"

ఇందులో 'గ'కారాల ఆవృత్తి జాలినీ, 'ర'కారంతో ప్రారంభమై అంత్యపదంలో తిరిగి మారంగా పరువమైన 'ర'కారం వెయ్యడంవల్ల కత్తినూరినట్లు ధ్వనించి 'క'కారాల చేరికవల్ల బీభత్సోత్పాదకంగా పరిణమిస్తున్నది.

"కానీ మనవాని మనసులో
రేగుతున్నవి రకరకాల కోరికలు."

ఈ తుదివాక్యంలో 'న'కారాల, తిత్రీనిస్వనంవల్ల నిస్పృహా జనింప, 'రకరకాల కోరికలు' అన్న చివరి భాగంలో మూడు హ్రస్వాక్షరాల వెంబడినే ఒక దీర్ఘాక్షరం, మరొక హ్రస్వాక్షరం వెంబడినే మూడు హ్రస్వాక్షరాలూ చేర్చి తద్వారా ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాల సాదృశ్యం చేకూర్చి నిజంగా నిట్టూర్పుతో పద్యం ముగించాడు కవి. ఇక్కడ తన నిస్పృహోద్గారమైన నిట్టూర్పును పైన చెప్పిన అక్షరాల గుంగుబల్లికలో చిత్రించి, చదివేవారు కూడా తెలియకుండానే కవిత్వభావానికి అనువుగా నిట్టూర్పు విడిచేలాగ చేశాడు. ఇది ఛందస్సు కాకపోవచ్చుగాని, ఒక విశిష్టమైన రచనావైచిత్రి అని మాత్రం అంగీకరించకతప్పదు.

మొట్టమొదట మనం ఉదహరించిన శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవుల సీసపద్యం తన ఛందస్సుయొక్క సంకెళ్లు దాటుకుని, స్వతంత్రాన్ని నటించింది. యువకవి అయిన పఠాభిగారి వచనపద్యం కేవలం స్వతంత్రంగా పుట్టి, అడుగడుగునా అవసరమైన ముగ్గులు మాత్రం వేస్తూవుంటూ, కవితానుభవం మనస్సుకి చెప్పిన గమనాన్ని స్వాతంత్ర్యంగా కాగితంమీద పెట్టింది. అయితే పఠాభిగారి పద్యంలో గమనపు సొగసులు తోసుకువచ్చి సగర్వంగా కనిపించవు. అడకువగానూ, అమాయకంగానూ తమ పని తాముచేసి ఊరుకుంటాయి.

కాని వచనపద్యాలు వ్రాసిన యువకవులంతా ఇల్లా మర్యాదగా ఊరుకునేవారు కాదు. 'నయాగరా' అనే ఒక పుస్తకంలో రామదాసు అనే యువకవి వచనపద్యాన్ని నయాగరాజలపాతంలా నడిపించాడు. ఈ పద్యంనడక మాత్రాబద్ధఛందస్సులకు దగ్గరదగ్గరగా పోతూపోతూ వెంటవెంటనే విడిపోయి స్వతంత్రమార్గాన్ని సర్పంలా పరుగిడుతుంది.

"చరిత్రలో తిరిగిన మరణపు
తిరగళ్లలో
విద్యుత్పుగింజల్లా
నలిగినలిగి
మండిన గుండెల్లో
కండలు ఎర్రని జెండాలై
ఎగిరిన వీరోజ్జ్వల !

బాడుబండికి కట్టిన ఎద్దుల
మెడపట్టెపై
గంటల గణగణలో
నినదించిన కంఠాలే
నిప్పుల రణశంఖాలై
పగిలిన వీరోజ్జ్వల !

*   *   *

జగత్తు ఒక సోల్జర్ అడుగై
కదనానికి
కదలిం దీరోజ్జ్వల !"

ఇల్లా పోయిపోయి ఇంకా ఏమంటాడు కవి:

"గట్టుల్లో అట్టడుగున
శోషిల్లిన దీనులార !

మరచక్రం త్రిప్పిత్రిప్పి
అరిగిన చేతులార !

మీ ఘర్మజలం అఖండగోదావరిగా
పొంగిం దీరోజ్జ్వల !

పురోగమించిన మీ
తిరోగమించిన శ్లోగన్ !

భవిష్యత్తు మిమ్మల్నే
స్వయంవరం చేస్తున్నది !

మీ మెళ్లో పూలమాల వేస్తున్నది !

మీ కళ్యాణానికి రణధనుస్సు
విరిగిం దీరోజ్జ్వల !"

జర్మనీరణధనుస్సు విరిగి రష్యాను విజయలక్ష్మి వరించిన మహాతార్తాన్ని కవి ఇంత ఆవేశపూరితంగా ఈ వచనపద్యంలో వర్ణింపగలిగాడు. శివధనుస్సు విరిచి శ్రీరాముడు సీతాకళ్యాణానికి సిద్ధుడైనప్పుడు వాల్మీకి కూడా రామాయణంలో ఇంత ఆవేశం చూపాడో లేదో ! ఈరచన స్వతంత్రంగా కాకుండా కేవలం మాత్రాబద్ధమై నడిస్తే శ్రీ. శ్రీ. గారి కొన్ని గేయాలలాగా ఒకే కొలతని చేంతాడులా నడిచేది. ఇందులో పాదాలు అసమానమైనవిగా ఉండడంవల్ల విసిగించవలసినంత విసిగించకుండా నడవగలిగా యనుకుంటాను. అయితే, ఈ పద్యంలో కవిని ఉద్రిక్తంచేసిన ఆశాభావం భారత దేశవాసులకు సమకాలికంగా వాస్తవికానుభవం కాక పోవడంవల్ల, రచనావిధానంలోని ఆర్భాటం అతిశయోక్తిగా గోచరిస్తుంది.

వచనపద్యాలలో కరుణరసం ఎంతటి తన్మయత్వాన్ని జనింపజేయగలదో మాపేంచుకు తిలక్ అనే మరొక యువకవి వ్రాసిన 'ముసలివాడు' అనే పద్యంలో భాగం ఉదహరిస్తాను.

"కనుగూడులు నల్లనయి
పెనుబ్రోడులు చల్లనయి
కీలుకీలున బాధగా
నాడినాడులు లాగగా
చలిగాలి చూరిలో కసరినటు
నలిచీము మట్టిలో ప్రొలినటు
వప్పినది, మూగినది, ముసిరినది
ముసలితనము
ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా,
ముసలివాణ్ణి.
పైకప్పు వంగిపడు
పాడిల్లువలె నిలిచి
పీకిపోయే వింతవింతల
మాసి, రోసి,
బ్రతుకొక్క ఆరిన వత్తికొడిలా తలచి,
మిథ్యలా కలచి
గతించిన గతించిన
బ్రతుకులోనికి
మాసి, రోసి
బ్రతుకొక్క ఆరిన వత్తికొడిలా తలచి
మిథ్యలా కలచి
పెదవిసందుల వెగటునవ్వును బిగబట్టి
కన్నానుకు సాగిపోయే

ఎముకల గూడుని
ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా!
ముసలివాణ్ణి!
ఒకనాడు నే ప్రొఫెసర్ని
సామ్యవాదిని
గ్రంథకర్తని
అప్పుడు భవిష్యత్తు రంగురంగుల వల
ఈనాడు గుండెలలో మెదిలే పీడకల,
నేడు కనులసందుల నిరాశ,
ముసిముసిగ సాగిపోయే
ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా
ముసలివాణ్ణి."

ఇల్లా ఈపద్యం సోలుతూ, తూలుతూ, కాలు తడబడుతూ, కర్రపుచ్చుకు తొట్రుపాటుతో నడిచే ముసలివానిలాగే సాగిసాగి—

"చివరకు, చివరకు, అక్కడికే, అక్కడికే,
అది జీవితపరమసత్యం,
అది నాగరకతగమ్యస్థానం,
అది చరిత్రల సారాంశం,
అక్కడ చీకటి, లోతెరుగని చీకటి,
దట్టపుచీకటి, సుడితిరిగే చీకటి,
పాములు బుసకొట్టే చీకటి,
అక్కడికే, అక్కడికే వెళ్లబోయే
ముసలివాణ్ణి నాయనలారా,
ముసలివాణ్ణి!"

అని ముగుస్తుంది.

ఇంతవరకు వచనంలాంటి పద్యాలు, వచనపద్యాలుకూడా ఆధునిక ఆంధ్రసాహిత్యరంగంలో ఉన్నాయని రూఢిచేశాం కనుక, అట్టి సాహిత్యం యొక్క సార్థకత, పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ, వాటి వాటి స్వభావం మొదలైన విషయాలను గురించిన సమాలోచన క్లుప్తంగా చేయడం అవసరం.

తన రచనకి వచనపద్యం అని నామధేయం చేసుకున్న పఠాభికవి తన ముందటిపద్యంలోనే "ఇంగ్లీషు భాషాభాండారంలో బందిపోటు" చేస్తానని చాటి చెప్పుకున్నాడు. దీనినిబట్టి ఈ రీతి స్వతంత్రపద్యరచనకి ఆంగ్లసాహిత్యప్రభావం మూలకందమైవుంటుందని మనం ఊహించుకోడంలో పొరపాటు ఉండదు.

'ఆంగ్లసాహిత్యంలో నవ్యరీతులు' అనే గ్రంథంలో శ్రీ అమియచక్రవర్తిగారు "నేటికాలపు ఆంగ్లసాహిత్యంలో 'Free Verse'—అంటే స్వతంత్రఛందం చాలావిరివిగా ప్రయోగంలో వుంద"ని చెపుతున్నారు. ఆంగ్లంలో ఈ విధానానికి ప్రాతిపదిక మిల్టన్, షేక్స్పియర్లు వ్రాసిన Blank Verseలోనూ, అంతకు పూర్వపు Anglo-Saxon సాహిత్యంలోనూ కూడా కనిపిస్తాయని అప్పటి విమర్శకులు చెపుతున్నారట.

ఒక ఆంగ్లవిమర్శగ్రంథంలో ఆధునికుల స్వతంత్రగమనాలని గురించి వివరిస్తూ ఇలా అన్నారు:

"నీరసించిన కవిత్వరచనావిధానాలకి చేతికర్ర తీసేసి తిరిగి స్వతంత్రగమనం అలవరిచి పునరుజ్జీవనం కలిగించడానికి ఈవిధమైన ఆధునికరచనాపద్ధతి ఉపకరిస్తుంది. రైమ్, మీటర్ మొదలైన ఛందోనియమాలు సాధారణంగా నిర్జీవమైన కవిత్వాన్ని నిలబెట్టేందుకు ఉపకరిస్తా యన్నమాట నిజమేఅయినా, ఏ నియమమూ లేకుండా ఉత్తభావోద్రేకంతో నిండిన రచన—స్వతంత్రరచన అయినా, అస్వతంత్రరచన అయినా సరే—మంచి రచన కాజాలదు. స్వతంత్రపద్యాలను పరిశీలించి చూస్తే, వాటి గమనసౌందర్యం ఛందోలక్షణాలను కేవలం తిరస్కరించడంమీద ఆధారపడదనీ, ఛందస్సులకు మూలకందమైన సూత్రాలలో వినూతనమైన ప్రస్తారాలను సమ్మేళనం చేయడంవల్ల ఏర్పడుతుందనీ తెలుస్తుంది."

కవిత్వంలో ఈ మార్పు ఆధునికత్వానికి ఒక చిహ్నంగా ఏర్పడిపోతోంది. ఆంగ్లకవిత్వంలో నేటి కాలపు రచయితలు, ఛందస్సులు బాగా నడుపగలవారైనాగాని, ఇల్లాంటి స్వతంత్రఛందోరచన సర్వసాధారణంగా సాగిస్తున్నారు. మన తెలుగుకవిత్వంలో కూడా, ముఖ్యంగా గత ౩౦ సంవత్సరం తర్వాత గమనిస్తే, ఇట్టి స్వతంత్రరచన రానురాను పరిపాటి అయిపోయింది. ఇవ్వాళ యువకవులూ, నవకవులూ చాలా మట్టుకు ఈ రీతి వచనపద్యాలే సృష్టిస్తున్నారు. క్రొత్త కవులలో మన పూర్వపు ఛందస్సులు తరుచుగా వ్రాసేవారు తక్కువ.

సాహితీసమితి తొలిరోజులలో వృత్తాలు, గీతాలు బాగా ప్రయోగించారు. మిగతా తెలుగుఛందస్సులు విరివిగా వినియోగించుకోలేదు. అంతేకాక అనేకవిధాలైన గేయాలు, అంటే మాత్రాబద్ధమైన ఛందాలు సృష్టించారు. ఛందోరహితంగా వ్రాయాలని ఆరోజులలో కుతూహలం లేదు. తరువాతి తరంకవులు

గణబద్ధమైన ఛందాలని వాడడం తగ్గించారు. మాత్రా బద్ధమైన నడకలలో కేవలం క్రమపద్ధతిని వ్రాయడం మాని, ఆ నడకలలో అనేకవిధములైన తారుమారులు, కూడికతీసివేతలూ కల్పించుకున్నారు. భావోద్రేకం యొక్క అవసరాన్ని బట్టి నెమ్మదిగా నడపడం, వేగంగా నడపడంగాని, ఒక నడక చేయవలసిన పని అయిపోగానే మరొక గమనం ఎత్తుకోడం, అందువల్ల పద్యం పూర్తిఅయ్యేసరికి అనేకమాత్రాఛందాల ఛాయలు తోపించడంగాని, ఇలాంటి కిటుకులు చాలారకాలని తమ రచనలలో ప్రతిబింబపజేస్తున్నారు. ఇంతకన్నా ముఖ్యమైన అంశం ఏమిటంటే, వీరి భావయొక్క నుడికారం మాట్లాడుకునే భాషయొక్క నుడికారానికీ వుచ్చారణకీ చేరికగా వుండటం. ఈమార్పులన్నీ —తెలిసీ, తెలియకుండానూ కూడా—యువకవుల రచనలలో ద్యోతకమౌతున్నాయి. ఏగమనమూ లేని వచన రచనగా దీనిని పరిగణించేందుకు వీలులేదు. ఇందులో ఇంద్రధనుస్సులాగ అనేకరంగులు, అనేకగమనాలు, అనేక అలంకారాలు, అనేక ఆలోచనలు, లోతు, వైశాల్యం, ఉద్రేకం మొదలైన గుణాలన్నీ కనిపిస్తాయి.

ఆంగ్లకవిత్వంలో ఈ మార్పులను సమర్థిస్తూ విమర్శకులు ఇల్లా అన్నారు: "సాంఘికజీవితంయొక్క గమనం మారి, పరిసర పరిస్థితులు ఇదివరకెన్నడూ లేనంతగా వేగంగా మారిపోతూ వున్నప్పుడు మన అభివ్యక్తతకు ఆధారమైన భాషలోనూ, రచనావిధానంలోనూ కూడా నూతనమైన పరివర్తన కలుగుతుంది."

ఆధునికయుగంలో సాహసం ప్రధానగుణం. మనం మార్పులకి వశంఅవుతూవున్నాం. మనం మార్పులని అభిలషించి ఆహ్వానిస్తూకూడావున్నాం. ఒక క్రొత్తవిషయం తెలియగానే ఒక పాతవిశ్వాసం పోగొట్టుకుంటున్నాం. క్రొత్తపరిసరాలూ, క్రొత్తఅనుభవాలూ ఏర్పడగానే పాతమాటలూ, పాతఛందాలూ వాటిని వ్యక్తపరచడానికి చాలనట్లు తెలుసుకుంటాము. సంఘజీవితంలో క్రొత్తనిర్మాణవిధానం అన్వేషించి, అంగీకరించినట్లే కవిత్వరచనలో కూడా కవులు క్రొత్తగమనాలకోసం అన్వేషించి, వాటి ప్రయోజనాలని ప్రయోగంద్వారా రుజువుచేస్తున్నారు.

పతనమైన ఆంధ్రసాహిత్యాభిరుచిని ఆదర్శప్రాయం చేయాలని ఆధునికులలో మొదటితరంలోని కవులు ప్రయత్నించి అభిరుచినీ, అనుభూతినీ ఒక స్వప్నలోకంలోకి తీసుకుపోయారు. ఆంగ్లసాహిత్యంలోనూ మొదటిప్రపంచయుద్ధానికి క్రితం ఇల్లాగే జరిగింది. అప్పటి కవులు ఆదర్శప్రాయమైన ఒక దంతహర్మ్యాగ్రాన్ని కవితని బంధించారని నేటి ఆంగ్లవిమర్శకులు వర్ణిస్తారు. ఇప్పటి తెలుగుయువకవులు మనతొలి నాటి స్వప్నానుభూతిని భూతలానికి దింపాలని యత్నిస్తున్నారు. కవిత్వాన్ని గగనలోకంలో కాకుండా వాస్తవమైన ప్రజాజీవితంలోనూ, ప్రజల హృదయావేశాలలోనూ, నడివీథిలోనూ, రాజకీయసాంఘిక పరిసరాలలోనూ దర్శించేందుకు ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఇప్పుడు ప్రజానీకంయొక్క జీవితం ఎక్కువ ప్రబుద్ధమై వెలకువగా ఉంది. ప్రబుద్ధజీవితంయొక్క మెలకువలన్నీ కవిత్వరచనలో ప్రతిబింబించాలంటే మన కావ్యసాహిత్యంలో ప్రచారంలో వున్న అయిదారు ఛందస్సులూ సరిపోవడం లేదు. పైగా అవి ఆతికడమూ లేదు. అందువల్ల స్వతంత్రించి, విషయభావాలకు అనుగుణమైన క్రొత్తగమనాలు కనిపెట్టుకు, నవకవులు సంపూర్ణవ్యక్తతకు మార్గాలు నిర్మించుకుంటున్నారు.

ఇది సామాన్యప్రజలకు కవిత్వాన్ని చేరువచేసే మార్గమే కాకుండా, నూతన ఛందోరీతులు సృష్టికావడానికి కూడా ఈ ప్రయత్నాలన్నీ సహకరిస్తాయి. ప్రతి నవకవీ వ్రాసే వచనపద్యంలోనూ కొన్నికొన్ని నూతనఛందోగమనాలయొక్క బీజాలు ఇమిడివున్నాయని నానమ్మకం. ఈ నూతనఛందస్సులకోసం జరిగే అజ్ఞాతాన్వేషణ ఆయారచయితల రచనలలోనే ప్రతిఫలిస్తూవుంది. శ్రీ పద్మరాజుగారు 'కవిత'ని గురించి వ్రాసిన వచన పద్యంలో—

"జీవిజీవికీ వెనుకనున్న భావం
రూపొందిన ఏకైకారావం
ఆ సుప్తఛందమే—
వ్రాయని పద్యమయింది
నాజాగృతిలో" అన్నారు.

ఆ 'వ్రాయనిపద్యాన్ని' వారు వ్రాయడానికి పూనుకునేటప్పటికి ఈ వచనపద్యం పుట్టింది. ఇది వారి కవిహృదయంయొక్క అభివ్యక్తతకి ఒక సోపానంగా ఉపకరించింది.

'తిలక్' అన్నాడు ఒక వచనపద్యంలో—
"నా అక్షరాలు కన్నీటిజడులలో తడిసిన
దయాపారావతాలు.
నా అక్షరాలు ప్రజాశక్తి వహించే
విజయ ఐరావతాలు.
నా అక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకునే
అందమైన ఆడపిల్లలు."

వీరి రచన వచనపద్యం అయినా, వీరి అక్షరాల పొందికలో దయారసమూ, విజయోత్సాహం, ఆనందం సమ్మిళితమైనా యనే ధీమాతో పలుకుతున్నా డీకవి.

శ్రీ శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు 'మహాకవి ఆశ్చర్య' అని ఒక వచనరచన చేశారు. ఆ రచనలో ఇమిడిన భావవైచిత్రివల్లా, శైలీవైచిత్రివల్లా అది పద్యం లాంటి వచనం అయిపోయింది. దానినికూడా నేను వచనపద్యమని పిలుస్తాను. ఆ రచనలో చివరని వారు నేను ఇంతవరకు చెపుతున్న సమస్యల నన్నిటినీ క్రోడీకరించి కవిత్వభాషలో చెప్పేశారు. చూడండి :

"......ఛందస్సు (గాయత్రిసాక్షిగా చెబుతున్నాను) ఎటు తిరిగితే అటే ఒరుగుతుంది. విధానంలో వికారం. మాత్రలు మిథ్యం నాకు చేతకాదు. అల్లిక రంగవల్లి. అంకెలు మన సంకెళ్లు. అనేకనమూన్యం, ఆర్థికశాస్త్రప్రపంచికులు. పద్యం పంక్తి బద్దలవుతోంది. లావా...... దేవీ......

అన్నిటిలో అందం వుంది. అర్థంవుంది. కావలసినన్ని ఉపమానాలకి అక్కరలేనన్ని ఉపమేయాలు. ఎక్కడో పోలిక దొరుకుతుంది. ఎక్కడో చేతులు కలుస్తాయి. స్నేహం చేపడుతుంది. ఇంద్రనీలమణులను కరగించి ఎవరో సముద్రాన్ని సృష్టించారన్నారే, ఆమాట రుజువుచెయ్యగలవా ? కార్మిక ధర్మకర్మల భారతంలో కవిలికి రూపం కరిగిందని నే నంటేనా కోపం. అనో దృక్పథం. అనో చిత్తవృత్తి. ఆస్థితిలో అన్నీ క్షమిస్తావు. అన్నీ రుచిస్తాయి.

దృక్కోణం.

స్వప్నాలను కోస్తున్నాడు శస్త్రవైద్యుడు... ...లలో, మేఘాలలో,......యలలో, లోయలలో ఉన్నవి ఉంటాయి. పోయినవి పోతాయి. నీకెందుకు బాధ ? బా......గ......బా...అబ్బా...బా...

బా...బా...బా...బాం... .బాం....బాం ... బాంబు !"

ఈ శ్రీ శ్రీ గారి వచనంలో నేటి ప్రపంచంలోని ప్రసవవేదన, నేటి కవితారీతులలోని ప్రసవవేదన, ధ్వన్యనుకరణంతో సహా బాంబులా బ్రద్దలయింది. ఈ వచనం వచనపద్యముత్కారానికి ఒక అంచు. నూతన ఛందోనిర్మాణానికి ఒక ప్రాతిపదిక. నవకవుల స్వతంత్రస్వప్నాలకీ, స్వతంత్రవాదాలకీ జటిలమైన భాషలో చెప్పే స్పష్టమైన ఒక సమర్థన.

పఠాభిగారి 'ఫిడేలురాగాల'నే వచనపద్య సంపుటానికి శ్రీ శ్రీ గారు వ్రాసిన పరిచయవాక్యాలలో ఈ అభిప్రాయాలే మామూలు వచనంలో విమర్శకుడుగా మాట్లాడుతూ చెప్పారు. ఆ ముక్కలతో ముగిస్తాను : "ఛందస్సుల చంపకాసనానికికూడా కాలం వెళ్లిపోయింది. కవిహృదయంలోని రాగాలాపన ఎట్టి తీగలుగాసాగితే అదే గీతానికి ఆకారం నిర్ణయించాలి. లయగ్రాహిలో వసంతవర్ణన, మహాస్రగ్ధరలో యుద్ధగీతం ఒకప్పుడు బాగానే నడిచాయి. నవకవికి అనుకరణ అసహ్యం. క్రొత్తశక్తులు క్రొత్తరూపంలో సాక్షాత్కరించాలి."

ఈ క్రొత్తరూపమే ప్రస్తుతం మనం ఉదహరించిన వచనపద్యవిధానం అని నామనవి.

[ఇటీవల మద్రాసు రేడియో కేంద్రమున సాగిన ప్రసంగమునకు విపులీకరణము.—ము. వి. రా.]

— సంక్రాంతి —

= శ్రీ తుమ్మలపల్లి సత్యనారాయణమూర్తి =

తొలికొండ నదిగో నరుణప్రభల్ గమ్మెనోయ్
కులుకు జెడి పలుగాకి చీకటులు చెదరెనోయ్,
పలువలువ జిరునవ్వు, తొలుకారు జవ్వనులు
పాలమేగ యిలువదలి చనుచుండి రదెగనుము
పల్లెపాగసుల గందువా!
సంక్రాంతి
నవ్యశోభల గాంతువా!

బంగారుచిందులతో పొంగుపొంగున మొగుచు
నందివాహన మదిగో కొదోయికిం బోచె
సింగార మొలికించు మందారపూలతో
బంతిపూచండ్లతో, చామంతరటిపండ్లతో
హారతులు పైకెత్తెనోయ్
సంక్రాంతి
పల్లెపదముచును చూడవోయ్.

కౌశల్య మొలయించి, రంగవల్లియ లల్లి
కమ్మతేనెల జిమ్ము పూగుత్తులను దెచ్చి,
గొబ్బెళ్ళపై గ్రుచ్చి, గొంతు సవరించుచుఁ
కలకంఠజనితకళా, కోమలశ్రుతులతో
గొబ్బెమ్మ నర్చింతురోయ్,
సంక్రాంతి
ప్రొద్దు లెరుగ మాననగునోయ్.

బంగారుదాసులతో రంగారుచేలగని,
అందాల గుళ్ళపై రాదొత్తు నతి కంచు,
పందేరములతోడ విందులే గూర్చునని,
శృంగార మానంద మొదవించె కర్షకుడు.
యీసుఖం బెట గందువోయ్
సంక్రాంతి
పల్లెపట్టుల నుండునోయ్.

పాడిపంటలతోడ, పసిడికాసులతోడ
ఆడుపడుచుల పిలచి, అల్లుళ్ళ మురుపెంచి,
పడుచు లేచుచు దిరుగు పసిపాప నొడినెత్తి,
కనుపండు వౌనట్లు, గడపనీ పండువుల
కడగండ్ల మరుపుగనెనోయ్
సంక్రాంతి
తొలిప్రొద్దు పనుతించెనోయ్.

సుఖమైన పొగ లెగయు నగరుధూపాలతో
మమకార మొదవించు మంచిగంధాలతో
యీనాళ్ళ మానాళ్ళ సౌఖ్యముల్ సంపదల్
భోగభాగ్యాలతో తులతూగుచుండునోయ్,
కలతనెడు మనసు లేదోయ్,
సంక్రాంతి
కలిమిలేములు చూడదోయ్.

తన తాకిడికి యొడలు పులకలిడ చలిగాలి
వెనువెంట వదలకయె, చనుదేర పయనమై
నడయాట నుడికార మెడలించు చిరుతలతో
పసిచెవని గారకాయ తంబురా మీటుచును,
సాతాని యరుదెంచెనోయ్
సంక్రాంతి
మేలుకొలుపులు పాడెనోయ్.

శిశిరార్ద్రనిశలందు చివురొందు సౌఖ్యమును
తుహినాంశుకిరణాల తొలుకారు శాంతియును
పండువుల మెండౌచు నిండు సౌభాగ్యమును
యలదోట విహరించు నెలదేటి స్వేచ్ఛలును
మీకునై వెలయించునోయ్
సంక్రాంతి
నవ్యాబ్ద మొదటిగుర్తోయ్.

కళార్చన

సేలందొమ్మికేసులు

= శ్రీ దిగవల్లి వెంకటశివరావు =

౧౯౪౨ వ సంవత్సరము ఆగస్టు ౧౫-౧౬ తేదులలో సేలములో జరిగిన దొమ్మిసందర్భములో మాణిక్యం మొదలియారును, ఇంకను మరికొందరును హత్యచేసి, ఇండ్లు తగులబెట్టిన నేరమునకు మద్దతుచేయుటకు కుట్రచేసి రను అనుమానముపైన మేజస్ట్రీటుసంతకముతో జారీచేయబడిన వారంటులనుబట్టి అరెస్టు చేయబడి ఖైదులోనుంచబడిరి. తమ్ము నెందుకు పట్టుకొనిరో వివరములు తెలుపవలసినదని వారడిగినను తెలుపలేదు. చెఱసాలలో వారి గౌరవమునుబట్టి వారి కొసగవలసిన సౌకర్యములను జైలు ఆధికారులు వారి కొసగలేదు. వారిని జామీనుపైన విడుదలచేయవలసిన దని కోరినను విడువలేదు.

ఆ సందర్భములో ఆగస్టు ౩౦ వ తేదీన ౯ మందని, ౩౧ వ తేదీన ఒకరిని అరెస్టుచేసిరి. చినకైలాప గౌండనును ౩ వ సెప్టెంబరు తేదీన అరెస్టుచేసిరి. ఆగస్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన దొమ్మిని జరిగించుటకు వీరు కుట్రచేసినట్లు అనుమానించుటకు బలవత్తరమైన కారణములు తనకు చూపబడినట్లు జిల్లామేజస్ట్రీటు ౩౦ వ తేదీన స్వదస్తూరీతో వ్రాసినాడు. అయితే ముద్దాయీలను అరెస్టుచేసి తెచ్చినప్పుడు ఫిర్యాదినిగాని, మరియెవ్వరినిగాని మేజస్ట్రీటు విచారించలేదు. ఈ సంగతులు హైకోర్టువారికి మనవిచేసినను వారు జామీనుపైన విడుదలచేయలేదు.

ఈ కేసులవిషయమై సేలములోను, సేలముజిల్లాలోను ప్రజలందరు చెప్పుకొనుచు గొప్ప ప్రచురణము జరిగియున్నందున అక్కడ విచారణ జరిగినయెడల తమకు నిష్పక్షపాతమైన న్యాయము జరుగ దనియు, ఈ కేసుల నింకొక జిల్లాకు మార్చవలసినదనియు ముద్దాయీలు హైకోర్టువారిని వేడుకొనిరి. గాని నేరము జరిగినచోటనే కేసులు విచారించుట యుచితమనియు, సాక్షులను ఇతరచోటులకు హాజరుపరచుట కష్టమనియు చెప్పి హైకోర్టువారు ముద్దాయీలకోరికను నిరాకరించిరి.

ఈ సంగతులు ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించు హైకోర్టున్యాయస్థానతీర్పులలో ౬ వ సంపుటములో ౬౩ వ పుటలో గల మాణిక్యంమొదలివగైరాల క్రిమినలు రివిజనుకేసులో ప్రచురింపబడినవి. ఈ తీర్పు ౧౯౪౨ వ సెప్టెంబరు ౯ వ తేదీన చేయబడినది.

పొన్నుసామిచెట్టిని, మరికొందరిని పైసందర్భములోనే ఆగస్టు ౩౧-వ తేదీనను, సెప్టెంబరు ౯, ౧౩ తేదీలలోను అరెస్టుచేసి జిల్లామేజస్ట్రీటుఎదుట హాజరుపరుపగా ఆయన ఎట్టిసాక్ష్యమును తీసుకొనకయే వారినందరిని ఖైదులో నుంచెను. జామీనుపైన విడచుటకు నిరాకరించినాడు. దీనిని గురించి వారు హైకోర్టుకు క్రిమినలురివిజనుపిటీషను దాఖలుచేయగా అది ౧౯౪౨ సెప్టెంబరు ౨౨-వ తేదీన విచారణకు వచ్చెను. అప్పటికే ఈకేసుల విచారణకు స్పెషల్ మేజస్ట్రీటు నియమింపబడి విచారణ ప్రారంభించియున్నందున వారిని జామీనుమీద విడుదలచేయుటకు నిరాకరించిరి. ఈకేసు ఇండియన్‌లారిపోర్టుస ౬-వ సంఖ్య మద్రాసుసంపుటములో ౬౯-వ పుటలో ప్రకటింపబడినది.

౧౯౪౨-వ సం. ఆగస్టు ౧౬-వ తేదీన సేలం దగ్గర సెవ్వాయిపేటలోని మసీదును తగులబెట్టిన నేరము

నకు ముద్దకుచేసి రను కేరమునకు సుందరంసెట్టి, పొన్ను సామిసెట్టి మొదలైన ౧౫ మందికి సేలంజిల్లా అడిషనల్ సెషన్సుజడ్జి కారాగారవాస, ద్వీపాంతరవాసశిక్షలు విధించినాడు. సెషన్సుజడ్జిగారి తీర్పుపైన ముద్దాయీలు మద్రాసుహైకోర్టువారికి అప్పీలుచేసకొనిరి. గాని ఆ కోర్టువారుకూడా శిక్షలను ఖాయపరచిరి.

ఈకేసు సంగతు లన్నియు సెషన్సుజడ్జగారి తీర్పులో చక్కగా వివరింపబడినవి.

౧౯౩౭ అగస్టు ౧౬-వ తేదీన జరిగిన దొమ్మి యొక్క నిజస్వభావమును గ్రహించుటకు ఈ మశీదు చరిత్రను తెలిసికొనుట అవసరము.

సేలముదగ్గర సెవ్వాయిపేటలోని మహమ్మదీయులు ౧౮౯౫-వ సం. మేనెలలో ఒక మశీదు కట్టుకొనుటకు కలెక్టరుఅనుజ్ఞను కోరిరి. అప్పుడక్కడి హిందువులు ఇది తగ్గకాదనిరి. అంతట అప్పటి కలెక్టరు లాంగ్లే దొరగారు అనుజ్ఞనిచ్చుటకు ౧౮౯౬ లో నిరాకరించిరి. ఈవిషయమై మహమ్మదీయులు ౧౮౯౭ లో మరల దరఖాస్తుపెట్టుకొనిరి. అంతట హిందువులుకూడా ఒక ఎదురుబడిఅర్జిని దాఖలుచేసిరి. హిందువుల ఊరేగింపులకుగాని, ఇతర యూరేగింపులకుగాని మహమ్మదీయులు అభ్యంతరములుపెట్టకుండు పద్ధతికి లోబడి మశీదుకట్టుకొనుటకు మహమ్మదీయుల కనుజ్ఞ నిచ్చుటకు లాంగ్లేగారు నిశ్చయించి ఆప్రకారము ౧౮౯౭-వ సం. జనేవరి ౧౮-వ తేదీన ఉత్తర్వులు జారీచేసిరి.

౧౮౯౮-వ సం. మే ౨-వ తేదీన మద్రాసుప్రభుత్వమువారు జారీచేసిన జీ. ఓ. ఉత్తర్వులప్రకారము తురకల మశీదుదగ్గరనుండి హిందువుల ఊరేగింపులు, ఇతరయూరేగింపులు పోవునప్పుడు మేళతాళములను, బాజాలను ఆపుచేయవలెననికూడా లాంగ్లేగారు ఉత్తర్వుచేసిరి. పూర్వము మహమ్మదీయులు మశీదుకట్టుకొనుటకు అనుజ్ఞ కోరినప్పుడు, ఆప్రదేశమున నొక వారధి (Cause-way) కట్టుట కాస్థల మవసరమగునని అనుజ్ఞనివ్వలేదనియు, ఇప్పుడావారధి యింకొకచోట కట్టబడినందున ఆ స్థల మవసరములేదనియు, మహమ్మదీయులు తమ మశీదును నిర్మించుకొనుటకు కావలసిన సామానంతయు సిద్ధముచేసికొనిరనియు, మూడేండ్లనుండి ఆస్థలముదగ్గరనే ఇంకొక చిన్నకట్టడములో తమ ప్రార్థనలు జరుపుకొనుచున్నారనియు, మునిసిపలుకమిషనర్లను, ఇతరులను తా నాలోచించితిననియు, మహమ్మదీయులకోరిక న్యాయమైనదే యని తా నభిప్రాయపడుచున్నాననియు, హిందువులు కేవలము కక్షకొరకే అభ్యంతర పెట్టుచున్నట్లు తనకు తోచుచున్నదనియు చెప్పి కలెక్టరుగారు హిందువుల అర్జిని త్రోసిపుచ్చినాడు.

మశీదునిర్మాణమువిషయములో హిందువులయాక్షేపణలు కేవలము నిరాధారములేనా యను సంశతిని కొంచెము చూతము. మహమ్మదీయులు తమ మశీదును కట్టుకొనుటకు నిర్దేశించిన స్థలము నదియొడ్డున గల ఒక ఎత్తైన ప్రదేశము. అది చాలా ప్రాముఖ్యమైనది. ఉత్తరమునుండి యొక రోడ్డును, పడమటినుండి రెండు రోడ్లును వచ్చి అక్కడ కలియును (Converge). అక్కడనుండి యింకొక బాట ఏటవాలుగా పోయినది. మీదివంతెనపైకి పోవును. అందువల్ల అక్కడ మశీదు కట్టినయెడల హిందువుల యూరేగింపు లన్నియు పోవు రెండురోడ్లును దానికి రెండుప్రక్కలను చుట్టుకొని యుండును. ఆప్రదేశమునకు తూర్పున ఒక బీటిభూమి (Waste) ఉన్నది. దానిలో పాడుపడిన దేవాలయ మొకటి యున్నది. దాని దగ్గర నొక చిన్న విఘ్నేశ్వరాలయముకూడా ఉన్నది. దాని దగ్గరనుండియే నదిలోని స్నానఘట్టమునకు పోవు మెట్లు కలవు. అందువలన అక్కడ మశీదు కట్టుటకు హిందువుల కిష్టము లేక పోవుటకు కారణము కేవలము అన్యమతముపట్ల అసహనముమాత్రమే గాక తమకు ఇబ్బంది కలుగు ననుకారణముకూడ లేకపోలేదు.

ఈ కేసులో సాక్షిసాధనములలో నొకటిగా ప్రదర్శింపబడిన ఫాక్సుదొర వ్రాసిన మెమోరాండము వలన కొన్ని విశేషములు తెలియుచున్నవి. ఊరిలోని ఇతర దేవాలయములలోని దేవతలను ఊరేగించునప్పుడెల్ల పైనచెప్పిన రోడ్డుప్రక్కనున్న ఖాళీస్థలములోని విఘ్నేశ్వరాలయముదగ్గర మేళతాళములు నృత్యముతో కొలువు జరిగితీరవలయు నను ఆచార మొకటి చిరకాలానుగతముగా నున్నది. అయినే సేలములో ఊ

తేగి

పుల విషయమై హైకోర్టుకు పోయి, మద్రాసు హైకోర్టు తీర్పుల రెండవ సంపుటము ౧౪౦ వ పుటలో ప్రచురణము కాబడిన కేసుసందర్భములో ఈ ఆచారముసంగతి చర్చకు వచ్చియుండలేదు. మశీదుకు తూర్పున గల రోడ్డుమీదుగా పోవు షుణుక్కనుగురించి మాత్రమే వాదన జరిగినది. బహుశా ఈ ఆచారము కొంతకాలము నుండి సరిగా ఆచరణలో లేకుండియుండి ౧౯౩౧ వ సం. డిశంబరులో హిందువులు దీనిని మరల ఉద్ధరించుటకు ప్రయత్నించియుందు రని యూహించవచ్చును.

హిందువుల యూరేగింపులు ఈ క్రొత్తమశీదు దగ్గరనుండి పోవునప్పుడు మేళతాళములను ఆపివేయవలెనని జిల్లా మేజస్ట్రీటు (కలెక్టరు) చేసిన యుత్తరువు నశాస్త్రీయమైనది కాదని తలచి ఈ కేసులోని ముద్దాయియైన సుందరముసెట్టిగారును, సెవ్వాయిపేటలోని మరి కొందరు హిందూప్రముఖులును సేలముజిల్లా మునసబు కోర్టులో ౧౯౨౬ వ సంవత్సరపు ౨౦౮ వ నెంబరు వ్యాజ్యమును దాఖలుచేసిరి.

అప్పుడు జిల్లామునసబుగా రొక బ్రాహ్మణుడు. హిందువు లితరప్రదేశములలో నెంత స్వేచ్ఛగా నూరేగింపులు చేసికొందురో మశీదుప్రక్కనుండి కూడా అంత స్వేచ్ఛగాను ఊరేగింపులు చేసికొనవచ్చునని ఆయన ౧౯౨౯ వ సం. మార్చి ౩౧ వ తేదీన తీర్మానించిరి. మహమ్మదీయు లీ తీర్పుపైన జిల్లాకోర్టులో అప్పీలుచేసిరి. జిల్లాజడ్జియైన హానింగ్టన్ దొర గవర్నమెంటువారి ౧౯౨౮ వ సం. మే ౯ వ తేది జీ. ఓ. ననుసరించి జిల్లామునసబుగారి తీర్పును ౧౯౨౯ వ సం. జూలై ౨౭ వ తేదీన రద్దుచేసి హిందువుల దావాను కొట్టివేసిరి. అంతట హిందువులు హైకోర్టులో సెకండ్ అప్పీలు దాఖలుచేయగా నది ౧౯౩౦ వ సం. అక్టోబరు ౧౧ వ తేదీన విచారణకాబడి జిల్లాజడ్జిగారి తీర్పును రద్దుచేయుచు న్యాయసమ్మతమైన (Lawful) సమయములందెల్ల ఇతర ప్రజలనుగాని దైవారాధనమును గాని మతసంబంధమైన కర్మలుగాని చేసికొనువారి శాంతికి భంగము కలిగింపకుండ న్యాయసమ్మతమైన విధముగా ఊరేగింపులు చేసికొనుటకు హిందువులు అర్హులే యని హైకోర్టువారు తీర్మానించిరి. ఇది యొకవిధమైన తునితగవుగా తీర్మానమైనది. హిందువుల యొక్క అసలు ఆక్షేపణ నిది గ్రహించలేదు. తమ యూరేగింపునాగ్గుఉనకీ క్రొత్తమశీదు అన్యాయముగా నాటంకము కలిగించుచున్నదనియు, పురాతనమైన మశీదుకు చూపవలసిన మర్యాదల నిటువంటి క్రొత్త మశీదు పొందుట కర్హత లేదనియు హిందువుల అసలు వాదము. ఇది తీర్మానింపబడనేలేదు.

౧౯౩౧ వ సం. మార్చి ౧౫-౧౬ తేదులలో మారియమ్మ కొలుపుల యూరేగింపు మశీదు ప్రక్కనుండి పోవునప్పుడు తమకు తగిన బందోబస్తు నివ్వవలసినదని సుందరముసెట్టిగారును, సెవ్వాయిపేటలోని ఇతర హిందూప్రముఖులును (మార్చి ౯ వ తేదీన) అర్జీ దాఖలుచేయగా నది అసిస్టెంటు మేజస్ట్రీటు అయిన ముల్లాలీగారి దగ్గర విచారణకు వచ్చినది. అంతట ఆయన సుందరంసెట్టిగారిని, మారియమ్మగుడి ధర్మకర్తను, ఒక మహమ్మదీయప్రముఖుని విచారించినాడు. ఈ మశీదులో సర్వకాలసర్వావస్థలయందును దైవప్రార్థనము జరుగుచుండునని ఆ మహమ్మదీయుడు సాక్ష్యముచెప్పినాడు. అంతట ముల్లాలీగారు మార్చి ౧౩ వ తేదీన ఉత్తర్వులు జారీచేసిరి. మశీదులో ఎప్పుడు ప్రార్థన జరుగునో చెప్పుటకు వీలులేదుకనుకను, శాంతికి భంగము కలుగునుగనుకను దానిప్రక్కనుండి పోవునప్పుడు మేళతాళములు వాయించకూడదని తన యుత్తరువులో వ్రాసెను. దానిని పురస్కరించుకొని ౧౩ మంది హిందువులను, ౧౩ మంది మహమ్మదీయులను శాంతికి భంగము కలుగకుండా పూచీకత్తుల నివ్వవలసినదని కోరెను. అంతట హిందువులు తమ యూరేగింపును మానుకొనిరి. ఈ మేజస్ట్రీటు ఉత్తర్వుపైన ఒక హిందువుడు హైకోర్టులో క్రిమినలురివిజన్ పిటిషను దాఖలుచేసెను. అది విచారణకు వచ్చునప్పటికే ఊరేగింపుల కాలము గడచిపోయినందున హైకోర్టువారు ఆ పిటిషనును పరిహరించిరి. అయితే లోగడ మశీదు దావాలో హైకోర్టువారు చేసిన తీర్మానముప్రకారము మహమ్మదీయులకు ఒక నిర్దిష్టమైన ప్రార్థనకాలము లేనియెడల అట్టికాలములను వారు నిర్ణయించుకొనవలెననియు, వా రట్లు నిర్ణయించుకొనవంత మాత్రమున

హైకోర్టుతీర్పు నిరర్థకముగాకుండా చూడవలెననియు హైకోర్టువారు ౧౮౮౧-వ సం. జూలై ౧౧-వ తేదీన ఆ తీర్పులో సూచించిరి. అయితే ఈతీర్పు సేలం జిల్లా మేజస్ట్రేటు స్టోక్సుగారికి సెప్టెంబరు ౭-వ తేదీవరకూ చేరలేదు. అంతట ఆయన ౧౮౮౧ నవంబరులో మహమ్మదీయులను తమ ప్రార్థనసమయములను నిర్ణయించుకొనవలసినదని కోరెనుగాని వారు సమాధానము చెప్పలేదు. అంతట అతడే యొక ప్రణాళికను తయారుచేసి కొన్నికాలములలో హిందువులు మశీదుప్రక్కనుండి మేళతాళములతో పోవచ్చునని నిర్ణయించినాడు.

౧౮౮౧-వ సం. డిశెంబరులో సేలముగ్రామములో జరిగిన భద్రకాళికొలుపు మొదటిదినము ఊరేగింపుటుత్సవము, స్టోక్సుగారు దగ్గరనుండగానే, మశీదుప్రక్కనుండి మేళతాళములతో ఎట్టి యాటంకమును లేకుండా పోయినది. మూడవ దినమున సుందరముసెట్టిగారు హైరోడ్డు వదలి మశీదుతూర్పుప్రక్కనున్న ఒక తూము (Culvert) దగ్గరనుండి అడ్డముగా పోవుటకు ప్రయత్నించగా పోలీసువారు ఆటంకపరచినారు. అంతట నాలుగవ దినమునాటి యూరేగింపు ఆగిపోయినది. కాని అయిదవదినమునాటి యూరేగింపు సక్రమముగనే జరిగినది. ఇట్లు హిందువులు మశీదుప్రక్కనుండి ఊరేగింపుచేయు హక్కును చాలా వ్యయప్రయాసలకులోనై కోర్టుద్వారా పొందగలిగిరి. ఈ తగవులలో మహమ్మదీయులు ఓడిపోయిరి.

హిందువులకు కలిగిన విజయమువలన వారు చాలా ఉత్సాహమును పొంది తమ యూరేగింపులనింకను వైభవముగా జరుపుకొనదలచి మశీదుప్రక్కరోడ్డుదగ్గరనున్న తూమును పెద్దదిగా చేసి రోడ్డును విశాలముచేయుటకు ప్రయత్నించిరి. వారి యదృష్టవశమున అప్పుడు సేలము మునిసిపలుకమిషనర్లుగా ఎన్నుకొనబడినవారు హిందూసంఘముయొక్క క్షేమలాభములను, అభిప్రాయములను మన్నించుటకు కృతనిశ్చయులైనవారైయుండిరి.

ఇట్టి స్థితిలో ౧౮౮౨ వ సంవత్సరము జూను నెల ౧ వ తేదీన చెన్నపట్టణప్రభుత్వమువారి క్రొత్త జీ. ఓ. ఉత్తరు వొకటి వచ్చినది. బహుశా మెక్లీన్ దొరగారి తరువాతి చర్యల కీయుత్తరువే కారణమైయుండును. సేలముపట్టణమున శాంతిభద్రతలను స్థాపించుటకొరకు అదనపుపోలీసులను సమకూర్చిన స్టోక్సుగారి చర్యలను ప్రభుత్వమువారు ఖండించిరి. సామాన్యప్రజల అల్లరులను (Civil Tumult) అణచుటకు తమ పోలీసు సిబ్బంది చాలనే చాలదనియు, అల్లరులు కలుగునని తోచినప్పుడు సివిలుహక్కులను చలాయించుటనే నిషేధించు విషయములో సాధ్యమైనంత వివేచనను, జాగ్రత్తను ఉపయోగించవలసినదనియు ప్రభుత్వమువారు హెచ్చరించిరి.

న్యాయమును పరిపాలించు విషయములో హైకోర్టువారిచ్చిన తీర్పును, దానిని అమలుజరుపుటలో నుపేక్షాభావమును సూచించు ప్రభుత్వమువారి యుత్తరువును ఒకదానికొకటి విరుద్ధముగా నున్నట్లు భారతీయప్రజాసామాన్యములోని సామాన్యవ్యక్తులకు తోచుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది?

౧౮౮౨ వ సంవత్సరము జూలై నెలలో మారియమ్మ ఉత్సవములు జరుగును. ఆ సమయములోనే ఆ సంవత్సరము రంజాన్ పండుగ వచ్చెను. ఆ సందర్భములో మహమ్మదీయులు తమ మశీదులో నిరంతరాయముగా ప్రార్థనలు జరుపుచుందురనియు, హిందువులు రెండవతరగతి మేజిస్ట్రేటుదగ్గరకు వెళ్లి తమ మారియమ్మయుత్సవములలో మేళతాళములతో మశీదు ప్రక్కనున్న కన్నారువీథిలోనుండి యూరేగింపులు తీసికొనిపోవుట కనుజ్ఞను పొందినారనియు, అట్లు చేసినయెడల శాంతికి భంగము కలుగగలదనియు, మహమ్మదీయులు గ్రామాంతరమున మకాములో నున్న జిల్లా మేజస్ట్రేటుకు జూలై ౨౦-వ తేదీన అర్జీపంపుకొనిరి. అంతట జూలై ౨౧ వ తేదినుండి ఆగస్టు ౩ వ తేదివరకును హిందువులు మశీదుదగ్గర మేళతాళములతో ఊరేగింపులు జరుపరాదని జిల్లామేజస్ట్రేటు హిందువులను విచారించకుండా వారి పరోక్షముననే ఉత్తర్వుచేసినాడు. అంతేగాని అటువంటి పరిస్థితులలో తాను సేలమునకు వచ్చివేయుట యుక్తమని తలంపలేదు.

ష్ట్రోక్సుగారి హయాములో సేలములోని హిందువుల ఇండ్లలో జరుగుచున్న శుభకార్యముల సందర్భములోకూడా కొన్ని నిర్దిష్టసమయములందు మశీదువద్ద నుండి మేళతాళములతో నూరేగింపులు పోవుట కనుజ్ఞనిచ్చుచుండిరి. ష్ట్రోక్సుగారి తరువాత వచ్చిన జిల్లా మేజస్ట్రేటుకాలములో నటువంటి యూరేగింపులు రెండు నిషేధించుట తా నెరుగుదు నని ముల్లాలీగారు సాక్ష్యమిచ్చినారు.

[illegible] వ సం. జూలై [illegible] వ తేదీన అటువంటి యూరేగింపు ఒకటి అక్కడనుండి పోవుటవలన నక్కడ దొమ్మి జరిగెను.

కొంతమంది చాకలివాండ్రు తమ కులములో నొకడు మరణింపగా నా శవమును మేళతాళములతో ఊరేగించుచు అప్పాసెట్టివీథినుండి నదిదగ్గరకు తీసికొనిపోవుచుండగా నలుబదిమంది మహమ్మదీయులు వారిపైన బడి దౌర్జన్యము చేసిరి. అంతట నదిదగ్గర సెవ్వాయిపేటనైపునను, గోగానైపునను రెండువేలమంది జనము ప్రోగైనట్లు జాన్సనుగారు సాక్ష్యాలు చెప్పినారు. అప్పుడు హిందూమహమ్మదీయుల కొట్లాట జరిగినది. చాలా రక్తపాతమైనది. గాయపడి ఆసుపత్రికి వచ్చిన వారిలో హిందువులును, మహమ్మదీయులును సమానముగానే యున్నారని జిల్లాసివిలుసర్జనుగారి సాక్ష్యములో నున్నది. జూలై [illegible] వ తేదీలలోకూడా అల్లరి సాగినది. ఆయుధములతో మిలిటరీదళము వచ్చినందువల్ల కొట్లాట ఆగినది. అప్పుడు దౌర్జన్యమును ప్రారంభించినది మహమ్మదీయులేయనియు, హిందువులు తిరుగబడి దానికి ప్రతిక్రియ జరిగించిరనియు ఆగస్టుకొట్లాట కేసులను విచారించిన సెషన్సుజడ్జిగా రభిప్రాయపడిరి. అంతేకాదు; ఈకొట్లాటలో పాల్గొనినవారిపట్ల జరుపబడిన చర్యకూడా చాలా అసంతృప్తికరముగ నున్నదనియు అభిప్రాయము వెలిబుచ్చిరి. దొమ్మిచేసినవారిపైనదాఖలుకాబడిన కేసులను మేజస్ట్రేటుగారు సెషన్సుకోర్టుకు కమిటుచేయక తానే విచారించినాడు. మలబారునుండి వచ్చి దొమ్మిలో నాయకత్వమును వహించిన యొక మాపిళవానికి ఒక సంవత్సరము కారాగారశిక్షయు, జుల్మానాయుమాత్రమే విధించిరి. మేజస్ట్రేటుకోర్టులో శిక్షింపబడిన తక్కిన మహమ్మదీయులు అప్పీలుకోర్టులో తప్పించుకొనిపోవగలిగిరి. దీనివలన సేలములో హిందువులకు న్యాయము దొరకదను భావము కలిగినదనియు, రాజకీయముగా నీ భావము నాలచిక్కులను తెచ్చిపెట్టుటకు కారణమైనదనియు సెషన్సుజడ్జిగారభిప్రాయపడిరి.

కొట్లాట జరిగిన మరునాడు, అనగా జూలై [illegible] వ తేదీన జిల్లామేజస్ట్రేటు ఊరిలో హాజరుగా లేనందువలన "డిప్యూటీ" సహాయమేజస్ట్రేటుగా రొక నిషేధపుటుత్తరువును జారీచేసిరి. ఇది చాలా విచిత్రముగా నుండెను. సెవ్వాయిపేట బజారువీథిగాని, మశీదుదగ్గరగాని హిందువు లెవ్వరును మేళతాళములు వాయించరాదనియు, ఖాజీగారును షేక్ఇమాంగారును తప్ప మహమ్మదీయు లెవ్వరునుకూడా సెవ్వాయిపేట మశీదులోనికి ప్రార్థనల నిమిత్తము పోరాదనియు సాదరు చేయబడిన ఈ విపరీతపు ఉత్తరువు జిల్లా మేజస్ట్రేటుగారు ఊరినుంచి వచ్చి ఆగష్టు [illegible] వ తేదీన రద్దుచేయువరకును అమలులో నుండెను.

సేలములో నింతఘోరములు జరిగినతరువాత కొన్నాళ్లకు జిల్లా మేజస్ట్రేటుగారు గ్రామమునకు తిరిగివచ్చిరి. ఆయన రాగానే మారియమ్మగుడిధర్మకర్తలైన సుందరముసెట్టిగారును, మరియొకరును పైన చెప్పిన యుత్తరువువలన తాము ఆపియుంచిన మారియమ్మయుత్సవములను జరుపుకొనుటకును, ఊరేగింపు చేసికొనుటకును తగిన పోలీసుబందోబస్తుగాని, మిలిటరీ బందోబస్తుగాని సేలములో హాజరుగా నుంచవలసినదని కోరుచు జిల్లామేజస్ట్రేటుగారివద్ద అర్జీని దాఖలుచేసిరి. ఈ అర్జీలో తమకు సహాయ మవసరమైన సందర్భములు బాగుగనే వివరించిరిగాని ఒక పేరాలో వ్రాసిన మాటలు మాత్రము జిల్లామేజస్ట్రేటుగారికి ఆగ్రహమును కలిగించెను.

డిప్యూటీమేజస్ట్రేటుగారు జారీచేసిన నిషేధపు ఉత్తరువువలన మహమ్మదీయులు తాము బలవంతులమైనందువల్లనే ఈ యుత్తరువు జారీచేయబడినట్లు వారనుకొనునట్లు చేసినదనియు, మహమ్మదీయులు పేచీకోరులైనందువల్ల (Troublesome) బాధింతు రను

నభిప్రాయముతో ప్రభుత్వమువారు వారిపట్ల పక్షపాత బుద్ధితో నీ నిషేధపుటుత్తరువును జారీచేసిరనియు హిందువులనుకొనుటకు కారణమైనదనియు, మఱియు నా యుత్తరువునకు ప్రజలను లోబఱచియుంచుటకు అధికారబలము నుపయోగించి దానిని అమలుజరుప వలసివచ్చినందువలనను, దాని నుల్లంఘించినందువలన కలిగిన శాంతిభంగము నివారణచేయదలచిన శాంతిభంగముకన్న ఎక్కుడుగ నున్నదనియు శాసనమును అమలుపరచి ప్రజల హక్కులను కాపాడుటకు వలసిన బలములను సమకూర్చియుంచనియెడల కొట్లాటలను అణచుటకవసరమైన బలములను సమకూర్చవలసివచ్చు నను సంగతి అనుభవమువలన విశదమగుచున్నదనియు, ఆ యుత్తరువు అన్యాయముగను, నష్టకరముగను ఉన్నదనియు అర్జీదారులు వ్రాసిన మాటలు జిల్లామేజస్ట్రేటు గారికి కొంత ఆగ్రహముకలిగించెను. ఈ అర్జీవిషయమై జిల్లామేజస్ట్రేటుగారు ౧౯౨౭ సం. ఆగష్టు ౪ వ తేదీన ఇట్లు తీర్మానించినారు :—"ప్రస్తుత పరిస్థితులలో అర్జీదారులు కోరు రక్షణను ఇచ్చుటకు జిల్లామేజస్ట్రేటుకు ఎంతమాత్రమును సావకాశము లేదు. అట్టి సావకాశమున్ననుకూడ అట్టి రక్షణ నొసగుట తన విధి యని జిల్లామేజస్ట్రేటుకు తోచుట లేదు. ప్రస్తుతము సెవ్వాయిపేటలో ఊరేగింపులు జరుపుట క్షేమకరము కాదనియు, శాంతిభద్రతలను కాపాడుటకు మేజస్ట్రేటులును, పోలీసువారును తమ యధికారముల నన్నిటిని అవసరమునుబట్టి వినియోగింతురనియు అర్జీదారులను హెచ్చరించవలసినది." అని తన తీర్పులో వ్రాసినాడు. ఈ యుత్తరువువలన సుందరముసెట్టి మొదలైనవారి కింక కోర్టుద్వారమునగాని, అధికారులద్వారమునగాని తమ హక్కులను కాపాడుకొనుట కవకాశము లేదని రూఢియైన దనియు, అందువలన వీరందరు నాలోచించుకొని కుట్రచేసి తమ హక్కులను నిలువబెట్టుకొనుటకు అక్రమచర్యలకు దిగి ౧౯౨౭ వ సం. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన దుర్మార్గపు నేరములను జరిగించినా రనియు వీరిపైన మోపబడిన కేసులలో ప్రాసిక్యూషను (ఫిర్యాదు) తరఫున వాదింపబడినది. ఆ కేసులను విచారించిన జడ్జిగారికిని ఈ యభిప్రాయమే కలిగినది. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన ఘోరములకు కేవలము మతావేశమే కారణము కాదు. తమ సివిలుహక్కులను కాపాడుటకు న్యాయపరిపాలనాధికారము అసమర్థమైన దని హిందువులకు తోచినది. అనగా అధికారులు మహమ్మదీయులను చూచి భయపడిపోయినారని హిందువులకు తోచినది. ఈ మహమ్మదీయులు దౌర్జన్యపరులై విజృంభించినందువల్ల ఇకముందు వారి మాటయే చెల్లుబడియగుననియు, మశీదుదగ్గర నిక మేళతాళములు వాయించుట కెంతమాత్రమును వీలుండదనియు, ఎంతో కష్టపడి హైకోర్టువరకును పోయి సంపాదించుకొని వచ్చిన హక్కు లిట్లు అన్యాయముగా తీసివేయబడిన వనియు హిందువులలో సామాన్యజను లందరికిని తోచినది. వా రాగ్రహముతో నుండిపడిరి.

హిందువులకు న్యాయముగా నున్న హక్కుల ప్రకారము వా రూరేగింపులు చేసికొనుటలో నెట్టి యాటంకమును లేకుండా రక్షించి వారి హక్కులను కాపాడుట ప్రభుత్వాధికారుల విధి యనుమాట నిజము. అయితే అప్పటి పరిస్థితులలో అట్టి హక్కులను చెల్లించినయెడల శాంతిభద్రతలకు భంగము కలుగు ననుఅభిప్రాయముతోనే పైన చెప్పిన నిషేధపుటుత్తరువులు జారీచేయబడినవి. అట్టి పరిస్థితులలో నట్టి యుత్తరువు జారీచేయుట పట్టణములో నక్రమములు,అల్లరియు చెలరేగుననియు, వానిని అణచి న్యాయరక్షణముచేయుటకు తా మసమర్థుల మనియు అంగీకరించుటయేకదా! అట్టి యుత్తరువులు పలుమరు జారీచేయబడినప్పుడవి ప్రజాశాంతిని కాపాడుట కవసరములే యని న్యాయమైన హక్కులకు భంగము కలిగి బాధపడువారు సరిపెట్టుకొని యూరకుండగలరా? న్యాయమైన హక్కులను తృణీకరించుటకు దౌర్జన్యమునకు దిగిన బలవంతుల పక్షమువారిని అధికారు లేమియు చేయలేక న్యాయపక్షమువారిపై నిట్టినిషేధాజ్ఞలను ప్రయోగించి బాధించుచున్నారనియు, అక్రమపక్షమువారివలెనే తాముకూడా పశుబలమును జూపి దౌర్జన్యములకు దిగినచో తమ హక్కులు మన్నింపబడి స్థిరపడగలవనియు ప్రజాసామాన్యమునకు తోచుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది? ఇట్టి భావములు ప్రజలలో వ్యాపించినప్పుడు సివిలుహక్కులను కాపాడుటవలన వచ్చు చిక్కులకన్న సివిలుహక్కులను రద్దుచేయుటవలన వచ్చు చిక్కులే యధిక

ముగా నుండును. సుందరముసెట్టి మొదలైనవారు సేలముజిల్లా మేజస్ట్రేటుదగ్గర దాఖలుచేసిన అర్జీలో పైన చెప్పిన భావములు ధ్వనించినవి. అధికారులకు పక్షపాతబుద్ధి నారోపించుటవలన నాఅధికారులకు ఆగ్రహము కలిగిన దని హైకోర్టువారు గ్రహించిరి. కాని అర్జీదారులట్టి యారోపణము చేయుట తగదని నిరసించిరి.

పైన చెప్పబడిన సందర్భములలో జూలై కొట్లాట అప్పటి పరిస్థితుల కొక ప్రత్యక్షనిదర్శనముగా కనబడుటయేగాక ఎవ్వరో కొందరు బుద్ధిపూర్వకముగా శాంతిభంగమును కలిగించుటవల్లనే ఆ కొట్లాట జరిగియుండునని మేజస్ట్రేటుమనస్సులోపల నున్న అనుమానము సుందరముసెట్టిగారి అర్జీలోని మాటలలోని ధ్వనివలన బలపడినట్లుకూడా మేజస్ట్రేటు తన తీర్పులో వ్రాసిన మాటలనుబట్టి కనబడినది. ఆ యుత్తరువులోని ధ్వనికూడా అసమంజసముగానే యున్న దని హైకోర్టువారికి తోచినది. "అర్జీదారుల మనవిని త్రోసిపుచ్చుటకు మేజస్ట్రేటుకు హక్కు కలదుగాని ప్రజాశాంతిని కాపాడుటకొరకు అర్జీదారులకు అసౌకర్యము కలిగించవలసివచ్చినందువలన వారు దానిని భరించుట విషయములో మనస్సులను సరిపెట్టుకొనులాగున మేజస్ట్రేటు కొంత సానుభూతితో ప్రవర్తించియుండవలసినది. అప్పటి పరిస్థితులలో వారి హక్కులను నిరోధించవలసివచ్చిన దనియు, మునుముందు పరిస్థితులు చక్కబడిన పిదప వారి హక్కులను కాపాడెదమనియు మంచి మాటలనైన చెప్పక తన ఉత్తరువుబట్టి ఎన్నటికిని కూడ వారి హక్కులను కాపాడవలసిన బాధ్యత తనకు లేనేలేదని వారికి నిరాశకలుగునట్లు వ్రాసినాడు" అని హైకోర్టువారు తమ తీర్పులో వ్రాసిరి.

మశీదులవద్ద మేళతాళములు

మశీదులదగ్గరనుండి హిందువుల యూరేగింపులు పోవుటకు గల హక్కులవిషయమై మశీదులయెదుటనుండి హిందువులు మేళతాళములతో పోవరాదను ఆచారము బహుశా హిందూదేశము మహమ్మదీయరాజ్యాధిపత్యము క్రింద నుండినకాలమునాటిదై యుండునని సెషన్సుజడ్జి యభిప్రాయపడినాడు. అట్టి మర్యాద పురాతనమైన మశీదులకేగాని క్రొత్తమశీదులకు చెల్లుబడికాదనియు కూడా వ్రాసినాడు. మఱియు పూర్వము మశీదు కేసులలో హైకోర్టువా రిచ్చిన తీర్పు ఈపురాతనాచారమును ఖాయపరచుటయే యగునుగాని క్రొత్తహక్కులను ప్రసాదించుట కాజాల దనియు తీర్మానించినాడు. హైకోర్టువా రీవిషయమై ఇట్లు వ్రాసిరి: అట్టి యాచార మున్నట్లే కోర్టులో వాదింపబడి యుండలేదు. అట్టి ఆచారమునే హైకోర్టువారు నింతవరకు అంగీకరించియు నుండలేదు. ఈ రాజధానిచరిత్రను బట్టి చూచినచో నేకాలమునందును కూడా ఈ ప్రాంతములన్నియు పూర్తిగా మహమ్మదీయుల పరిపాలనకు లోబడియుండలేదని తెలియగలదు. అందువలన అట్టి యాచారము సర్వేసర్వత్రా ఉండుటకవకాశము లేదు. మహమ్మదీయరాజ్యాధిపత్యము స్థిరముగా నెలకొల్పబడిన జిల్లాలలో మతావేశపరులైన పరిపాలకవర్గమువారు తమ మతముపట్ల పాలితులైన దేశీయులు గౌరవమును చూపునట్లు శాసించియుందురు. ఆ రాజ్యాధిపత్యము పోయినతరువాతకూడా ఆ మతాభిమానులు తమ యభిమతమే అమలుజరుగునట్లు చేసియుందురు. మశీదుల విషయములో ఆ స్థలముయొక్క పవిత్రతను పురస్కరించుకొని అట్టి మర్యాదను వారు కోరియుందురను సెషన్సుజడ్జియూహకూడా సరియైనదే యైయుండవచ్చును. అట్టి ఆచారము రుజువుచేయబడిన యెడల న్యాయస్థానమువారు దాని నెంతవరకు హర్షించెదరో నేను చెప్పజాలను. కాని ఇట్టి హక్కులవిషయములోను, మతధర్మములనుబట్టియు, కులాచారములనుబట్టియు కోరు మర్యాదల విషయములోను పూర్వకాలమున రాజ్యముచేసిన ప్రభువుల రాజాదరణమునకు పాత్రములైన మతధర్మము దేశముయొక్క (పబ్లికు, ప్రైవేటు) ధర్మశాస్త్రమునందు మార్పులు కలిగించిన రోజులకు చెందినది. ఇప్పు డట్టి యవకాశములు లేవు. ఈ ఇంగ్లీషుప్రభుత్వము ప్రజల మతవిషయములందు జోక్యము కలిగించుకొనదుగాని ప్రజలందరును సర్వసమానమైన పౌరసత్వహక్కులు గలవారే యనుసూత్రముపైననే పరిపాలన జరుపును. రాజబాటలను స్వేచ్ఛగా నుపయోగించుకొనకుండ ఒక కులముగా

రింకొక కులమువారి కెట్టి యాటంకమును కలిగించుట కే ప్రభుత్వ మంగీకరింపదు. మలబారులోని అస్పృశ్యతకూడా ప్రభుత్వమునకు బాహ్యుడుగా నెంచబడదు. లోగడ నున్న కొన్ని యాచారములు ఇప్పటి కాలమునుబట్టి అనుచితములుగా నున్నవి. అరాజకమునకు, నిరంకుశత్వమునకును బదులుగా క్రమపద్ధతి గల ప్రజాస్వాతంత్ర్య మేర్పడినప్పుడు మార్పులు కలుగక తప్పదు. అయితే ఆ మార్పులు దేశములోని బుద్ధిమంతులు హర్షించునట్టివిగా నుండవలెను. ఊరేగింపుల విషయములో నవి మతమునకు సంబంధించినవైనప్పుడు ఒక మతావలంబులైనవారిని తమ దేవాలయముల ప్రక్కనుండి అట్టి యూరేగింపులను స్వేచ్ఛగా పోనివ్వమని కోరుటకన్న తమ ఆరాధనలను ఒక్కొక్కప్పుడు నిలుపవలసినదని కోరుట ఎక్కువ కష్టమును కలిగింపదు కాని ఏ పక్షమువారి మతాభిమతములును న్యాయశాస్త్రమును మార్చుటకు వీలులేదు. ఒక మతస్థుడు తాను సత్యమని నమ్మిన మతమునకు సంబంధించిన మతమువారి యారాధనస్థలమును పవిత్రవంతమైనదిగా నంగీకరింపమని నిర్బంధింపబడుట కిష్టపడకపోవచ్చును గాని ఇతరమతములవారు ప్రార్థనచేసికొనుటకు సమావేశమైనప్పుడు వారి శాంతికి భంగము కలిగింపకుండ నుండుటకు వారికి గల విలుహక్కులను మన్నించుట కభ్యంతరము చెప్ప వీలులేదు.

ఆ న్యాయమునుబట్టియే అట్టి హక్కులు స్థిరపరుపవలసివచ్చినచో ఆ యాచారము న్యాయమైనదిగను, నిర్దిష్టమైనదిగను ఉండవలెను.

౧౮౨౦ లో చెన్నపట్టణమునకు గవర్నరుగా నుండిన సర్ తామస్ మన్రోగారు జూలై ౧౨ వ తేదీన వ్రాసిన మినిట్సులో మేజస్ట్రేటులు సాధ్యమైనంతవరకు క్రొత్త యాచారములను సమర్థింప ప్రయత్నింపక పూర్వాచారమునే సమర్థింపవలెనని వ్రాసియుండెను. అది పల్లకులలో పీఠాలయం ఊరేగుటనుగూర్చి వ్రాసినమాట. ఆ హక్కులనుగురించి ౧౮౫౮ లోను, ౧౮౬౧ లోను న్యాయస్థానములు తీర్మానించియేయున్నవి.

మతసంబంధమైన ఆరాధనముకొరకుగాని, ప్రార్థనకొరకుగాని సమావేశమైనవారికి ప్రత్యేకరక్షణము నొసగు న్యాయవిధి వ్యక్తులు ప్రైవేటుగా చేసికొను ఆరాధనలకు, ప్రార్థనలకు వర్తించునది గాక ఒక జనసమూహము సమష్టిగ చేసికొను (Congragational) దానికి వర్తించునదై యున్నది. అట్టితరి ఇతరుల హక్కులకు ఇబ్బంది కలుగకుండ నుండుటకుగాను తామెప్పుడెప్పు డట్టి ఆరాధనలను, ప్రార్థనలను జరుపుకొనునదియు నిర్దిష్టముగా ఆ జనసంఘమువారు చెప్పవలసియుందురు.

తాము ప్రార్థనలు, ఆరాధనలు చేయు స్థలము పవిత్రమైన దను కారణమునగాని, అచ్చట రాత్రింబవళ్లు ఆరాధనలు, ప్రార్థనలు జరుగుచుండు ననునెపమునగాని ఇతర జనసంఘములు రాజబాటలపైన యథేచ్ఛగా పోవు హక్కులకు భంగము కలిగింపరాదు అని హైకోర్టువారు తీర్మానించిరి. రాజబాటల నుపయోగించు ఒక శాఖవారి నింకొక శాఖవా రాటంకపరచుటకు ప్రయత్నించినందువలన శాంతిభద్రతలకు భంగము కలుగునని తోచినప్పుడు మేజస్ట్రేటులు అవలంబింపవలసిన పద్ధతులనుగురించికూడా హైకోర్టువారు చర్చించిరి.

హైకోర్టువారు లోగడ ఇచ్చిన తీర్పులో నెట్టి మార్పును చేయవలసిన అవసరము లేదనియు, కావి[illegible]యమై [illegible] మన్నుజడ్జి చేసిన సూచనలు అప్రస్తుతములనియు తీర్మానించిరి. హైకోర్టువారు రివ్యూవహారమును చర్చించి తుదకు ఆగస్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన కొట్లాట సందర్భములో శిక్షింపబడిన ముద్దాయీల శిక్షల మాత్రము రద్దుచేయక వానిని ఖాయపరచిరి.

ఈ కేసులను మద్రాసుహైకోర్టులో ముగ్గురు న్యాయమూర్తులు గల ఫుల్ బెంచివారు ౧౯౨౨ వ సం. నవంబరు ౨౧-౨౩, ౨౫-౨౭ తేదీలలోను, డిశంబరు ౧-౨-౪ తేదీలలోను, ౧౯౨౩ వ సం. జనేవరి ౯ తేదీనను విని పరిష్కరించిరి. ఇది ఇండియన్ లారిపోర్టు ౬ వ సంపుటము ౨౦౩ వ పుట మొదలు ఇరవై పుటలుగా ప్రచురణమైనది.

మద్రాసు ప్రభుత్వపు ఖాదీప్రణాళిక

*

— శ్రీ సీతంరాజు సుబ్రహ్మణ్యశర్మ —

ప్రపంచమున కుపకార మొనరింపగల మహానుభావులు జన్మించుటయే అరుదు. వారి ఉపకారమును సమకాలికులు కృతజ్ఞతతో స్వీకరించుట మరింత అరుదు. స్వార్థగహితులై, త్యాగశీలురై ప్రపంచప్రజానీకమునకు మహత్తరసేవ చేసిన మహానుభావులు స్వార్థపరుల కుత్సితచేష్టలకు బలియైపోయిరి. వ్యక్తిసిద్ధాంతములు, ఆదర్శములు ఆ వ్యక్తిజీవితకాలములో అంగీకరింపబడు భాగ్యము బుద్ధభగవానునివంటి ఏ కొద్దిమంది మహాత్ములకో లభించినది. తమకు తోచినట్లు ప్రజానీకమునకు ఆదర్శములను, ధర్మములను, జీవనపద్ధతులను ఏర్పరుచుటకుగాక గౌరవముకొరకై పాటుబడి ఆత్మవంచన చేసికొన్నవారిని చరిత్ర ఏ నాడూ స్మరించదు. మహానుభావుల గొప్పతనము వారి ఆదర్శములందేగాక, ఆ యాదర్శములందు వారికి గల విశ్వాసము, ధ్యేయనిష్ఠలయందుకూడ గోచరించును.

నిష్పాక్షికదృష్టితో మద్రాసుప్రభుత్వగ్రామపునర్నిర్మాణ, ఖాదీప్రణాళికలను గమనించినవారు కల్లోలిత ఆర్థికప్రపంచమున కది యొక విసూత్న, అమర శాంతిసందేశ మని అంగీకరింపకపోరు. శ్రామికవర్గజీవితములో ఇది యొక నూతనయుగారంభమే కాగలదు. కోటిమానవునకు, ధనమునకు, యంత్రమునకు బానిసయైన శ్రామికుడు దేశాభ్యుదయకారి కాడు. స్వతంత్రుడై, ధనమునకు, యంత్రమునకు యజమానియైన శ్రామికుడే భారతదేశ రాజకీయ, ఆర్థికప్రజాస్వామ్యములకు పునాది కాగలడు. దురదృష్టవశాత్తు, మద్రాసు ప్రభుత్వఖాదీప్రణాళికను విమర్శించువారిలో చాలమంది ఆ ప్రణాళికవలన నష్టపడెడువారే; మరికొందరు క్రొత్త ప్రత్తియంత్రములకు సమ్మతి నీయరని విని అనవసరాందోళన చెందినవారు.

ప్రభుత్వఖాదీప్రణాళికను కొంతవరకు గత నవంబరు భారతిసంచికలో వివరించితిని. విమర్శలనుకూడ కొన్నింటిని కొంతవరకు వివరించితిని. కాని తదుపరి వెలువడిన కొన్ని విమర్శలను విచారించి, ప్రణాళికను గూర్చి ఒక నిశ్చితాభిప్రాయమునకు వచ్చిన బాగుండునని తోచుచున్నది. అందువలన అట్టి విమర్శలను ఈ క్రింద విచారించుచుంటిని. ఇందు ఉదాహరింపబడిన అంకెలు నేను ప్రోగుచేసినవిమాత్రము కావు. విమర్శకులు తమ వాదములను సమర్థించుకొనుటకై చూపిన అంకెలనుమాత్రమే నేనుపయోగించుచుంటిని. విమర్శకు లొసగిన అంకెలు వారి వాదములను బలపరచుటకన్న ఎట్లు బలహీనమొనర్చుచున్నవో పరిశీలింతము.

ఖాదీప్రణాళికవలన ప్రత్తిఉత్పత్తిదారులు నష్టపడిపోవుదు రని ఒకరి అభిప్రాయము. ఇందుకు ప్రధాని వివరముగా సమాధాన మొసగియేయున్నాడు. గత పదునైదుసంవత్సరములలోను మన రాష్ట్రములో మరకదుర్లు కట్టింపు, మరమగ్గములు ఒకటిన్నరరెట్లు వృద్ధి పొందినవి. కాని అవి ఉపయోగించు ప్రత్తిమొత్తము మూడింతలైనది. ఈ క్రింది అంకెలను గమనింపుడు:

	(మరకదుర్లు)	(మర మగ్గములు)	(ఉపయోగింపబడిన ప్రత్తి. బేళ్లు)
౧౯౩౦	౭,౯౬,౨౦౮	౫,౧౮౦	౨,౧౧,౦౦౦
౧౯౪౫	౧౫,౬౦,౮౦౮	౭,౪౮౯	౬,౦౮,౦౦౦

మన రాష్ట్రములో సామాన్యముగా ప్రత్తివేయు పొలము ౨౪,౧౭,౯౧౦ ఎకరములు. సామాన్యముగా పండించబడు ప్రత్తి ౫,౪౨,౩౬౦ బేళ్లు (బేలు=౪౦౦ పౌనులు). ఇందులో దాదాపు ౨ లక్షల బేళ్లు కంబోడియాప్రత్తి. ఇది మంచిరకముప్రత్తి. ఈ మంచి

రకము ప్రత్తి చాలక ఈజిప్టు, అమెరికాలనుండి యిప్పుడే దిగుమతులు చేసుకొనుచున్నాము. మన రాష్ట్రమునకు ఇప్పుడు ఇచ్చిన 3,౫౭,౦౦౦ మరకదుళ్ళనుకూడ స్థాపించిన మనము యింకా ఎక్కువ ప్రత్తిని దిగుమతి చేసికొనవలెను. అంతేగాని మన దేశములో ఇంకా ఎక్కువ ప్రత్తి పండే అవకాశము లేదు. గత ఇరువది యేండ్లనుండి ప్రభుత్వము, ఇతరులు చేసిన కృషివలన ముగా ప్రతి ఎకరములోను ఇప్పటికన్న ఎక్కువ ప్రత్తి పండించుటకు గల అవకాశము చాల తక్కువయని నిర్ధారణయైనది. అదిగాక ప్రత్తికి పనికివచ్చు పొలమంతయు అప్పుడే ప్రత్తి పండించుచున్నది. ఇక తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు మొదలైనవాని మూలమున కొంతభూమి ప్రత్తిపంటనుండి వేరుపంటలకు మార్చబడునేమో! కాబట్టి యిప్పుడు ప్రత్తిపండించు, ఇకముందు పండించబోయే రైతులకు ఖాదీప్రణాళికవలన ఏమి నష్టము? కంబోడియా మొదలైన మేలురకముల ప్రత్తి పండించువారి సంగతి విచారింతము. ఇప్పుడు అట్టిజాతుల పంట ౨ లక్షల బేళ్లు. ఈపంట వృద్ధియగుటకు అవకాశము లేదు. ఈప్రత్తి పండించుటకు పనికివచ్చు ప్రదేశము లన్నియు ఈప్రత్తిని ఇప్పుడే పండించుచున్నవి. ఇప్పుడు short staple (పొట్టిపింజ) ప్రత్తి పండించుచున్న రాయలసీమ మొదలైన ప్రదేశములలో Long staple (పొడుగుపింజ) ప్రత్తి పండించుటకు అవకాశము లేదు. ఇప్పుడున్న (పొడుగుపింజ) long staple ప్రత్తి యిప్పుడున్న మిల్లులకే చాలుటలేదు. అదిగాక, ఖాదీప్రణాళిక అభివృద్ధినొందినకొలదియు, వ్యక్తులు నూలుతీయుటయందు మంచి ప్రావీణ్యము సంపాదింతురు. వారు ౬౦, ౮౦ నెంబర్ల నూలుకూడ తీయగల్గుదురు. అట్టివారికి మంచిరకముల ప్రత్తి కావలసివచ్చును. కాబట్టి మంచిరకముల ప్రత్తికి ఎప్పుడును చాలా అవసరము ఉండియేతీరును. ప్రత్తిపండించు రైతులకు మామూలుధరలు గిట్టునుగాని, నష్టపడు నవకాశమే లేదు. పొట్టిపింజ ప్రత్తిని యుద్ధకాలములో అమ్ముట చాల కష్టమైపోయినది. ఇకముందు ఇట్టి ప్రత్తి తేలికగా అమ్ముడుపోవును. మంచిరకము ప్రత్తి దుర్వినియోగముచేయబడు ననుకొనవలసిన అవసరము లేదు.

మిల్లుయజమానులకూ, విమర్శకులకూ చేనేతవాండ్రు నష్టపడిపోవుదు రని, పాపము, చాల భయము. ప్రజలను నమ్మించుట, డబ్బు ప్రోగుచేసుకొనుటవలె సులభమైన కార్యమని బహుశః వీరి తలంపైయుండవచ్చును. మనరాష్ట్రములో పనిచేయుచున్న చేతిమగ్గముల సంఖ్య ౪,౯౬,౦౦౦; సుమారు ౫ లక్షలు. మన రాష్ట్రములో నెలకు ౪౮,౪౦౦ బేళ్ళ నూలు తయారగును. అందు అల్లికమిల్లులు, మరమగ్గములు మొదలైనవాటి అవసరములు తీరిపోగా 3౫,౮౦౦ బేళ్ళు చేనేత పనివారికి మిగులును. కాని అఖిలభారతప్రణాళికప్రకారము మనకు ౧౯,౦౦౦ బేళ్ళుమాత్రము ఇచ్చి, మిగిలినది యితరరాష్ట్రములకు ఎగుమతిచేయబడుచున్నది. ౧౯,౦౦౦ బేళ్ళనూలు చేనేతపనివారికి నెలకు ౧౨ రోజులుమాత్రమే పనియిచ్చును. నెలంతా పని దొరకుటకు ౪౬,౫౦౦ బేళ్ళ నూలు కావలె. కాబట్టి మనము అఖిలభారతప్రణాళికను అనుసరించినంతకాలము మన చేనేతపనివారికి కావలసిన నూలు దొరకదు. మనకు క్రొత్త మరకదుళ్లు కావలెనని అ. భా. ప్రణాళికను అంగీకరింపవలసినదే కదా. మనము "క్రొత్త మరకదుళ్ళు కావలెను. నూలుమాత్రము ఈయము" అన్న భారతప్రభుత్వము ఒప్పుకొనునా? అది మిగతారాష్ట్రములకు నష్టముకదా. అ. భా. ప్రణాళికప్రకారము మన రాష్ట్రములో మిల్లులు వృద్ధిపొందునది ఇప్పుడున్నదానిలో ఎనిమిదవంతు. కాబట్టి యిప్పుడున్న మిల్లులు, పెట్టబోవు క్రొత్తమిల్లులు అన్నియు కలిసినా చేనేతపనివారికి నెలకు ౧౫ రోజుల పని దొరకదన్నమాట. నూలుదిగుమతి మాట తలపెట్టుట లేదుకదా. కాబట్టి యీ అఖిల భారతప్రణాళికయే యింకొక పదేండ్లపాటు అనుసరించిన, చేనేతపనివారు ఏమగుదురో దురూహ్యము. ఇప్పుడే నష్టమేమున్నది! నెలరోజుల కూలి ౧౦, ౧౨ రోజుల పనితోనే గడింతురు. బ్లాక్ మార్కెట్టులో నవ్వుకొందురు. అందువలన నేడు చేనేతగుడ్డఖరీదు దాదాపు ఖద్దరుగుడ్డఖరీదంత యున్నది. కొన్నిరకములకు ఎక్కు

కూడ ఉన్నది. చేనేతపనివాండ్ర శ్రేయోభిలాషులు మనము అ. భా. ప్రణాళికను అనుసరింపవలెనని కోరరు. అంటే మనకు క్రొత్తమరకదుళ్ళు అవసరములేదు అని చెప్పగల ధైర్యము మనకు ఉండవలెను. మనము అ. భా. ప్రణాళికనుండి బయటికి వచ్చివేసితి మనుకొందుము. అప్పుడు మన చేతిమగ్గములకు ౩౫,౮౦౦ బేళ్ళ నూలు (నెలకు) దొరకును. కాని యిది చాలదు. ఇంకను ౧౨,౦౦౦ బేళ్ళు కావలసియుండును. మన కిక మిల్లులు దొరకవుకాబట్టి మనము ఖద్దరుపైననే ఆధారపడియుండవలెను. ఖద్దరునూలు వ్యక్తి రోజున కొక చిట్టము తీసెననుకొనుడు. నెల కది సుమారు ౩ పౌనుల నూలగును. (పౌనునూలు ౪౪ అంగుళముల పన్నాగల ౩ గజములకుపైగా గుడ్డ అగును) మన రాష్ట్రములో మొత్తము ౧౩,౨౫౦,౦౦౦ కుటుంబము లున్నవని అంచనా వేయబడినది. కుటుంబమున కొకరుచొప్పున వడికిన నెలకు ౩౯,౬౫౦,౦౦౦ పౌన్లు, లేక ౯౯,౩౬౫ బేళ్ళ నూలగును. మన చేనేతపనివారికి చేతినిండ పనియిచ్చుటకు ౧౨,౦౦౦ బేళ్ళుమాత్రము ఇంకను కావలెను. కాబట్టి రాష్ట్రములో ఎనిమిదవవంతు కుటుంబములకు ఈ ప్రణాళికను వెంటనే అమలుజరుపవలెను. ఇప్పుడు పనిచేయుచున్న మిల్లులు పాతవై పోయినప్పుడు ఇంకను ఎక్కువ చోట్ల ఈప్రణాళికను అమలుజరుపవలయును. ఒక్క కలంగీతతో ౮ జిల్లాలలో మద్యనిషేధము జరిగినప్పుడు, మూడుజిల్లాలలో ఖాదీప్రణాళిక ఏల అమలు జరుపకూడదు? సారాంశము: అ. భా. ప్రణాళికప్రకారము చేనేతవారికి కావలసిన నూలు ఈ దశాబ్దములో దొరకుట అసంభవము. వారు ఏనాటికైనా ఖద్దరునూలు వైపుకు తిరుగవలసినవారే.

ఖద్దరుధర చాల హెచ్చు, బీదజనులు కొనలేరని చాలమంది జాలిపడుచున్నారు. అటువంటివారు ఏ గ్రామమునకైనా పోయి గతనాలుగైదేండ్లలో ఎవరెవరు, ఎంతెంత మిల్లుబట్ట కొన్నారో, ఎంత చేనేత గుడ్డ ఎంత ధరకు కొన్నారో విచారించిన బాగుండును. మిల్లుబట్ట, రేషనురాకపూర్వము, బస్తీలోని జనులకు— అందును ధనవంతులకే—గాక, నిజమైన బీదజనులకు దొరకనే లేదని అందరును ఎరుగుదురు. బీదవానికి శాపము వాని బీదతనమే! ఈనాడు బీదవారికొరకు మొసలి కన్నీరు గార్చు పెద్దలకు ఆనాడు మెదల్పుటకు నోరు లేకపోయినది. అసలు మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట ఎంత ఖరీదు, అనువిషయమును పరిశీలింతము. మిల్లుబట్ట ౨౦ వ నెంబరు గజము తయారుధర ౦-౫-౭; అమ్మకము ధర ౦-౮-౦; అంటే తయారైన నెలలోగా, కొట్టులోనికి వచ్చిన గంటలోగా—బ్లాక్‌మార్కెట్టుకు దాచినదితప్ప—అమ్మకముపోవు గుడ్డకు మధ్యస్థులైన వర్తకులకు గజమునకు ౦-౨-౭ లాభము. ఇది నిర్ణయింపబడిన ధర. ఈధరకు రేషనింగు రాకపూర్వము ఏఐదారుగురో (నూటికి) కొనెడివారు. ప్రభుత్వఖాదీప్రణాళికప్రకారము ఖద్దరుగుడ్డఖరీదు ౧-౬-౧౦. చాల హెచ్చు. కాని మనము ఇచ్చు ధరలో సగము వడకువారి కూలియే. అంటే ఎవరికి కావలసిన నూలు వారే తీసికొన్న గుడ్డఖరీదులో సగం యివ్వనక్కరలేదు. మిగిలిన దానిలో గజమునకు ౦-౪-౦ ప్రభుత్వము బహుమతి యిచ్చును. పోగా ఖద్దరుకు గజమునకు యివ్వవలసిన ధర ౦-౮-౦ మాత్రమే! వడకుట యిష్టములేనివారు, భాగ్యవంతులు ఎక్కువ యివ్వవలసియుండును. కాలక్రమేణా ఒకటిరెండు సంవత్సరములలో వడకుట బాగా చేతనగునప్పటికి, నేతకూలికూడ కొంతవరకు తగ్గును. అప్పుడు ప్రభుత్వము బహుమతి తీసివేయును, అయినను మనము నికరముగా యివ్వవలసిన డబ్బు గజమునకు ౦-౮-౦ కు మించు నవకాశము లేదు. కాని కంట్రోలు తీసివేయుటతో మిల్లుబట్టధర తప్పక పెరుగును. కాబట్టి సామాన్యపరిస్థితులలో మిల్లుబట్టకు మన మిచ్చు ధరకన్న మనము వడకుకొన్న నూలుతో తయారుచేసికొన్న బట్టకు తక్కువయే యివ్వవలసివచ్చును. మనము అన్యథావ్యర్థపుచ్చు కాలమును వడకుటకు ఉపయోగింతుముకాబట్టి మనకు మొత్తముమీద ఖద్దరుబట్టవలన ఖరీదులో నష్టమేమియు ఉండదు. చేనేతపనివారు చాలనూలు బ్లాక్‌మార్కెట్టులో కొనుచున్నారు; నెలకు ౧౦, ౧౨ రోజులకన్న ఎక్కువ పనిలేదు. కాబట్టి చేనేతబట్టధర చాల పెరిగిపోయినది. చాలరకముల చేనేతబట్టకన్న ఖద్దరుబట్టయే చవుకగా బజారులో దొరుకుచున్నది. చేనేతపనివారు ఇప్పుడు

చేయుచున్న నూలు ఎక్కువగా ౨౦, ౪౦ నెంబర్ల నూలు. ఒకసంవత్సరముపాటు రాట్నముపై అనుభవమున్నవారు అరవైనంబర్ల నూలును తీయగల్గుదురు. ఖాదీ ప్రణాళికప్రకారము మనగుడ్డకు యివ్వవలసిన ధర యీ క్రిందివిధముగా నుండును: ప్రత్తిధర, ఏకులు చేసినచో ఆకూలి, నేతకూలి, చాకలికూలి, ప్రభుత్వపుసొమ్ము. ప్రత్తిధర గజమునకు ౦-౧-౬ కు మించి ఎప్పుడూ వుండదు. మిగిలినఖర్చులు ఇంకొక ౦-౧-౬ వుండును. నేతకూలిమాత్రము చాల పెద్దమొత్తము. సామాన్యపరిస్థితులు నెలకొల్పబడి జీవనవ్యయము తగ్గి, నెలంతా పని దొరకుచున్న ఆ నేతకూలికూడ తగ్గునని మనము ఆశించవచ్చును. ఆ నేతకూలి ఎంత తగ్గిన బట్ట మనకు అంత తక్కువకు గిట్టును. కాగా ఒక్క ప్రశ్న వేయవచ్చును. మనము శ్రమపడ నవసరములేకుండా మిల్లుబట్ట, రోజూ శ్రమపడి ఖద్దరుబట్ట ఒకటే ధరకు గిట్టిన మనము అనవసరముగా శ్రమపడనేల! కాని మిల్లుబట్ట మనకు చాలినంత దొరకుటలేదు. అది చాలినంతవరకు హెచ్చుధర యిచ్చి చేనేతబట్ట కొనుచున్నాము. మనకు కావలసినంత మిల్లుబట్ట యిప్పుడు దొరకు చిహ్నము లేవియు లేవు. కాబట్టి మనము చేనేతబట్టపై ఆధారపడియుండవలెను. దానికన్న, మనము మనపైననే ఆధారపడియుండుట మంచిదికదా? అదియునుగాక, ఖద్దరుబట్ట చాలరకముల మిల్లుబట్టకన్న చాల ఎక్కువ మన్నికగలది. ముఖ్యముగా ధోవతులు, చీరెలు మొదలైనరకములు. గ్రామస్థులు మిల్లుబట్టను ఏనాడూ ఆదరించలేరు. మిగిలిన చొక్కాగుడ్డలు మొదలైన రకములలోగూడ మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట చాల నయము. ఇవియన్నియు లెక్కవేసి చూచిన, మిల్లుబట్టకన్న మనము వడికి నేయించుకొను ఖద్దరుబట్ట చాల చవుక అనవలయును.

ఈమధ్య సర్ గోపాలస్వామయ్యంగారు స్టేటు కౌన్సిలులో ఒక పెద్ద తీర్మానమును ప్యాసుచేయించినారు. వారి యుద్దేశ్యముప్రకారము "చేనేతపరిశ్రమను ప్రోత్సహించుటకు, సంఘటితపరుచుటకు, వృద్ధిపరుచుటకు; దేశములో గుడ్డకు, నూలుకు దినదినాభివృద్ధి చెందుచున్న అవసరమునుతీర్చుటకు; మిల్లుబట్టలకు ప్రోత్సాహకరమైన ఎగుమతివ్యాపారమును నిర్మించుటకు; అన్నిటికి మించి, పల్లెలలోను, పట్టణములలో సామాన్యమానవుల జీవనప్రమాణమును వృద్ధిచేయుటకు క్రొత్తబట్టల మిల్లులు కావలెను. ఇది మేడిపండువాదమునకు మెచ్చనైన మతలబు.

చేనేతపరిశ్రమవారినిగురించి వారి వాదమును ఇంతకు ముందే గమనించితిమి. సర్ విక్టర్ ససూను గారు, చేనేతమగ్గములకు విద్యుచ్ఛక్తినికూడ సరఫరా చేసినచో అవి మరమగ్గములతో పోటీచేయగలవని చెప్పుచున్నారు. అది మిల్లుయజమానులకు సంతోషకరమా? వారు నెమ్మదినెమ్మదిగా చేనేతమగ్గములను నాశనము చేయుటకు ప్రయత్నించకపోయినచో వారి మిల్లులగతి ఏమగును? మన రాష్ట్రములో క్రొత్త మరమగ్గములకూడ పెట్టుచున్నారే. అవియు చేనేతపనివారి అభివృద్ధికేనా? ఎప్పుడైన, చేనేతపనివారిని రక్షించుటకు ప్రభుత్వము ఏమైన తలపెట్టిన, మిల్లుయజమానులు ఇంత గందరగోళము మరల చేయరా? మిల్లుయజమానులు తమ మేలును కోరుచున్నారని చేనేతపనివారు తలచిన వారి వినాశమునకు వారే త్రోవతీసికొన్నవారౌదురు. మిల్లులవలన మనము ఎంతవరకు బట్టలవిషయములో స్వయంపోషకము కాగలము? మన దేశమునకు సంవత్సరమునకు ౭,౨౦౦ మిలియన్ల గజముల గుడ్డ కావలెను. కాని యిప్పుడు ౪,౮౦౦ మి. గజముల గుడ్డయే తయారగుచున్నది. పోగా మిగిలిన ౨,౪౦౦ మి. గజములు ఎప్పుడూ కొరతయే నన్నమాట. అందుకుగాను అ. భా. ప్రణాళిక ౧౭౦౦ మిలియనుల గజముల గుడ్డఉత్పత్తిని తలపెట్టినది. ఈ కేంద్రప్రభుత్వప్రణాళిక ౧౯౪౮ నుండి ౧౯౫౨ వరకు నెమ్మదిగా కార్యరూపము దాల్చును. అంటే ౧౯౫౨ లో మనకు మొత్తము ౭౦౦ మి. గజముల గుడ్డ యింకనూ కొరతగనే యుండును. అదియును బొంబాయిరాష్ట్రములో తలకు సంవత్సరమునకు ౨౪ గజముల చొప్పున యిత్తురట; మద్రాసురాష్ట్రములో తలకు సంవత్సరమునకు ౧౬ గజముల చొప్పుననేనట! కాబట్టి ఎప్పుడో అ. భా. ప్రణాళికను తీసివేసి, విదేశములనుండి మిల్లులు

నేలికగా దిగుమతిచేసికొన వీలైనప్పుడుగాని, లేక మన దేశములో బట్టలమిల్లులు తయారుచేయు యంత్రాగారములను స్థాపించి, కావలసినన్ని మిల్లులు తయారుచేసినప్పుడుగాని మనకు కావలసినన్ని బట్టలు దొరకును. ఇందుకు నిశ్చలవృష్టితో పనిచేసిన ఒక దశాబ్దము పట్టవచ్చును. అప్పటివరకు మనగతి వీరు చెప్పు తీయుటి మాటలు వినుచుండుటయే! దేశములోని స్థితి యిట్లున్నప్పుడు ఎగుమతుల సంగతి చెప్పనవసరము లేదు. దేశస్థులకు చాలినంత గుడ్డ లేనప్పుడు, విదేశములకు గుడ్డ ఎగుమతిచేయుటవలన నష్టపడున దెవ్వరు? ౧౯౩౯ సంవత్సరములో మనదేశమునుండి మొత్తము బట్టలఎగుమతులు ౫౨ లక్షలరూపాయలు; ౧౯౪౫ సం.లో అది పది కోట్ల రూపాయిలకు పెరిగినది. ఇది నిజముగా సంతోషకరమా? దేశములో ప్రజలు బట్టలకొరకు అల్లాడుచుండ ఎగుమతిచేసిన ప్రభుత్వము, దానికి మద్దత్తిచ్చిన ధనికవర్గమూ, అట్లు చేయుటయని చెప్పుటకు సిగ్గయిన పడవలెనే? ఏ అమెరికా, ఇంగ్లాండు దేశములలోనో ప్రజావసరముల నిట్లు తృణీకరించి, నిర్లక్ష్యము చేసిన ఆ ప్రభుత్వ మపాటు ఏమై యుండెడిదో! ప్రపంచమున సుస్థిరశాంతి నెలకొల్పుటకు మార్గములు పెద్దలు అన్వేషించుచున్నారు. ఒక దేశమును వేరొక దేశము కొల్లగొట్టుట, (ఆర్థికముగా) పీడించుట సుస్థిరశాంతికి సోపానములా? మన దేశమునకు మన మింత కష్టపడి స్వరాజ్యమును సంపాదించుకొన్నది ప్రపంచమున వెనుకబడియున్న జాతులను ఆర్థికముగా మన చేతిక్రింద నుంచుకొనుటకా? వారిని మనతో సమానుల జేయుటకా? ఇట్లున్న విదేశవ్యాపారము కూడదని మాత్రము కాదు. దాని కొక హద్దుండవలెను. మన దేశములో వస్తువులు నిజముగా ఎక్కువ యుండి, ఆదేశములో కొంతయేయుండి, వ్యాపారములో ఏ దేశమునకు ఎక్కువనష్టము లేకున్న యెడల వర్తకము చేయవచ్చును. కాని దేశప్రజలకు సున్నచుట్టి, అధికలాభములకు విదేశములలో అమ్ముట ధనికవర్గవిధానము. మనదేశము ఆ పంథాను ఏ నాడూ అనుసరించదు. అయ్యంగారు చెప్పిన రెండు, మూడు ఉద్దేశ్యములు కేవల పరస్పరవిరుద్ధములు; అవి జరుగునని వారునూ నమ్మియుండరు.

అన్నిటినీమించిన దున్నది. సర్వప్రజానీకముయొక్కయు జీవనప్రమాణమును అభివృద్ధిచేయుట. క్రొత్త మిల్లుల స్థాపనవలననే యిట్టివి జరిగినట్లు ఏదేశ ఆర్థిక చరిత్రలోనూ సూచనలు దొరకకపోవచ్చును. మిల్లులలో పనిచేయుచు తక్కువజీతములు, అనారోగ్యకరమైన యిండ్లు, పొట్టనిండని తిండి మొదలగు బాధలు పడలేక కూలీలు యూనియనులు స్థాపించి, సమ్మెలద్వారా తమ కోర్కెలను కొంతవరకు నెరవేర్చుకొనుటచే, వారి జీవనప్రమాణము వృద్ధిపొందుచున్నది. అది గాక, వారి జీతములు చాలవని తోచి ప్రభుత్వము సాంఘికాధారములను (social security) కల్పించుచున్నది. ఆరోగ్యభీమా, నిరుద్యోగభీమా మొదలయిన ఆధారములను ప్రభుత్వము శాసనములద్వారా కల్పించవలసిన అవసరములు కల్గినప్పుడు, ఆ శ్రామికవర్గము మిల్లులున్ననే బాగుపడుదు రని చెప్పుట ఏమి సమంజసము? ఈ విధముగా ధనికవర్గము, వారిచే నడుపబడు పెద్ద పెద్ద యంత్రాగారములు మన దేశములో సాగుచునేయున్న అది ఆర్థిక, సాంఘిక విప్లవములకు దారి తీయగలదు. ప్రపంచమునం దన్ని దేశములలోను పరిశ్రమలను ప్రభుత్వము తమపరము చేసికొనుట లేదా? చివరికి బ్రిటనులోకూడ. అది యంతయు ఎందుకు? గత పదియేండ్లుగా మన రాష్ట్రములోని మిల్లులు భాగస్వాములకు, శ్రామికులకు ఎంతెంత డబ్బు పంచిపెట్టినది లెక్క చెప్పగలుడు; ఎవ రెక్కువ లాభముపొందుచున్నది తెలియగలదు. కొందరు మిల్లుయజమానులు తమ కూలీల సౌకర్యముకొరకు తక్కువరేటుకు ధాన్యము మొదలైనవి అమ్మి నష్టమును తామే భరించుచున్నారు. మంచిదే, అది కూలీల అభ్యుదయమును, ఐశ్వర్యమును సూచించునా?

ఈ ప్రణాళికవలన రాయలసీమ చాల నష్టపడునని ఒకరికి విచారము. మన రాష్ట్రములో ప్రత్తిపండించు పొలము మొత్తము ౨,౪౧౬,౯౧౦ ఎకరములు. అందులో ౧,౦౦౪,౫౬౦ ఎకరములు రాయలసీమలోనే. మన రాష్ట్రములో మొత్తము ప్రత్తిపంట సామాన్యముగా ౫,౪౨,౩౧౦ బేళ్లు; అందు ౧,౦౯,౧౯౦ బేళ్ళు రాయలసీమలోనే. అందే దాదాపు సగంపొలము,

నాలుగవవంతు పంట అన్నమాట. కాబట్టి రాయల సీమ ఎంత వెనుకబడియున్నదో తెలియగలదు. రాయల సీమలో ఎక్కువ పొట్టిగింజ ప్రత్తి పండును. అది ముతకనూలుకు, రాట్నములకు బాగుగా పనికి వచ్చును. రాయలసీమలో ౮౦,౨౧౧ చేనేతమగ్గములు కలవు. రాయలసీమలో బీదవారికి కొదవ లేనట్లే ధన వంతులకును కొదవలేదు. ఇంతవరకు అసలు ఒక్క మిల్లయినా ఎందుకు స్థాపింపబడలేదు? అ. భా. ప్రణాళికప్రకారం మొత్తం ౬౨,౦౦౦ మరకదుల్లతో, ౫ మిల్లుల స్థాపనకు అనుమతివచ్చినది. దానితో రాయల సీమలోని ప్రత్తి యంతయు నూలు అగునా? ఎట్లును కొంత భాగము ఎగుమతిచేయవలయును. పోనీ, ౫ మిల్లుల నూలు ౮౦,౨౧౧ మగ్గములకు సరిపోవునా? మిల్లులు తీసిన నూలును అ. భా. ప్రణాళికప్రకారం ప్రభుత్వము ఎక్కడికి పంపమన్న అక్కడికి పంపితీరవలెను. యుద్ధకాలములో రాయలసీమ ప్రత్తి అమ్మకట చాల కష్టమైపోయినది. రాట్నములు వృద్ధిఅయినచో అట్టి బాధ యుండదు. తుంగభద్రాప్రాజెక్టువలన చాల విద్యుచ్ఛక్తి జనించును. అది యంతయు క్రొత్తగా స్థాపింపబడు ౫ మిల్లులు ఉపయోగింపలేవు. అదిగాక ఆ విద్యుచ్ఛక్తిని గ్రామగ్రామములకు అందింతుమని ప్రభుత్వము చెప్పుచున్నది. దానితో కుటీరపరిశ్రమలు వృద్ధి చేయబడునని కూడ చెప్పినది. కాబట్టి తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు విద్యుచ్ఛక్తి నిరుపయోగమగునని అనుకొనవలసిన అగత్యము లేనేలేదు. ౫ మిల్లుల స్థాపనతో రాయల సీమ ప్రజానీకము ఎట్లు సర్వసంపదలను గడించుకొనగలదో తెలియదు. ఇప్పటివరకు "కష్టములపాలై యున్న బీదజనులు" మిల్లుల స్థాపనకు ఎట్లు ధనము సమకూర్చిరో తెలియదు. రాయలసీమప్రజల మేలు గోరువారు బహుళ గృహపరిశ్రమలను అభివృద్ధిచేయవలెనని, వానికి విద్యుచ్ఛక్తి సరిగా అందించవలెనని కోరుదురుగాని ధనవంతులకు లాభముచేకూర్చు ౫ మిల్లుల స్థాపనను ఎట్లు బలపరుపగలరు?

Location factor ఆయా ప్రదేశములలో ఆయాపరిశ్రమలు ఆప్రదేశముయొక్క జనాభాకు తగినంతగా వృద్ధిపొందినవా లేదా సూచించును. వస్త్రపరిశ్రమ location factor మనరాష్ట్రమునకు ౦.౯ వున్నది; location factor ౧.౦ వుంటే ఆపరిశ్రమ మొత్తము దేశజనాభానుబట్టి మనరాష్ట్రములో జనాభాకు తగినంత ఉన్నదని యర్థము. కాని యిందు ౫ లక్షల చేతిమగ్గములను లెక్కవేయలేదు. కాబట్టి మన రాష్ట్రములో వస్త్రపరిశ్రమ మన జనాభానుబట్టి యుండదగినంత ఉన్నదనియే అర్థము.

మన దేశములో సంవత్సరమునకు తలకు ౧౬ గజముల గుడ్డ ఖర్చుఅగుచున్నది. కొన్నిదేశములలో ౬౪ గజములుకూడ ఖర్చుఅగుచున్నది. సంవత్సరమునకు వ్యక్తికి 3౦ గజముల బట్ట సరఫరాచేయవలెనని పెద్దల అభిప్రాయము. ఇప్పుడు మన రాష్ట్రములో బట్ట వ్యక్తికి సంవత్సరమునకు ౧౨ గజములకు మించి దొరుకుట లేదు. కాని అ. భా. ప్రణాళికప్రకారము బొంబాయిరాష్ట్రమునకు ౨౪ గ., మనరాష్ట్రమునకు ౧౬ గ. సంవత్సరమునకు, వ్యక్తికి వచ్చునట్లు ఏర్పరిచినారు. ఖాదీప్రణాళికప్రకారము తలకు సంవత్సరమునకు ౨౦ గజములు వచ్చును. కాని మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట మన్నిక ఎక్కువగాబట్టి యీ ౨౦ గజములు ౨౫-3౦ గజముల మిల్లుబట్టకు సరిపోవును.

ఖాదీప్రణాళిక ఏవ్యక్తికీ పూర్తికాలము పని యిచ్చుటకు ఉద్దేశింపబడలేదు. ప్రతివ్యక్తియు విశ్రాంతి కాలములో కొంతభాగమును వడకుటకు వినియోగించవచ్చును. ౧౦ సంవత్సరములు దాటిన బిడ్డలు, స్త్రీలు ముఖ్యముగా ఈప్రణాళికను అమలుజరిపెదరు. నలుగురు వ్యక్తులు గల కుటుంబములో, ఒకరైనా లేక అందరైనా కలిసి రోజునకు ౨౨ గంటల చొప్పున వడికిన సంవత్సరమునకు వారికి ౮౦ గజముల గుడ్డ తయారగును. కాలక్రమేణా రోజూ వడకవలసిన కాలము ౨౨ నుండి ౨ గంటలవరకు తగ్గవచ్చును; నూలు మంచిదికూడ వచ్చును. మన రాష్ట్రములోని ప్రజలలో ఎక్కువ కుటుంబములకు రోజుకు ౨౨ గంటలు విశ్రాంతికాలము లేకున్నదా? ఉన్నచో, వారిని తమకొరకై ఆకాలమును వినియోగింపుడని కోరుట నిర్బంధమా? వృథాపుచ్చుకాలమును సదుపయోగ మొనరించుకొను డని

చెప్పుట నిర్బంధమైనచో మరి నిర్బంధము కానిదేది? ఒకవేళ రోజునకు ౨ నుండి ౨౨ గంటలవరకు నూలు తీయుట కష్టమైనచో రాట్నమును అభివృద్ధిచేయుమని కోరవచ్చును. ఇప్పుడున్న రాట్నముపై ౧౨ గంటలకు ఒక చిట్టెము తయారైన, ౧ గంటకే ఒక చిట్టెము తయారగునంత వేగముగా, సులువుగా తిరుగు రాట్నమును ప్రవేశపెట్టుడని ప్రభుత్వమును ఒత్తిడిచేయవచ్చును. రాట్నమును విద్యుచ్ఛక్తితో నడుపుటకు వెంటనే ఏర్పాటుచేయుమనవచ్చును. సర్ విక్టర్ ససూన్‌గారు విద్యుచ్ఛక్తిసహాయముతో తిరిగిన చేతిమగ్గము మరమగ్గముతో పోటీచేయునని చెప్పినారు; అటులే విద్యుచ్ఛక్తితో తిరిగిన రాట్నము మరకదురుతో పోటీచేయగలదు. ఇట్టి రాట్నమును కనిపెట్టినట్లు వారే చెప్పియున్నారు. ఐనప్పుడు ఈరెంటిని జోడించి పనిచేయకూడదా? ఇట్టియంత్రములుమాత్రము చవుకనై, సర్వప్రజానీకమునకు అందుబాటులో నుండవలెను. ప్రభుత్వము వానిని అందించు బాధ్యత తనపైననే వేసికొనవలెను.

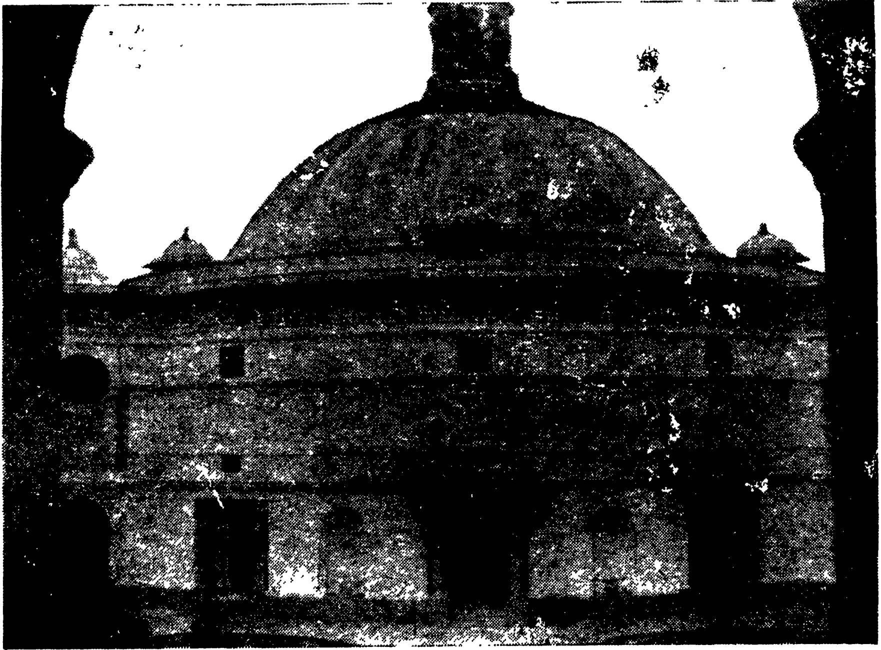
ఒక ప్రముఖ న్యాయశాస్త్రవేత్త యీ మధ్యనే రాష్ట్ర ప్రభుత్వమునకు క్రొత్తమిల్లును నిరోధించుటకు అధికారములేదని సిద్ధాంతీకరించినాడు. పరిశ్రమలన్నియు రాష్ట్రప్రభుత్వముఅధికారములోనివేగాని, యుద్ధకాలమునందు కేంద్రప్రభుత్వము కొన్నిటిని తన అధికారములోనికి తీసికొన్నది. ఇప్పుడు యుద్ధము ముగిసి సాధారణపరిస్థితులు తిరిగి నెలకొల్పబడుచున్నవిగాబట్టి తిరిగి వానిని తన అధికారమునకు ఇచ్చివేయుమని రాష్ట్రప్రభుత్వము కోరవచ్చును. మంత్రిత్రయసూచనలప్రకారము పరిశ్రమలేగాక సుంకములుగూడ రాష్ట్రప్రభుత్వాధికారములోనే యుండును కదా. త్రోసివేయబడుచున్న పూర్వకాలపు రాజ్యాంగ చట్టమును పట్టుకొని ఎంతకాలము ప్రాకులాడుదురు? రాష్ట్రప్రభుత్వసిఫార్సుపై ఇచ్చిన మరకదుళ్ళను రాష్ట్రప్రభుత్వకోరికపై కేంద్రప్రభుత్వము ఎందుకు రద్దుచేయదు? ఇటువంటి విషయములో రాష్ట్రప్రభుత్వము, కేంద్రప్రభుత్వము తగాదా కల్పించుకొనునా? అదియు తాత్కాలికముగా తన అధికారములో నున్నదానికి? పరిశ్రమను స్థాపించినతరువాత దానిని రక్షించునది రాష్ట్రప్రభుత్వమేకదా. రాష్ట్రప్రభుత్వము నష్టపరిహారమును ఇత్తుమన్నప్పుడు, క్రొత్తగా వచ్చునవి ౨౦ మిల్లులైనా లేవే, యింత దింపుడుకళ్ళెము ఎందుకు? రాష్ట్రప్రభుత్వశుభాశయములపై చన్నీళ్ళు జల్లి కేంద్రప్రభుత్వము ఎన్నాళ్ళు నిలువగలదు? ఐనను ఇపుడు కేంద్రమున పనిచేయుచున్నది ప్రజాప్రభుత్వము. సంయుక్తమంత్రివర్గము లున్నంతమాత్రమున అధిక సంఖ్యాకులు అల్పసంఖ్యాకుల అడుగులకు మడుగులొత్తవలసినదేనా?

విమర్శకులందరు ఖాదీయన్న తమకు కోపము లేదనియు, దానికి దేశముయొక్క ఆర్థికవ్యవస్థలో తప్పక తావు గలదనియు, కావలసిన ప్రభుత్వపు అవసరములన్నియు ఖాదీతోనే తీర్చవలసినదనియు బూటకములాడెదరు. ఖాదీని మీరు నిజముగా ప్రేమించిన మిల్లులను ఎట్లు ప్రేమించగలరు? ఒకేమారు దొంగయందు, నష్టపడినవానియందుకూడ మీకు జాలికల్గునా? ఖాదీకి గృహపరిశ్రమలలో కల్ల మేల్బంతిగా స్థానమున్న తప్పక మిల్లులు దానిని పాడుచేయుచున్నవని ఒప్పుకొనవలెను. అంతేకాని ఇతరులను సంతృప్తిపరచుటకు రెండువైపులను మాట్లాడుట సమంజసము కాదు.

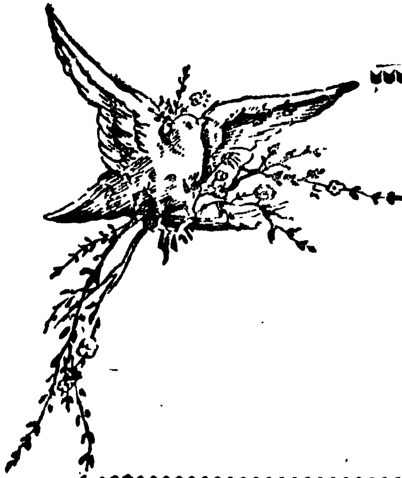
రాష్ట్రపతి కృపాలనీ పదివేలమంది ప్రజాప్రతినిధుల సభలో భారతదేశ రాజకీయ, ఆర్థిక ప్రజాస్వామ్యమునకు, విద్యుచ్ఛక్తితో నడుపబడు గృహపరిశ్రమలలో పనిచేయు శ్రామికుడే మూలకందమని ప్రపంచమునకు ఎలుగెత్తి చాటినాడు. పరిశ్రమల సహకార సంఘములను, వినిమయసహకారసంఘములను స్థాపించవలసిన దని సలహాయిచ్చినాడు. జవహరలాలుకూడ యిదే అభిప్రాయమును చాలరోజులక్రిందనే వెలిబుచ్చినాడు. వారు చెప్పిన మాటలను రాష్ట్రమంత్రులు విని తలయూచిరి; ప్రధాని ప్రకాశం కార్యరంగమున ముందుగా తానై ప్రవేశించినాడు. తక్కినవారు కలిసిరా రనుకొన నవసరములేదు. ఒకవేళ రాకపోయి

నము వారి నైజము బయటపడును. కాని మన రాష్ట్రప్రధానిపథకము సరియైనది కాదనిమాత్రము కాదు.

ఫలితమంతయు వ్యక్తుల విశ్వాసముపై ఆధారపడి యుండును. వారు చిత్తశుద్ధితో పనిచేయకపోయిన కార్యము తప్పక విఫలమైపోవును. వారు అకళంక చిత్తముతో పనిచేసిన తప్పక సఫలీకృతులు గాగలరు. అట్టివారిని తప్పక దీవించవలసినదే.

ఢిల్లీలో రాజ్యాంగ పరిషత్సభా భవనము.

గ్రహణం

[కథానిక]

●

= శ్రీ జీవనశర్మ -

"భాయీ ఫరీద్, ఈ వేళ శలవు. రాత్రికి చంద్ర గ్రహణం. సాయంత్రం ఏడుగంటలబండిలో వైజాగ్ వెళ్లి సముద్రస్నానం చేసివస్తాము మారామం గాడు, నేనున్నూ. మళ్లీ రేపు ఫస్టుపేసింజరులో వచ్చేస్తాము. నువ్వు రేపు కొంచెం ఎర్లీగా లేచి కూలీల మస్తరు తీసుకో. అంతే. యింతలో నేనూ వచ్చేస్తా" నన్నాను. అందుమీద వాడు "బాగుంది మోహన్ భాయీ. మీ హిందూస్ బ్రూట్సు. సముద్రస్నానం యేంవిటి! నువ్వు చదువుకున్నవాడివికూడాను. గ్రహణంనాడు సముద్రస్నానం చేస్తే ఒళ్లు బంగారం అవుతుందివోయ్! యేదో పదిమంది ఆడాళ్లు స్నానం చేస్తుంటే మసకసీకట్లో మజాగూసింద్ కి వోయ్, నాకి తెల్సు. మంత్రాల్ గింత్రాల్ సదివేదీ లేదు, ఏమీ లేదు." అని ఆగి అదోలా కొంటెగా కన్నుకొడుతూ "నేనూ వచ్చేందికి సూస్తున్నాన్ భాయి-యెలాగా" అన్నాడు. "చాల్లేవోయి, తురకసన్నాసీ! నీ కెందుకు గోకులాష్ట"మన్నాను. కాని, ఉహూ, వాడు ఊరుకోలేదే! "అరే, మీ భ 'మ్మర్లు మడిగామంఛాలో మాట ఖట్టింది మాకూ కొంచం యివ్వండోయి. నేనూ సూస్తాను. నేనుక్కూడా కంఫర్టు, మఫ్లర్ అంతా సిద్ధం చేసివచ్చా"నన్నాడు. "ఛచ్చానురా భగవంతా! యీ తురకగ్రహణం పట్టేగాని విడుపుండదు. పిల్లిని చంక బెట్టుకున్నట్లు వీ డెందుకురా" అనుకున్నాను. కానైతే ఏమనలేక, సరే కానీ అన్నాను. ఇంతలోకి మారామం గాడు రైటైపోయాడు. పదండని స్టేషనువేపు నడిచాం. లక్కీగా ఫరీదుగా డన్నాడుగదా-"భాయి, కొంచెం నంబర్ టూకి వుంది." అన్నాడు. నేనుకూడా ఫ్రాడ్ గా "అరరే, గ్రహణం భాయి! మించిపోతుంది. నడుస్తూంటాం రా"అన్నాను. వాడు పోయాడు. "సైతాను వదిలిందిరా బాబూ, హుషారు చె"య్యన్నా మారామం గాడితో. ఫరీదో అన్నాడు వాడు, పాపం, అమాయికంగా. "వాడే వస్తాడు. లేకపోతే పోతాడు. పదరా" అన్నాను. కిక్కురుమనకుండా నడిచేడు మారామం. అదృష్టవశాత్తూ ట్రెయిన్ ప్లాటుఫారమ్మీద నిలబడీదా అన్నట్లు మెల్లిగా ఆగుతూంది. "పదరా, బండెక్కు" అన్నా మారామంగాడితో. వాడింకా "ఫరీదో"అన్నాడు. నేను చించుకుంటూ "వాడికోసం వుండిపోతావేంటి? ఇంతకీ తురకముండావాడి కెందుకు తొందర?" అన్నాను. రైలెక్కేశాం. బండి కదిలిపోయింది. జనసమ్మర్దం జాస్తీగా వుంది. జాగా చూసుకునే సరికే 'వాల్తేర్' అన్నారు. పైకిచూచా. నిజంవే. గేటు దగ్గరకి చొరవగాచేరుకుని రామంగాణ్ణి యీడుస్తున్నా. బండి ఆగింది. గమ్మున దిగేశాం యిద్దరమూనూ. మాకు టికెట్లు లేవుగదండీ. ఇహ కిల్లీ,

సోడా, సిగరెట్ వగైరా సరంజామాసేకరణకి బయల్దేరాము. యెప్పుడు పోయాడో మా రామంగాడు, ఎక్కడికి పోయాడో - కనపడడు. తెగవెతికా. స్టేషను ప్లాటుఫారంఅవతల చివర యెవరో గలభాపడుతూంటే చూడడానికి పోయాడు. ఇహ నాకు వాణ్ణి కనుక్కోడం సీతాన్వేషణకి హనుమంతుకైనంత పనైంది. ఎలాగైతేం కనుక్కున్నా. రైలుడిపార్చరు టైముకి గ్రహణశంక పట్టేసిందేమో - నిప్పులు గక్కుకుంటూ పోతున్నాది. అక్కడి గొడవలో మా కాస్టార్టింగే తెలియలేదు. వెధవ బొగ్గుబస్సులే నయం. గంటముందు నుంచి స్టార్టింగు తెలుస్తుంది. పోనీ అన్నాను. రామం గాడికి కొన్ని రానిచ్చాను. నేను కొన్ని స్వీకరించాను. దాంతో పురుషప్రవర్ణయి ఆక్ఫుట్ బెట్టన్నాను. రామంగాడు వెనకా, నేను ముందున్నా. తోవగడవ లేదు. అదృష్టవశాత్తు- చావులమదుం దాటేసరికి ఓ అగ్రహారబ్రాహ్మణసంఘం తగిలింది. సంఘం అంటే పంచాయతనే అనేనా కాదు. శుద్ధత్రయం- ఒకటి నేను సుమా అని చిరకాలసమాశ్రితస్వేదప్రదరామోదం జల్లుతూన్న ధావళీ తొంగి చూస్తున్న దర్భాసనకట్ట- చిన్న గావంఛాకురి వేయబడి వేలాడుతున్న పెండ్లి షూరీ, నెత్తిన మూడుపరకలో తక్కువో లెక్క తెలీ లేదు-పిలకా, చేతులో కర్రా—రివటలాంటి శాస్త్రిలు గారు. ఆ వెనక మారుగట్టుపంచ మడిపొత్తుపంచ చుట్టిన చంకలో మూట. విడిపోయిన జుట్టు ముడివేసుకోబోతూంటే చేపట్టు దప్పి సగం జారుతూంటే ఉహూ అని విసుక్కుంటూన్న నలభైయేళ్ల ముత్తైదువ అనుకుంటూ. ఇహ మూడు. ముసుగు. యెత్తయిన పైట-బోడ్లా వున్న గుత్తమైన ఉత్త కాళ్లూ నడుస్తున్నాయి. కాలుని వేయిరా రామం అన్నాను. వాడు యీడిగిల బడుతూ నేవున్నాడు. నానడకా బరువెక్కింది. పట్నంలో హైరోడ్డు విడిచి సందులంట పోతూంది యింజను. అంటే ఆస్పత్రిదిబ్బ యెక్కుతూంది. ఆ లూపుకే మాబోగీకూడా స్టైకైంది. నాచురల్ గాను. యెక్కుడు అయిపోయింది. శౌన్ లో కొంచెం స్పీడు రేకైంది. కాని కొంచెంసేపులో నెంబరు త్రీ బోగీ డీలాపైకోడ్డువార ఆగింది. నేను నంబరు త్రీ అయ్యాను. ఒక పదిగజాలు నడిచాను. అక్క డొహ మలుపుదగ్గర నేను తప్పుకుని మా రామంగాడికి నా స్థానం యిచ్చా. బండి సాగింది. జాలారిపేటడౌను చేరింది. యింతలో వెనకటి నెంబరు త్రీ దగ్గరగానిచ్చి దగ్గా. దాంతో మెల్లగా యేవూరన్నా. ఆవిగ్రహం అనుగ్రహంగా తమాయించి ముఖందగ్గర చూసి "మీదేవూ" రంది. "రాంపురం" అన్నా. అంటే సీతంపేట అంది. సముద్రస్నానానికా అన్నా. యేదో వూసుపోక అని సమాధానంవచ్చింది. యేంస్నానంవో, అన్నా. "నాబతుకు సముద్రంకంటె యిది గొప్పదిగాదు. నా జన్మకదే చా"లంది "ఏం" అన్నా. డైరెక్టుపిల్లయి రాలేదు. మౌనంగా సైడుబైసైడు స్లోరేస్ సాగిస్తున్నాం. ఏవో ఒకటిరెండు జీవాలు మమ్మల్ని తప్పించుకు నడిచాయి. కాని విడ్డూరంగా కనపడలేదుగాబోలు. మూగజీవాలవి. మెల్లిగా నే నొక్కర్తినీ యింటి దగ్గరుండడం యిష్టంలేక పోరితే మానాన్నతో వచ్చానంది ఆన్వని. ఆహాఁ అన్నాను. అంతలో ఆగి "మీరు రెండు అరటిపళ్లు కొనిపెట్టం"డని కప్పుకున్న దుప్పటి పైకగేసి పోకముడిదగ్గరగాబోలు దాచిన డబ్బు విప్పి తీస్తూ నావేపు చూస్తూంది. "అక్కర్లేదు. నే నిస్తా" నని చొరవచేసి ఆమెచేతులను తాకి వారించాను. "ఊఁహూ, సరే"నని ముసిముసినవ్వుతో "పదం"డంది. బ్రేకు లాపై బండి స్టార్టయింది. మేమూ జాలారిపేట చివర కొచ్చేశాం. ముందు బ్రేయిక్ హోల్టయివుంది. అల్లంత దూరంనుంచే "సుందీ-" అని అరుపొచ్చింది. ఆరిగిపోయి బిరుసెక్కిపోయిన ఆడగొంతు. "ఆఁ" అని ఆవిగ్రహం ముందుపోయింది. నే తగ్గా. నడుస్తున్నా అడుగుల్లెక్కడుతూ. ఇంతలో ఆగొంతే "యెక్కడి కొచ్చినా బాగానేవచ్చిం డీదిక్కుమాలిన సంత- అయితే దూరంగా తగల"డంటూ గద్దించింది. నేను హడిలాను. రామాన్ని పిలిచి "ఒరే నావంట్లో బాగు లేదు. చలిగా వుంది స్నానం చెయ్యను. తాతగారితో పోయి నువ్వు చేసిరా. నే నదుగో" అని చూపుతూ "ఆ యిసకదిబ్బమీద కూచుంటాను రా." అన్నాను. వాడు పారిపోయాడు. మందలో కలిసి పోయాడు. నేను మెల్లిగా ఫర్లాంగుమూరాన్నున్న దిబ్బ జేరేను

ఒక్కడినే. ఆ వేపు ఖాళీగానే వుంది. వెన్నెల పాలోలకబోసినట్లుంది. చూస్తున్నాను. యేదో తెల్లని రూపం నా వేపు వస్తోంది. నాగుండెలు వేడెక్కినాయి. ఆ ముసుగు దగ్గరయింది. "ఎవ"రన్నా. "మీరా" అంది. "ఏ మిలా వచ్చా"రన్నా. "ఈచల్లో స్నానం యెవరుచేస్తారని అలా అన్నాను అంతే" అంది. "సరే. అయితే చూచో" అన్నా. ఆకాశం వేపూ, చంద్రుడి వేపూ చూస్తున్నాం. ఓ చిన్నమబ్బు చంద్రుడిదగ్గరైంది. ఇదుగో అని ఆ వ్యక్తి దగ్గరై "గ్రహణమే కాబోలు" అంది. ఆ మెసుండే ధ్వని నాకు వినిపించింది. నాగుండె ప్రతిధ్వనించింది. "ఊ"అని నిదానంగా చూస్తున్నా. ఇంతలో నాకళ్ల కడ్డంగా చెయ్యెత్తినది వచ్చి. "అదిగో పడుతూం"దని ధ్వనించింది. ఔనన్నా ఏదో యిదిగా. నిజంగా గ్రహణమే. చుట్టుప్రక్కలకు చూచా. వెన్నెల మసగ్గావుంది. నాకు వెచ్చగా యేదో తగిలింది. సగంపైగా గ్రహణం పట్టివుంది. క్రమంగా చీకటి హెచ్చింది. ఓ పావుగంట. మళ్లా వెలుగు హెచ్చడం మొదలుపెట్టింది. "గ్రహణం సరా"అం దా ధ్వని. "యిక విడుపే" అన్నా. అప్పటి వెన్నెలలాగే తెల్లబోయిం దా మొహం. చెమట బిందువులు మొహమ్మీద అవుపించాయి. నానొసలు చెమట నాకు చల్లగా కనిపించింది. మసగలో మా రామంగాడు వస్తున్నాడు. రోడ్డుమీదికి జారింది చంద్రుడి ప్రక్క మబ్బులాగ. రామంగాడొచ్చి "యిహ సరేనా బావా" అన్నాడు. "అయిపోయింది పదరా, పోదా" మన్నాను. దాట్లో యేదో కొందా మన్నాడు రామంగాడు. "కావలిస్తే కొనుక్కో" అన్నా-ఒక అణా యిచ్చేసి. నాకు వాడి ధ్యానం యేమేనా వుంటే గాదూ. యేదో కలలోలాగ అడుగులుపడుతున్నాయి. ఏవో ఆలోచనలు. ఏం చెప్పగలను? ఆ తీయని పలుకుల్లో, ఆ మెత్తనలో, ఆ సంతుష్టిలో యీదుతూ ఊపిరిసలపక, "పేరేనా అడగలేదూ" అన్నా గట్టిగా. మా రామంగాడు "ఎవరి పేరు బావా" అన్నాడు. "ఫరీదుగాడురా" అన్నా. "ఫరీదు పేరు యెరగవేమిటి? అడగడ మెందుకు" అన్నాడు. "కాదురా"అని సర్దుకొని యిదేం గ్రహణమో తెలియక పేరడగలేదన్నా. కాబోసని వూరుకున్నాడు పాపం వాడు. మళ్లీ కల్లుమంతకీగలు మూగినట్లు ఆ లోచనలు మూగుతున్నాయి. యింతలో "వాల్టేరుస్టేషను కొచ్చాం బావా" అన్నాడు. నిద్దరోతున్న నా కళ్లు విప్పా. నిజమే... బండెక్కాము. యింటికి చేరాం. తెల్లారిపోయింది. పక్కమీద చేరవాలేను. అంతే. "ఇప్పుడు పడకేంటి? లే" అంది మా చెల్లెలు. విసుగ్గా "గ్రహణం స్నానం చెయ్యడాని కెళ్లాను. బడలిక. లేప"కన్నా.

౨

పదిగంటలైంది. లేచా. మా చెల్లెలు కాఫీ తెచ్చింది.

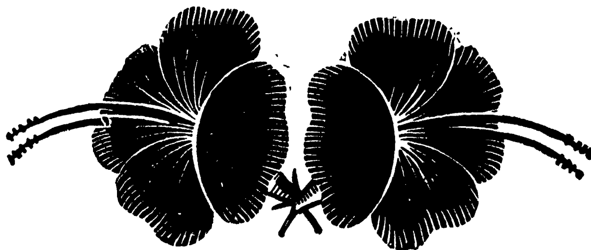
యిల్లాలు "రాత్రి గ్రహణం పట్టింది. స్నానమేనా లేదు. అసలు మొహమేనా తోలుచుగోకుండా కాఫీ యేంటే" అంది. నాగుండె యెందుకో ఝల్లుమంది. లేచి దంతధావనసంస్కారం లఘుమార్గంగా తేల్చేసి, కాఫీగ్లాసు ఖాళీచేసి వాకిట్లోకి చూచా. నీడలప్పుడే దగ్గిరకొచ్చేస్తున్నాయి. వొళ్లు విరుచుకుని లేచి, పైని తువ్వాలు వేసుకుని, ఫరీ దేమయ్యాడా అని వాళ్ల యింటికెళ్లా. మధ్య రామశాస్త్రిగారి ఇల్లొక్కటే. ఆవలదే వాళ్లిల్లు. అంటే యిరుగూపొరుగే - మూడో యిల్లు మరి. గేటుగా వున్న తడిక నెట్టిచూచా. ఫరీదు చెల్లెలు చాందుమాత్రం ఒక పురిటిపిల్లకు సంరక్షణ చేస్తూ అవుపించింది. నన్ను చూచి లేచిపోయింది. చాందుని చిన్నప్పటినుంచీ యెరుగుదును. 'చంద్రీ' అని మా చనువుగానే వుండేది. అయితేయేం, పద్దెనిమిదేళ్లొచ్చాయి. కలకత్తాదగ్గ రేదో పని దాని పెనిమిటికి. అంతా పదిరోజులైంది. అక్కడ అల్లర్లలో ఆమెభర్త తెగిపోతే యిక్కడి కొచ్చేసిందిట. యీ మధ్య నాకళ్ల బడక పోల్చలేకపోయాను. నిజమే. కాని, "అన్న మస్తరికి యెల్లిండు" అని చెప్పిన గొంతు పోల్చాను. అయితే, యెందుకో పలకరించి విశేషా లేమిటని అడిగి తెలుసుకోలేదు. మనస్సేవిటో యింకా తొలినాటిరాత్రి కలల పొలిమేరల్లోనే తిరుగుతూంది. సరే అనిమాత్రం అనేసి పనిమీదికే బయలుదేరాను. తొరుహాటే పదికొరలు వెళ్లేను. ఫరీదు యెదురయ్యేడు. అల్లంతదూరంనుంచీ

"భాయి, మీది మంచిగ్యానం జట్టింది. నాకి వచ్చే దాన్కి యీాల్లేకపోయింది భాయీ, ఛమించు" అన్నాడు చిన్నమొహంతో. దాంతో నేను సర్దుకున్నాను. "మా బలేగా చేశావులే! మీ తురకమతానికి గ్రహణం యేంటని నాకసలు తెలిసుండీకూడా పోనీ వస్తే-చూస్తే నీకూ బుర్రకెక్కుతుందేమో కొంచెమని చూశా. కనిపెట్టుకుని చూసి చూసి విసుగెత్తిచచ్చాను. ఇహనేమైతేగానీ బం డెళ్లిపోతూందని పోయాము. యెంతమజాగా వుందనుకున్నావు" అని విసుగుదల, కోపము, వ్యధికరణం ముప్పేరిని జమాయించాను. దాంతో వాడూ కొంచెం తాజాపడి మళ్లీ మొదలు పెట్టాడు. అదంతా "అలా వొచ్చింది భాయి. విను, సెప్తాను. ఆ సెట్టుకింద కూకుందాం పద" అన్నాడు. యిద్దరం చెట్టుక్రింద కూచున్నాము. వాడిలా చెప్ప మొదలెట్టాడు: "భాయీ, మీతో సెంబరుటూ చెప్పి వచ్చేశా. ఆ వరకలో కూకున్నా. సిన్నసీకటి. యవురో సిన్నతట్ట సెత్తిని తెచ్చి ఆ యిసికదిబ్బమీన బొమ్మలించి యెందుకో అటుకూ యిటుకూ సూస్కుంటూ యెల్లిపోయింది. దానికి పోనిచ్చి యేటో సూదామని యెల్లా. తెల్లగుడ్డ, గుమ్మడికాయమూట వుంది. యిప్పి సూశా. నువ్వు శెప్పితే నమ్మ భాయీ. గుండె దడదడా, దడాఘడా కొట్టూకుండి. కాలు సూాణికి పోయాయ్. సిన్నబిడ్డ వుంది! సూశా. ఛత్కువుంది. సిన్నగా మూల్గుసేత్తుంది. సెయ్యి వోణికింది. ఘుట్టిసే సుక్కుని పట్టుకుని యింటికి సేరి మాచాందిక్కి చెప్పా. అదీ, భాయీ, యేడ్సేసింది. నువ్వు నిజంగా నమ్మ. భయ్యా దూద్‌లావుకశేక్కి సెప్పింది. యెల్లా. యెవుర్ని అడిగేది? నివ్వూ లేవు. తిర్గితిర్గి ఒకమణిసిపా తైచ్చా. సాల్వుంది మాచాందీ. మళ్లీ యెల్లా. రాత్రల్లా వలమారు తిర్గాను భాయి. మాచాంద్ దాన్కి పెస్తాను సెప్తాది. నాకిభి మంతోసం. యెవుర్కి సెప్పకూ భాయి. చాలా మంచిది మీ గ్యానం." అని వెర్రి ఆవేదనతో చూస్తూ అంటున్నాడు. ఆ ఆవేదన చూస్తుంటే నాకు మాట లేదు. ఎలాగైతేనేమి, "చాలు, మహగొప్ప పని చేశావు. పద" అన్నాను. వాడి ఆ వుత్సాహమ్మీద నీళ్లుపడ్డట్టయింది. మూగగా ముందు నడిచాడు. నేను అనుసరించాను. అయితే, కామన్ సెన్స్ ఖాళీ అయింది. యింతలో యిల్లు చేరాం. ఫరీదుగాడు నా చెయ్యి పట్టుకొని "భాయి, యెవ్వరికీ శెల్నకు. నీకు సలాం సేస్తా. మాచాందీక్కి పానం భాయి." అని కన్నీటితో చెప్పడంతో బ్రేక్సు ఆఫ్ అయిపోయిన డైనమోలాగ నా బ్రెయిన్ ప్రారంభించింది పని: "యీ దుర్మార్గపు పనియే ఛండాలుడు చేసుంటాడు? ఆ పశువు స్త్రీ సహజమైన మాతృహృదయకోమలత్వం చచ్చిందే! నయం, చంపేశిందిగాదు! అవును, ఆ పనికి సాహసం చాలదు. కాని యేంజేస్తుంది, సంఘానికి వెరిచి చేసుంటుంది. దిక్కుమాలిన సంఘం! కుంతివంటిది కులదీపకుడైనవాణ్ణి కూరాకులో ముల్లులా తీసిపారేసుకుంది. అహల్య ఆ ప్రణయపుటుడుకుతో మాతృప్రేమ మసిచేసుకుని పుత్రద్రోహం నెత్తిని రాసుకుంది. యీ సంఘపు ఛెళుకు సహించలేరు. యెవరైనా యింతే. కాని, యీ ఫరీదేంటి? వాడి కనికారహృదయం, ఆ చాంద్‌లో బయలుదేరిన తల్లిప్రేమతరంగం. సవవ సంఘం మావాళ్లలో ఒక్కరికీ లేకపోయిందే? వీళ్లంటి దేవుళ్లు మాసంఘంలోవాళ్లే అనుకుంటే యెంత గొప్పగా వుంటుంది, యెంత ఆదర్శంగా వుంటుంది? మాబంజరాళ్లకేనా పదునెక్కుతుందేమో!" అనే మొదలైన ఆలోచనలు ఆ తొలినాడు సముద్రస్నానాల రేవులో మునగడానికి ముందుకు విరుచుకుపోయ్యే ప్రజాతరంగపంక్తిలాగ, ముంచేస్తాం లోకాన్నని యీసుపాసు లేకుండా పదుగూ పేకగా ముందుకొచ్చి విరుచుకుపడే మహాతరంగాల్లాగా హోరెత్తుతున్నాయి నా బుర్రలో. గ్రహణంలో మలగిపోతూన్న చంద్రకళలాగే నాకౌగిట్లో నలిగిపోతున్న ఆ అజ్ఞాతవ్యక్తిశరీరంలాగ వుక్కిరిబిక్కిరైపోతున్నాయి. గ్రహణం విడుపుచూపుతో పాటు తెల్లబోయిన మొహంతో తేలిపోతూన్న కళ్లతో వెళ్లిపోతున్న అవ్యక్తివిడుపువరకు. అశోకుం డానే మాయింట్లో రామంగాడి పిలుపుతో విడిపోయి చప్పబడిపోయాయి. యింట్లోకి పోయాయి. కాలం యీతలపులను దూరంగా దొర్లించేస్తుంది. మనోదృష్టి దసను. యీాదస్తురేఖలుగూడా మాసిపోయి యెన్నో కొత్తచుక్కలతో నాలుగు ఋతువులు నడిచి పోయాయి.

3

కరువుకి గ్రహణాల్లావంటూరు. మళ్లా మరో గ్రహణం! అయితే సూర్యగ్రహణం. మహాగొప్పగ్రహణమని కూవాళ్లు, రామశాస్త్రి, పెళ్లామూను. వీరేంటి, వారేంటి, బళ్లుగట్టుకు వెళ్లిపోయారు. సరిగా మూడుగంటలకిపట్టు. ఇంకా పండెండే అయింది. నేను యింటికాడ వుండిపోయాను. పగలు గ్రహణంలో మజా యేముంటుంది గనక? యింతకీ పొలంబోయాను. ఫరీదింట. చాంద్, ఆమెదగ్గిరగానే మాపొరుగురామశాస్త్రికూతురు మీనా కూర్చుని మాట్లాడుతున్నారు. ఆప్రక్కనే ఫరీదు యేం చేస్తున్నాడో. తెర అడ్డం. యేం తెలుస్తుంది? వీళ్ల గొడవ వీళ్లది. "మీనమ్మా, మీయాకారాలు కాన కట్టేవమ్మా. మీకు యీవొయిసులో..."అంది చాంద్‌బీ. మీన మొగం వాల్చుకుని "యేంజెయ్యను చందూ. నారాత" అంది. ఒక్కక్షణ ముండి, మొగంవాల్చుకునే, నీళ్లతో బరువెక్కిన కళ్లతో, బొంగురుపోయిన పాతతంబురాతీగనాదంవంటి ధ్వనితో "నా కారోయేట పెళ్లిచేశారు. నే నీడేరేసరికి మాయింట్లో పెద్దగోల అయింది. యెప్పుడో కూడా తెలీదు". "ఇప్పుడెన్నేళ్లుంటాయి" అంది చాందు. "దిబ్బన్నేళ్లు! యెందుకు? యిరవై"అంది బరువుగా మీన. "పాపం! మనసు నిల్దం కట్టేవే"-అంది చందు. ఉయ్యాల్లో పిల్లడు లేచాడు. చందు లేచి వెళ్లి తీసుకొచ్చి "పాలెత్తా. యెత్తుకో" అంది. మీన అందుకుంది. యెందుకో వళ్లు ఝుల్లుమంది. కొత్తగాబోలు. పిల్లాడిని కాళ్లు చాచి పండబెట్టుకొని ఆ బుగ్గలూ, బోసినోరూ చూస్తూంది. చెమ్మగిల్లిన కళ్లతో. చందు పాలు తెచ్చి-"నివ్వే పట్టమ్మా" అంది. అదో యిదిగా తోచినా, యేమీ అనలేక సర్దుకుని పాలుపొయ్యడం మొదలెట్టింది. పూర్తవుతూంటే "మీనమ్మా, నీకు బిడ్డలకి యెత్తి పాలు యివ్వడం బాగానే వచ్చునే!" అంది. నా కంత అదృష్టమూ" అంది మొగం పక్కకి తిప్పుకుని. ఒక కన్నీటి చుక్క బిడ్డమీద పడడం చూచింది చాంద్. పాల పూర్తయింది. కూర్చోబెట్టింది. లేన్చిన పిల్లడి గుండె చేత్తో రాస్తూ "పిల్లడు బాగుంటాడే. కాని మీలో యింకా అన్నం పెట్టరా? ఆ అన్నంతోటే బావుంటా"రంది మీనా. "అవునమ్మా, యిది మా ఆసారం కాదు. మా అన్న కానసుట్లు కూడెట్టమంటాడు. కాని నాబుద్ది యేరు." అని దగ్గరసా వచ్చి చెవిలో మెల్లగా "ఇది నా పిల్లోడు కాదు. మా ఫరీద్‌కి దొరికిండు. ఎవుడో యేటో! మన కిందుకని పాల్తోనే పెత్తన్నా." నంది చాంద్. మీనమొహాన రక్తం ఒక్కసారి యింకిపోయింది. "యెన్నాళ్లయింది" అంది. "ఇదిగో ఎనిమిదినెల్లలిపోతే. కిందపాలి గానం బట్టదా, అప్పుడు" అంది. మీనమ్మశరీరం కంపిస్తూంది. కళ్లంట నీళ్లు కారుతున్నాది. చెమటపోస్తుంది. "చందూ, పోతా. జ్వరం వస్తూంది" అని లేవబోయింది. కాని చాంద్ "ఇదేంటో వింతగా వుందే" అని తన లోతు తెలియకుండానే ఒళ్లు తట్టిచూచి-"నేడే జరం. తల్నొప్పికి మందిత్తా కాని యెటింతలో యిలాగయ్యే" వంది. మీనమ్మ మరచిపోయింది పరిస్థితి. ఆవేగముతో "చందూ, నువ్వ పెంచు" అంది. "ఏం, ఏటి" అని వింత ఆశ్చర్యముగా చూస్తూ చేయిపట్టుకుని అడిగింది మీనని. మీనమ్మ యేమో చెవులో చెప్పింది. చందు వింతగా వింటూ-"అలాగా, మీ పొరుగుమోహనా" అంది. తెరవతల ఫరీదు విన్నాడో యేమో, నిద్రలేచినట్లు వళ్లు విరిచి మూలిగాడు. మీన పారిపోయింది. అప్పటికి రెండుగంటలయింది. ఫరీదు లోపలి కొచ్చేడు. చాందు విషయం అన్నతో చెప్పింది. ఎందుకో కీచులాడారు. నా నివ్వనంది చాంద్. "సరే, ఆ లొప్పుకోకపోతే తప్పు" దన్నాడు ఫరీదు. పైకిపోయాడు. మరికొంతసేపుపిదప ఫరీదింటనే తెరకు ఒకప్రక్క చిన్నకుర్చీలో కూచున్నాను. ఫరీదు నిలబడ్డాడు. "పోవాలిరా. అవతల గ్రహణంవెళ్లిపోతూం"దన్నాను. "ఉండోయ్, పడతాది గ్యానం. అప్పుడిది రాత్రిగ్యానం, యిప్పుడు పగలుగ్యానం. తొందర యెందుకూ" అంటాడు. "ఎందుకు పిలిచావో చెప్పు" అని తొందరచేశాను. "అరేభాయి, పట్టీ గ్యానం మీ యింటికీ మా యింటికీ పడతాది. ఇక్కడ సూడవోయి" అని పేకాలోకపు సతాయింపుతో అంటే నా కొళ్లు మండుకొచ్చి, "నీ మొహం! మా యింటికీ మీ యింటికీ పట్టడ మేమిటి? సూర్యగ్రహణం లోకమం

వరికి పడుతుం" దన్నాను చిరాగ్గా. "అరె భాయి, యిది అచ్ఛాగ్యానంవోయి. మనిల్లకి పడతాడివోయి." అంటున్నాడు. వాడి శకం నాకేం అర్థంగాలేదు. యింతలో తెర యెత్తుకొని ఆకిందనించి ఒక యెనిమిది నెలల బాలుడు డేకివస్తున్నాడు. ఫరీదు కొంటెగా నవ్వుతూ "అయ్యా పంత్లూ, సూడవోయి నీ మొకం. గ్యానం యిక్కడ పడుతూంది" అన్నాడు. యేమో ఎలెక్ట్రిక్ షాకులాగు తగిలింది. సొమ్మసిల్లి పోతూ వెర్రిగా చూస్తున్నాను. ఆ పాకివస్తున్న నా చిన్ననాటి ఫోటోకి జీవం వచ్చినట్లు. ఫరీద్ రెట్టించాడు. "సూడువో నీమొకం! గ్యానం యిది మా యింటికి పట్టింది" అన్నాడు. నా ఊహాలు సలప లేదు. "ఇది మనయిద్దరిల్లకీ పట్టాదివోయ్" అన్నాడు తిరిగి రెట్టించి. తెల్లబోయి చూస్తుంటే గానే తెర తొలగించాడు. నా చూపులు నేలకి పోయినాయి. అవతల నాలాగే క్రిందచూస్తూ మధ్య క్రీగంట చూస్తూంది మాపక్కింటి రామశాస్త్రి విధవకూతురు మీనమ్మ. ఫరీద్, చందు యిద్దరూ హాయిగా నవ్వుమొహాల్తో మమ్మల్ని చూస్తున్నారు. మీనరేమోగాని నాకు కాళ్ళక్రింద నేలలేదు. కంప్లీట్ జీరో అయిపోయింది 'నా'అంతా. "పంత్లూ, పంచాంగం సూది సెప్పవోయి యిదేం గ్యానంవో. నీకీ క్రెజంటు సెప్తాను" అన్నాడు. ఊహలూ, నాకు మాటగాని, స్పృహగాని వుంటేగాదూ! "అరే పంత్లూ, మీ-మన గ్యానాల్కి ఫలం యెవురిదివోయి?" అన్నాడు. "నాది" అంది చాంద్. "నాది" అన్నాడు ఫరీదు. తలెత్తి శూన్యంగా వాళ్ల నవ్వులోని కొంటెతనానికి భయపడి, పెదవులు కన్నీళ్లతో తడిచేసుకుని "మీదే" అన్నా. వెంటనే మీన "కాదు. మందీ" అంది. బస్! మా మూగతనానికి, వేదనకి గట్లు తెగిపోయాయి. ఒకరినొకరు చచ్చిబతికినవాళ్లలా చూచుకుంటున్నాము. ఫరీదన్నాడు-"భాయి, యిది మా అల్లాకి తెల్సు; యీలకి తెల్సు. నీకూ నాకీ తెల్సు. రచ్చించుభాయి. మాచాంద్కి బతికిందికీ యిలా పోనీ" అన్నాడు దీనంగా. "ఏమైనా నానివ్వ"నంది చాంద్ ధీమాగా. "పోనీ నువ్వే పెంచు. నన్ను చూచుకుంటూవుంటేనీ" అంది మీన. ఒంటెంట పొగల్లొస్తూన్నాయి. హరేరాం అన్నాడు యీ నాస్తిక పశువు. అల్లాహో అక్బరన్నాడు అమాయికపు ఫరీదు. జైహింద్ అన్నారు కొంటెగా మీనాచాంద్‌లు. అయితే యీ కుర్రాడి పేరు? 'మోహన్‌చంద్ మీనా మియ్యా' అందామా? అన్నాడు ఫరీదు. సమాధానం చెప్పకుండా తల వంచుకొచ్చేశాను యింటికి- నేనేం చెప్పగల్నంతకంటే?

విమలాదిత్యుని రాజ్యాధిరోహణము

= శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి =

ఆంధ్రమహాభారత కృతిపతియైన రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుడు. ఈ రాజన్యుడు వేంగీవిషయాధీశుడైనను చాలకాలము పరిపాలింపలేదనియు, పాలించిన యా కొద్దికాలమైనను సుఖముగా గడుపక పెక్కుచిక్కులకు లోనాయెననియు చారిత్రక విమర్శచే తెలియవచ్చుచున్నది. వీని వివరములేవియు నాంధ్రశాసనములచేతగాని, గ్రంథములచేతగాని తెలియవచ్చుటలేదు. నేడు ఆంధ్రద్రావిడ కర్ణాటక దేశములలో దొరకిన సాధనములచేత నీతని రాజ్యాధిరోహణమునకు సంబంధించిన విషయములను ఈ క్రిందియట్లూహింపవచ్చును.

విమలాదిత్యుని అన్నయైన శక్తివర్మ క్రీ. శ. 1011 సంవత్సరమున మరణింపగా విమలాదిత్యుడు తక్షణమే రాజాయెను [ఎపిగ్రా. ఇం. VI పు 349]. కాని ఈతని శాసనములు ఏవియు 1018 సం. వరకును ఆంధ్రదేశమున కనబడకుండుట ఆశ్చర్యకరముగనున్నది. ఈ ఏడెనిమిదిసంవత్సరములలో కడపటిసంవత్సరపు శాసనమొకటియే దొరకుట. ఈ నడిమికాలమున నీ ప్రభువు ఆంధ్రదేశమున నుండెనా, లేక ప్రవాసియై విదేశాంతరగతుడాయెనా యను సందియమున కెడమిచ్చుచున్నది. ఇందులకు తోడుగా నీతని శాసనమొకటి ద్రవిడదేశమున దొరకియున్నది. ద్రవిడాధిపతియైన మొదటి రాజరాజ చోళుని ఇరువదితొమ్మిదవ సంవత్సరమున [క్రీ. శ. 1014] విష్ణువర్ధన మహారాజ విమలాదిత్య దేవుడు తంజావూరులోని తిరువయ్యారులో 'లోకమహాదేవీశ్వరముడయ మహాదేవు'నికి కొన్ని వెండిపాత్రలను దానమిచ్చిన శిలాశాసనము కలదు [A. R. 215 of 1894; S. I. I. V 514]. ఈ విమలాదిత్యుడు ఆ చోళరాజుయొక్క కొమార్తెయైన కుందవాంబాదేవి భర్తయని క్రీ. శ. 1010 సం. నాటి యొక యఱవ శాసనమువలన తెలియుచున్నది [S. I. I. VIII 234]. ఆంధ్రరాజన్యుడైన రాజరాజనరేంద్రుడు తన కలిదిండి శాసనమున తాను విమలాదిత్యకుందవాంబల తనయుడైనట్లును, కుందనాంబ చోళాధిరాజైన రాజరాజుయొక్క కొమార్తె యనియు చెప్పియున్నాడు [భారతి, చిత్రభాను ఫాల్గున, స్వభాను చైత్ర, వైశాఖములు]. ఇందుచే నీ మహారాజు తన దేశమును వీడి చోళదేశమున కేగి తన మామగారైన రాజరాజచోళుని యాస్థానియందు కొంతకాల ముండెనని స్పష్టమగుచున్నది. మఱి నిరంతరము ఏమఱక పరిపాలింపవలసిన రాజ్యమును వీడుటకు ఏదో గొప్పకారణముండవలయునుగదా. ఎవరో బలవంతులైన శత్రువులు ఈతని రాజ్యముమీదికి ఎత్తివచ్చియుందురనుటకు సందియములేదు.

ఈ కాలమున నాంధ్రులకు ప్రబలవిరోధులు కర్ణాటకులు తప్ప మఱియెవ్వరును కానరారు. ఏలయన శక్తివర్మ పరిపాలించుచుండగనే ఆతని రాజ్యాంతిమ కాలమున పశ్చిమ చాళుక్య చక్రవర్తియైన యైదవ విక్రమాదిత్యుడు ఆంధ్రదేశముపై నెత్తివచ్చి గోదావరికి తూర్పుభాగమున నుండు దేశమున కొంతయల్లరిగావించినట్లు చాళుక్యశాసనములవలన తెలియుచున్నది. పశ్చిమ చాళుక్యులకు సామంతులైన నొళంబరాజులలో ఘటియంకకాడు అను మహీపతికి సేనాధిప

రైన శ్రీవిష్ణువర్ధనుడు, ఘటియంకకాని బ్రహ్మాధిరాజ వెన్నయభట్టారకుడనువాడు క్రీ. శ. 1010 సం. పు శాసనమొకదానియందు 'మలయమర్దను' డను బిరుదముచే వ్యవహృతుడు. [లోకల్ రికార్డ్సు వాల్యూం 2F, పుట 44]. ఈ బిరుదముచే చాల చరిత్ర తెలియుచున్నది. చాళుక్యులకు సామంతులైన నొళంబ పల్లవ రాజుల సేనాపతి తన ప్రభువులకై మలయమును మర్దించినట్లు దీని యర్థము. ఈ మలయమనునది ఆంధ్ర దేశమందలి యొక భాగమని ఈ యుద్ధారములచే తెలియనగును. వేంగీదేశమున తూర్పు కనుమలలో నేడు పాపికొండ లను భాగపరిసరములే నాటి మలయమని యొక శాసనముచే తెలియుచున్నది. 'సర్వలోకాశ్రయ శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సర ర శ్రాహి వెంగినాణ్టి మలయమణ్డలమున చాలుక్య సముద్ధరుడైన నూరపరాజు శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవరకు' దీపమునకై దానము చేసెను [S. I. I. IV NO 117]. ఈ నూరపరాజునకు ఈ శాసనమందే 'మలయమార్తాండు'డని బిరుదము కలదు. శ్రీ భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు పంతులుగారు ప్రకటించిన ఆంధ్రదేశీయ రాజవంశావళి గ్రంథమున [Dynasties of Andhra Desa] విష్ణుకుండిన రాజగు రెండవ మాధవ వర్మ [సుమారు క్రీ. శ. 458-488] త్రికూట మలయాధిపతియని వర్ణించు సందర్భమున నీ మలయమును వేంగీ దేశభాగముగా సమర్థించియున్నారు [పుట 405,428.]

పై ఘటియంకకాని శాసనము క్రీ. శ. 1010 మే నెల 10 వ తారీఖున వ్రాయబడిన దగుటచేతను, ఆ తర్వాత సరిగా నొక సంవత్సరమునకే క్రీ. శ. 1011, మే 10 వ తారీఖు విమలాదిత్యుడు రాజ్యమునకు వచ్చిన ట్లుండుటవలనను, చాళుక్య విక్రమాదిత్యుని సామంతులును, సేనాధిపతులును శక్తివర్మరాజ్యాంతిమ కాలమున ఆంధ్రదేశముపై కత్తివచ్చిరనియు, ఈ కల్లోలముల నడుమనే అతని రాజ్యపాలనము ముగిసియుండునవియు తోచుచున్నది. వీని నెల్ల పరికింపగా విమలాదిత్యుడు రాజ్యాధిరోహణ మొనరించిన యచిర కాలముననే శత్రువుల దాడికి నిలువలేక ద్రవిడదేశమునకు పారిపోయియుండవలయును అని విశదమగుచున్నది. విమలాదిత్యుడు ఎప్పుడు దేశమును త్యజించిపోయెనో తెలియదుగాని యీతని శాసనము 1014 క్రీ. శ. లో తిరువయ్యారులో నుండుటచే నీత డా సంవత్సర మట నుండెననుట నిర్వివాదాంశము.

ఇంతకాలమును పశ్చిమచాళుక్యులు ఆంధ్రదేశమందుండిరో లేదో తెలియదుగాని, బహుశః విమలాదిత్యుని ప్రోద్బలముచేత నేగాబోలు నాతని భావమఱది రాజేంద్రచోళుడు పశ్చిమచాళుక్యులమీదికి దండెత్తి వచ్చెను. ఈతని మూడవసంవత్సరమున వేయింపబడిన శాసనములలో ఇతడు చాళుక్యులను జయించిన యుదంతము గలదు. 'తిరుమన్నివళర'యని యారంభమగు నీతని ప్రశస్తులలో నొకదానియందు ఈతడు 'ఇడైతురైనాడు, వనవాసి, కొల్లిప్పాక్కై, మణ్ణైక్కడక్కమ్' అను ప్రదేశములను జయించినట్లు కలదు [451 of 1908; Colas, Vol. 1. P 232]. అప్పటికింకను రాజరాజు బ్రదికియేయున్నాడు. మొదటి రాజేంద్రచోళుడు యౌవరాజ్యాభిషిక్తుడై, తండ్రితో కూడి క్రీ. శ. 1012 సం. నుండి పరిపాలన మొనరించుచుండెను. కావున నీతని మూడవసంవత్సరము క్రీ. శ. 1015 అగును. ఆ సంవత్సరమునందో, లేక అంతకు కొంతముందో రాజేంద్రచోళుడు చాళుక్యులతో యుద్ధమొనరించెననుట స్పష్టపడుచున్నది.

ఈ సందర్భమున ఆచార్య శ్రీ నీలకంఠశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము ఒప్పుకొనదగినదిగా లేదు. శ్రీ శాస్త్రిగారు రాజేంద్రచోళుని ఈ యుద్ధము అప్పుడు జరిగినదికాదనియు, తత్పూర్వము 1004 లో రాజరాజ చోళుడు సత్యాశ్రయ చాళుక్యునితో చేసిన యుద్ధమునే వివరముగా చెప్పుచున్నదనియు నభిప్రాయపడుచున్నారు [Colas, Vol 1. P 236]. ఈ యభిప్రాయమునే మరల తమ యుపన్యాసములలో వెల్లడించిరి. ఈ యభిప్రాయమును త్రోసివేయుటకు కారణములు—

(1) 1004 వ సంవత్సరమున జరిగిన యుద్ధమున ఎచ్చటను కొల్లిపాక ప్రస్తావము కానరాదు.

(2) పైగా కొల్లిపాకయు దాని పరిసర ప్రదేశములును ఈ కాలమున చోళులదాడికి గురికాలేదు. సో

కుల దండయాత్ర మైసూరునుండి సరిగా కర్ణాటకము యొక్క నడిమి దేశమునకు నడచి బిజాపురమండలమునం దలి దోనూరువఱకును పోయినది.

(3) పైగా రాజరాజుశాసనములు స్థూలముగా నీతడు రట్టపాడి సప్తార్ధలక్షదేశమును జయించెనని చెప్పుచున్నవని శ్రీ ఆచార్యులవారే వ్రాసియున్నారు [Colas, Vol 1. P 210] దోనూరు వఱకును చోళులు. కర్ణాటక మధ్యమునుండి ప్రవేశించినందుననే చాళుక్యులు వేంగిని ప్రవేశించి చోళులను ఇవలికి లాగుటకు ప్రయత్నించిరని తెలియుచున్నది. సత్యాశ్రయుడు 1005 సంవత్సరమున శ్రీశైలమందుండినందు వలనను [బాంబే కర్ణాటకశాసనములు I-I. 50]; 1006 వ సంవత్సరమున నాతని బ్రాహ్మణసేనాధిపతి, 'దుర్గశ్రయ మల్ల, పత్తిగసంకకారా' మొదలైన బిరుదములు గల వాడు, 'వాజికులకమలభానుడు' 'పన్నసయన్మదల యను రెండుగోటలుం గాల్చివచ్చి చేబ్రోలవిడిసి' యుం డుటచేతను (S. I. I. VI 102); 1007 వ సంవత్సర మున, సత్యాశ్రయుని తంత్రపాలుడు అన్నపయ్య యను నాతడు నేటి వరంగల్లుదేశమును పాలించుచుండినట్లుగా నా దేశమున, వరదన్నపేటకు పోవుమార్గమున పొన్న వోలు గ్రామమునకు దొరకిన యొక శాసనముచే తెలి యుటచేతను (అప్రకటితశాసనము. హైదరాబాదీయ లక్ష్మణరాయపరిశోధకమండలివారు తీయించిన ప్రతి బింబమును నాకు దయతో చూపిన శ్రీమండలివారికి కృతజ్ఞుడను); తూర్పు కర్ణాటక రాజ్యము చోళుల దాడికి లోనుకాలేదనియు, తీరాంధ్రరాజ్యమున చోళుల బలములేమిచే చాళుక్యులకు ఎత్తివచ్చుటకు అనుకూలము గానే యుండెననియు తెలియుచున్నది.

(4) రాజేంద్రచోళుడు ఈ 1004-1007 లోపల జరిగిన యుద్ధములో పాల్గొన్నది వాస్తవమని హొట్టూరు శాసనముచే తెలియుచున్నను చోళులశాసనములలో దాని ప్రస్తావన వెనువెంటనేరాక 1015 వఱకు నిలుప బడి యుండుటయు, అతడు 1012 లోనే యువరా జైనను ఆ వెంటనే అతని ప్రతాపము చెప్పు సందర్భ మున నీ విజయమును చెప్పక రెండు సంవత్సరములుండి మూడవ సంవత్సరమున చెప్పుటచేతను ఇయ్యది అప్పుడు క్రొత్తగా జరిగిన విజయముగాని పాతసంగతి కాదని నిశ్చయమగుచున్నది.

(5) కొల్లిపాక ప్రాముఖ్యతను కొంత గుర్తింప వలసియున్నది. ఆంధ్రదేశమును కొట్టుటకు కర్ణాట కులకు అయ్యది సరియైన మాటుగా నుండెను. ఈ పరిస్థితి రాజరాజుకాలమున కలుగలేదు. రాజరాజు క్రీ. శ. 985-వ సంవత్సరము రాజ్యమునకు వచ్చినప్పటికిని అతని యాఱవసంవత్సరము వఱకును నాతడు కర్ణాట కులను తాకినట్లు కనబడదు. ఆంధ్ర రాజ్యముకై ద్రావిడకర్ణాటకుల పోరు సన్నసన్నముగా నీ కాల మునసే ప్రారంభమైనది. క్రీ. శ. 973 లో, తైలపుడు రాష్ట్రకూటులను జయించిన కాలమునకు సరిగా జటా చోడ భీముడు దానార్ణవుని చంపి వేంగిరాజ్యమును దాదాపు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు పరిపాలించినను ఈతనికిని తైలపునికి ఎట్టి సంబంధముండినదో తెలియదు గాని తొలుత కర్ణాటక తైలపునితో యుద్ధమొనరించి కొంతరాజ్యమును (బళ్లారి, అనంతపురము, మైసూరు) కైవసము చేసికొనిన పిదపనే చోళరాజరాజు వేంగీ విషయమున ప్రవేశించెను. తైలపునితో యుద్ధ మొన రించినప్పుడు రాజరాజు నొలంబవాడి రాష్ట్రమున ప్రవేశించి రొద్ద మను ప్రదేశమున (అనంతపురముజిల్లా లోని పెనుగొండతాలూకాలో నున్నది) చాళుక్యు లతో యుద్ధమొనరింపగా చాళుక్యులు చోళులను ఓడించి క్రీ. శ. 992 లో నూటయేబది యేనుగులను అపహరించిరి (S. I. I. IX-I 77). ఈ విజయానం తరము 999-1000 సంవత్సర ప్రాంతమున చోళులు జటాచోడభీముని చంపి శక్తివర్మను వేంగిసామ్రాజ్య మున ప్రతిష్ఠించిరి. ఈ కాలముననే బహుశః విమలా దిత్యుడు చోళరాజకుమారికను వివాహమాడియుం డును. ఇది మొదలు పశ్చిమ చాళుక్యులు శక్తివర్మకు గాని, విమలాదిత్యునికిగాని, రాజరాజ నరేంద్రునికి గాని ఒక నిముసమైనను తీరికలేకుండునట్లు కొట్టు చునే యుండినందువలన జటాచోడునితోడి పూర్వ స్నేహమో, లేక చోళులు తమ్ముకొట్టిగదా వేంగి మీదికి నడచిరను కారణమున ద్వేషభావమో తొలుత దీనికి కారణమై తర్వాత కొంపంతరయినదని తలంప

కొంత కష్టమువాడి రాజ్యమందు నిలిపినట్లు తెలియుచున్నది. ధార్వాడజిల్లా గదగు తాలూకాలో దొరకిన యొక పగిలిపోయినశాసనమున కేశవరాజను దండనాయకుడును, అతని కుమారుడు మాధవరాజదండనాయకుడును గోదావరీతీరమందును కొంకణదేశమందును యుద్ధమొనరించి తైలపదేవుని సంతోషపరిచినట్లును, మాధవరాజు గుజ్జుపుదండును చోళులమీదికి నడిపి సింగనృపతి యొక్క మెప్పును పడసినట్లును. అతడే ఒకానొకనిని విక్రమాదిత్యుని సింహాసనమందు నివేశింపజేసినట్లును కలదు [బొంబే కర్నాటక శాసనసంపుటి I I. 72]. ఇందు తైలపదేవుడు ఈ కల్యాణీ చాళుక్యశాఖాపునరుద్ధారకుడు, ఆహవమల్ల నూర్మడి తైలపదేవుడు, సాధారణముగా చరిత్రగ్రంథములయందు పేర్కొనబడు ఇమ్మడి తైలపదేవుడు, రొడ్డముకడ రాజరాజును ఓడించినవాడు. విక్రమాదిత్యుడు జ య సిం హు ని అన్నయే. సింగనృపతి జయసింగనృపతియనుటకు సంగ్రహీతశబ్దము. ఈ శాసనము చాలచోట్ల పగిలిపోయియున్నను పై విషయములు మాత్రము చక్కగానే కనబడుచున్నవి. మఱియు విక్రమాదిత్యుని సింహాసనమునకు ఎక్కింపబడిన యారాజునుగుఱించి వాక్యములివి. పంక్తి. "...క్రమాదిత్యన విదితం రాజ్య విభూతియొళె నిలిసి తత్పాదాబ్జద..." దీనియర్థము—"విక్రమాదిత్యుని [యొక్క] విదితమైన రాజ్యైశ్వర్యమందు నిలిపి అతని పాదాబ్జముయొక్క" అని. ఎవనిని నిలిపెనో చెప్పునట్టి భాగము పగిలిపోయినది. ఇది గ్రంథాంతర సంవాదముచేతగాని తెలియదు. మఱియొక శాసనమందు కుందమరాజను మహాప్రచండ దండనాయకుడు చేసిన యుద్ధములిట్లు వర్ణింపబడియున్నవి- "...చారుచాలుక్యరాజ్య స్థిర లక్ష్మీరక్షకం, కోసళకులకులిశం... చోళకాలాశని, మళెయమహీమర్దనం కుందరాజం" [బొంబే కర్నాటక శాసనములు 124 of 1932-33]. మఱియొక శాసనమం దీతనికి 'కటకదగోవ' యనియొక బిరుదము కనబడుచున్నది [E. C. VII SK 125] ఈ బిరుదములచే నీతడు మనోహరమైన చాళుక్య రాజ్య స్థిరలక్ష్మిని రక్షించినవాడనియు, కోసలులకు పిడుగువంటివాడనియు, చోళులకును నల్లని అతని పాతమువంటివాడనియు, మలయ భూమిని మర్దించిన వాడనియు తెలియుచున్నది. వీనికెల్ల మకుటాయమానమైనది 'కటకదగోవ' యనునది. కటకమనగ రాజధానీ నగరము; రక్షకుడని యర్థము. నాటికటకము మాన్యఖేటము. దీనినే చోళులు మన్నైక్కడక్కమ్ అని పేర్కొనిరి. మాన్యఖేట నగరమును చోళులు ముట్టడించినప్పుడు కుందరాజు దానిని కాపాడినందుచేత నీ బిరుదమును వహించియుండవలెను. కావుననే చాళుక్యరాజ్య స్థిరలక్ష్మీరక్షకుడాయెను. ఈ శాసనమందే మఱియొకచోట నొక కన్నడపద్యము జయసింహుని సింహాసనారోహణమును గూర్చి యిట్లు వర్ణించుచున్నది.—

పసరిసిపర్బిఽగొందలిసి నిందతమ స్తమమం తెరల్చి బం
దొసెదిననేకవంతుదయపర్వఽతమం కలికాలదోషయం
దసెగిడె తూల్దితాల్ది క్రితలక్ష్మియ నొళ్పినతెర్పుగళ్ జగ
క్కె సెదిరెసింఘువిష్టరమనేరిదనా జయసింఘువల్లభం.

దీనిభావము—"సర్వత్ర ప్రసరించి పర్వియున్న చీకటులను పాఱద్రోలి తన ప్రభావమును తెలుపుచు ఉదయపర్వతమును సూర్యుడు ఆరోహించువిధమున కలియుగముయొక్క పాపవృద్ధిని ఖండించి దానికి నిలువరములేక చేసి, ప్రపంచమునకు కృతయుగ లక్ష్మియొక్క సుగుణసంపత్తిని ప్రకటించుచు, జయసింహవల్లభుఁడు తన సింహాసనము నధిరోహించెను." ఈ విషయము క్రీ. శ. 1019 సంవత్సరమున నీతని పట్టాభిషేకమునకు నాలుగు సంవత్సరముల యనంతరము చెప్పబడియున్నను ఆతని రాజ్యాధిరోహణముం గూర్చి చెప్పుటచే ప్రస్తుతోపయోగియే.

ఈ యుద్ధారములచే తెలియవచ్చున దేమనగా చోళరాజు కర్నాటకముపై దండయాత్ర సాగించుకాలమునకు సరిగానో, లేక కొంతముందో కోసలులు చాళుక్యుల మీదికి దాడి వెడలిరని తెలియుచున్నది. లేక చాళుక్యులే కోసలముపైకి వెడలియైన నుండవచ్చును. క్రీ. శ. 1014-1015 కు నడుమ చోళదండయాత్ర సాగినందునను, విక్రమాదిత్యుడు కోసల దండయాత్ర నాటికి జీవించియుండినందునను ఇది తత్పూర్వవిషయముగానే గ్రహింపదగును.

ఈ కోసలులెవరు ? కోసలరాజ్యము కర్నాటక రాజ్యమునకు ప్రాగుదగ్దిశలో గోదావరీనదికి చాల ఎగువను ఉత్తరదక్షిణ భారతములకు చేరినదిగానున్నది. చేదీశుడైన మొదటి కొక్కల్లుని కుమారులు ప్రథమేతరులైన పదునేడుగురలో నొకడు కళింగరాజను వాడు పదునొకండవ శతాబ్దారంభకాలమున తుమ్మాణ దేశమును జయించి అచట తన యధికారమును నెలకొల్పినట్లు తెలియుచున్నది [Dynastic History of Northern India by, Prof. H. C. Ray Vol II p 802]. మఱియొక రాజపుత్త్రికుడు, లక్ష్మణరాజను నతడు, కాలచుర్య వంశకుడైన త్రిపురీనగరాధీశుడు యువరాజదేవుని కుమారుడు క్రీ. శ. 1010 సం. ప్రాంతమున నొక కోసలనాగుని నిర్జించినట్లు చెప్పుకొనియున్నాడు [అదే పుట 471]. ఈ రెంటినిం జూచి పై యిరువురు చేదిరాజకుమారులు తమ పెద్దల యధికారమును కోసలమందు నెలకొల్పినట్లు తలచియున్నారు. ఏది ఎట్లున్నను కోసల రాజ్యము చేదిరాజుల స్వాధీనమై ఆ వంశీకుల యవరజశాఖ యొకటి అచట వర్ధిల్లినది. తర్వాత జయసింహునితో చేదీశుడైన గాంగేయదేవుడు యుద్ధ మొనరించినందుచేత నీ కాలమున చాళుక్యులకు శత్రువులైన కోసలరాజు బహుశః కళింగరాజై యుండును.

మఱి విశేషమేమనగా నీ కోసలయుద్ధమును (చాళుక్యుల దండయాత్రయు), చోళులయుద్ధమును చాలవరకు, కొన్ని నెలల వ్యత్యాసముచేతనే, సమకాలికములుగాను పరస్పర సంబంధముగలవిగా నున్నవి. చాళుక్యులకును చోళులకును ఏర్పడిన స్పర్ధలు క్రముముగా రగులుచు ఒకరి నొకరు కొట్టుకొనుట కవకాశములు నెదకుచుండిన కాలమున చాళుక్యులు కోసలులతో యుద్ధ మొనరించుచుండిన కాలము సరియైన వాడను కాగా దండయాత్ర వెడలి. చోళరాజు వేంగియందు విమలాదిత్యుని ప్రతిష్ఠించి వెంటనే అచటనుండి బయలుదేరి మాన్యఖేటముమీదికి దాడివెడలి దానిని జయించి కొల్లిపాకకునుబోయి తుదకు కుందమురాజ మాధవరాజాదులు తరుమగా వెనుదిరిగిపోయెనని తలంపవలయును. ఈ విధముగా నిరుసైన్యములతో నిరువాగుల యుద్ధము చాళుక్యులకు చాలకష్టముగా నుండియుండును. అట్టి సన్నివేశమున విక్రమాదిత్యుడు కోసలదండయాత్రానంతరము గతింపగా, అయ్యనయ్య బ్రతికియుండి ఇంతలో చోళదండయాత్రారంభమున నెప్పుడో గతింపగా, చాళుక్యుల కులక్రమాగతులైన దండనాయకులు తమ పరాక్రమమును చూపి జయసింహుని రాజ్యాభిషిక్తునింజేసి చోళులను తఱుమ గొట్టిరి. చోళులును విమలాదిత్యుడు రాజై మరల వేంగియందు నెలకొన్నదే చాలునని తలంచి, ఇంతయుద్ధమైన తర్వాత కొంత కాలమువఱకైనను వేంగికి భయము లేదని తలంచి తన దేశమునకు వెడలిపోయియుండును. విమలాదిత్యుడును క్రీ. శ. 1018 వఱకును రాజ్యమును పాలించి తన కుమారులైన రాజరాజనరేంద్ర విష్ణువర్ధన విజయాదిత్యులకు యావజ్జీవమును జగడమాడుటకు తగిన పరిస్థితిగల రాజ్యమును ఆస్తిగా వదలిపోయెను.

అశాంతి

•

= శ్రీ సుందరాచారి =

సరసిజబాంధవుం డంబరశయ్యను వ్రాల డిదేమి యింక ? నా
శిరమును వేల్చుచుండె నను చింతలతో పగలెల్ల ద్రోచి, రా
దరిసిన చీకటుల్ మరల, తాపములో పడిపోయి, వేగుటై
త్వరపడుచున్న నా బ్రతుకుభావములో గల కామ వేమియో !

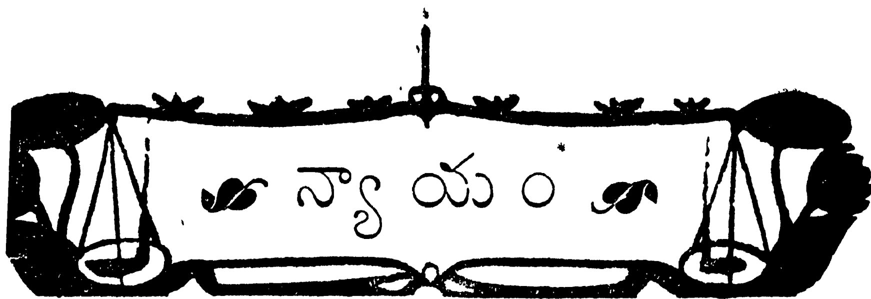
పగలెల్లన్ పనిపాటులో దగిలి, పాపం బెంతగా డస్సెనో
జగ మీ రేతిరి రాణి కౌగిళుల వాసంబంది నిద్రించె, నా
వగ లెంతైనను దానికేమి ?-దిగులా, భారంబ ? ఈజన్మలో
సగినా, యేడ్చిన నాకు నేనె యని-నే నానాడె నిట్టూర్చితిన్.

పరవెను చిమ్మచీకటులు, ప్రాణి యొకండును కొట్టి లేపినా
తెరువదు కళ్లు ; మేల్కొనవు తెమ్మెరపిల్లలుకూడ ; చెట్లలో
మురమురపాటు లేదు ; చలమూని నిశీథము నేలు గూబయే
తెరచిన కళ్లలో కొరవిదీపము లెత్తెను నాకు తోడుగా.

రెప్పలు వాల్చనీక, చెలరేగుచు, చీకటిచెల్మికల్మిలో
నిప్పుల నూది, వెల్గు కననీయక, ధూమము చుట్టుముట్టగా
కప్పుచునున్న-ఈ కలతగర్భములో గల మర్మ మేమియో
చెప్పగలేను నేను : ఎద చీలుచునున్నది యింతలింతలై.

కమ్మని చందమామ తెగగాచిన వేళల ; సన్నజాజిపూ
రెమ్మలు కమ్మతావి బిగి ప్రీతిమెయిన్ నను పిల్చువేళ ; లే
లెమ్మని పాడు చిన్నిగిల లెంతగ వేడినగాని-నిద్ర నా
కిమ్మనకున్న మిన్నయని కన్నులు మూసితి మొన్న మొన్న నే.

[నాటకం]

= శ్రీ సోమంచి యజ్ఞన్నశాస్త్రి =

ఈ నాటకంలో పాత్రలు:—

రాఘవయ్య—ప్లీడరుగారు

రాజారావు—ప్లీడరుగారి కొడుకు. కొత్తగా ప్లీడరుపనిలో ప్రవేశించాడు.

రామయ్య—ప్లీడరుగారి పెద్దగుమాస్తా.

మోహనరావు—ప్లీడరుగారి మూడోగుమాస్తా.

ఫిర్యాదితరఫు ప్లీడరు, ముద్దాయితరఫు ప్లీడరు, జడ్జీగారు, కోర్టుగుమాస్తా, కోర్టుబంట్రోతు, జూరీమనుష్యులు, జైలుసూపరింటెండెంట్, హెడ్ వార్డరు, ఒకరిద్దరు వార్డర్లు.

వెంకడు—ఓ ఖైదీ.

సుందరమ్మ—మోహనరావు ప్రేమించిన స్త్రీ.

మొదటి అంకం

[ప్లీడరుగారి ఆఫీసు. స్టేజిమీదికి కనిపిస్తున్న గదిలో పెద్ద గుమాస్తా రామయ్య కూచుని వ్రాసుకుంటూవుంటాడు. ఈ గదినించి రెండు ద్వారాలు కనిపిస్తాయి. ఒకటి ప్లీడరుగారి గదికి; రెండోది చిన్నగుమాస్తాలు కూచునే గదికి]

(సుందరమ్మ ప్రవేశిస్తుంది. రామయ్య తలెత్తకుండా వ్రాసుకుంటూవుంటాడు)

సుందరమ్మ—దండాలండి.

రామయ్య—(కళ్లజోడుమీదినించి పరికించి చూస్తూ) ఏవూరు మనది?

* ఈ నాటకానికి గాల్స్‌వర్దీ వ్రాసిన "జస్టిస్" అన్న నాటకం చాలావరకు ఆధారం.—సో. య. శాస్త్రి.

సుంద—మోహనరావుగా రున్నారాండి!

రామ—ఇంకా రాలేదు. పనేదైనా వుంటే, నాతో చెప్పొచ్చు.

సుంద—ఏమీ లేదులెండి. సొంత వ్యవహారం.

రామ—టట్ టట్. సొంతవ్యవహారాలు మాట్లాడుకోడంకోసం ఆఫీసుకొస్తే ఎలా? చాలా పనితొందరలో వున్నాము. అసలతను సరిగా వేళకి రాడు. తరవాత సొంత వ్యవహారాలు పెట్టుకు కూచుంటే ఎలా నడుస్తుంది! అవన్నీ ఇంటిదగ్గిర కానిచ్చుకో కూడదూ!

సుంద—ఇంటిదగ్గిర లేరండీ!

రామ—ఇంటిదగ్గిరా లేక, ఆఫీసుకీ రాక ఏం చేస్తున్నట్టు!

సుంద—నన్నేం చెయ్యమంటారండి?

రామ—బాగుంది! అది నేనేం చెప్పను?

సుంద—చాలా తొందరవ్యవహారమండి.

రామ—అతనిక్కడ లేండే! నాతో చెప్పనంటావాయిరి. మరి, నన్నేం చెయ్యమంటావమ్మా?

సుంద—వచ్చేదాకా కూచుంటాలెండి.

రామ—అహోటా!

సుంద—(కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ) కనికరించాలి. నాప్రాణం రక్షిస్తారు.

రామ—(తెల్లబోయి) ప్రాణం రక్షించడమేమిటి?

(ఒక్కనిమిషం నిశ్శబ్దం. మోహనరావు ప్రవేశిస్తాడు)

రామ—అమ్మయ్య! అతనే వొచ్చాడు. త్వరగా తేల్చేసుకోండి. ఈ వ్యవహారం నాకేం నచ్చలేదు. పెద్దదొరగారు అసలే చండశాసనుడు. ఇలాంటివి కంటపడ్డాయంటే రుద్రుడయిపోతాడు.

(కట్టపట్టుకుని యజమాని గదిలోకి వెళిపోతాడు.)

సుంద—(సన్నని గొంతుకతో) మళ్లీ తాగుడు మొదలెట్టాడు. రాత్రి నాగొంతు నులిమి చంపెయ్యడానికి ప్రయత్నించాడు. ఆయన నిద్దరలేవకముందే పిల్లలతో బయటపడివొచ్చేశాను. మీయింటికి వెళితే నువ్వు కనిపించలేదు. అంచేత ఆఫీసుకి వొచ్చాను.

మోహ—నే యిల్లు మార్చేశాను.

సుంద—రాత్రి మన ప్రయాణ ముందా?

మోహ—ఓ. టిక్కెట్లు కొనేశాను. పదకొండు గంటలకి స్టేషనుదగ్గిర కలుసుకో. మన వివాహం ఇదివరకే జరిగిందనిమాత్రం మరిచిపోకు.

సుంద—వెళ్లడానికి భయపడ్డం లేదుకదా!

మోహ—మీసామానంతా సిద్ధంగా వుందా?

సుంద—ఎక్కడ నిద్దరలేచిపోతాడో అన్న భయంచేత అన్నీ అక్కడే వొదిలేశాను. తిరిగి ఇంటి చుట్టుపక్కలకి వెళ్లలేదు.

మోహ—(దెబ్బతిన్నట్టు) అంతసొమ్మూ వృథా అయిపోయినట్టే! ఎంత కొనా లిప్పావు?

సుంద—పదిహేనురూపాయలు చాలనుకుంటా!

మోహ—మనం ఎక్కడికి వెళుతున్నామో మాత్రం ఎవరికీ తెలియనివ్వకు. అక్కడికి వెళ్లినతరవాత మన కష్టాలన్నీ మరిచిపోగలం.

సుంద—నీకు కష్టంగా వుంటే చెప్పు. నీకు కష్టం కలిగించడంకంటె నేను ఇక్కడే వుండిపోయి ఈ రాక్షసుడి చేతుల్లో చచ్చిపోవడమే మంచిది.

మోహ—మనం వెళ్లితీరాలి. ఏమైతే అదవుతుంది. నువ్వు నాతో వుంటావుకదా!

సుంద—ఇప్పుడైనా ఫరవాలేదు. నువ్వు అంటే చాలు. మించిపోయిందిలేదు.

మోహ—కావలసినంత మించిపోయింది. (జేబులోనించి డబ్బు తీసియిస్తూ) యిదుగో పదిహేను రూపాయలు. స్టేషనుకి పదకొండుగంటలకి రావడం మాత్రం మరిచిపోకు. సుందరీ! (అని ఉద్రేకంతో కౌగలించుకుంటాడు. ఇంతలో రామయ్యగారు రావడం మూసి విసిగోతారు. రామయ్య తాపీగా కుర్చీమీద కూచుని—)

రామ—నచ్చలేదు వ్యవహారం!

మోహ—మళ్లీ ఇలాంటిది జరగదండి.

రామ—ఆఫీసులోనే!

(మోహనరావు జవాబివ్వలేదు)

అర్థమయిందా ! ఏదో దుఃఖంలో వున్నట్టు కనిపించడంవల్ల ఈమాటుకి కనికరించాను. (డ్రాయరు లాగి, ఓపుస్తకం బయటికి తీసి) ఇది చదువు. "పరిశుద్ధ జీవనము" అని చాలా బాగా రాశారు.

మోహ—కృతజ్ఞుణ్ణి !

రామ—ఇలా చూడు ! సుబ్బారావు వొదిలి వెళ్లిన పని పూర్తిచేశావా ?

మోహ—రేపటితో పూర్తవుతుంది.

రామ—అప్పుడే వారమయింది, అతను వెళ్లి. సొంతవ్యవహారాల్లో ఆఫీసుపని అశ్రద్ధ అయిపోతోంది. ఇలా అయితే ఇక జరగదుసుమా ! ఇక్కడికి అవి వొచ్చినట్టు చెప్పవనుకో...కాని.

మోహ—చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి. (లోపలికి వెళ్ళి పోతాడు)

(రాజారావు లోపలి కొస్తాడు. ఇరవైఎనిమి దేళ్లుంటాయి. కులాసాగా జీవితం గడిపెద్దామని ప్రయత్నం చేసే మనిషి)

రాజా— ఏం రామయ్యగారూ ! అంతా కుశలమా ?

రామ—ఆఁ.

రాజా—నాన్నొచ్చాడా ?

రామ—ఏడుగంటలనించీ ఇక్కడే వున్నారు.

రాజా—ఎగ్జిబిషన్ చూడ్డానికి వెళ్లా !

రామ—అయింది ! సరేగాని, ఈ కవులుకాగితాలు పార్టీకి పంపించమంటావా ?

రాజా—నాన్న ఏమన్నాడు ?

రామ—ఈ మాత్రందానికి ఆయన్ని బాధ పెట్టడం ఎందుకు ?

రాజా—మనం అజాగ్రత్తగా వుండకూడదు.

రామ—అతిస్వల్పవిషయం. ఫీజైనా గిట్టదు. నువ్వు చేసిపారేద్దూ.

రాజా—నాన్నదగ్గిరికే పంపిద్దూ. నా కెత్తిమీ దెందుకీబాధ్యత ?

రామ—నీయిష్టం. మరి ఇది...ఇంటిదగ్గరా ! కాగితాలు రాయడం పూర్తయిపోయింది.

రాజా—నాకు తెలుసు. అందులో ఆకొత్త స్థలం చేర్చకుండా ఉంటేనే మంచిదని నా అభిప్రాయం.

రామ—దాన్నిగురించి నువ్వు గొడవపడనక్కర్లేదు. మనం ఏది చేసినా "లా" మనపక్షం చూసుకునే చేస్తాం. మీనాన్న అవునంటే, కాదనడానికి జడ్జీకయినా ధైర్యముందా ?

(అంటూవుండగా రాఘవయ్యగారు లోపలి కొస్తారు. అరవయ్యేళ్లుంటాయి. తెల్లమీసాలు. నడకలో, మాటలో రాజఠీవి స్ఫురిస్తూ వుంటుంది.)

రామ—నే ఇప్పుడే ఈ కాగితాలు మోహనరావుచేత సాఫురాయించి తీసుకొస్తా. (అని లోపలికి వెళతాడు)

రాజా—ఇంటి దగ్గరా...

రాఘు—గ్రంథం నడిపించవలసిందే... నువ్వు మనకి బాంకులో నాలుగువొందలకిపైగా వుందని చెప్పినట్టు జ్ఞాపకం !

రాజా—అవునూ !

రాఘు—మూడువందల యాభయ్యొకటే లెక్క తేల్తోంది ?...ఈమధ్య కొత్తచెక్కు లేమీ లేవు. చెక్కుబుక్కు ఇలా తీసుకురా...(రాజారావు చెక్కుబుక్కు తీసుకొస్తాడు.) చదువుతాను, సరిచూడు. అయిదు. యాభైనాలుగు. ఏడు. అయిదు. ఇరవై ఎనిమిది. ఇరవై. తొంభై. పదకొండు. యాభై రెండు. డెబ్భైఒకటి . . సరిగ్గా ఉన్నాయా ?

రాజా—అర్థమవడం లేదు. నాలుగువొందలకి పైగా వున్నట్టు నాకు బాగా తెలుసు.

రాఘు—ఇలా తే. (అని పుస్తకం తిరగవేసి చూస్తూ) ఈతొంభైరూపాయల చెక్కేమిటి ?

రాజా—ఎవరు వ్రాసింది ?

రాఘు—నువ్వే.

రాజా—(పుస్తకం పుచ్చుకుని చూసి) ...ఏదు...గోవిందంగారి ఇంటికి వెళ్లిన ...ఏమో మరి...

శుక్రవారం వెళ్లి మంగళవారం తిరిగొచ్చాడు. జ్ఞాపక ముందా? కానీ, నా న్నా...నే తీసుకున్నది తొమ్మిది రూపాయలే. సరిగ్గా నాకర్చులకి సరిపోయింది. ఇంటి కొచ్చేటప్పటికి అర్ధణా మిగిలింది.

రాఘు—ఆ చెక్కు మాటేమి.. (పుస్తకం పుచ్చుకు తిరిగేస్తూ) సరిగ్గానే వున్నట్టుందే? ఆరోజున సొమ్ము తీసుకొచ్చిం దెవరు?

రాజా—(జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ) ఆరోజున... రెడ్డిగారి విల్లు...నకలురాస్తున్నాను...ఊ.. రామయ్య కిచ్చాను చెక్కు, సొమ్ము తెమ్మని.

రాఘు—ఈఅక్షరాలు జాగ్రత్తగా చూడు. దస్తూరీ నీదేనా?

రాజా—రాత నాదానిలాగే వుంది చూడ్డానికి. (పరీకించిచూసి) నా అక్షరాలు కొంచెం వెనక్కి తిరుగుతాయి. ఇవి ముందుకి తోసుకొస్తున్నట్టున్నాయి. నే తొమ్మిని రాస్తే, ఎవరో తొంభైకింద దిద్దినట్టుంది.

(రామయ్య గదిలోకొస్తాడు)

రాఘు—అతనే అడుగుతేసరి! చూడు. రాజా రావుకి చెక్కు మార్చి సొమ్ము తీసుకురావడం జ్ఞాపకముందా? కిందటి శుక్రవారం.

రామ—(తడుముకోకుండా) ఆ. తొమ్మిది రూపాయలు.

రాఘు—ఇది చూడు. (అని చెక్కుబుక్కు అందిస్తాడు).

రామ—ఊహుఁ. తొమ్మిదిరూపాయలే. అప్పుడే ఫలహారం తెప్పించుకున్నా. ఫలహారం వేడిగా ఉంచేనే నాకిష్టం. చెక్కు సుబ్బారావు కిచ్చి సొమ్ము తీసుకురమ్మన్నా! తీసుకొచ్చాడు, అన్నీ రూపాయి నోట్లే. జ్ఞాపకముందా! జట్కావాడి కివ్వడానికి మళ్లీ చిల్లర మార్చవలసొచ్చింది. నన్ను చూడనివ్వండి. తప్పుచెక్కు తీసినట్టుంది.

రాజా—ఊహు.

రామ—తమాషాగా వుందే మరి!

రాఘు—నువ్వు సుబ్బారావు కిచ్చావు. సుబ్బారావు సోమవారంనాడు రంగూను వెళ్లిపోయాడు. తెలిసిందా సంగతి!

రామ—(మనస్సు చివుక్కుమనగా) అలా అయితే నేరం జరిగిందన్నమాట. అబ్బెబ్బే! మన ఆఫీసులో నేరాలేమీ జరగవే...

రాజా—అలా అయితే బాగానే వుండును!

రామ—నే నిక్కడున్న ఇరవై తొమ్మిదేళ్లలోనూ అలాటి దెప్పుడూ జరగలేదుకదా!

రాఘు—చాలా తెలివితేటలతో చేశాడు పని. అంకెలు వ్రాసినతరవాత జాగా విడిచిపెట్టకూడదని ఇది నీకు పాఠం. తెలిసిందా!

రాజా—అవునూ.. అప్పుడు చాలా తొందరలో వున్నా...

రామ—(మొహం చిన్న బుచ్చుకుని) ఏమిటో నామనస్సంతా పాడయిపోయింది.

రాఘు—కౌంటర్ఫాయిల్ కూడా మార్చాడు. చాలా ఆలోచించి చేసిన పని. సుబ్బారావు వెళ్లిన ఓడ పేరు?

రామ—'సిటీ ఆఫ్ రంగూన్'.

రాఘు—టెలిగ్రామిచ్చి, రంగూను చేరగానే అరెస్టుచేయించాలి. ఇంకా చేరివుండడు.

రామ—వాడి కుటుంబంగతి! వాణ్ణి చూస్తే నాకు చాలా ఇష్టంగా వుండేదికూడా! శ్రీరామచంద్రా! పైగా ఈ ఆఫీసులో!!

రాజా—బొంకుగుమాస్తాని కనుక్కోనా?

రాఘు—ఇక్కడి కోమాటు తీసుకురా. పోలీసుకి కబురుచెయ్యి.

రాజా—పోలీసుకే!.. (అని బయటికి వెళిపోతాడు)

రాఘు—సత్ప్రవర్తనవల్ల ప్రయోజనం ఉందంటావా, లేదంటావా?

రామ—నా ఉద్దేశం తిన్నగా బోధపడటం లేదు.

రాఘు—నిన్ను తిన్నగా ఎరగనివాళ్లకి నీకథ కట్టుకథలా వుంటుంది. ఏం?

రామ—అవుననుకోండి. (అని చిరునవ్వు నవ్వు తాడు. హఠాత్తుగా విచారపు మొహం పెట్టి) నాకు చాలా కష్టంగా వుందనుకోండి...నా కన్నకొడుకే ఇలాటిపని చేశాడా అనిపిస్తోంది.

రాఘు—ఘండాలంపని. ఏం?

రామ—కలత పెట్టేస్తుంది. అంతా సక్రమంగా నడుస్తూవుంటే ఇలాటి దేవో జరుగుతుంది. ఇవాళ నాకు టిఫిను సయిస్తుంది మరి!

రాఘు—అంత కష్టంగా వుందీ!

రామ—ఇలాటి వేదన్నా జరిగితే, ఆరో జంతా భగవధ్యానం చేస్తే కాని నామనసు కుదుటపడ దనుకోండి. శంభో, మహాదేవ, శంకరా, దీనదయాళో ...(రహస్యం చెబుతున్నట్టు) నాకు కేవో అపుకోలేని దురాశ కలిగుండాలి.

రాఘు—అప్పుడే అయిపోయ్యాడు! అతనే నేరంచేసి నట్టు సిద్ధాంతకానిదే...

రామ—ఇలాటివి చెయ్యాలిమా...కావాలంటే, మనస్ఫూర్తిగా కూడనూ! నాదో నెలజీతం పారేస్తును శంభోశంకరా...

రాఘు—గుమాస్తా రాగానే కబురుచెయ్యి...

రామ— ...దీనదయాళో ... జగద్రక్షకా... (సుందరమ్మ లోపలికొస్తుంది) మళ్లీ తయారయావూ. అసలే గొడవల్లో పడిఉన్నావుంటే...ఇప్పు డెవర్నీ మాట్లాడానికి వీల్లేదు.

సుంద—ఒక్కనిమిషమేనండి.

రామ— వెళ్లమన్నా చెబుతూవుంటేను ... ఒక్కనిమిషం లేదు, అరనిమిషం లేదు.

సుంద—మరెలాగండి! చూసితీరాలి.

రామ— పీకలమీది కొచ్చిందిరా బాబూ! "గురువులరాక, దాసిమృతి" అన్నట్టు...చంపక అలా పయిన గేటుదగ్గిర కాసుకుకూచోవమ్మా...బయటకొచ్చి నప్పుడు పట్టుకుందువుగాని...(సుందరి వెళిపోతుంది) శంభో శంకరా...ఇదెక్కడి లంపటం సంపాదించుకు న్నానంట, ఈ మోహనరావు! ...దీనదయాళో...

(బాంకు గుమాస్తా, రాజారావు లోపలికొస్తారు)

రామ—మీనాన్న లోపలున్నారు... (రాజా రావు లోపలికి వెళిపోతాడు) (గుమాస్తాతో)కూచోండి. అనవసరంగా మిమ్మల్ని బాధపెడుతున్నాం...

గుమా—నాకు ఆ చెక్కు బాగా జ్ఞాపకముంది అంతా సరిగ్గా ఉన్నట్టే కనిపించింది.

రామ—గోవిందా! కాలం మంచిది గాక పోతే అలా చెడుబుద్ధులు పుట్టుకొస్తూవుంటా యను కోండి...

గుమా—అవునవును.

రామ— (రాఘవయ్యగారి గదికేసి చూస్తూ) చిన్నవాడే అనుకోండి....ఇదివరకు చాలాసార్లు చెప్పాను. చెక్కు రాయడంలో జాగర్తగా వుండాలి, అంకెలతరవాత జాగా విడిచిపెట్టకూడదని. అయినా ఏమన్నా లక్ష్యముంటేనా?

గుమా— మొహం గుర్తుపట్టగల ననుకుంటా. చిన్నవాడే...

రామ—మీ కిప్పుడు అతన్ని చూపించలేము బహుశా!

(రాఘవయ్య, రాజారావు గదిలోనించి వైకొస్తారు)

రాఘు—నన్నూ, మా అబ్బాయినీ, రామయ్యనీ చూశారు. మాలో ఎవరూ కాదుకదా!

గుమా— (నవ్వుతో, తలూపుతో) అబ్బే. కాదండి.

రాఘు—(రామయ్యతో) మోహనరావుని పిలు.

రామ—అనవసరంగా అతనెందుకండీ. అసలే భయస్థుడు. అందులో ఈమధ్య...

రాఘు—అలా అంటే ఎలా? సందేహనివారణ చేసుకోడం అతనికే మంచిది! ఈ వ్యవహారం అంతు కనిపెట్టాలిగదా, ఎలాగాను.

రామ—అవుననుకోండి...(అని నీళ్లు నములు తాడు)

రాఘు—ఊఁ, పిలు...

రామ—(ఇహ చేసేదేమీ లేక) ...మోహన్ రావ్! ఆ కవులం కాగితాలు ఇలా తీసుకురా, ఓమాటు!

మోహ—(లోపలినించి) వొస్తున్నా. (అని కాగితాలకట్ట తీసుకొచ్చి రామయ్యగారిచేతికిస్తాడు.)

రామ - సరే. ఆ మిగిలిన పనికూడా త్వరగా పూర్తిచేసెయ్యి!

(మోహనరావు లోపలికి వెళిపోతాడు)

(రాఘవయ్య గుమాస్తాకేసి చూస్తే గుమాస్తా 'ఇతనే' అని తలూపుతాడు)

రాఘు—నిజం. మనం అనుకున్నది కానే యిది!

గుమా—నిశ్చయంగా. నన్ను గుర్తుపట్టాడు. వారిపోడుకదా!

రామ—వెళ్లాలంటే, మనముందునించే వెళ్లాలి. మరోదారి లేదులెండి. (అని మొహం చాలా విచారంగా పెట్టేస్తాడు)

(తలుపు తీసుకొని మోహనరావు బయటికొస్తాడు.)

రాఘు—ఎక్కడికి?

మోహ—ఇప్పుడే వొస్తా.

రాఘు—ఒక్క రెండునిమిషా లుండు. ఈ కవులువిషయం మాట్లాడాలి.

మోహ—అలాగే. (అని తిరిగి గదిలోకి వెళిపోతాడు)

గుమా—సొమ్ము పట్టుకెళ్లింది ఇతనేనని, అవసరమైతే, ప్రమాణంచేసి చెప్పగలను. ఆరోజున నే టిఫినుకి వెళ్లకమునుపు ఇచ్చిన ఆఖరిచెక్కది. బాగా జ్ఞాపకముంది. నే వెళ్లొస్తా. కావలసినప్పుడు కబురు పంపించండి. (అని వెళ్లిపోతాడు.)

రాజా—ఏం చేద్దా మిప్పుడు!

రాఘు—మోహనరావుని రమ్మను...ఆ చెక్కు బుక్కు నాచేతికియ్యి!

రామ—తలా తోకా తెలీడంలేదు... సుబ్బారావు చేశా డనుకున్నాంగా!

రాఘు—చూద్దాం!

రాజా—నాన్నా! ఒక్కనిమిషం బాగా ఆలోచించావా?

రాఘు—రమ్మను లోపలికి!

రామ—(గదిదగ్గరకి వెళ్లి) ఒకమాటు ఇలా రా.

మోహ—(వస్తూ) ఏం?

రాఘు—(హఠాత్తుగా అతనివైపు తిరిగి) ఈ చెక్కు నీకు గుర్తుందా?

మోహ—గుర్తులేదండి!

రాఘు—తిన్నగా చూడు. జ్ఞాపకం తెచ్చుకో...కిందటి శుక్రవారం మూర్చావు.

మోహ—అదా! సుబ్బారావు ఇచ్చిందా?

రాఘు—అవును. నాకు తెలుసు. మళ్లీ నువ్వు సుబ్బారావుకే సొమ్ము ఇచ్చేశావు. ఏం?

మోహ—అవును.

రాఘు—నీకు సుబ్బారావు ఇచ్చినప్పుడు సరిగ్గా యిలాగే వుందా?

మోహ—ఉందనే అనుకుంటూ!

రాఘు—సుబ్బారావు తొమ్మిది రూపాయలకి చెక్కురాశాడని తెలుసుకొన్నావా నీవు?

మోహ—కాదు. తొంభై.

రాఘు—(గద్దిస్తూ) తొమ్మిది!

మోహ—నాకు అర్థంకావడం లేదు.

రాఘు—అంటే, సుబ్బారావో, నువ్వో చెక్కు దిద్దేశారు.

మోహ—నే...నే.

రామ—అహహా. తొందరలేదు. ఆలోచించుకుని మరీ మాట్లాడు.

మోహ—(తేరుకుని) నేను కాదు అసలు చేస్త!

రాఘు—రాజారావు ఈచెక్కు రామయ్యకి ఒంటిగంట కిచ్చాడు. అప్పుడే అతను టిఫిన్ తెప్పించుకున్నాడుకనక, మన కాసంగతి తెలుసు.

రామ—దాన్ని వొదిలిపెట్టలేక పోయాను!

రాఘు—అదే. అంచేత సుబ్బారావు కిచ్చాడు. నువ్వు ఒంటిగంటాపదిహేనునిమిషాలకి చెక్కు మార్చి

మ్మ తీసుకున్నావు. గుమాస్తా టేబిలికి వెళ్లకపూర్వం వున్న ఆఖరి నెక్కు యిటీకనక ఆసంగతి తెలుసు.

మోహ—అవును. సుబ్బారావు స్నేహితులు వరితో అక్కడుండడంవల్ల నెక్కు మార్చుకురమ్మని నాచేతి కిచ్చాడు.

రాఘు—అయితే నువ్వు సుబ్బారావు చేశా అంటావు ఈనేరం!

మోహ—నాకేమీ తెలియకుండావుంది.

(రాజారావు తండ్రిచెవులో ఏదో చెబుతాడు)

రాఘు—సుబ్బారావు శనివారంతరవాత మళ్లీ ఇక్కడికి వచ్చాడా?

రామ—(మోహనరావుకి సహాయం చేద్దామనే ఆత్రుతతో) ఊహూ, సోమవారం ఉదయమే వెళ్లిపోయాడు.

రాఘు—ఏం, మోహనరావు! వచ్చాడా?

మోహ—(హీనస్వరంతో) లేదు.

రాఘు—అలా అయితే, ఈ కౌంటర్ ఫాయిల్‌లో అక్షరాలు మంగళవారంతరవాత ఎవరు దిద్దారు?

రామ—అదేమిటి?

రాఘు—సంగతంతా తేలిపోయింది. ఈ చెక్కుబుక్కు శుక్రవారంనించి, మంగళవారం రాజారావు తిరిగొచ్చినదాకా, అతని జేబులోనే వుండిపోయింది...ఇప్పుడుకూడా ఈనేరం నువ్వు చెయ్యలేదనే అంటావా?

మోహ—లేదు. లేదు. నేనే చేశాను!!

రామ—(కుమిలిపోయి) శ్రీరామచంద్రా! ఇదేంపని!

మోహ—ఆ సొమ్ము చాలా అవసరంగా కావలిసొచ్చింది. ఏం చేస్తున్నానో తెలిసిందికాదు.

రామ—ఇలాటి దురుద్దేశం నీబుర్రలో ఎలా ప్రవేశించింది నాయనా అసలు.

మోహ—నాకే తెలీసం లేదు. ఒక్కనిమిషం పిచ్చెక్కిపోయింది.

రాఘు—చాలా దీర్ఘమైన నిమిషం! నాలుగు రోజులయినా వుండిపోయింది. ఏం?

మోహ—చేసిన చాలాసేపటిదాకా ఏం జరిగిందో తెలియనేలేదు. ప్రమాణం చేస్తున్నాను. తరవాత నేరం ఒప్పేసుకోడానికి ధైర్యం చాలిందికాదు. సొమ్ము తిరిగి తప్పకుండా ఇచ్చేస్తాను. నిజంగా ఇచ్చేస్తా. క్షమించాలి. (అని రాఘవయ్యగారి కాళ్లు పట్టుకుంటాడు)

రాఘు—(కాళ్లు వెనక్కి తీసుకుంటూ) గదిలోకి పో...

(మోహనరావు వెళ్లిపోతాడు)

రాఘు—ఎంతనేరం చెయ్యాలో, అంతా చేశాడు.

రామ—ఇంత మోసం చెయ్యడం! అందులో ఇక్కడ!!

రాజా—ఏం చేద్దాం?

రాఘు—ఆలోచనెందుకు? కేసు పెట్టడమే!

రాజా—మొదటితప్పు.

రాఘు—(నమ్మనట్టు తల ఆడిస్తూ) నాకు నమ్మకం లేదు. ఇంత నేర్పుగా గ్రంథం జరపగలడూ?

రామ—ఏదో దురాశ పుట్టింది. అనుమానం లేదు.

రాఘు—కుర్రబుద్ధి వుంటేనే దురాశలు పుట్టుకొస్తాయి!

రామ—అవు.. నూ. అబ్బబ్బ. ఈదేహం బహు చెడ్డది. మనచేత ఎంతకష్టమయినా తినిపిస్తుంది కదా...జగ్రదక్షకా! పొద్దున్న అతన్ని చూడ్డానికి ఒకావిడ ఇక్కడికొచ్చిందిలెండి!

రాజా—నే లోపలి కొస్తూంటే ఇక్కడుంది. పెళ్లామా?

రామ—ఊహూ...బంధుత్వమేమీ వున్నట్టు లేదు...కాపరంచేస్తున్న మనిషే...

రాఘు—అరితేరిన చెయ్యన్న మాట.

రాజా—ఈమాటుకి క్షమించి వొదిలేస్తే మంచి దనుకుంటా. డబ్బిచ్చేస్తానంటున్నాడుగా! బెదిరించి వొదిలితే చాలు.

రాఘు—నేరం మాట ఎలా వున్నా, చేసిన కృత్రిమాలోచనకి మాత్రం క్షమించకూడదు. ఒక వేళ పట్టుబడితే సుబ్బారావుమీద తోసుకుపోతుందికదా అని ఎత్తువేశాడు. చెక్కుబుక్కు మంగళవారందాకా నీ జేబులోనే వుండిపోయిం దన్న సంగతి అతను స్ఫురించనేలేదు.

రామ—మంచివాడే మరి! ఎన్నో రోజులనుంచీ ఎత్తుకేస్తున్నా డనడానికి సావకాశం లేదు. అతను ఆపుకోలేని కోరిక ఏదో అతన్ని లొంగదీసేసి వుంటుంది.

రాఘు—మంచి బుద్ధీ, అలవాటులూ వుంటే ఇలా నిమిషంలో ఎవరూ లొంగిపోరు. చుట్టుపక్కల డబ్బుంటే ఊరుకునేమనిషిలా కనిపించడం లేదు. అసలు అతని కళ్లలోనే తెలుస్తోంది అంతా!

రాజా—(కొంచెం విసుగుతో) అది మనం ఇది వరకు కనిపెట్టినట్టు లేదే?

రాఘు—ఇలాటి వాళ్లని లక్షమందిని చూశాను. దయవలిస్తే లాభం లేదు. తప్పుచెయ్యడానికి వీల్లేకుండా కట్టుదిట్టం చెయ్యాలి. అంతే...

రాజా—అయితే, పైలే?

రాఘు—(సంకోచిస్తూ) పూరకోడం ఎలానో తెలీకుండావుంది. మన ఆఫీసులో వుంచుకోడా నికి వీల్లేదు నమ్మకం లేకపోతే.

రామ—అవునవును...

రాఘు—అతని సంగతి తెలియనివాళ్ళదగ్గిరకి పంపించడం మరీ అసందర్భం. మనం సంఘక్షేమాన్ని గురించి ఆలోచించాలి.

రాజా—కాని, "వీడు దొంగ" అని ఇలా వాతపెట్టెయ్యడమేనా? మొహంమీద?

రాఘు—మిగిలినవన్నీ సరిగావుంటే ఈమాటుకి ఆలోచిద్దును. అన్నీ దుర్గుణాలే!

రాము—అదికాదు నే అన్నది. అతన్ని కలత పెట్టేసిన సంగతులు...

రాఘు—అదే, అది. తన యజమానులని మోసం చేసి ధనం అపహరించడమే కాకుండా, నేరాన్ని మరో నిర్దోషిమీదికి తొయ్యడానికి ప్రయత్నించేశాడు. ఇ ఇలాటి పరిస్థితుల్లో కేసుపెట్టకపోతే, ఎప్పుడు పె లో తెలీకుండావుంది.

రామ—అతని ముందుగతి మరి!

రాఘు—నీ వుద్దేశంలో, అసలు ఎప్పుడు ఎవరూ కేసుపెట్టకూడదన్నమాట!

రాజా—ఆ మాట తలుచుకుంటే నాకు బాధ వుంది!

రాఘు—వొక్తి బాతాఖానీలోకి దిగుతోంది. (అని లేచి తన గదివైపు వెళ్లబోతూవుంటే

రాజా—నువ్వే అతని పరిస్థితుల్లో వునా వనుకో నాన్నా...

రాఘు—చాలా అనకోమంటున్నావే?

రాజా—సొమ్ము అతనికి ఎంత అవసరమొచ్చి దో మనం చెప్పలేం!...

రాఘు—(గుమ్మంవద్దిర ఆగి) నా మాట నమ్ము చేసేవాడు అవసరమున్నా చేస్తాడు. లేకపోయి చేస్తాడు...చెయ్యనివా:, లోకం తల్లకిందులయి చెయ్యడు!

రాజా—మళ్లీ ఇంకెప్పుడూ ఇలాటిపని చెయ నని వాగ్దానం చేస్తున్నాడుగా...

రామ—నేన, ఒక వేళ, అతనితో మాట్లాడు ననుకోండి. అతన్ని అనవసరంగా బాధపెడదామ కాదుగా మన ఉద్దేశమయినా?

రాఘు—ఇంక చాలు...మనసు నిశ్చయించే కున్నా. (అని గదిలోకి వెళిపోతాడు.)

రామ—మీ నాన్నని మనం ఏమీ అనక కూడదు. మంచిచెడ్డలు బాగా అనుభవం ఉన్న మని కాని...ఆయనమాటకి వ్యతిరేకంగా మనం సల చెప్పకూడదు!

రాజా—ఏడిపినట్టుంది. నువ్వూ నాలాగే అ కుంటున్నావు. నాకు తెలుసు. నన్ను సమర్థించు రాకూడదూ?

రామ—నేనేమనుకుంటున్నానో నాకు తె కుండావుంది.

రాజా—చేసినదానికి తరవాత విచారిస్తాంగా...

రామ— అతనికి చేస్తున్నప్పుడు తెలీదు బోలు.

రాజా—(అతి కోపంతో) ఓహోహో...ఏమి నూదాక్షిణ్యాలండీ...

రామ— ఇదుగో మాడబ్బాయి. ప్రతిదా 'మా బవు ఆలోచించాలి.

(పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టరు ప్రవేశిస్తాడు)

పో. ఇ—ప్లీడరుగారున్నారా?

రాజా—(కోపంతో) ఉన్నారు. మీరొచ్చారని చెబుతాను...(అని లోపలికి వెళ్ళిపోతాడు)

రాఘు—(పైకొస్తూ) నాకూ విచారంగానే వుంది. ఐతే వూరుకుందు నవునో. కాని అంతరాత్మ ఏమీ ఒప్పుకోవడం లేదు. ధర్మనిర్వహణంలో వెనకా ముందూ ఆలోచించకూడదు. మోహనరావు! ఒక్కమాటు ఇలా రా!

(మోహనరావు పైకి రాగానే రాఘవయ్య సంజ్ఞ చేస్తాడు. ఇనస్పెక్టరు సంకెళ్లు పైకి తీస్తాడు)

మోహ—(వెనక్కి తప్పించుకుంటూ)వొద్దొద్దు.

పో. ఇ—మంచివాడివి కావూ! రద్దూ!!

రఘు—ఫోర్జరీ చేస్తున్నాడని ఫిర్యాదుచేస్తున్నాను.

మోహ—ఈ ఒక్కరోజుకీ వొదిలిపెట్టండి. ఇంకో మనిషి వుంది నామీద ఆధారపడి. ఆవ్యక్తి కోసమే ఈనేరం చేస్త. ఒక్కరోజు...

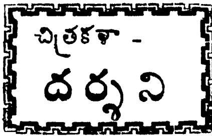
(రఘువయ్య లాభంలేదని చెయ్యి ఊపుతాడు. దానితో మోహనరావు లొంగిపోతాడు.)

రామ—(బొంగురు గొంతుకతో) శంకరా! దయానిధే... ఏం గొడవ తెచ్చిపెట్టావయ్యా!

(అంతా నిశ్శబ్దం. జేబురుమాలుతో మొహం తుడుచుకుంటూ కుర్చీలో కూలబడిపోతాడు.)

[సశేషం]

వర్ణము - రేఖ

= శ్రీ అమంచర్ల గోపాలరావు =

ఉద్దేశించి వర్ణరేఖలను ఒకపద్ధతిని ఏర్పాటొనరించినపుడు ఈ ఏర్పాటు ఒక చలనాన్ని తప్పక సూచిస్తుందనీ, ఈ వర్ణరేఖల సంకలనముల ననుసరించి చిత్రములో ఉద్భవమైన ఈ చలనం కళాపద్ధతులలో నడవడంచేత లయ అని దీన్ననడమయిందనీ ఇదివరకు అన్నాను. అందుచేత చిత్రం లయపూరితమవడానికి ముఖ్యాధారములు సముచితవర్ణరేఖలు. అదిగాక వర్ణమో, రేఖో, ఏ ఒకదాన్నీ వినియోగించకుండా రూపరచనగాని, సంకలనంగాని చిత్రంలో సూచించడం అసంభవం. రూపభేద, ప్రమాణ, సంకలనముల ననుసరించి యేర్పడు ఈ లయ వర్ణరేఖలను వినా సూచించడం అసాధ్యం. చిత్రకళావిధానంలో ప్రధానాంశములైన ఈ వర్ణరేఖలు రెంటికీ అందుచేత ఒక అవినాభావసంబంధం ఏర్పడిఉంది. కాబట్టి ఈ రెంటినీ వేర్వేరని నిర్వచించడం, వీటి భావములను వేర్వేరుగా చర్చించడం అనవసరం. అయినప్పటికీ ఒకొక్కప్పుడు చిత్రరచనలో రేఖ ప్రాముఖ్యతవహించవచ్చు, మరొకప్పుడు వర్ణం ప్రాముఖ్యత వహించవచ్చు.

రేఖానుసారమయిన భావప్రకటన వట్టి రేఖానిర్మితమయిన చదరచిత్రాలయందేగాక, వర్ణరీతులకంటె రేఖ లెక్కువ ప్రాముఖ్యత వహించిన చిత్రాలన్నిటికీ చెందుతుంది. ఈ రేఖ లప్పుడు రూపములను స్పష్టీకరించి, రూపభేదాన్ని ప్రకటించి, చిత్రంలో అవసరమయిన స్థాయీల నేర్పరచి, చిత్రాని కొకింత స్థితి, లేక స్థూలత నిస్తూ సజీవంచేస్తాయి. చిత్రంలోని వాలుచాళ్లను చక్కగా సూచిస్తూ, వర్ణికాభంగిమలంగు రూపములస్పష్టతగాకుండా చేసి, ఈ రేఖ లొకొక్కప్పుడు చిత్రవికాసకారణ మవుతాయి. చిత్రకళలో శిల్ప (Sculpture) పద్ధతులు కొన్ని అవలంబించినపుడు భావప్రకటన సంపూర్ణంగా రేఖాపర మవుతుంది. శిల్పంలో చదరచిత్రపద్ధతు లమరినప్పుడుకూడ చిత్రం రేఖాపరమే అవుతుంది. విలాసమయ జిలిబిలి చిత్రాలు ఈ రెండుపద్ధతులకూ చెందిన వవడంచేత, శిల్పంలోనూ, చదరచిత్రాల్లోనూ, వీటిలో విలాసమయరేఖలకే ప్రాముఖ్యత వస్తుంది. చిత్రం రేఖాపరమయినప్పుడు, అంచెలి రూపాల కొక స్పష్టత కలిగి, రూపభేదం చక్కగా అమరుతుంది. ఇటువంటి చిత్రాల్లో ప్రతివిషయం స్పష్టమయి, ఒక సంపూర్ణత చిక్కుతుంది. అందుచేత ఈ రేఖాపద్ధతి వట్టి హృదయపరమైన భావభావనేగాక, కల్పనకు సంబంధించిన ఆలోచనపరమైన నిర్ణయవిధాన మవుతుంది.

ఇంక రెండో విధానం వర్ణికాభంగిమమీద ఆధారపడి ఉంటుంది. పూర్తిగా వర్ణికాభంగిమమీదనే ఆధారపడి, రేఖలను పూర్తిగా వదలిన చిత్రరచనలలో, ఒకొక్కప్పుడు రూపభేదం స్పష్టంగాక, వాలుచాళ్లుకూడ అస్పష్టత వహించి మాసిపోతవి. అందుచేత లయగతుల నొకొక్కప్పుడు కోలుపోవడం సంభవిస్తుంది. ఆ పైన రేఖాపద్ధతిలోవలె, ఉద్దేశ్యానుసరణమైన రూపం సంపూర్ణంగా భావనాంశముల నందకొనకపోవచ్చు.

అయినప్పటికీ, సంపూర్ణంగా చిత్రకారుడు వర్ణికాభంగిమనే అనుసరించినప్పుడు, రూపాలు వాయు

వివర్ణతల ననుసరించిన వెలుగునీడలలో ప్రదర్శింప ప్రయత్నించేస్తాడు. అప్పుడు వస్తువు, నిశ్చితరూపాన్ని వదలి, వర్ణవెలుతురుల ననుసరించిన ఒక ప్రత్యేకతను వహించవచ్చు. విచిత్రరూపముల నందుకొన్న ఈ చిత్రము లప్పుడప్పుడు, అతిమనోహరములై, అనేక చిత్రవిచిత్ర నూత్న భావముల కొలవాలం కావచ్చు.

వర్ణికాభంగిమ యనగా, దృష్టిచెదరు రీతిన అనేక తళుకురంగుల సమ్మిశ్రితం కాదు. తేజఃప్రమాణములను స్థాయీపరంగా సూచిస్తూ, పొందిక గలిగిన అవసరవర్ణసంకలనం. వర్ణవర్ణముల కలయిక అతిస్ఫుటములై, ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రంలో ఏకవర్ణస్వరూపమే కానరావచ్చు. మరొకప్పుడు అనేక చిత్రవిచిత్ర వర్ణముల పొందిక కలిగి, వర్ణవిభేదంతో వెలయవచ్చు. తేజఃప్రమాణ నిర్ణయ మనగా, వర్ణచ్ఛాయలయం దంతస్తులు, లేక స్థాయీల నేర్పాటొనరించడం. అప్పుడు ప్రతివర్ణంలో పసుపుఛాయలు, నీలచ్ఛాయ కొక నిర్ణీతతారతమ్యం ఏర్పడుతుంది. ఈ తేజఃప్రమాణముల సూచించు పద్ధతిన, చిత్రకళలో అనేకవర్ణముల కవసరం లేదు. ఈ భావము ననుసరించే, ఉత్తమచిత్రకారుడు, అనేకవర్ణములు వాడినప్పటికీ, తన వర్ణసంకలనానికి ఏకవర్ణస్వరూపము నిచ్చి, వర్ణికాభంగిమలో ఏకత్వము నొకదాన్ని స్థాపిస్తాడు. అంతరార్థవపరిణతుల ప్రవర్తనంలో కళాసృష్టిన ఉన్నతి చెందినప్పుడు చిత్రకారుడు, ప్రకృతిలోని వర్ణవిన్యాసము నంతగా పాటింపడు. ప్రకృతిన కానవచ్చిన వర్ణవర్ణముల నాతడుద్దేశించి నిర్దేశింప నవసరములేదు. అజంతాదుల్లో నేటి వరకూ చెక్కుచెదరకుండా నిల్చిన, ఉత్తమకళా సృష్టికి చెందిన చిత్రాలెన్నో ఈ రీతినే రచనలైనవి. పాశ్చాత్యదేశంలోకూడ ఉత్తమకళాకర్త లనదగిన రంబ్రాంటు, వెలక్వెజ రచనలలో కొన్ని చిత్రములు ఈ పద్ధతిన చిత్రించినవే. వీటన్నిటిలోనూ వర్ణికాభంగిమ యావత్తూ పంచలోహచ్ఛాయ, లేక రజతమేఘచ్ఛాయ వర్ణశ్రుతి నందుకొని, ఇంపై చిత్రమునకు అతిమనోహరత నిస్తున్నాయి. ఈ ఏకశ్రుతి ననుకరించి వర్ణికాభంగిమ పర్యవసానం ఏమనగా, అతిసరళంగా చిత్రంలోని చలనగతులు స్పష్టమై, చిత్రం లయప్రదమై, సంపూర్ణ జీవంతో ప్రకాశిస్తుంది. చిత్రమందు సులభంగా మన కొక నిమగ్నత ఏర్పడుతుంది.

తేజఃప్రమాణముల ననుకరించు చిత్రాలల్లో, ఛాయవెలుగులలో నొక విలాసమయవికాసం సమకూడుతుంది. దీనివలన చిత్రం ఒక చలనగతిని పొందకతప్పదు. సంపూర్ణవర్ణికాభంగిమమీదనే ఆధారపడి, రేఖ లసలే లేక, తేజఃప్రమాణముల ననుకరించిన చిత్రాలల్లోని రూపములకు లావణ్యపరమైన ఒక అస్పష్టత ఏర్పడి, అప్పుడప్పుడొక విన్యాసభావం కల్పితమవుతుంది. దీని పరిణామం ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రంలోని రూపములకు ఒక ఆలోకస్వభావము కలిగి, మనలో అప్పటివరకు నిద్రావస్థలో ఉన్న సూక్ష్మభావముల నెన్నింటినో ఆ చిత్రం మేల్కొల్పగలదు. ఈ శ్రేణికి చెందిన చిత్రాలు లయపూరితములై, అతిరసవంతములై ఈనాడు మన దేశంలో బంగాళీకళావిధానంలో అనేక రకాలుగా ఉత్పన్నమవుతున్నాయి. ఈ చిత్రములలో ప్రకటితమైన రూపాలు, వాస్తవికతకేమీ సంబంధం లేక, అశరీరవికాసము నొకదాన్నందుకొని, అతి ముఖ్యమైన సారూప్యలయల ననుసరించి, హృదయ సంగీతనాదములను పెక్కింటిని కలిగిఉంటవి.

సాధారణంగా నాస్తవికదృష్టిలోకూడ లయ భావన వర్ణవికాసముల ననుసరించే ఏర్పడుతుంది. అందు చేత చిత్రరచనలందు, వర్ణికాభంగిమను ఉద్దేశించి వర్ణ కల్పనలకు ప్రధానకోశపూర్వమే, లయరూపమును అవగాహన చేసుకోవడం అతిముఖ్యం. ఈ కారణంగానే అనాదిన మన పెద్దలు చిత్రకళఅభ్యాసమునకు ముందు గాన, సంగీత, నాట్యశాస్త్రములను పఠించుట అవసరమని నిర్వచించారు. దీని భావం ఒకటే. లయస్వరూప సంగీతనృత్యములందే అవగాహన సులభం. ఈ సారూప్య లయను వర్ణరేఖల సారూప్యమొనర్చుటకు చిత్రకళ అంచేతనే ఈ చిత్రకళ సంగీత, నృత్యములకు ఉత్తర పథమయింది. కాబట్టి ఉత్తమచిత్రకారుడు ఈ లయను వర్ణికాభంగిమయందుకాని, లేదా రేఖాపూర్వకంగా కాని, లేక ఈ రెంటిలో నిమిడ్చికాని ప్రకటితం చేయకతప్పదు.

చిత్రకారుడు రేఖలలో లయనుద్దేశించినపుడు, వాటి కొక గతి ప్రాప్తమై, విన్యాసభావం ఒకటి ఉదయిస్తుంది. విన్యాసపరమైనప్పు డీరేఖ అతివిలాసమయమై, అది అంతు కానరాని అపారతను ప్రకటిస్తుంది. అనుక్షణం అంతశ్చలనం కలిగి లయప్రదమయిన ప్రకృతికి విన్యాసం ఒక నిశ్చితానుభావ మయింది. మొలక, వృక్షం, పుష్పం, గింజ, తిరిగి గింజనుంచి మొలక—ఈ రీతిన మనం నిత్యమెరిగిన ఒక అనుభావం. వసంతఋతువులో ప్రకృతియం దీ అనుభావం అతిమనోహరమై, సర్వమానవసృష్టి కాకర్షణీయ మవుతుంది. కళాకర్తకీ అనుభావం సర్వకాలసర్వావస్థలయందును కానరాకతప్పదు. చిత్రంలోకూడ లయనుద్దేశించినపుడు ఈ విన్యాసానుభావం తప్పక కలిగితీరుతుంది. చిత్రం రేఖాపరమయినప్పుడు రేఖల కీవిన్యాసం తప్పదు. ప్రాచీనహైందవకళలో చిత్రకళ అన్ని విధములా రేఖాప్రాముఖ్యత కలిగి ఉండటంచేత రేఖావిన్యాసం ఒక ప్రధానగుణమయింది.

అందుచేత ప్రాచీనహైందవకళలో, రూపచిత్రాలల్లోనేమి, జిలిబిలిచిత్రాలల్లోనేమి ఈ రేఖావిన్యాసం తప్పక కానవస్తుంది. కాని ముఖ్యంగా జిలిబిలిచిత్రాలల్లో రేఖలకేగాక, చిత్రమున కంతటికీ అది అంతు నిర్ణయించ అశక్యమయిన, ప్రకృతిలోని నిత్యవిన్యాసభావము అతిస్పష్టంగా ప్రకటితమవుతుంది.

ఇప్పటికి చర్చించిన ప్రతివిషయం రేఖాపూర్వకంగానే చిత్రంలో ప్రకటితమొనర్పవచ్చు. ఈ కారణంగానే ప్రాచీనభారతీయకళలో రేఖయే కళాసృష్టికి ముఖ్యస్థానమయింది. ఈ సూత్రముల ననుసరించే చిత్రకళలోని రేఖావినియోగాన్ని గూర్చి విష్ణుధర్మోత్తరీయంలో చెప్పిన వాక్యాలు గమనించతగినవి. "రసజ్ఞుల కొరకు రేఖలు; పండితులకోసం వర్తనా—అనగా వెలుగునీడలు; స్త్రీలకొరకు అలంకారాలు, ఆభరణాలు; సామాన్యజనానికి దివ్యవర్ణములు." అందుచేతనే యి ప్రాధాన్యంగా కాని, విన్యాసపరమై ఈ రేఖ భావప్రకటనల కొక ప్రథమస్థానం గణించబడింది. ముఖ్యంగా, చిత్రం లయప్రదమై, రేఖలలో నొక విన్యాస ముదయించినప్పుడు, చిత్రములయం దొక అనంతభావ ముదయించి, బాహ్యప్రకృతినుంచి మనలను వేరుచేసి, మరిపించి, ఒక నిమగ్నత నివ్వగల శక్తి కల దౌతుంది. అందుచేతనే లయ ననుకరించు ఈ రేఖ చిత్రాలకు నిజశోభ నిచ్చి, ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయగల ముఖ్యాధార మవుతుంది.

షడంగాలు

ఇక మన ప్రాచీనులు చిత్రకళనుగూర్చి నిర్వచించిన షడంగాలను గూర్చిన విచారం ఒకింత చేయవచ్చు. చిత్రానికి అసలయిన అంతరాత్మ భావం; జీవం లయ; శరీరం షడంగాలు. సంపూర్ణంగా శరీరం నిర్మాణమై, జీవం కలిగిఉన్నపుడే, ఒకవస్తువుయొక్క అంతరాత్మస్వరూపాన్ని కనుగొనే ప్రయత్నం కలుగవచ్చు. అంతేకాని, నిర్జీవమయిన శవానికి మనం ఆత్మవిచారం చేయం. ఇంతేగాక, అంగసౌష్ఠవం లేని శారీరకబాహ్యరూపం మనకు నచ్చకపోగా, ఒక్కొక్కప్పుడు హేయమైనదీ కావచ్చు. అప్పుడు మనం దానిపై సారించు దృష్టికి నిమగ్నత కలుగుటే దుర్లభం. చూడంగానే విముఖత కల్గించు చిత్రాల్లోని జీవం గుర్తించి, వాటి ఆత్మవిచారం చేయుటం కలుగదు: తత్పరిణామంగా ఆనందానుభూతి అసలు పొసగదు. అందుచేతనే సామాజికునకు ఆనందహేతు వవడానికి మూలమయిన, చిత్రశరీరానికి అంగసౌష్ఠవ మొనగూర్చు ఈ షడంగములను గూర్చిన విచార మతిముఖ్యం.

మన ప్రాచీనులు, చిత్రకళలో నిర్వచించిన షడంగాలూ, రూపభేదం, ప్రమాణం, లావణ్యం, వర్ణికాభంగిమ, రేఖావిన్యాసం, సాదృశ్యం, లేక సంకలనం అని చెప్పవచ్చు. ఎందుకనగా, మనం ఇప్పు డెరిగిన గ్రంథాల్లో, కామసూత్రవ్యాఖ్యానంలో యశోధరుడు షడంగాలను నిర్వచిస్తూ, రూపభేదం, ప్రమాణం, భావం, లావణ్యయోజనం, సాదృశ్యం, వర్ణికాభంగంగా పేర్కొన్నాడు. విష్ణుధర్మోత్తరీయంలోనూ, తదితరగ్రంథాల్లోనూ రేఖ చిత్రమునకు ఒక అంగంగానే నిర్ణయించి అదేరీతిన చర్చించారు. ఏ విధంగా ఆలోచించినా రేఖ మన ప్రాచీనచిత్రకళలో ఒక ముఖ్యమయిన అంగం. భావం అనేది చిత్రకార

నామై, దాని ఆత్మగా పరిగణింపబడింది. అందుచేతనే నేను మొదట అన్నట్టు, షడంగాలు రూపభేద, ప్రమాణ, లావణ్య, వర్ణికాభంగిము, రేఖావిన్యాససాదృశ్యంగా నిర్ణయించవలసిఉంటుంది.

చిత్రకళాలక్ష్యమును సంపూర్ణంగా గుర్తెరిగి, దాని రహస్యమును అతిసూక్ష్మంగా అవగాహనంచేయు గలిగినందువల్ల, చిత్రములలో స్థూలదృష్టిని కానవచ్చు ఈ బాహ్యలక్షణములను అంగములుగా నిర్వచించారు. కాని కళాలక్ష్యమును సరిగా గుర్తెరుగక, దాని రహస్య శోధన సంపూర్ణంగా చేయని చీనాదేశంలో చిత్రకళా లక్షణములనే ఆరింటిగా పేర్కొన్నారు. అవేవనగా, సజీవమయిన లయప్రకృతి, అస్థుల ననుకరించు రూప నిర్మాణం, ప్రకృతియనుకరణ, సముచితవర్ణికాభంగిము, అందమయిన సంకలనం, మెరుగు. వీటిలో మొదట పేర్కొన్న లయప్రకృతి జీవమునకు సంబంధించినది చిత్రరచనలో నిది యొక్క పర్యవసానమే అయి, ఉత్తమ చిత్రమునకు గుణమయింది. కాని రచనానుష్ఠానంలో నొక నిర్వచనం కాదు. చివర పేర్కొన్న మూడునూ ఉత్తమచిత్రలక్షణములే అయి, రచనాపర్యవసానాలే అవడంచేత వీటి అనుష్ఠానం, విమర్శన చిత్రరచనలలో నిర్వచించి నిర్ణయించలేము. కాని రెండవదీ, మూడవదీ— అనగా అస్థుల ననుకరించు రూపనిర్మాణం, ప్రకృతి యనుకరణ—చిత్రరూపరచనలందు నిర్వచనీయమయిన అనుష్ఠానభాగములే అయి, సాహాయ్యమునీయగలవు. కాని అస్థుల ననుకరించు రూపనిర్మాణం ప్రకృతియను కరణే అవడంచేత, ఈ రెండునూ ఒకటే అయి, రెంటిగా పేర్కొనడం అనవసరమయింది.

లక్ష్యము నసలే గానక, కళారహస్యశోధనే లేని పాశ్చాత్యులు, చిత్రకళలో లక్ష్యాన్ని, రహస్యాన్ని, లక్షణాలను, అన్నింటికీ ప్రకృతియనుకరణే ప్రధానమని నిర్వచించారు. ఏది ఎట్లున్నప్పటికీ, ప్రకృతి రహస్యముల శోధించలేని పాశ్చాత్యులకన్న ప్రాగ్దేశములకు చెందిన చీనాదేశపు కళ ఉత్తమమైన దనుటలో ఏ సందేహమూ లేదు. లయ, భావం చిత్రకళకు ముఖ్య అంశములని వీళ్లు బాగా గ్రహింపగలిగారు. చిత్రకళా రహస్యమును సంపూర్ణంగా శోధనచేసి, తత్సారమును గ్రహించిన ప్రాచీనభారతీయులు కళకు ముఖ్యోద్దేశం రసస్పృష్టనీ, ఆత్మ భావం అనీ, జీవం లయ అనీ, శరీరం భాగాలు షడంగములనీ గుర్తించి, ఈ ఆరు అంగము లనూ నిర్వచించారు.

ఈ ఆరు అంగములలో మొదటిది రూపభేదం. చిత్రకారుడు తనలో ఉద్దేశించిన అనేకభావములను సమకూర్చి, ఒక చిత్రమును ఉద్దేశించి, భావనచేసి, తన భావన ననుసరించి కల్పనచేసి, చిత్రరచనకు పూనుకొంటాడు. ఇతని భావనలో ఒక్కొక్కప్పుడు ఏకరూపమే గాక, అనేకరూపములు ఇమిడిఉండవచ్చు. ఈ రూపములన్నీ ఆత డుద్దేశించిన చిత్రమందు రచించవలసిఉంటుంది. ఎందుకనగా, చిత్రమునం దీ రూపములన్నీ సంపూర్ణముగాను, స్పష్టంగాను ప్రదర్శన కానప్పుడు, చిత్రకారు డుద్దేశించిన భావములన్నీ సామాజికుని హృదయమం దుదయింపవు. అందుచేత ఈ రూపముల నన్నింటినీ, విడివిడిగా, స్పష్టంగా చిత్రంలో నిర్దేశించు అవసరం ఒకటి ఉంది. వర్ణములతోగాని, రేఖలతోగాని, లేక ఈ రెంటితోగాని, చిత్రకారు డీ రూపము లన్నింటికీ స్పష్టత నిచ్చి, ప్రదర్శింపవచ్చు.

ఒక్కొక్కప్పు డీరూపభేదం వర్ణరేఖాపరమే గాక, రూపమున కిచ్చు లక్షణములబట్టికూడ యేర్పడుతుంది. ప్రకృతిలోని రూపములను, స్థూలసూక్ష్మ దృష్టిని గమనించి, రూపరూపమునకు నిత్యమైన లక్షణములను మన ప్రాచీనులు అనేకరకాలుగా నిర్వచించి సంప్రదాయాలుగా ఒనర్చారు. బృహత్సంహితలో సాధారణంగా పురుషులను అయిదు రకాలుగా నిర్వచించారు. హంస, భద్ర, మాలవ్య, రుచక, శశక అని ఆ పంచవిధాలు. బృహస్పతి, బుధుడు, శుక్రుడు, శని, అంగారకుడు అని పంచగ్రహాలకు చెందుతూ, వీళ్లు లక్షణాల నన్నింటినీ పేర్కొన్నారు. ఎత్తు, లావు, ఇతరమానప్రమాణాలు, వర్ణము, అనేక ఇతర లక్షణాలు అన్నీ చక్కగా నిర్ణయించారు. వీళ్ల ననుసరించి స్త్రీలను కూడా పంచవిధాలుగా వర్ణించడ మయింది. ఇంతేగాక, విష్ణుధర్మోత్తరీయంలో ఈ పంచవిధపురుషులను, స్త్రీలను ఒప్పుకొంటూ, అనేక

ఇతరతరకాలుగా మానవజాతి సంతతినీ చర్చించారు. గ్రామస్థులు, పట్టణవాసులు, గొప్పవాళ్లు, విధవలు, సానులు, కంసాలులు, మల్లులు, సైనికులు మొదలైన రకరకాల మనుష్యులనేగాక, వివిధదేశస్థులనుకూడా వర్ణించడమయినది. ఆపైన లోకాతీతులయిన మహాపురుషులు, దివ్యస్త్రీలు, దేవతలు, రాక్షసులు, కుబ్జులు, గంధర్వులు, కిన్నెరులు, విద్యాధరులు—వీళ్లందరికీ ఎవరి కుండవలసిన లక్షణాలను వారివారికిగా, విరివిగా పేర్కొన్నారు. ఈ లక్షణముల నన్నింటినీ చిత్రరచనలో నిర్దేశింప వీలులేక పోవచ్చు. కాని ముఖ్యమైన కొన్నింటినిమాత్రమే సూచించి, చిత్రకారుడు రూపభేదప్రకటనయందు ఉత్తీర్ణుడౌతాడు. అందుచేత సంపూర్ణభావగ్రహణకు, అవసరమైన ఈ రూపభేదం ఒక ముఖ్య అంగమయి, వర్ణరేఖాపరమేగాక లక్షణపరంకూడ అవుతుంది.

వివిధరూపములను, వాటి యాకారములను చిత్రమునందు స్పష్టీకరించు ఈ రచనభాగాన్ని, రూపభేదం అనడమయింది. నిశ్చయంగా చిత్రరచన కది ఒక అంగమే అయింది.

రెండవది ప్రమాణం. రచనలో రూపం నిర్ణయప్రమాణముల ననుసరించనపుడు, ఒక వికృతాకారం తప్పక కలుగుతుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ వికృతాకారం అసలు ఉద్దేశించిన రూపమునే పోలక, చిత్రకారుని భావనలను మన కందచేయుకపోవచ్చు. అందులో చిత్రమందు అనేక రూపముల నుద్దేశించునపుడు వివిధ రూపముల పరిమాణములను, వాటిలో నేర్పడవలసిన పరస్పరతారతమ్యములను, తగ్గుగించినవాటియం దేర్పడవలసిన అవినాభావసంబంధమును సూచించుట కీ ప్రమాణా లతి అవసరం. ఈ ప్రమాణముల ననుసరించి కొంతవరకు చిత్రం లయప్రద మవుతుందని ఇతఃపూర్వమే చెప్పడమయింది. అందుచేత చిత్రంలో ప్రమాణాలు అనుచితమైనపుడు ఆ చిత్రం లయతప్పి, సామాజికునకు ఏ విధంగానూ ఆకర్షణీయం కాదు. ఈ ప్రమాణములు సంప్రదాయపరమైనప్పుడు కళాకర్తభావనలు స్పష్టపడుట అతిసులభం. చిత్రంలోని లయగతులుకూడ అంత సులభంగానే గ్రాహ్య మవుతాయి. మన ప్రాచీనులు ప్రకృతిని పరిశీలించి, గమనించి నిర్వచించిన ప్రమాణము లెన్నో ఇప్పుడు సాంప్రదాయపరమైనవి.

మానసారమందు ఇవి ఆరురకాలుగా నిర్వచించారు; మాన, ప్రమాణ, పరిమాణ, లంబమాన, ఉన్మాన, ఉపమాన మను షడ్విధాలు. మానం అనగా శిరస్సు కొననుంచి నిలువుకొలత; ప్రమాణం వెడల్పుకొలత; పరిమాణం చుట్టుకొలత; లంబమాన మనగా లంబము ననుసరించిన పొడవుకొలత. లంబం అనేది ఒక రాతినో, మరో లోహపదార్థాన్నో దారానికి కట్టి ప్రస్తుత శిల్పులు ఉపయోగించడం మనం ఎరుగుదుము; ఉన్మాన మనగా లావుకొలత; ఉపమానం అనేది రెండు పాదాల మధ్యనో, లేక రెండు చేతుల మధ్యనో ఉన్న దూరపు కొలత. రూపశిల్పంలో మానం అనే ఎత్తుకొలతను వాస్తుశిల్పంలో ఉత్సేధం అని అంటారు. ఈ మానప్రమాణములనుగూర్చి మన పూర్వులు నిర్ణయించిన కొలతలను సంపూర్ణంగా నిర్వచించడానికి ఒక గ్రంథం చాలదు. మనం ఎరిగినంతవరకు హిందూ సంప్రదాయంలో మానప్రమాణములను నిర్వచించిన గ్రంథాలు ముఖ్యంగా మానసారం, బృహత్సంహిత, విష్ణుధర్మోత్తరం, శుక్రనీతిసారం, చిత్రలక్షణం, సుప్రభేదాగమం—ఇలాంటివి ఎన్నో గ్రంథా లున్నాయి. బౌద్ధసాంప్రదాయానుసారం ప్రతిమానలక్షణం ఇంకా ఎన్నిగ్రంథాలున్నాయో మనం చెప్పలేము. కాని ఒక్క విషయంమాత్రం తప్పక మనకు ఇప్పుడు తెలియవస్తుంది. అదేమనగా, కళకు, ప్రకృతికి గల అవినాభావసంబంధం. కళలో వినియోగింపగలిగిన లయస్వరూపములను, మానప్రమాణములను గూర్చి మన పూర్వీకులు ఎప్పుడూ చర్చిస్తూనేఉన్నట్టు విదితమవుతుంది.

ఈ మానప్రమాణము లన్నీ కూడ అంగుళమానము ననుసరించే నిర్వచింపబడినవి. ఈ అంగుళమానము ననుసరించి, దేవతలు, ఉత్తమపురుషులు, సామాన్యులు, కుబ్జులు, రాక్షసులు, స్త్రీలు—అవి ఇవి ఏమిటి, చిత్రరచనలో అవసరమైన ప్రతివస్తు ఆకారరూపములకు ప్రమాణముల నేర్పరిచి నిర్వచించారు. ఈ సంప్రదాయానుసారమే చిత్రములో ప్రమాణముల నేర్పరచి, రూపకల్పన మొనరించినపుడు రూపభేదం అతి

స్పష్టమై, చిత్రభావావగాహనలు సులభంగా లభ్యమవుతాయి. కాని సంప్రదాయవిరుద్ధంగా నూత్నపద్ధతుల నందుకొని చిత్రకారుడు ప్రమాణములను నిర్మించుకొని, చిత్రరచన చేసినపుడు, ఒక్కొక్కప్పుడు అందలి లయ వక్రగతి ననుసరించి, సామాజికునికి సులభంగా అందకపోవచ్చు. అయినప్పటికీ, ఎప్పుడెరుగని నూత్నవిచిత్రచిత్రభావము లీచిత్రముల మూలకంగా ఉద్దీపితం కావచ్చు.

చిత్రరచనలో ప్రమాణం రెండువిధాలు. రూపములకు సంబంధించినది ఒకటి: రెండవది వర్ణములకు సంబంధించినది. ఒక్కొక్కప్పుడు వర్ణచ్ఛాయలందే చిత్రకారుడు తేజఃప్రమాణముల నేర్పరచి, చిత్రంలో కొన్ని స్థాయీల నందుమూలంగా నేర్పరిచి, తన భావనలకు ఉచితనిర్మాణము నిచ్చి, లయనిచ్చి ఉత్తీర్ణత పొందగలడు. అందుచేతనే చిత్రరచనలో ప్రమాణములనుగూర్చి విచారించునపుడు క్షయ, వృద్ధి, వర్తనా అను మూడింటిని విష్ణుధర్మోత్తరీయంలో పేర్కొనడమైనది. * క్షయ, వృద్ధి అనేది స్థూలదృష్టికి రూపాలు ఎక్కువగాను, తక్కువగాను అగుపడడం అన్నమాట. దూరాన ఉన్న వస్తువు చిన్నదిగాను, దగ్గరది పెద్దదిగాను, దూరాన ఉన్న వస్తువుయొక్క వర్ణంకూడ తగ్గడం, అదే దగ్గరకొచ్చినపుడు స్పష్టంగా ఎక్కువగా తోచడం—ఇది ప్రతిచిత్రకారుడూ ఎరగకతప్పదు. సాధారణదృష్టికి ప్రకృతిని తిలకించినపుడు ఈ క్షయవృద్ధి గోచరించకపోవచ్చు. కాని చిత్రరచన కాయత్తమైన చిత్రకారుడు వీటిని గమనింపకతప్పదు. వర్తనా అనేది వర్ణచ్ఛాయలందు స్థాయీల నేర్పరచడం అని చెప్పవచ్చు. వెలుగునీడలని పాశ్చాత్యవిమర్శకారులంటారు. ఈ వర్తనా మూడువిధాలని మన ప్రాచీనులు చెప్పారు. పత్రజ, బిందుజ, ఐరిక అని. అనగా, రేఖలను కూర్చికాని, చుక్కలను వినియోగించిగాని, లేదా వర్ణమునే సంపూర్ణంగా వినియోగించిగాని దీన్ని తెలియజేయవచ్చు నన్నారు. ఈ వర్తనాను చిత్రమందు ఉద్దేశించి రచించడంలో పెక్కువిధానా లుండవచ్చు. ఎన్ని ఉన్నా ఈ మూడింటిక్రిందనే రాకతప్పదు.

అన్నివిధముల ప్రమాణం అనేది చిత్రకల్పనలో అతిముఖ్యమైన అంశమయింది. కాబట్టి ప్రమాణం చిత్రరచనలో ఒక అంగంగా నిర్వచించడ మయింది.

లావణ్యం మూడవ అంగం. లావణ్యం అనగా, మొరటుతనం లేకుండా, కంటి కింపుగా ఒక దిద్దిన సొంపు కలిగిఉండడం. అతిశ్రేష్ఠమయిన మధువును, కురూపి యొకడు, హేయమయిన బాహ్యరూపం కలిగి, మలినవస్త్రాలతో, దుర్గంధాలను వెదజల్లుతూ అసహ్యప్రదేశంలో, సొట్టలుకలిగి వికృతమైన మురికి పాత్రలో మన కందిచ్చినపుడు, అమృతస్వరూపమయిన ఆ మధువు మనకు రుచించకపోగా, ఒక్కొక్కప్పుడు విషతుల్యమై, మన మది గ్రహించకనేపోవచ్చు. కాని అదే మధువును నవయౌవనం చిలుకుతున్న, చక్కగా అలంకరించుకొన్న సుందరి యొకతె, లాస్యగతుల ననుకరిస్తూ, సువాసనలతో, మందహాసంతో, నిర్మాలిన్యమైన చక్కటి సువర్ణపాత్రలో మన కందించినపుడు మన కదే మధువు అమృతతుల్యమై గణింపశక్యంగాని అపరిమితానందం మనల నావహిస్తుంది. అందుచేతనే, చిత్రకారుని ఉద్దేశ్య మెంత ఉత్తమమైననూ, అతని భావ మెంత ఉన్నతమయిననూ, చిత్రంలో లావణ్య మతిఅవసరం. చిత్రంలో ఈ లావణ్యావసరతను, అనాదినుంచి గుర్తించిన మన హిందూదేశంలో మానవాకృతుల నిర్మాణరీతులు లావణ్యము నుద్దేశించి ఒకపద్ధతిన ఏర్పరిచారు. ఈ రూపాల నిప్పుడు సాంప్రదాయాలుగా మనం గ్రహిస్తాము. యోగసాధనలతో గణించిన రూపాలు దివ్యమై, సకలలావణ్యముల నొప్పునని మన ప్రాచీనులు గుర్తించారు. మోటుతనము సూచించు వట్టి కండరముల పుష్టి ఈ రూపములందు కానరాకపోవచ్చు. కాని యోగసాధనలకలన గణించిన అంతశ్శక్తులను, నిజప్రజ్ఞలను ఈ రూపాలు నిశ్చయంగా నిర్దేశిస్తాయి. మన ప్రాచీనశిల్పంలో ఉన్నతపురుషుల కిచ్చిన ఆకారనిర్మాణ మంతయు ఉత్తమనవతాళమానము ననుసరిస్తూ, అతిలావణ్యప్రదమై, ఈ దివ్యరూపము ననుకరించినదే అయివుంది. కాని ఏ అంతశ్శక్తులను, నిజప్రజ్ఞలను ఎరగని పాశ్చాత్యులకు ఈ ప్రజ్ఞాశక్తులను గణించుటకు నిజసాధన

* క్షయ, వృద్ధి: Fore-shortening అని ఆంగ్లంలో అంటారు.

మయిన యోగపద్ధతి తెలియదు. అందుచేత ఈ యోగసాధనవలన వచ్చు, లావణ్యముల జెందు ఈ దివ్యశరీర రూపమును వా రెరుగుటకు అసలు వీలులేదు. అంచేత ఈ రూపములయొక్క అందచందములు వారు గుర్తెరగకుండుటలో ఆశ్చర్యమేమియులేదు. వా రెరిగిన దేహ సౌందర్యం వట్టి పరిశ్రమచే సమకూరు కండరముల పుష్టి మాత్రమే. నిజముగా ఈ కండరముల పుష్టి ఏ అంతఃప్రజ్ఞలను సూచించక వట్టి పశుబలమునే సూచిస్తూ ఒక్కొక్కప్పుడు అతి మొరటుగాకూడ కానవస్తుంది.

ఆపైన చిత్రంలో లయప్రదర్శనానికి ఒక ముఖ్యసాధనం ఈ అంతశ్శక్తుల సూచించుట. అంచేతనే నిజంగా యోగసాధనవలన వచ్చిన దివ్యరూపం నిజ శరీరశక్తులను సూచిస్తూ, అంతఃప్రజ్ఞలను తెల్పుతూ, లయగతులను నిర్దేశిస్తూ, అతిఅందచందంగా కనపడి నిజలావణ్యమును ఒప్పుకుంటుంది. నిజముగా పాశ్చాత్య కళలో కండరముల పుష్టిని స్పష్టంగా సూచిస్తూ అతి అందమైన మానవాకృతులను నిర్మించారు. కాని ఉత్తమహైందవశిల్పమందున్న లావణ్య మీరూపములందు నిజముగా కానరా దనుటలో ఏ సందేహమూ లేదు.

చిత్రరచనలో రూపప్రదర్శనమునకు లావణ్య మొదలించు భావము ననుసరించే, తద్రూపభంగిమలు, అనుభావములు నాట్యశాస్త్రము ననుకరించవలె నని నిర్వచించారు. నృత్యాభినయములు రెండును నాట్యశాస్త్రమునం దిమిడియున్నవి. ప్రకృతిలో మానవునకున్న చేష్టానుభావముల నన్నింటినీ లావణ్య మొప్పుతూ లయగతుల నొనర్చుటయే మన నృత్యాభినయము. అందుచేతనే నృత్యము, అభినయము చక్కగా చేయుటకు ప్రబలసాధన మవసరమయింది. లయపరమైనందున, ఈ నృత్యాభినయములు సంగీతకళ ననుకరించకతప్పదు. ఈ కారణంగానే విష్ణుధర్మోత్తరీయంలో చిత్రకారుడు కావలెనన్న ప్రథమాన గానం, తర్వాత సంగీతం, తర్వాత నాట్యశాస్త్రం, ఆపైన చిత్రకళ నభ్యసింపవలెనని చెప్పడమయింది.

దీని కంతటికీ కారణం చిత్రానికి లావణ్యం అతిముఖ్యమైన అంగం. లావణ్యత ఒక రూపనిర్మాణంలోనే కాదు. చిత్రములోని రేఖలన్నింటికీ, వర్ణములకూ, వీటి పొందికకూ, అంతటికీ అవసరం. చిత్రకారు డుద్దేశించిన ప్రతిఅంశమునకూ ప్రతివిషయంలోనూ ఈ లావణ్యత అత్యవసరం.

ప్రస్తుతం మన దేశమందు అనేక చిత్రకారులు, ఈ లావణ్యనిజరహస్య మెరుగక, మన ప్రాచీనచిత్రములలో గమనించిన కొన్ని అంశములను స్థూలదృష్టిన మాత్రమే గమనించి, అతివక్రగతిన అనుకరించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. దీని పర్యవసానం ఒక్కొక్కప్పుడీ చిత్రము అపక్రతిన బడి, అసహ్యముకావచ్చు కూడ. ప్రాచీనులు ఉత్తమ పురుషులం దగుపరచిన అంతర్దృష్టిని సూచించు అర్ధనిమీలితనేత్రములను, ప్రతిపురుషరూపమునకు అతిఅనుచితంగా నమర్చి, దానినే ముప్పాతికనిమీలిత మొనర్చి, ఒక సుద్దిభావమునుకూడ ఉదయింప జేస్తున్నారు. స్త్రీ రూపములందు ప్రౌఢల కివ్వవలసిన మదభరితస్థితి కనుభావమైన అర్ధనిమీలితనేత్రాన్ని ముగ్ధలకూ, కన్యలకూ ఇచ్చి, ఆరూపముల నిజసొంపునే మరుగుపరుస్తున్నారు. అతిసుందరములైన చేతులను, వేళ్లను, వాటి నిజలావణ్యరూపముల నందుకొనలేక, అతినిడుపుగా వికృతంగాకూడ ఆ నాటి చిత్రకారులు కొందరు ప్రదర్శించడం మనం చూస్తూనే ఉన్నాము. ఇదంతయు సరియైన విజ్ఞానసంస్కారములు లేమి, వట్టి సాధనచే సమకూడిన చాకచక్యంతో చిత్రరచనలకు పూనుకొన్నందువలన ఏర్పడిన దురవస్థ. నిజరహస్యము నెరుగక, వట్టి ప్రకృతియనుకరణ నిర్భాగ్యకళ అయినట్లే, ఉన్నతమైన మన ప్రాచీనకళయొక్క ఇట్టి ఆభాసముకూడ అంత నిర్భాగ్యమైనదే.

నాల్గవది వర్ణికాభంగిమ. ఐదవది రేఖావిన్యాసం. ఈ రెంటినీగూర్చి చాలవరకూ ఇతఃపూర్వమే చర్చించడమయినది. చివరది సంకలనం. సంస్కృతంలో సాదృశ్యం అని అంటారు. మిగిలిన అయిదు అంగములవలెనే, చిత్రమునకు ఆరవ యంగమయిన ఈ సంకలనం అతిముఖ్యమయినది. రూపములు, రేఖలు, వర్ణములు అన్నియు నిజప్రమాణముల ననుసరించినప్పటికీ, వీటన్నిటికీ చక్కటి సంకలనం కుదరకపోయి

ప్పుడు చిత్రమునకు ఒక ఏకత్వం అబ్బదు. ప్రతి అంశము విడివిడై, అతుకులతుకులుగా చిత్రం ఏర్పడి, సామాజికునకు నిమగ్నత నివ్వలేక, చిత్రకారుని భావం అగమ్యగోచరమవుతుంది. సంకలనం చెడిన, లయగతు లేర్పడక చిత్రం నిర్జీవమవుతుంది. చిత్రములో ప్రాముఖ్యత వహించి, చిత్రమున కంతటయు కేంద్రమై, సామాజికునిలో భావోదయానికి కారకమవవలసిన ముఖ్యమయిన విషయంకూడ చిత్రమందలి మిగిలిన అంశములలో సదృశ్యమై అసలే కానరాకపోవచ్చు. అందుచేతనే చిత్రంలో పై అంగములన్నింటికీ చెందిన సంకలనం ఆఖరున పేర్కొనడమయింది.

ఈసంకలన భావము ననుసరించే, చిత్రమందు మానవాకారాలు అనేకవిధాలుగా చిత్రించవచ్చునని, అందులో ముఖ్యమైనవి తొమ్మిదింటిని శిల్పరత్నమందు పేర్కొన్నాడు. ఋజ్వాగత—అనగా ఎదుటి దృశ్యం: అనృజ-వెనకనుంచి కనబడేవిధం; సాచీకృత శరీర-వంగిప్రక్కనుంచి కానవారీతి: అర్థవిలోచన-ముఖంపక్కనించి శరీరం ముప్పాతికగా కానరావడం; పార్శ్వగత-పూర్తిగా పక్కనుంచి; పరావృత్త శిరస్స-భుజస్కంధం వెనక్కు వంగిన విధానం; పృష్ఠాగత—వెనుకనుంచి శరీరపైభాగం కొద్దిగా కానవస్తుంది. పరివృత్త శరీర-పైభాగం, అనగా కటిస్థలంనుంచి కొంచెం వెనక్కు తిరిగి ఉండడం; ఆఖరుది సమానత. పూర్వాని కొద్దిగా వంగిన శరీరం వెనకనుంచి కానవా విధం. మరోచోట ఇలాంటివి ముఖ్యమైనవి పదమూడింటిగా పేర్కొన్నాడు. ఈభంగిమ లన్ని క్షయ, వృద్ధి ననుసరించి వ్యక్తపరచవలెననికూడ నిర్ణయించారు.

సాధారణంగా ఏకమానవాకృతి కలిగిన చిత్రాలన్నీ ఏక, ద్వి, అతి అని మూడుభంగిమలందు చిత్రించడం ఉత్తమ మని, అదేవిధంగాకూడ చిత్రించడం సంప్రదాయమయింది. కాని పలుఆకారాలు కలిగి, ముఖ్యాకారం కేంద్రమవవలసిన చిత్రాలల్లో, రూపాలను అనేకభంగిమలందు చిత్రించ అవశ్యకతఉంది. ఇవేవీకూడ మన పూర్వీకుల దృక్పథంనుంచి తప్పిపోలేదు. అంచేతనే షడంగములలో చిత్రరచనందు సంకలనానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత నివ్వడమయింది.

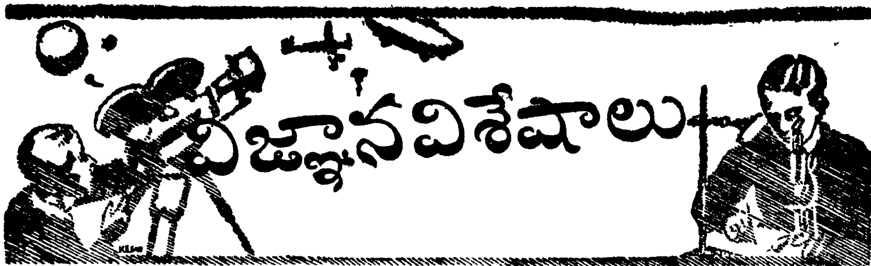
ఈ సంకలనం అసలు చిత్రకారుడి భావనలోనే ఉదయించవలసిఉంటుంది. తాను ప్రకృతినుంచి గ్రహించిన భావముల నన్నింటికి రూపకల్పనచేసి, తన ఉద్దేశమున కనుగుణ్యంగా తన భావనలోనే సంకలనమిచ్చి చిత్రకారుడు చిత్రరూపమును నిర్ణయిస్తాడు. అప్పుడే అతని భావన సంపూర్ణమై, చిత్రరచనకు పూనుకోవడానికి వీలవుతుంది.

చిత్రమునందలి రూపములకేగాక, రేఖలకు, వర్ణములకు, మానప్రమాణములకు ఈ సంకలనం చెందింద వడంచేత, చిత్రంలోని ఈ అంగము లన్నీ నిజసంకలనపద్ధతుల ననుసరించే ఏర్పడవలసిఉంటుంది. చిత్రమున కంతిటికీ ఐక్యత నిచ్చి, లయగతిని సూచించుటకై ఏర్పడిన ఈ సంకలనపద్ధతులను సరిగా గుర్తించుటకు, సంపూర్ణ విజ్ఞానసంస్కారాలు, తదుపరి ప్రకృతియందలి లయానుసరణంగా నిశ్చితమయిన సంకలితనిర్మాణక్రమాన్ని గుర్తించి అవగాహనంచేసికొనుట అత్యవసరమవుతుంది.

ఈ విధానమే మన హైందవచిత్రరచనయందలి విశిష్టత. పాశ్చాత్యచిత్రరచనలందు, సాధారణంగా చిత్రమందలి ముఖ్యాంశములను భావనచేసి, చిత్రరచనకు పూనుకొన్నతర్వాత అంశఅంశములను, ఒకటి తర్వాత ఒకటి ఇరికించి, సంకలనచిత్రాలను తయారుచేయడం అంద రెరిగినదే. అంచేత ఎన్నోచిత్రాలు రచించగా కొన్నిమాత్రమే ఉత్తమచిత్రా లవడానికి అవకాశం కలుగుతుంది. కాని హైందవచిత్రకారుడు సంపూర్ణవిజ్ఞానసంస్కారములు కలిగిన ఒక మహాయోగి వలె, యోగపద్ధతిన చిత్రకల్పనకు, తర్వాత రచనకు పూనుకోవలసి ఉంటుంది. అసలు భావనయందే, సంపూర్ణ సంకలనమయంగా చిత్రమున భావనచెయ్యనిదే, చిత్రరచనకు పూనకోకూడదు.

ఇందుసరించి చిత్రరచనావిధానమును కూర్చి, చిత్రకారుని సంకల్పమును ఒక యోగిపద్ధతిగా విశదీకరించినట్లు, ఫౌచరుగారు ఒక పురాతనబౌద్ధగ్రంథమునుంచి ఏరితీసిచ్చారు.

చివరికి మనం గుర్తించవలసింది - ముఖ్యమైన అంశం: ఈ షడంగములూ, ఏకంగానూ, సముచితంగానూ అమరినప్పుడే చిత్రం ఇంపై మనదృష్టి నాకర్షింపగలదు. చిత్రం ఆకర్షణీయమే కానపుడు, దానినుంచి రసానుభూతి దుర్లభం. అందుచేతనే ఈ షడంగ విచార మతిముఖ్యమైనది.

మొక్కల ప్రపంచములోని వింతలు

సామాన్యముగా సస్యములు ద్వేషించువాటిలో అపరిమితమయిన చలి యొక్కటి. అయితే, హిమములోగూడా పుష్పించే మొక్కలున్నవి! వసంత కాలములోగూడా ఆల్ప్సుపర్వతపు వాలుప్రదేశము లందలి మంచు కరగిపోదు. దట్టముగా అడుగుమంద ముతో కట్టియుండును. ఈ మంచుక్రింద ఉండే మొక్కలు, పాపము, మొగ్గలు వేసుకొన్నను మంచు కరగునందాక పుష్పింపకనే వేచియుండును. ఈ ఆల స్యము సాల్డనెల్లా (Soldanellas) లనే మొక్కలు మాత్రము సహింపలేవు.

మంచులో పూలు

మంచు కరగుటకింకా చాలకాల ముండగానే పూవుకాడలు బయటికి రాను దారిసేర్పరుచుకొన మొదలిడును. అంత దట్టమయిన మంచుగడ్డ నీ కోమల మయిన నాళము లేవిధముగా చిల్లువడజేసి పైకి రాగల వోకదా! అంతటి చలిలోగూడా వసంతుని పిలు పీమొక్కలు తప్పక వినగలవు. వెంటనే పూలకాడలు పెరుగనారంభించును. కాని, పాపము, హిమోపరి చేరకమునుపే వీటి పెరుగుదల నిలిచిపోవును. అపు డామంచుపొరలోనే పుష్పములు వికసించును! సూర్య రశ్మిలో ఈ పుష్ప మేవిధముగా వృద్ధిచెందగలదో అట్లే మంచుక్రింద గూడా ఉండును. ఈ మొక్క పుష్పములు నీలము, లేక కుంకుమవన్నె గల గంట ఆకారపు పూలు. పుష్పములు బాగా వికాసముపొంది నవెంటనే ఈ మొక్కయంతయు ఈ ఘనకార్యసాధన యందు శక్తియంతయు గోల్పోయినదా అన్నట్లు, వాడిపోయి అతిబలహీనత పొందును. ఈ మొక్కలోని నిల్వశక్తి యంతయు పుష్పించు కార్యమున ఉష్ణ శక్తిగా మారుటచేత, ఈ మొక్క మంచులోనికి జొచ్చు కొనిపోయి పుష్పింపగలదనియు, కడపట వాడిపోవుట శక్తిలేమి యనియు శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పెదరు.

కాలే పొదలు

తూర్పు ఐరోపా, ఆసియాల బీడుభూములలో సువాసన వెదజల్లే డిట్టానీ (Dittany) అనే తెల్లని పూలతో అందమయిన మొక్క పెరుగును. వెచ్చని గాలిలో ఈ మొక్కవద్ద నిప్పుపుల్ల అంటించినచో పొదయంతయు ఎఱ్ఱని మంటలతో ఆవరింపబడును. అపు డామొక్కసువాసన మరీ ఘాటుగా దిక్కు లన్నియు వ్యాపించును. మంటలు చల్లారినతర్వాత చూచిన మొక్క ఏమాత్రము చెక్కుచెదరక నిలిచి యుండును! అందువల్ల ఈ చెట్టుకు కాలేపొద (Burning Bush) అనిపేరు. నిప్పంటుకొని కాలిపో వునది ఈ మొక్కనుండి వెల్వడే పరిమళతైలసారము (Essential oil).

దోపిడీచేసే మొక్కలు

మానవుని దేహ మాశ్రయించి బ్రతికే నులిపురుగు, కొక్కిపురుగు (Hook worm) మొదలయినవి మాన వుని కెంత హాని సలుపగలవో అంతకు రెట్టింపు ప్రాణ హాని గల్గించే పరాన్నభుక్కులు మొక్కల ప్రపంచ ములో లేకపోలేదు. పరాన్నజీవనము (Parasitism) కు పేరుపెట్టిన మొక్క లన్నవి. చాలామొక్కలు న్యాయముగా (అంటే పచ్చని ఆకులు గలిగి) తమ ఆహారమును తామే తయారుచేసికొని జీవించును. వీటి

ఆహారము దోపిడీచేసి జీవించునవే పరాన్నభుక్కులు (Parasites). వీటి వేర్లు తమ కాతిథ్యమిచ్చిన మొక్కశరీరమునుండి ఆహారద్రవము పీల్చుకొనుట కొరకే నిర్మింపబడియుండును. వీటికి తమ కాశ్రయమిచ్చిన మొక్కలను చంపవలయు నని ఏమాత్రమూ గూడా ఉండదుగాని దోపిడీకి తాళజాలక ఆతిథ్యమిచ్చిన మొక్క రాను రాను కృశించి చనిపోవును. ఒక మొక్క ఈ విధముగా చనిపోగానే రెండవమొక్క నీపరాన్నజీవి ఆశ్రయించును. ఈ పరాన్నభుక్కులలో కొంచెము న్యాయము గలవికూడా ఉన్నవి. జొన్న పొలములలో జొన్నమొక్క వేర్లకు చుట్టుకొని పెరిగే జొన్నమల్లె (Striga) అనే తెల్లని చిన్నపూలు కాచే మొక్కను చూచియుండవచ్చును. ఈ జొన్నమల్లెకు పచ్చని ఆకు లున్నవి గాని ఆహారద్రవము (Sap), నీరు, లవణములకు జొన్నమొక్కపైననే ఇది ఆధారపడియుండును. ఇది పట్టిన జొన్నమొక్క కొద్దిరోజులలోనే కృశించును. ఇట్టి కొంచెము న్యాయము గల పరాన్నజీవి గంధపుమొక్క (Sandal Tree) కూడా. ఇట్టి పరాన్నజీవులు తమకు కావలసిన పిండిపదార్థము తామే చేసికొనగలవు. వేరేమొక్కల ఆహారము దోపిడీ జేసి తినే పాడుజీవితమువల్ల స్వయముగా ఆహారము తయారుజేసికొనే శక్తికూడా కొన్ని పరాన్నభుక్కులు గోల్పోయినవి. వీటిలో పచ్చదన మనేదే ఉండదు. వీటికి పుష్పించుట, పునరుత్పత్తి చేయుటే ముఖ్యకార్యములు. ఇటువంటి రకపు మొక్క మీరు పొగాకుచేనులలో చూచియుండవచ్చును. ఈ మొక్క పొగాకుమల్లె (Orobanche) అని పిలువబడును. ఇది పొగాకుమొక్కలోనుండి ఆహారము, పిండిపదార్థము అంతా దోపిడీచేయును, ఇది మొలచినదా, పొగాకు పూర్తిగా నాశనము చేయువరకు విడువదు. ఇట్టిదే జావాద్వీపపు మొక్క యొకటి. దీని కాశ్రయమిచ్చిన దురదృష్టపు చెట్టును పీల్చి పిప్పిజేసి ఈ మొక్క ప్రపంచములోకెల్ల పెద్దపుష్పమని ప్రఖ్యాతినందిన నాల్గడుగుల వెడల్పు గల పుష్పము వేసికొనగలదు.

గాలిలో వేలాడే మొక్కలు

కొన్నిరకముల మొక్కలు బండలమీద, చెట్లమీద పెరుగుచుండును. ఇవి పరాన్నభుక్కులు గావు. వీటి అసలు గృహము ఉష్ణమండలములు. అక్కడి అడవులలో నేలమీద గాలీ, ఎండా తగులకపోవుటవల్ల కాలక్రమేణా ఇవి దొరకిన చెట్టు నెత్తిమీదా, లేక ఏశిలపైనయినాసరే బ్రతకడము నేర్చుకొన్నవి. వీటికి భూమితో సంబంధము లేకపోవుటవల్ల మహీరుహము లకు దొరకినట్లు వీటికి జలము దొరకదు. ఎపుడో వాన కురిస్తేనే వీటికి నీరు. ఈ వింత "చెట్లమీద—బ్రతికే అలవాటు" కనుగుణ్యముగా వీటికి రెండురకముల వేర్లుండును. ఒకరకపు వేర్లు ఈ మొక్కల ఆధారము నుండి పడిపోకుండునట్లుగా బంధించును. రెండవ రకపు వేర్లు గాలిలో వ్రేలాడుచునే గాలిలోని చెమ్మనంతయు అద్దుడుకాగితమువలెనే పీల్చుకొనుచుండును. ఈ మొక్కలు ఉపరిద్రుమములు (Epiphytes) అని పిలువబడును. ఈ రకపు మొక్కలే ఆర్చిడ్స్ (Orchids) అనునవి. ఇవి చాల అందమయిన, వెలగల ఉద్యాన వనపు మొక్కలు.

మాంసముతినే మొక్కలు

మానవులు, జంతువులే గాదు మాంసాహారము చేయగలవి. మొక్కలకు గూడ ఆదిచేతనవును. ఫ్రెంచి-ఇండోచైనాలోని కొచ్చిన్ - చైనా దేశములో కూజా మొక్క (Pitcher-Plant) అనే పురుగులు తిని జీవించే చెట్టు బ్రతుకును. ఈ చెట్టు ఆకుకొన పొడవుగా ఉండి చివర కూజాకలిగియుండును. కూజాలో వాన పడకుండ పైమూతయుండును. కూజాగొంతులో తేనె గ్రంథులు (Nectar glands) అమర్చబడియుండును. దాని క్రింది భాగమంతయు మైనముచే చేయబడి జారి పోవునట్లుగా నుండును. కూజాలో అడుగున జిగటద్రవ మొకటి యుండును. ఈగ మొదలగు పురుగులు తేనె యందలి ఆసచే కూజాగొంతు ప్రవేశించి, మూతపడుటచే తప్పించుకొని పోలేక మైనమునుండి జారి లోనిద్రవ ములో పడి మునిగిపోవును. వెంటనే ప్రాణము విడుచును. పిమ్మట చెట్టు సావకాశము గా ద్రవముసహాయ్యమున పురుగును జీర్ణించికొనును. కూజాలోని ద్రవము ఆహారము చెడకయుంచునట్టిదే గాక పూతినాశకము (antiseptic), సులభజీర్ణకారి గూడానట!

"రాము"

రాజ్యాంగపరిషత్తు పరిణామము

*

= శ్రీ డా. భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య =

స్వరాజ్యము స్వరాజ్యము అని ఇప్పటికి ౪౦ ఏళ్లబట్టి దేశము ఘోషపెడుతున్నది. మొట్టమొదట ఈపదము ౧౯౦౬-వ సంవత్సరములో శ్రీ దాదాభాయినౌరోజీగారి అధ్యక్షమున కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసునందు వాడుకలోకి వచ్చి, తదాది, కొండలమీది గోడ్డు ఏ విధంగా నిమ్నోన్నతాలను ఎదుర్కొనవలసివస్తుందో ఆ ప్రకారంగా ఒకప్పుడు ధైర్యంగానూ, ఒకప్పుడు భయముతోనూ కొందరు ఈ పదమును ఉపయోగించుచు కట్టుపడుసరికి ౧౯౧౨-వ సంవత్సరము ప్రాంతమున జస్టిస్ సుర్ శరణమిత్రాగారి తీర్పువల్ల స్వరాజ్యము అను పదము సభ్యమైన పద మనియు, దానిని వాడిన దేశద్రోహకరము కాదనియు నిర్ధారణ చేయించుకొనగలిగిరి.

౧౯౨౧ నుంచి స్వరాజ్య మను పదము కాంగ్రెసుయొక్క ధ్యేయముగా, కాంగ్రెసునిర్ణయములలో మొదటిస్థానమునందువిని అలంకరించి, తదాది ఆబాలగోపాలము ఈ పదమును వాడుతూవచ్చినారు. కాని దాని అర్థము ఒకప్పుడు విప్లవాత్మకముగను, మరొకప్పుడు సంకోచముగను ఉంటూఉండేడిది. కడకు ౧౯౨౯-వ సంవత్సరమున స్వరాజ్యమునకు పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము అని నిర్వచనముచేయబట్టి ౧౯౨౯-వ సం॥ము డిసెంబరు ౩౧ వ తేదీ అర్ధరాత్రి ౧౨ గం॥లకు రావినదిఒడ్డున స్వరాజ్యపతాకము స్థాపింపబడ్డది. అప్పటిమొదలు స్వరాజ్యమునకు యత్నములు జరుగుతూవచ్చినవి... లవణసత్యాగ్రహసమరము జరగడము, గాంధీ ఇర్విన్ ఒడంబడిక అవడము, కాని అధికారివర్గమువారుమాత్రము అందుకు ఇయ్యకొనకపోవడము చేత ౧౯౩౧ లో ముగించిన సమరము ౩౨-౩౩-౩౪ వరకూ పెంపొందింపబడి, ౧౯౩౬-వ సంవత్సరములో జరిగిన లక్నో కాంగ్రెసునందు ప్రప్రథమమున రాజ్యాంగపరిషత్తు నిర్మాణము మన తక్షణలక్ష్యమని నిరూపింపబడి అప్పటిమొదలు ౧౯౪౬-వ సం॥ము డిసెంబరు ౯ వ తేదీవరకు దీని విషయమే పోరాటము జరుగుతూవచ్చి, మనము విమానమునందు పైకెగిరినపుడు ఒకప్పుడు మనయొక్క రక్తము యావత్తును తలకెక్కినట్లును, ఒకప్పుడు తలనుంచి రక్తము యావత్తును నాభికి దిగిపోయినటులను ఏప్రకారము అనుభవింతుమో, ఆప్రకారమే ఒకప్పుడు పరిషత్తు సఫలమైనదని ఉవ్విళ్లూరుచు, ఖేచరులవలె ఆనందప్రపూర్ణులమై, మరొకప్పుడు నిష్ఫలమైన దను నిస్పృహాభావముపైకొన్నప్పుడు సముద్రమువరకు పోయి అధోభాగమునకు కూరుకుపోయిన దెబ్బతిన్న నదివలె దుఃఖించుచు చివరకు ఎటులైతేనేమి అటు తిరిగి ఇటు తిరిగి ౯ డిసెంబరునకు ఢిల్లీనగరమునందు ఈ పరిషత్తు సమావేశము అనుట సంభవించినది. కాని తుపానుదెబ్బతిన్న ఆ పడవలోని ప్రయాణీకులవలె కొందరు ప్రయాణీకులు ఎటుల విచ్ఛిన్నమగుదురో, ఆ ప్రకారము తలొక గుంపుగ తలొకదారి బట్టి, కొందరు ఇంకను నామరూపములు లేకయు, కొందరు రేవు స్థలమునకు చేరలేకయు, కొందరు అలుకరాకల మధ్య కాలయాపన చేయుచూ ఉండుటచేత ఇప్పటికిని ఈపరిషత్తు ప్రయాణీకులు అందరూ ఏకమై గట్టునకు చేరకుండ జాలిరి.

౭౫ మంది పైచిలుకు లీగుమహమ్మదీయులు ఇంకనూ పరిషత్తులోకి రావలసియున్నారు. సిక్కులు వచ్చిరికాని, ఎప్పటికప్పుడు తమజాతి, తమహక్కులు, తమప్రత్యేకతను గూర్చి మాట్లాడేస్థితియందు ఉన్నారు. ౧౪ గురు పరిషత్సభ్యులు ఏపార్టీకినీ చెందనివారు

ముఖ్యముమీద కాంగ్రెసువారితో కలిసిమెలిసి పని చేయుచున్నారు. కాంగ్రెసువాదులు తమతోడు వచ్చిన ఇతర ప్రయాణీకులయొక్క సౌకర్యములను మరచిపోక ఏ ఉపసంఘమును నియమించినా, సర్ గోపాలస్వామి అయ్యంగారినేమి, సర్ అల్లాడి కృష్ణస్వామయ్యనేమి, సర్దార్ హరనామసింగ్ నేమి, ఆంథోనినేమి, శ్యామప్రసాదముఖర్జీనేమి, జైటానర బిల్ జయకర్ నేమి, డా. డిసెల్వానేమి—ఇట్టివారిని కమిటీలలో చేర్చుకొని క్రయిస్తవులను, ఆంగ్లో ఇండియన్లను, హిందూమహాసభవారిని, స్త్రీలను ఉపసంఘములకు నిర్ణయించుచు జాగ్రత్తగా వ్యవహారములను చూచుకొనుచు పడవచుక్కాని పదిలముగా పట్టుచున్నారు.

ప్రథమంలో అధ్యక్షస్థానమునకు ఎవరు అను విషయములో లోపల చర్చలు జరిగి, చివరకు కాంగ్రెసువారా, కాంగ్రెసేతరులా అను మీమాంస వచ్చి, కాంగ్రెసువారే ఉండవలెనను సిద్ధాంతమును స్థిరపరచబట్టి ప్రస్తుతము కేంద్రప్రభుత్వములో ఆహారశాఖను నిర్వహించుచున్న డా. రాజేంద్రప్రసాద్ గారిని ఆ స్థానము నలంకరింపజేయ నిర్ణయించి, ఏకగ్రీవముగ సభవారు వీరిని అంగీకరింపనటుల చేయగలిగిరి. ఏవిధముగా శాసనసభలలో ముందర పార్టీసమావేశమై, అక్కడ గావింపబడిన తీర్మానములు బహిరంగసభలో లాంఛనమునకుమాత్రమే ప్రవేశపెట్టబడి, అనుకూల ప్రతివాదములులేకనే ఆమోదింపబడుతూ ఉండునో, ఆదేరీతిన (౧) చర్చనిర్ణయసంఘము (ప్రొసీజరు కమిటీ), (౨) సంస్థానములవారు నియమించిన నరేంద్రరాయబారమండలితో రాయబారములు జరుపు ఒక సంఘము, (౩) పరిషత్తుయొక్క సలహాసంఘము (అడ్వైజరీకమిటీ) (౪) ఆర్థికసిబ్బందీల నిర్ణయసంఘము (ఫైనాన్సు అండ్ స్టాఫ్ కమిటీ), (౫) ఎన్నికల సభ్యుల నిర్ణయించు క్రెడెన్షల్సుసంఘము, (౬) గృహకృత్యసంఘములు నియమింపబడి, అందులో నియమింపబడిన సభ్యులు ముందుగనే నిర్ణయింపబడి సర్వజనసమ్మతము మీద పరిషత్తుయొక్క బహిరంగసభయందు అంగీకరింపబడిరి. ఇంకనూ సారథ్యసంఘము, అల్పసంఖ్యాకసంఘము, ఆదివాసులు, ప్రాతిపదికహక్కులనున్నూ గూర్చిన సంఘములు ఈ జనవరి వరకూ ఆపుచేయబడినవి.

గృహకృత్యసంఘమునందు అన్ని రాజధానుల ప్రతినిధులూ ఉండునటుల నిర్ణయింపబడెను. తక్కిన వాటిలో సర్వసమత్వప్రాతినిధ్యము ఏర్పరుపబడినది. డిసెంబరు ౬ వ తేదీన బ్రిటిషుగవర్నమెంటువారు జారీచేసిన తాఖీదుననుసరించి నూతనపరిస్థితులు ఏర్పడిన విషయము సాంతముగా దినపత్రికలయందు చర్చింపబడియేయున్నది. శాఖలలో (సెక్షన్లలో) సమ్మతులు తీసుకొనవలసిన పద్ధతి రాజధానులను కూటములుగా ఎంచి ఒక రాజధానికి ఒక ఓటు చొప్పునా, లేక ఎంతమంది సభ్యులున్నారో వ్యక్తికి ఒక్కొక్కటిగా ఓటు తీసుకొనవలెనా అన్న మీమాంసలో ఇంతవరకూ సందేహముగా ఉన్న విషయమును నిర్ధారణచేసి కాంగ్రెసును బలవంతపెట్టి "దీన్ని మీరు అంగీకరిస్తేనే తప్ప మీవల్ల నిర్ణయింపబడినటువంటి రాజ్యాంగవిధానమును పార్లమెంటుముందర మేము పెట్ట"మనియు, ఏ సంఘమువారైననూ అధికసంఖ్యాకులుగా పరిషత్తును బహిష్కరించినచో ఆయాభాగములకు పరిషత్తుచే నిర్ణయింపబడిన విధానము అనువర్తింపజేయబడదనియు, ప్రధాన మతిభేదము తప్ప తక్కిన అంశములందు ఫెడరల్ కోర్టుకు రిఫరెన్సుచేయవలసివచ్చినచో అది అన్ని పార్టీలవారియొక్క సమ్మతిపైనే జరుగవలెననియు మున్నగు నూతన విషయములు ఈ తాఖీదునందు నమోదుచేయబడి ఉన్నవి. కాంగ్రెసువారు చిరకాలము తాము నిరాకరించి, ఎట్టి అభిప్రాయము వెలిబుచ్చవలయునో తీర్పుచేసుకొనలేరు. చివరకు మీరట్ కాంగ్రెసునందు ఆమోదింపబడిన విధానమునకు తలవంచుకవాసి భేదము ఉన్నను అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమువారు సమావేశమై నిర్ధారించినగాని వీలులేదని గ్రహించి, ఆ సభలో పరిపూర్ణమైన చర్చకు అవకాశము ఉన్నదని తలంచి, తాము ఎట్టి అభిప్రాయమూ ఇవ్వజాలక కాంగ్రెసుకార్యసంఘమువారు అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసమావేశమును డిసెంబరు ౬ వ తేదీన సమావేశము జరుప నిశ్చయముచేసినారు. 'వెనక్కిపోతే గొయ్యి.

ముందుకు పోస్తే నుయ్యి' అన్న స్థితిలోనికి కాంగ్రెసు వారిని బ్రిటిషువారు దింపుట చూడ వారియొక్క రాజనీతి ఎంత కుటిలమో, ఎంత గూఢమో ఇప్పుడు తెలియుచున్నది. అమాత్యత్రయమువారు వచ్చినప్పుడు బ్రిటిషువారికి సదుద్దేశ్యము కలదని, వారి నిజాయితీని గూర్చి సందేహము వీడవలసినదని గాంధీగారు మున్నగు వారు ఘోషించియుండిరి, ౮ మాసములు పూర్తిగా తిరుగకముందే అట్టి నిజాయితీ వారియందు లేదనియు, వారి మార్గము వక్రమార్గ మనియు విశదమగుట ఆశ్చర్యముగా నున్నది. సత్యాగ్రహియొక్క లక్షణము ఎదిరివానియొక్క సద్భావమునే ఆరోపించకలయును, దుర్భావమును నిరూపించకూడ దను సిద్ధాంతముమీద ఆధారపడియున్నది. కాని రాజకీయమునందు అట్టి కేవలసిద్ధాంతము, నిర్మితమగు పునాదభావములు ఎంతవరకూ తీర్మానములలోకి, అనుభవములోకి రాగలవు అన్న సందేహము పొడసూపకమానదు.

జరిగిన దేదో జరిగినది. ఇకముందు రణరంగమునందు ప్రవేశించి యుద్ధము చేయుదుమా, లేక మనకూ వానికి సామరస్యము కుదిరి సమాధానమార్గము అనుసరణీయమా అన్నది ప్రకృతసమస్య. డిసెంబరు ౬ తారీఖును తిరస్కరింపవలయునని చాలమంది అభిప్రాయము. ఇందలి పూర్వపక్ష, సిద్ధాంతములు యోచింపతగినవి. తిరస్కరించెదరా—బ్రిటిషు మంత్రివర్గము వారిని ఎదిరించినందువల్ల వారి సలహాను అనుసరించి లీగువారికి పురుమత్తునిచ్చుట నిశ్చయమే కాని ఇప్పుడే పాకిస్థాన్‌ను అంగీకరించినటుల కూడా అగును. అంగీకరించిరా—లీగువారియొక్క ప్రతిష్ఠ ఆకసమునకు వెళ్లి జిన్నాగారియొక్క అవాంతరములను పోషించి తిరిగి ఆయనచేత వెనక అడిగినవిగాకుండ మళ్లీ కొత్త కోర్కెలు చేయించునటుల చేసినవారగుదురు. ఈ రెంటి మధ్యనూ "ద్వైధీభవతి మే మనః" అన్నటుల కాంగ్రెసువారు ఎటూ చెప్పజాలక డోలాయమాన స్థితిలో నున్నారు. జిన్నాగారి అవాంతరముల అన్న అర్థమేమి? వారినిగూర్చి మనము ఇటుల విమర్శించుట సవ్యమా, అపసవ్యమా? సంప్రదాయసిద్ధమా, సంప్రదాయవ్యతిరేకమా? అన్న విషయమునుమాత్రము యోచింపవలసి యున్నది. మహమ్మదీయులయొక్క అభివృద్ధిలోని సూక్ష్మమును ఒక్క నిమిషము ఆలోచింతముగాక! ఎప్పుడెప్పుడు కాంగ్రెసువారు ఆందోళనజరిపి సంస్కరణలను పొందగల్గిరో అప్పుడప్పుడెల్లా మహమ్మదీయులకు జరిగిన అప్రయత్నపూర్వకములగు ఉపకారములను ఇంచుక యోచింతము. ౧౯౦౫ వందేమాతరఉద్యమ ప్రారంభఫలితముగా కాంగ్రెసువారికి ఖైదులు, దెబ్బలు రాగా ౧౯౦౬ లో మహమ్మదీయులకు ప్రత్యేకనియోజకవర్గములు లభించెను. ౧౯౧౮ లో జరిగిన మహాయుద్ధఫలితముగా కాంగ్రెసువారికి ఎట్టి సద్యఃఫలితమూ కలుగకపోయినా ౧౯౧౬ లో మహమ్మదీయులకు "వెయిటేజి"—అనగా బలగము ఎంత ఉన్నప్పటికీ వారి జనాభాకంటె ౧౦౦ కి ౧౫ కు తక్కువకాని ప్రాతినిధ్యము లభించెను. ౧౯౩౧ లో కాంగ్రెసువారు సత్యాగ్రహసమరము జరిపి ౬౦ వేలమంది ఖైదులకు వెళ్లి అనేకమంది కష్టనష్టముల పాలై, రెండవ రౌండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సు పూర్వము సశేషాధికారములు రాజభాగలకు ముస్లింలను తృప్తి పరచుటకు ఇచ్చిరి. ౧౯౪౫ లో తాత్కాలిక ప్రభుత్వమునందు మహమ్మదీయులకు హిందువులతో సరిసగంగా ఢిల్లీ కార్యనిర్వాహకవర్గమునందు (పారిటీ) ప్రాతినిధ్యము లభించెను. ౧౯౪౬ లో సిమ్లాలో రెండు సార్లు జిన్నాగారు రాయబారములను భగ్నపరచిన ఫలితముగా అమాత్యత్రయమువారు వచ్చి ప్రధానమతవిషయములకు సంబంధించిన విషయములలో కేవలము ప్రాంతీయుల మెజారిటీవల్లగాని ముస్లింలయొక్క భవిష్యత్తు నిర్ణయింపబడవలె నని నిశ్చయింపబడి డబుల్ మెజారిటీ లభించెను. ౧౯౪౭ ప్రారంభము అయ్యేసరికి ఇదివరకు ఐచ్ఛికము అనుకున్న శాఖలు, వర్గీకరణము ఖాయమయ్యెను. ఇది అంగీకరించినచో ఫలితము ఏమగునో తీవ్రముగా యోచింపవలసియున్నది. ఇంకనూ జిన్నాగారు ఏమడుగుదురో అను సందేహము ప్రజలకు కలుగవచ్చు. ఈ గ్రూపులందు ప్రత్యేకపుసేనలు ఉండవలెనని ౧౯౪౬ ఏప్రిల్ లో లీగుయొక్క కార్యవర్గపు రహస్యపు తాకీదు చేయబడి, విషయము చాలామందికి తెలియదు. అందులో ఈ సేనల నిర్మాణమునందు ఇంతమంది హిందువులు, ఇంతమంది సిఖ్ఖులు, ఇంతమంది ముస్లింలు ఉండవల

యును, ఈ సేనకు అధికారి ఎవరు ఉండవలయును మున్నగు విషయములు అందు తెలిపియున్నారు. సర్ స్టాఫర్డు క్రిప్సు గారికి, బ్లేక్ గారికి నడిచిన ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములలో ఈ విషయములు లిఖితరూపముగా పొందుపరుపబడినవి. ఇటు ఇప్పుడు ౧౯౪౮ పూర్తిఅయ్యేసరికి ఈ సేనలను పోషించవలసిన భత్యములు కేంద్రప్రభుత్వమువారే భరించవలెనని కోరుదురు. ౧౯౪౦ లో మహమ్మదీయరాజ్యము స్థాపించవలయును అని యత్నము జరుగుట నిశ్చయము. అనగా పాకీస్థాన్ ఇప్పుడు ఒప్పుకోకపోతే యావత్తు భారతదేశమూ మహమ్మదీయరాజ్యము స్థాపించవలెననేది గత్యంతరము అగుటచేత ఈ రెంటి మధ్యనే కాంగ్రెసువారు నిర్ణయించుకొనలేకపోవడము తటస్థించినది. ఇందులో ఇప్పటికి ఈ విషయము ఎట్లు పరిణమించగలదో చెప్పజాలము.

పరిషత్తుయొక్క ప్రథమసమావేశ ఫలితము ఈ రీతిగా ఉన్నది. భవిష్యత్తులో ఎటు లుండునో చూడవలయును. ఫ్రాన్సులో రెండుమూడు పరిషత్తులు జరిగినవి. అటులనే అమెరికాపరిషత్తు. ఇండియాయొక్క గతి ఏవిధముగా అవనున్నదో చెప్పజాలము. కాని ఒక్కటిమాత్రము చెప్పవలసియున్నది. భారతదేశము ఏకమనియు, అవిభాజ్యమనియు ప్రతిభారతీయుడు గుర్తించి, దాని సాధన తన కర్తవ్యమని గ్రహించి ఆవశ్యకము చూసి అందుకు తగిన త్యాగసాహసముల చూపించక తప్పదు.

కలగూరగంప

రాజ్యాంగ పరిషత్తు లక్ష్యములు - నెహ్రూ తీర్మానము

గత మాసంలో (డిసెంబరు) ఢిల్లీయందు సమావేశమైన రాజ్యాంగ పరిషత్సభలో పరిషత్తు లక్ష్యములను ప్రకటించుచు పండిత నెహ్రూగారు ఈ దిగువ తీర్మానమును ప్రతిపాదించిరి:

"భారతదేశమును సర్వాధికార సమన్వితమైన స్వతంత్ర ప్రజాస్వామ్యరాజ్యముగా ప్రకటించుటకున్నూ, భారత దేశ భవిష్యత్పరిపాలనకై ఒక నూతన రాజ్యాంగమును తయారుచేయుటకున్నూ పరిషత్తు కృతనిశ్చయమై యున్నదని ఇందుమూలముగా ప్రకటించుచున్నాము. ప్రజాపరిషత్తు తయారు చేయనున్న ఈ నూతన రాజ్యాంగంలో ప్రస్తుతం బ్రిటిషు ఇండియా అనే పేరుతో వ్యవహరింపబడుతున్న వివిధ ప్రాంతములనూ, స్వదేశ సంస్థానాలని పిలువబడుతున్న ప్రదేశాలనూ, స్వతంత్ర భారతావనిలో చేరగోరెడి తదితర ప్రాంతములనూ కలిపి ఒక సమితిగా ఏర్పాటు చేయవలయును. పై జెప్పిన వివిధ ప్రదేశములకు (రాజ్యాంగ పరిషత్తు అవసరమైతే సరిహద్దులు మార్చవచ్చును.) నూతన రాజ్యాంగచట్టం ప్రకారం స్వయం పరిపాలనాధికారమునూ, తదనురూపమైన హోదాయునూ ఉండగలవు; సమితిప్రభుత్వానికి ప్రత్యేకంగా దత్తము చేయబడినటువంటిగాని, సహజసిద్ధంగా దానియందు అంతర్నిహితమై యున్నటువంటిగాని అధికారములు, శాఖలూ, ఆయా అధికారములకూ శాఖలకూ అనుబద్ధమై ఉన్నటువంటి ఉపశాఖలూ ఉప అధికారములున్నూ తప్ప మిగిలినటువంటి అధికారములూ శాఖలూ అన్నీ కూడా ఆయావ్యష్టులకే చెందుతవి. ఈ చట్టం ప్రకారం సర్వాధికార సమన్వితమైన స్వతంత్రభారత రాజ్యమునొక్కయు, అందలి అంతర్భాగముల యొక్కయు అధికారము యావత్తు ప్రజల హస్తగతమై ఉంటుంది. భారతీయ ప్రజలందరికీ సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ విషయాలలో సంపూర్ణమైన న్యాయము జరిగించగలమని హామీ ఇవ్వవలయును. ప్రతివ్యక్తికి సమానహోదా, సమానావకాశములు కల్పించబడవలయును; న్యాయశాస్త్ర దృష్ట్యా భారతీయులు అందరూ సమానులుగా పరిగణింపబడవలెను. ప్రతివ్యక్తికి న్యాయనైతిక నియమముల సరిహద్దులలో భావనా స్వాతంత్ర్యము, వాక్ స్వాతంత్ర్యము, మత - దేవతారాధనా - వృత్తి స్వాతంత్ర్యములూ, సమ్మేళనా స్వాతంత్ర్యమూ, కార్యస్వాతంత్ర్యమూ ఒసగబడగలవని అభయ మివ్వవలెను. నూతన రాజ్యాంగమందు అల్పసంఖ్యాక వర్గములకునూ, వెనుకబడిన వారికినీ, కొండజాతులకునూ, నిమ్నతరగతులవారికినీ అవసరమైన అభయనిబంధనలూ కాపుదలలూ ఏర్పాటుచేయబడవలయును.

ప్రపంచమందలి నాగరకజాతులు అనుసరించెడు న్యాయ నైతిక సూత్రములను పురస్కరించుకొని భారతీయ రిపబ్లికు తన భూమ్యాకాశ సముద్రాలమీద తనకున్న సర్వాధికారములను సురక్షితముగా కాపాడుకొనవలయును. ఈ ప్రాచీన భారతదేశము ప్రపంచమందు తన కర్హమైనటువంటి స్థానమునూ, గౌరవప్రదమైనటువంటి ప్రతిపత్తినీ సాధించి, ప్రపంచశాంతినీ మానవకోటియొక్క క్షేమ సౌభాగ్యములనూ అభివృద్ధిచేయగలందులకై హృదయపూర్వకముగా సహకరించగలదు."

ఈ తీర్మానమును ప్రతిపాదించుచు నెహ్రూగారు ఈ క్రింది వివరణను గావించిరి.

“ఈ రాజ్యాంగపరిషత్తు తన వ్యవహారనియమావళిని నిర్ణయించుటకును, కమిటీలను నియమించుటకును పూనుకొని పనిసాగించవలసియున్నది. జాతీయ స్వప్న మనోరథములకు లిఖితప్రమాణమైన స్వరూపమును చిత్రించవలసియున్నది. మన లక్ష్యమేవో, మనము సాధింప సమకట్టినదేదో, మన మెటువైపుకు నడక సాగించుచున్నామో, ఈ పరిస్థితిలో కూడ మనకు మనము నిరూపించుకొనవలెను. మనవైపు చూపునిల్పి నిరీక్షించుచున్న కోట్లకొలది జనులకొరకును, యావత్ప్రపంచము కొరకును మనము నిరూపించవలెను.

ఇది మన నిశ్చితార్థ ప్రకటన. ఇది మన సంకల్పము. ఇది మన దీక్షాప్రమాణము. ఇది మనము జేసెడి ఒప్పందము. మన కందరికిని స్ఫూర్తినిచ్చెడి ఆత్మసమర్పణము. ఈ తీర్మానము భారతదేశప్రజల మనోభీష్టమును, హృదయమును ప్రతిఫలింపజేయుచున్నది.”

“సహకారము, సద్భావము, స్నేహభావము ఇవి అత్యంతావశ్యకములు. భారతదేశము బ్రిటనుతో సహకరించవలెనని, స్నేహముగా ఉండవలెననియే కోరుచున్నది. బ్రిటను భారతదేశసహకారాన్ని తిరస్కరిస్తే రెండు దేశాలకూ అందువల్ల అపకారమే జరుగుతుంది. కాని భారతదేశానికి కంటే బ్రిటనుకూ, ప్రపంచానికే ఎక్కువ హానికలుగగలదు.”

కొత్తరకపు సేఫ్టీరేజర్

అమెరికాదేశంలోని ‘గ్లోచస్టర్’ పట్టణంలో నివసించే యం. యం. గ్రేవిన్ అనేవాని గడ్డం - సంగతి తెలియక ఒప్పుకున్నా - మంగళ్లవరూ, కత్తులు బండబారిపోడంవల్ల రెండోసారెప్పుడూ గీసేవారు కాద అతనిది అంత బిరుసుగడ్డం. అంచేత అతనే వేడినీళ్లలో ముంచిన బ్లేడుతో చేసుకునేవాడు. అది సుఖంగా ఉండడంవల్ల గడ్డం గీసుకున్నంతసేపూ వేడిగా ఉండే సాధనం కనిపెట్టడానికి తంటాలుపడేవాడు. అతని భార్య వేడిసేఫ్టీరేజరు కనిపెట్టమేమిటని ఆక్షేపించడం, మంగళ్లవరూ గడ్డం గియ్యకపోడం ఈ రెండూ ఈ కొత్తరకపు వేడిసేఫ్టీరేజరు కనిపెట్టడానికి కారణలయినాయి. అతడలా శ్రమపడి పడి, మూడేళ్లు సాగించిన పరిశోధనల ఫలితంగా, గడ్డం గీసుకునేంతసేపు బ్లేడు వేడిగా ఉండే సాధనం కనిపెట్టగలిగాడు ఆఖరికి!

ఆ బ్లేడ్ ఎలెక్ట్రిసిటీవల్ల ౧౫౦ డిగ్రీల వేడెక్కుతుంది. అది అదుళ్లకు ఆగగలదిగాను, నీళ్లకి తడియనిదిగాను ఉంటుంది. ఆ వేడి అక్కర్లేనప్పుడు గాలికి చల్లబడిపోతుంది. ౧౫౦ డిగ్రీల వేడి కలగగానే ఆ బ్లేడు అంచు చివరనున్న అణువులలో ఎక్కువ సంచలనం (మనం ఊహించలేనంత) కలుగుతుంది. అంచేత బ్లేడు అంచు మరీ పదునెక్కి మెత్తగా తెగుతుంది. ఒకవేళ చిట్లినా, గీటులు, నాటులు పడి రక్తం వచ్చినా బ్లేడులో ఉన్న వేడివల్ల వెంటనే ఆ నాట్లు మాని, మంట మొదలైన బాధలేమీ కలగవు. సుఖంగా ఉంటుంది. దీనికి వేడినీళ్లూ, తువ్వాలూ మొదలైనవేవీ, అడావిడీ ఏమీ అక్కర్లేదు.

ఇది కనిపెట్టి రెండేళ్లయినా యుద్ధంవల్ల ఉక్కు లేని రోజులు గనక ఇంకా తయారుకావటం లేదు ఇంకకొద్దిరోజుల్లో మన శాస్త్రాల నలంకరిస్తుం దీరేజర్

శ్రీరామశాస్త్రి

విమర్శనము

అమరజీవులు

నాల్గుభాగములు. మంత్రివాది సంపాదితములు. తెనాలి సుందరరామ్ అండు సన్సు ప్రచురణలు.

పసిపిల్లలను సన్మార్గవర్తనులను జేయుటకును, వారికి మహోత్తమ ఆదర్శములను బోధింపజేసి నీతిమంతులను జేయుటకును అమరజీవులైన మహాపురుషుల జీవితచరిత్రలు మిక్కిలి తోడుపడగలవు. అట్టి ఉద్దేశ్యముతోనే వ్రాయబడిన ఈ చిన్నపుస్తకములు ప్రాథమిక తరగతులలోని విద్యార్థులకు తరగతి క్రమమున బాగుగా ఉపకరించునవిగా యున్నవి. అనేక వర్గములకు, అనేక శాఖలకు చెందిన పలువురి జీవితగాథలు వీనిలో నున్నవి. కొందరు స్త్రీ రత్నముల చరిత్రములుకూడ గలవు. కాని ఈ చరిత్రల వర్గీకరణములో కొందరి చరిత్రల పునరుక్తి, కొందరి చరిత్రల లోపము లేక వీలయినంత సమగ్రముగా కూర్చియుండినయెడల ఇంకను బాగుండెడిది.

తెనుగుతల్లి

రచయిత: మాగంటి బాపినీడుగారు. ప్రకాశకులు: జాతీయ జ్ఞానమందిరం, త్యాగరాయనగర్, మద్రాసు ౧౭. వెల రూ. ౨.

తెలుగుదేశాన్ని గురించి సాకల్యంగా చిన్నపిల్లలకు వారి చిన్నారిభాషలో చిత్రమయంగా తెలియ చెప్పడానికై చేసిన ప్రయత్నం ఇది. పిల్లల పుస్తకాలు, ఇతరప్రాంతాల్లోవలె, ఆట్టేలేని మనకు ఇటువంటివి చాలాచాలా అవసరమనడం ఎవరూ కాదనరు. కాగా, బాపినీడుగారి ఈ యత్నం తప్పక సర్వథా కొనియాడదగింది. దీని నిర్మాణంలో వారి ఉత్సాహం బాగా ద్యోతకమవుతున్నది కూడా. కూర్పు తీర్పులుకూడా మహా ముచ్చటగా ఉన్నాయి. కాని, ఆంధ్రబాలసర్వస్వం అని దీన్ని పేర్కొనడం మాత్రం అంత సమంజసం కాదేమో అనిపిస్తున్నది. ఎన్నో విషయాలు ఇందులో లోపించి, దీనికి అసమగ్రత కల్పిస్తుండడం నిజంగా విచారకరవిషయం. ఉత్తర ముద్రణంలోనైనా దీనికి ఆ సమగ్రత కల్పిస్తారని ఆశిస్తున్నాము.

గ్రంథ స్వీకారము

జంతుశాస్త్రము

గ్రంథకర్త: ఆర్. వి. శేషయ్య, యం. ఏ. గారు. ప్రకాశకులు: ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు, వాల్తేరు. వెల రూ. ౫-౮-౦.

శిల్పదర్శనము

గ్రంథకర్త: కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులుగారు. ప్రకాశకులు: విశ్వజ్ఞ మండలి, తెనాలి. వెల రూ. ౨-౮-౦.

ఆత్మోపహారము

కవి: బులుసు వేంకటేశ్వర్లుగారు, బి. ఏ., రామారావుపేట, కాకినాడ. వెల అ. ౮.

రంగవల్లి

పాటీకథలు. ప్రకాశకులు: సాధన సమితి, ౬౭౮౨ ఇమాంబావివీథి, సికిందరాబాదు. వెల పావలా.

ఆంధ్ర రాజభక్తులు

గ్రంథకర్త: ఆండ్ర శేషగిరిరావుగారు, బి. ఏ., వెల అ. ౧౨.

ప్రవాసి

చిన్ననవల. కర్త: శ్రీపతి నరసింహారావుగారు, బి. ఏ., వెల అ. ౧౨.

ప్రేమాంజలి

టాల్‌స్టాయికథకు అనుకరణ. కర్త: ముద్దా విశ్వనాథంగారు. వెల అ. ౧౨.

పైమూటికి ప్రకాశకులు: జయనికేతనం, మద్రాసు ౭.

ప్రసూనాంజలి

కవి: మూపాటి వెంకటకృష్ణ రాఘవాచార్యులు గారు. ప్రకాశకులు: వెంకటేశ్వర అండుకో, గుంటూరు. వెల. అ. ౮.

ఆంధ్ర దేశ గ్రామచరిత్ర (మోదుకూరు)

గ్రంథకర్త: కొడాలి లక్ష్మీనారాయణగారు. ప్రకాశకులు: మాడెర్న్ పబ్లిషర్సు, తెనాలి. అమూల్యము.

కథలు - గాథలు

మూడవభాగము. రచయిత: దిగవల్లి వెంకటరావుగారు, వకీలు, బెజవాడ. వెల రూ. ౨.

మాకేలోకం

రచయిత: శ్రీమంతరావు వెంకటరావుగారు. రూ. ౧.

సినిమా జ్వరం

రచయిత: చలంగారు. వెల రూ. ౧

పైరెంటికి ప్రకాశకులు: ప్రతిమాబుక్సు, ఏలూ

తత్త్వామృతము

కవి: వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయ గారు, బి. ఏ., కొల్లాపురం, జటప్రోలు సంస్థానం. వెల రూ. ౧.

Printed and Published by S. Sambhu Prasad, at the Andhra Patrika Press, No, 7, Thambu Chetty St., G. T., Madras. Editor—S. Sambhu Prasad.

ఫిబ్రవరి, 1947

ఫిబ్రవరి కథలపోటీ-బహుమానాలు.

ఫిబ్రవరి కథానికల పోటీకి వచ్చిన కథానికల్లో కూడా ప్రథమ ద్వితీయ బహుమతులకు యోగ్యాలైన కథలు పొత్తిగా రానందువల్ల మూడవశ్రేణివే మూడు కథానికలుగా చూచి ఈ సంచికలో ప్రచురించడమైనది. ఆ మూటికిని, (వ్యక్తావ్యక్తంలో యుద్ధం; కుటుంబం; మాతృదేవి) విడివిడిగా మూడు తృతీయ బహుమానాలు

